

KALENDARZ

WYDAWANY

PRZEZ

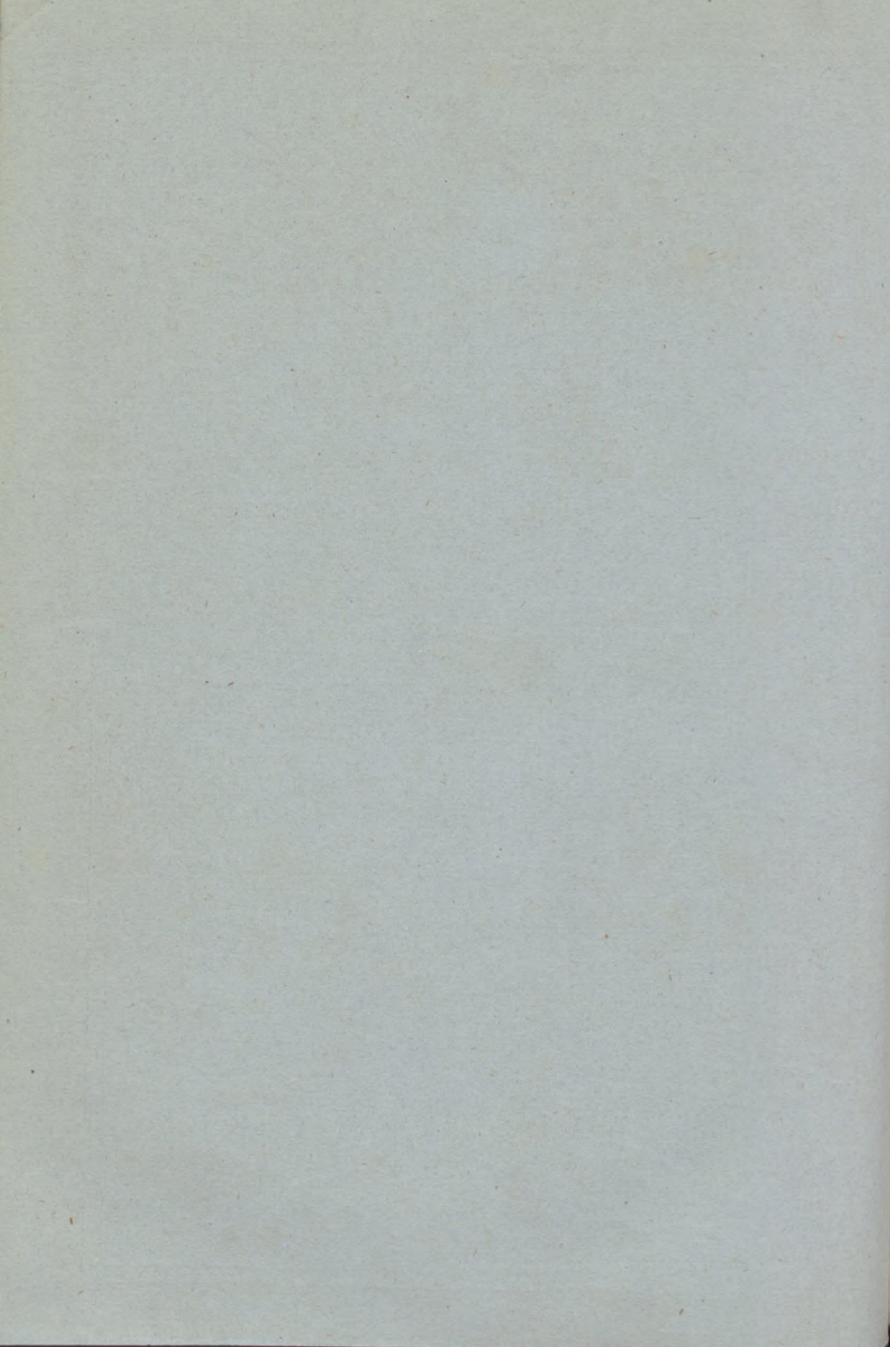
OBSERWATORYUM ASTRONOMICZNE WARSZAWSKIE

NA ROK PRZESTĘPNY

1860.

W A R S Z A W A .

1 8 6 0 .

KALENDARZ

WYDAWANY

PRZEZ

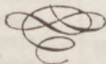
OBSERWATORYUM ASTRONOMICZNE WARSZAWSKIE

NA ROK PRZESTĘPNY

1860.

ROK CZWARTY.

Władysław Krzyżanowski

24. 294. 01. 1860

W A R S Z A W A.

1860.

KALENDARZ

WYDAWANY

W

OBSEKWAŁOJUM ASTROJOMIČZNE WARSZAWSKIE

NA ROK PRZYSTĘNY

Wolno drukować, z warunkiem złożenia w Komitecie Cenzury, po wydrukowaniu, prawem przepisanej liczby egzemplarzy.

Warszawa, dnia 10 (22) grudnia 1859 roku.

STARSZY CENZOR, F. Sobieszczański.

ROK CZWARTY

Wydawca: J. G. G. G.

WARSZAWA

E P O K I G Ł Ó W N E.

Rok 1860 Ery Chrześcijańskiej jest:

- 6573 Peryodu Juliańskiego.
- 7368 ery Bizantyńskiej.
- 1276 ery tureckiej, którego początek d. 31 lipca 1859 roku, a koniec d. 19 lipca 1860 r.
- 5621 ery żydowskiej, którego początek d. 17 września 1860 roku.
- 2613 od założenia Rzymu podług Varrona.
- 2607 ery Nabonassara, której początek przypadł d. 26 lutego 3967 roku peryodu Juliańskiego, albo roku 747 przed erą chrześcijańską podług chronologów, a roku 746 podług astronomów.
- 2636 Olympiad, albo czwarty rok 659 Olympiady, zaczynającej się w lipcu 1859 roku, odnosząc początek Olympiad do roku 775^{1/2} przed Chrystusem, albo do 1 lipca 3938 roku peryodu Juliańskiego.
- 1860 Kalendarza Gregoryjańskiego od 277 lat, to jest od roku 1582 dnia 4 października zaprowadzonego, zaczynający się dnia 1 stycznia n. s. Rok zaś 1860 podług kalendarza Juliańskiego zaczyna się we dwanaście dni później, to jest d. 13 stycznia n. s.
- — Nowy kalendarz zaprowadzony został w Polsce w roku 1586.

LICZBA ZWROTÓW KALENDARSKICH.

Podług nowego (Gregoryjańskiego) Kalendarza.	<table style="border: none;"> <tr> <td style="padding: 0 10px;">(XVIII Liczba złota</td> <td style="padding: 0 10px;">XVIII</td> <td rowspan="4" style="font-size: 3em; vertical-align: middle;">}</td> <td rowspan="4" style="padding: 0 10px;">Podług dawnego (Juliańskiego) Kalendarza.</td> </tr> <tr> <td style="padding: 0 10px;">VII Epakta</td> <td style="padding: 0 10px;">XVIII</td> </tr> <tr> <td style="padding: 0 10px;">XXI Okres słońca</td> <td style="padding: 0 10px;">XXI</td> </tr> <tr> <td style="padding: 0 10px;">III Poczet Rzymski</td> <td style="padding: 0 10px;">III</td> </tr> <tr> <td colspan="2" style="padding: 0 10px;">A. G. Litera Niedzielnia C. B.</td> <td></td> <td></td> </tr> </table>	(XVIII Liczba złota	XVIII	}	Podług dawnego (Juliańskiego) Kalendarza.	VII Epakta	XVIII	XXI Okres słońca	XXI	III Poczet Rzymski	III	A. G. Litera Niedzielnia C. B.			
(XVIII Liczba złota	XVIII	}	Podług dawnego (Juliańskiego) Kalendarza.												
VII Epakta	XVIII														
XXI Okres słońca	XXI														
III Poczet Rzymski	III														
A. G. Litera Niedzielnia C. B.															

ŚWIĘTA RUCHOME RZYMSKIE.

Niedziela Starozapust. d. 5 lutego.
Niedziela Mięsopestna d. 12 lutego.
Niedziela Zapustna ... d. 19 lutego.
Popielec d. 22 lutego.
Wielkanoc d. 8 kwietnia
Krzyżowe dni d. 14, 15 i 16 maja.
Wniebowst. Pańskie .. d. 17 maja.
Zielone Świątki d. 27 maja.
Trójcy Świętej. d. 3 czerwca.
Boże Ciało..... d. 7 czerwca.
Niedziela 1 Adwentu. d. 2 grudnia.

KOŚCIOŁA WSCHODNIEGO.

Miasopust	7 fewrała.
Syropust.....	14 fewrała.
1 dzień Welikaho Posta..	15 fewrała.
Werbnaja Nedela.....	27 marta.
Woskresenie Christowo.	3 apręła.
Woznesenie Hospodne..	12 maja.
Soszestwie S-go Ducha.	22 maja.
1 dzień Petrowa Posta...	30 maja.

Mięsopestu rachując od Nowego Roku do Popielca, jest tygodni 7 i dni 2.

S U C H E D N I.

Pierwsze... dnia 29 lutego 2 i 3 marca.	Trzecie... dnia 19, 21, 22 września.
Drugie dnia 30 maja 1 i 2 czerw.	Czwarte... dnia 19, 21, 22 grudnia.

ZACMIENIA W ROKU 1860.

W roku 1860 przypadają dwa zaćmienia słońca i dwa księżycy, z tych tylko pierwsze zaćmienie cząstkowe księżycy i drugie cząstkowe słońca u nas widzialne będą.

I. *Zaćmienie słońca obrączkowe d. 23 stycznia.* Widzialne na oceanie Południowym i w małej i końcowej części Ameryki południowej.

II. *Zaćmienie słońca całkowite d. 18 lipca.* Widzialne w Europie, w północnej Ameryce, w większej części Afryki i zachodniej części Azji. Z krajów europejskich w Hiszpanii w największej postaci zaćmienie się pokaże. Dla Warszawy zaćmienie to będzie tylko cząstkowe.

Początek zaćmienia nastąpi o godz. 3 min. 24,7 po południu.

Środek " " " 4 " 21,2 "

Koniec " " " 5 " 17,7 "

podług czasu średniego warszawskiego.

Wielkość zaćmienia $7\frac{1}{10}$ cali, czyli że słońce zakryte będzie przez księżyc nieco więcej niż w połowie swęj tarczy.

I. *Zaćmienie księżycy cząstkowe d. 7 lutego.* Widzialne w Europie, Afryce, Ameryce i w zachodniej stronie Azji. Dla Warszawy przez cały czas swego trwania zaćmienie widzialne będzie.

Początek zaćmienia nastąpi o godz. 2 min. 25 rano.

Środek " " " 3 " 52 "

Koniec " " " 5 " 19 "

Wielkość zaćmienia 9,8 cali, czyli że księżyc od strony północnej pograży się w cieniu ziemskim więcej niż na trzy czwarte swęj średnicy.

II. *Zaćmienie księżycy cząstkowe d. 1 sierpnia.* Widzialne tylko w Azji, Afryce i Australii. Dla Warszawy zaćmienie to nie będzie widzialnym, gdyż księżyc w czasie zaćmienia będzie jeszcze pod poziomem i dopiero w 10 minut po skończeniu zaćmienia pokaże się nad naszym poziomem.

W tym roku zakryta będzie także przez księżyc największa z planet, to jest Jowisz, d. 24 maja o godz. 6 min. 15 wieczór.

CZTERY PORY ROKU.

Wiosna zaczyna się d. 20 marca o godz. 10 min. 21 rano.

Lato " d. 21 czerwca o godz. 7 min. 8 rano.

Jesień " d. 22 września o godz. 9 min. 9 wieczór.

Zima " d. 21 grudnia o godz. 2 min. 58 wieczór.

POŁOŻENIE GEOGRAFICZNE

OBSERWATORYUM WARSZAWSKIEGO:

Szerokość geograficzna	52° 13' 5"		
Długość na wschód w łuku:			
" " " względem Ferro	38 41 25.5		
" " " Paryża	18 41 25.5		
" " " Greenwich	21 1 48		
" " " Berlina	7 37 55.5		
" na zachód względem Petersburga:			
" " " (Observatoryum Pulkowskie)	9 17 49.8		
" albo w czasie na wschód:			
" " " względem Paryża	1 14 45.7	g. m. s.	
" " " " Greenwich	1 24 7.2		
" " " " Berlina	30 31.7		
" na zachód względem Petersburga	37 11.3		
Wyniesienie Obserwatoryum (podstawy):			
Nad poziom Wisły w najniższym jój stanie	99.6	stóp	paryżkich.
Nad poziom morza Bałtyckiego	337.5	"	"
Wyniesienie miejsca barometru	367.6	"	"
Wysokość równika niebieskiego nad poziom warszawski czyli kąt pochyłości sfery	37° 47'		
Największa wysokość słońca w południe w Warszawie d. 21 czerwca	61° 15'		
Najmniejsza d. 22 grudnia	14 19		
W porównaniu dnia z nocą dnia 20 marca i d. 23 września	37° 47'		
Największa długość dnia, 21 czerwca	16 ^g 43 ^m .		
Najmniejsza długość dnia, 22 grudnia	7 38		
Średnia temperatura roczna Warszawy + 70.31 Celsjusza czyli	+ 59.85	Reaumura.	
Średnia wysokość barometru roczna 749.904 milimetrów czyli	27 cali 8.42 lin.	par.	
Zboczenie igły magnesowej od północy na zachód	11°.		

S T Y C Z E Ń.

D N I	ŚWIĘTA KOŚCIOŁA RZYMSKO-KATOLICKIEGO.	ŚWIĘTA KOŚCIOŁA WSCHODNIO-KATOLICKIEGO.
1 NIEDZ. ☽	NOWYROK. Fulgencjus. B.	20 <i>Dek.</i> 1859. N. PR. ROZD.
2 Poniedział.	Makarego Opata.	21 Julianii Muczenicy.
3 Wtorek	Daniela M. i Genowefy P.	22 Anastasii Wielikomucz.
4 Środa	Tytusa i Grzegorza BB.	23 SS. Mucz. w Krytie.
5 Czwartek	Telesfora Pap. i Emiliany P.	24 Naw. R. CHR. Ewhenii.
6 PIĄTEK	TRZECH KRÓLI.	25 ROZDEST. CHRYSST.
7 Sobota	Lucyana M. i Teodora W.	26 SOBOR. P. BOHOR.
8 NIEDZ. ☺	1 PO 3 KR. Seweryna Opata.	27 N. PR. BOH. STEF. I. M.
9 Poniedział.	Marcyanny Panny Męczen.	28 SS. MM. w Nikom.
10 Wtorek	Agatona P. i Wilhelma B.	29 SS. MM. Mładienc.
11 Środa	Higina P. M. i Teodozyus. W.	30 Anisii Mucz.
12 Czwartek	Arkadyusza M.	31 Melanii Prep.
13 Piątek ✨	Weroniki P. i Gotfreda B.	1 <i>Jan.</i> 1860. OB. HOSP.
14 Sobota	Hilarego Bisk. i Felixa M.	2 Silwestra Pap. Rym.
15 NIEDZ. ☾	2 PO 3 KR. <i>Im. Jez.</i> Pawła I Pu.	3 N. PR. BOH. Malachia Pr.
16 Poniedział.	Marcella Pap. i Ottona M.	4 Sobor. SS. Apostołów.
17 Wtorek	Antoniego Opata.	5 Naw. Boh. Feopempta.
18 Środa	Kat. Ś. Piotra w Rzym. i Prys.	6 BOHOJAW. HOSPOD.
19 Czwartek ✨	Kanuta Króla i Henryka B.M.	7 Sobor. S. Joanna Krest.
20 Piątek	Fabiana P. i Sebastyana M.	8 Heorhia Prep.
21 Sobota	Agnieszki Panny Męcz.	9 Poliewkta Mucz.
22 NIEDZIELA	3 PO 3 KR. Wincen. i Anast. M.	10 N. 1 PO BOH. Hrihoria Ep.
23 Poniedz. ☾	Zaślub. N. M. P. i Ildefonsa B.	11 Fteodosia Prep.
24 Wtorek	Tymoteus. B.M. i Felicyana B.	12 Tatianny Mucz.
25 Środa	Nawrócenie Ś. Pawła Apost.	13 Jermila Mucz.
26 Czwartek	Polikarpa P. M. i Pauliny Wd.	14 SS. Otec. w Synai.
27 Piątek	Jana Chryzostoma B. W.	15 Pawła Prepodob.
28 Sobota	Karola W. Cesarza i Rajm.	16 Weryhi S. Petra Apo.
29 NIEDZIELA	4 PO 3 KR. Francisz. Salez. B.	17 N. 2 PO BOH. Antonia W.
30 Poniedział.	Martyny Panny Męczen.	18 Afanasia i KiryHa.
31 Wtorek ☽	Piotra Nolas. W. i Marcelli W.	19 Makaria Ehip.

D N I G A L O W E.

- ✨ DNI GALOWE I-go RZĘDU, (które należy obchodzić przez nabożeństwo i uwolnienie uczniów od lekcji).
- ✨ D. 13 (1), NOWY ROK Ruski, oraz Rocznicza Urodzin J. C. W. W. X. *Heleny Pawłówny* i J. C. W. W. X. *Alexieja Alexandrowicza.*
- ✨ DNI GALOWE II-go RZĘDU, (które należy obchodzić tylko przez nabożeństwo).
- ✨ D. 19 (7), Rocznicza Urodzin J. K. M. W. X. *Anny Pawłówny*, Wdowy po Królu Niderlandzkim.

STYCZEŃ ma dni XXXI.

VII

Słońce wstępuje w znak Wodnika ≈ d. 21.

D N I	Wschód słońca		Zachód słońca		Długość dnia		Godz. na zegarze, gdy na kompa. g. 12.		Przyb. dnia	Wschód księżycy		Zachód księżycy	
	god.	min.	god.	min.	god.	min.	godz.	min.		godz.	min.	godz.	min.
1 Niedz.	8	12	3	56	7	44	12	4	godz. 0 min. 16	we dzie	*	*	*
2 Ponied.	8	12	3	57	7	45	12	4			1	8 r.	
3 Wtorek	8	12	3	58	7	46	12	5			2	24 r.	
4 Środa	8	11	3	59	7	48	12	5			3	43 r.	
5 Czwart.	8	11	4	0	7	49	12	6			5	4 r.	
6 Piątek	8	11	4	2	7	51	12	6			6	20 r.	
7 Sobota	8	10	4	3	7	53	12	6			7	27 r.	
8 Niedz.	8	10	4	4	7	54	12	7	godz. 0 min. 32	we dzie	3	42 w.	
9 Ponied.	8	9	4	6	7	57	12	7			5	15 w.	
10 Wtorek	8	9	4	7	7	58	12	8			6	49 w.	
11 Środa	8	8	4	9	8	1	12	8			8	21 w.	
12 Czwart.	8	7	4	10	8	3	12	9			9	50 w.	
13 Piątek	8	7	4	11	8	4	12	9			11	16 w.	
14 Sobota	8	6	4	13	8	7	12	9			*	*	*
15 Niedz.	8	5	4	15	8	10	12	10	godz. 0 min. 52	we dzie	0	42 r.	
16 Ponied.	8	4	4	17	8	13	12	10			2	4 r.	
17 Wtorek	8	3	4	18	8	15	12	10			3	27 r.	
18 Środa	8	2	4	20	8	18	12	11			4	45 r.	
19 Czwart.	8	1	4	21	8	20	12	11			5	53 r.	
20 Piątek	8	0	4	23	8	23	12	11			6	47 r.	
21 Sobota	7	59	4	25	8	26	12	12			7	27 r.	
22 Niedz.	7	57	4	27	8	30	12	12	godz. 1 min. 13	we dzie	7	55 r.	
23 Ponied.	7	56	4	28	8	32	12	12			4	57 w.	
24 Wtorek	7	55	4	30	8	35	12	12			6	11 w.	
25 Środa	7	54	4	32	8	38	12	13			7	22 w.	
26 Czwart.	7	52	4	34	8	42	12	13			8	32 w.	
27 Piątek	7	51	4	36	8	45	12	13			9	42 w.	
28 Sobota	7	50	4	37	8	47	12	13			10	52 w.	
29 Niedz.	7	48	4	39	8	51	12	13	g. 1 m. 20	we dzie	*	*	*
30 Ponied.	7	47	4	41	8	54	12	14			0	5 r.	
31 Wtorek	7	45	4	43	8	58	12	14			1	21 r.	

Dnia 16 stycznia

PLANETY	wschód		zachód		Przejście przez połud.
	g. m.		g. m.		
	g. m.	g. m.	g. m.	g. m.	
Merkury . .	6 53 r.	2 29 w.	10	41 r.	
Wenus . . .	9 24 r.	6 36 w.	2	0 w.	
Mars	3 6 r.	0 6 w.	7	35 r.	
Jowisz . . .	3 28 w.	8 2 r.	11	44 w.	
Saturn . . .	6 47 w.	9 35 r.	11	10 w.	
Uranus . . .	0 25 w.	4 34 r.	8	27 w.	

Odmiany księżycy.

☾ Pierwsza kwadra	d. 1 o god.	0 min. 12 wiecz.
☽ Pełnia	d. 8 o god.	4 min. 47 wiecz.
☾ Ostatnia kwadra	d. 15 o god.	8 min. 22 rano.
☽ Now	d. 23 o god.	1 min. 41 rano.
☾ Pierwsza kwadra	d. 31 o god.	6 min. 35 rano.
Księżyc najbliżej ziemi. d. 10 o god. 4 rano.		
„ na Równiku	d. 13 o god.	1 rano.
„ najdal. od ziemi d. 25 o god.	6 wieczór.	
„ na Równiku	d. 27 o god.	6 rano.

D N I	ŚWIĘTA KOŚCIOŁA RZYMSKO-KATOLICKIEGO.	ŚWIĘTA KOŚCIOŁA WSCHODNIO-KATOLICKIEGO.
1	Środa	† Ignacego B. M. i Brygidy P.
2	Czwartek	OCZYSZCZENIE N. M. P.
3	Piątek	Błażeja Biskupa Męczennika.
4	Sobota	Ansgarego B.
5	NIEDZIELA	STAROZAPUSTNA. Agaty P. M.
6	Poniedział.	Doroty Panny M.
7	Wtorek ☺	Romualda Opata.
8	Środa	Jana z Matty Wyznawcy.
9	Czwartek	Apolonii Panny M.
10	Piątek	Scholastyki Panny.
11	Sobota	Eufrozyny Panny.
12	NIEDZIELA	MIEŚOPUST. Gaudent. B. W.
13	Poniedz. ☾	Juliana M. i Jordana.
14	Wtorek	Walentego Kapłana M.
15	Środa *	Faustyna i Jowity MM.
16	Czwart. *	Julianny Panny Męczennicz.
17	Piątek	Sylwina B. i Donata M.
18	Sobota	Konstanc. P. M. Symeona B. M.
19	NIEDZIELA	ZAPUSTNA. Konrada Wyzn.
20	Poniedział.	Eucharyusza Biskupa.
21	Wtorek ☾	Eleonory Panny.
22	Środa	† <i>Popielec.</i> Kat. Ś. Piot. w A.
23	Czwartek	Romany Panny.
24	Piątek	S. Sergiusza M.
25	Sobota	Macieja Apostoła.
26	NIEDZIELA	WSTĘPNA. Flawiana Męcz.
27	Poniedział.	Alexandra B.
28	Wtorek	Anastazego P. i Leandra B. W.
29	Środa ☽	† Romana Opata.
20		N. MYT. I FAR. Xenii Pr.
21		Maxima Ispowiednika.
22		Timofteja Apost.
23		Klimenta Ep.
24		N. BŁUD. SS. Kira i Joan.
1		<i>Few.</i> Trifona Mucz.
2		SRIETENIE HOSPOD.
3		Simeona i Anny.
4		Isidora Pilusiot.
5		Ahafii Mucz.
6		Wukoła Episk.
7		N. MIAS. Parfenia Prep.
8		Fteodora Stra.
9		Nikifora Mucz.
10		Charalampia Mucz.
11		Własia i Wsiewołoda.
12		Meletia Archiepis.
13		Martyniana Prep.
14		N. STR. Awksentia Prep.
15		Onisima Apost.
16		Pamfila Mucz.
17		Fteodora Tirona.

D N I G A Ł O W E.

- * Dnia 15 (3), Imieniny J. K. M. W. X. *Anny Pawłównéj* i Rocznica Urodzin J. C. W. W. X. *Mikolaja Konstantynowicza* oraz Święto Orderu Świętej Anny.
- * Dnia 16 (4), Rocznica Urodzin J. C. W. W. X. *Wiary Konstantynównéj*.

Słońce wstępuje w znak Ryb X d. 19.

D N I	Wschód słońca		Zachód słońca		Długość dnia		Godz. na zegarze, gdy na kompa. g. 12.		Przyb. dnia	Wschód księżycy		Zachód księżycy	
	god.	min.	god.	min.	god.	min.	godz.	min.		godz.	min.	godz.	min.
1 Środa	7	44	4	45	9	1	12	14	g. 1 m. 37.	we dnie		2	41 r.
2 Czwart.	7	42	4	47	9	5	12	14			3	57 r.	
3 Piątek	7	40	4	48	9	8	12	14			5	7 r.	
4 Sobota	7	39	4	50	9	11	12	14			6	3 r.	
5 Niedz.	7	37	4	52	9	15	12	14	godz. 2 min. 3.	dnie we	6	45 r.	
6 Ponied.	7	36	4	54	9	18	12	14			7	13 r.	
7 Wtorek	7	33	4	56	9	23	12	14			5	48 w.	
8 Środa	7	32	4	58	9	26	12	14			7	19 w.	
9 Czwart.	7	30	5	0	9	30	12	14			8	49 w.	
10 Piątek	7	28	5	2	9	34	12	15			10	18 w.	
11 Sobota	7	26	5	4	9	38	12	15	11	46 w.			
12 Niedz.	7	24	5	5	9	41	12	15	godz. 2 min. 31.	* * *			
13 Ponied.	7	22	5	7	9	45	12	15			1	12 r.	
14 Wtorek	7	20	5	9	9	49	12	14			2	34 r.	
15 Środa	7	18	5	11	9	53	12	14			3	46 r.	
16 Czwart.	7	16	5	13	9	57	12	14			4	44 r.	
17 Piątek	7	14	5	15	10	1	12	14			5	28 r.	
18 Sobota	7	12	5	17	10	5	12	14			6	0 r.	
19 Niedz.	7	10	5	19	10	9	12	14	godz. 2 min. 58.	we dnie	6	22 r.	
20 Ponied.	7	8	5	20	10	12	12	14			6	40 r.	
21 Wtorek	7	6	5	22	10	16	12	14				5	11 w.
22 Środa	7	4	5	24	10	19	12	14				6	21 w.
23 Czwart.	7	2	5	26	10	24	12	14				7	31 w.
24 Piątek	7	0	5	28	10	28	12	14				8	41 w.
25 Sobota	6	58	5	30	10	32	12	13				9	53 w.
26 Niedz.	6	56	5	32	10	36	12	13			god. 3 m. 6	we dnie	11
27 Ponied.	6	53	5	33	10	40	12	13		* * *			
28 Wtorek	6	51	5	35	10	44	12	13		0			24 r.
29 Środa	6	50	5	36	10	46	12	13		1			40 r.

Dnia 16 lutego

Odmiany księżycy.

PLANETY	Dnia 16 lutego		Przejście przez połud. g. m.
	wschód g. m.	zachód g. m.	
Merkury.	7 29 r.	4 40 w.	0 7 w.
Wenus.	8 22 r.	8 18 w.	2 21 w.
Mars.	2 47 r.	10 51 w.	6 50 r.
Jowisz.	1 9 w.	5 50 w.	9 28 w.
Saturn.	4 30 w.	7 30 w.	11 57 w.
Uranus.	10 32 r.	2 31 r.	6 24 w.

- ☾ Pełnia. d. 7 o god. 3 min. 59 rano.
- ☾ Ostatnia kwadra . d. 13 o god. 8 min. 14 wiecz.
- ☾ Nów d. 21 o god. 9 min. 3 wiecz.
- ☾ Pierwsza kwadra d. 29 o god. 9 min. 19 wiecz.

Księżyc najbliżej ziemi d. 7 o god. 3 wieczór.
 „ na Równiku . d. 9 o god. 10 rano.
 „ najdal. od ziemi d. 21 o god. 10 wieczór.
 „ na Równiku . d. 23 o god. 1 rano.

M A R Z E C.

D N I		ŚWIĘTA KOŚCIOŁA RZYMSKO-KATOLICKIEGO.	ŚWIĘTA KOŚCIOŁA WSCHODNIO-KATOLICKIEGO.
1	Czwartek	Albina Biskupa, Antoniny M.	18 <i>Few.</i> Lwa Papy Rym.
2	Piątek *	† Heleny Cesarzowej.	19 Archippa Apostola.
3	Sobota	† Kunegundy Cesarzowej.	20 Lwa Epi. Katan.
4	NIEDZIELA	SUCHA. Kazimiérza Królewic.	21 N. 1 Posta. Timofeja Pr.
5	Poniedział.	Teofila B.	22 Obr. Mosz. SS. M. w Ew.
6	Wtorek	Wiktora i Wiktoryna MM.	23 Polikarpa S. M.
7	Środa ☺	Tomasza z Akwinu W.	24 Obr. Hl. S. Joanna Kr.
8	Czwartek	Jana Bożego.	25 Tarasia Arch. Kons.
9	Piątek *	Franciszki W., Cyryl. i Metod.	26 Porfiria Archiep.
10	Sobota	40 Męczenników.	27 Prokopia Prep.
11	NIEDZIELA	GEUCHA. Konstantyna Wyzn.	28 N. 2 Pos. Wasilia Prep.
12	Poniedział.	Grzegorza Papieża.	29 Kassiana Pr.
13	Wtorek	Katarzyny Bon. i Modesty PP.	1 <i>Mar.</i> Ewdokii P. M.
14	Środa ☽	Matyldy Królowej.	2 Fteodota S. M.
15	Czwartek	Longina M.	3 Ewtropia Mucz.
16	Piątek	Cyryaka Dyak.	4 Herasima Prep.
17	Sobota	Gertrudy Panny.	5 Konona Mucz.
18	NIEDZIELA	SRODOPOST. Gabryela Arch.	6 N. 3 Pos. SS. 42 Mucz.
19	Poniedział.	Józefa Oblubieńca N. M. P.	7 Wasilia Mucz.
20	Wtorek	Archippa W.	8 Teofilakta Pr.
21	Środa	Benedykta Opata.	9 SS. 40 Muczenn. w Sew.
22	Czwart. ☾	Pawła B. i Oktawiana W.	10 Kodrata M.
23	Piątek	Katarzyny Szwedzkiej P.	11 Sofronia Patr.
24	Sobota	† Marka i Tymoteusza MM.	12 Fteofana Prep.
25	NIEDZIELA	BIAŁA. Ireneusza B. M.	13 N. 4 Pos. Nikifora P. Car.
26	PONIEDZ.	ZWIAST. N. M. P. Ludgera B.	14 Wenedikta Prep.
27	Wtorek	Ruperta Biskupa.	15 Ahapia Mucz.
28	Środa	Syxta Pap. i Doroteusza M.	16 Sawina M.
29	Czwartek	Cyrylla Męczennika.	17 Alexia Czeł. Boż.
30	Piątek ☽	7 boleści N. M. P. Kwiryra M.	18 Kirylla Archiep. Jeruz.
31	Sobota	Balbiny P.	19 Chrizanfta i Daryi.

D N I G A Ł O W E.

* Dnia 2 (19 lutego), Pamiątka Wstąpienia na Tron Jego Cesarsko-Królewskiej Mości Najjaśniejszego ALEXANDRA II MIKOŁAJEWICZA.

* Dnia 9 (26 lutego), Rocznica Urodzin J. C. W. W. X. *Alexandra Alexandrowicza.*

Słońce wstęp. w znak Barana \surd d. 20.—Porównanie dnia z nocą.—Pocz. wiosny.

D N I	Wschód słońca		Zachód słońca		Długość dnia		Godz. na zegarze, gdy na kompa. g. 12.		Przyb. dnia	Wschód księżycy		Zachód księżycy	
	god.	min.	god.	min.	god.	min.	godz.	min.		godz.	min.	godz.	min.
1 Czwart.	6	49	5	37	10	48	12	13	g. 3 m. 26.	we dnie		2	51 r.
2 Piątek	6	47	5	39	10	52	12	12			3	51 r.	
3 Sobota	6	45	5	41	10	56	12	12			4	38 r.	
4 Niedz.	6	42	5	43	11	1	12	12	godz. 3 min. 55.	we dnie		5	11 r.
5 Ponied.	6	40	5	44	11	4	12	12			5	35 r.	
6 Wtorek	6	38	5	46	11	8	12	12			5	54 r.	
7 Środa	6	36	5	48	11	12	12	11	7	we dnie	7	44 w.	
8 Czwart.	6	33	5	50	11	17	12	11			9	15 w.	
9 Piątek	6	31	5	52	11	21	12	11			10	45 w.	
10 Sobota	6	29	5	53	11	24	12	11	godz. 4 min. 23.	we dnie			
11 Niedz.	6	27	5	55	11	28	12	10			*	*	*
12 Ponied.	6	24	5	57	11	33	12	10			0	12 r.	
13 Wtorek	6	22	5	59	11	37	12	10	1	31 r.	we dnie		
14 Środa	6	19	6	0	11	41	12	10	2	37 r.			
15 Czwart.	6	17	6	2	11	45	12	9	3	26 r.			
16 Piątek	6	15	6	4	11	49	12	9	4	2 r.	we dnie		
17 Sobota	6	13	6	6	11	53	12	9	4	27 r.			
18 Niedz.	6	10	6	7	11	57	12	8	4	46 r.			
19 Ponied.	6	8	6	9	12	1	12	8	godz. 4 min. 52.	we dnie	5	0 r.	
20 Wtorek	6	5	6	11	12	6	12	8			5	12 r.	
21 Środa	6	3	6	12	12	9	12	7			5	23 r.	
22 Czwart.	6	1	6	14	12	13	12	7	5	33 r.	we dnie		
23 Piątek	5	58	6	16	12	18	12	7		6		32 w.	
24 Sobota	5	56	6	18	12	22	12	7		7		42 w.	
25 Niedz.	5	54	6	19	12	25	12	6	g. 5 m. 10.	we dnie		10	12 w.
26 Ponied.	5	51	6	21	12	30	12	6				11	28 w.
27 Wtorek	5	49	6	23	12	34	12	6				*	*
28 Środa	5	47	6	25	12	38	12	5	godz. 5 min. 17 rano.	we dnie		0	40 r.
29 Czwart.	5	44	6	26	12	42	12	5				1	42 r.
30 Piątek	5	42	6	27	12	45	12	5				2	33 r.
31 Sobota	5	40	6	28	12	48	12	4		3	9 r.		

PLANETY	Dnia 16 marca		
	wschód	zachód	Przejście przez połud.
	g. m.	g. m.	g. m.
Merkury.	6 32 r.	7 54 w.	1 13 w.
Wenus.	7 17 r.	9 50 w.	2 33 w.
Mars.	2 20 r.	9 56 r.	6 8 r.
Jowisz.	11 15 r.	3 51 r.	7 30 w.
Saturn.	2 23 w.	5 31 r.	9 55 w.
Uranus.	8 32 r.	0 34 r.	4 33 w.

Odmiany księżycyca.

- ☾ Pełnia. d. 7 o god. 2 min. 8 wiecz.
 - ☾ Ostatnia kwadra . d. 14 o god. 10 min. 32 rano.
 - ☾ Now d. 22 o god. 3 min. 20 wiecz.
 - ☾ Pierwsza kwadra . d. 30 o god. 8 min. 17 rano.
- Księżyc najbliżej ziemi d. 7 o god. 3 rano.
 „ na Równiku . d. 7 o god. 10 wieczór.
 „ nadal. od ziemi d. 20 o god. 2 rano.
 „ na Równiku . d. 21 o god. 7 wieczór.

K W I E C I E Ń.

D N I	ŚWIĘTA KOŚCIOŁA RZYMSKO-KATOLICKIEGO.	ŚWIĘTA KOŚCIOŁA WSCHODNIO-KATOLICKIEGO.
1	NIEDZIELA KWIET. Teodory M. i Hugona.	20 <i>Mart.</i> N. 5 Pos. SS. Otec.
2	Poniedział. Franciszka a Paulo W.	21 Jakowa Prep.
3	Wtorek Ryszarda Biskupa.	22 Wasilia S. M.
4	Środa Izydora Biskupa.	23 Nikona Prep.
5	Czwart. ☺ <i>Wielki.</i> Wincentego Fer.	24 Zacharyi Prep.
6	Piątek <i>Wielki.</i> Celestyna P.	25 BEAH. PR. BOH.
7	Sobota <i>Wielka.</i> Epifaniasza Biskupa.	26 Sob. Ar. Hawryła.
8	NIEDZIELA WIELKANOC. Dyonizego B.	27 N. WERB. Matrony Selun.
9	PONIEDZ. WIELKANOC. Maryi Kleofy.	28 Ilariona Now.
10	Wtorek Ezechiela Proroka.	29 Marka Prep.
11	Środa Leona Papieża.	30 Joanna Prep.
12	Czwartek Juliusza Pap., Damiana Bisk.	31 <i>Wielki.</i> Ipatia Prep.
13	Piątek ☧ Hermenegilda Królewicza M.	1 <i>Apr.</i> <i>Welik.</i> Marii Ehip.
14	Sobota Tybureyus, i Waleryana MM.	2 <i>Welikaja.</i> Tita Prep.
15	NIEDZIELA PRZEWOD. Bazylisy i Anastaz.	3 N. WOS. CHR. Nikity Isp.
16	Poniedział. Lamberta Męczennika.	4 P. SWIET. Josifa Piesn.
17	Wtorek Rudolfa Biskupa.	5 W. SWIET. Fteodula M.
18	Środa Apolloniusza Męczennika.	6 Ewtichia Arch. Kons.
19	Czwartek Hermogenesa M.	7 Heorhia Ep. Melit.
20	Piątek Sulpicyusza i Serwiliana MM.	8 Irodiona Ap.
21	Sobota ☉ Anzelma Biskupa.	9 Ewpsichia M.
22	NIEDZ. * 2 PO W. <i>Gr. Chr.</i> Sotera i Kaja.	10 N. FOM. Terentia M.
23	Poniedział. Wojciecha Bisk. i Męczen.	11 Antypy S. M.
24	Wtorek Bony Panny.	12 Wasilija Ep.
25	Środa Marka Ewangelisty.	13 Artemona S. M.
26	Czwartek Marcellina i Kleta Pap. Męcz.	14 Martina Papy.
27	Piątek Teofila Biskupa.	15 Aristarcha Ap.
28	Sobota ☽ Witalisa Męczennika.	16 Ahapii i Iryny M.
29	NIEDZ. * 3 PO W. <i>Op. ś. Józefa.</i> Piotra.	17 N. MIRON. Simeona Prep.
30	Poniedział. Katarzyny Seneńskiej P.	18 Joanna Prep.

D N I G A Ł O W E.

* Dnia 22 (10), Rocznica Urodzin J. C. W. W. X. Włodzimierza Alexandrowicza.

☼ Dnia 29 (17), Rocznica Urodzin Jego Cesarsko-Królewskiej Mości N. ALEXANDRA II MIKOŁAJEWICZA i Rocznica Urodzin J. C. W. W. X. Mikołaja Michalowicza.

Słońce wstępuje w znak **Byka** 8 d. 20.

D N I	Wschód słońca		Zachód słońca		Długość dnia		Godz. na zegarze, gdy na kompa. g. 12.		Przyb. dnia	Wschód księżycy		Zachód księżycy	
	god.	min.	god.	min.	god.	min.	godz.	min.		godz.	min.	godz.	min.
1 Niedz.	5	37	6	31	12	54	12	4	godz. 5 min. 48.	we dnie	8 9 w. 9 40 w.	3 36 r. 3 57 r. 4 13 r. 4 28 r. 4 42 r.	dnie we
2 Ponied.	5	35	6	33	12	58	12	4					
3 Wtorek	5	33	6	35	13	2	12	4					
4 Środa	5	31	6	37	13	6	12	3					
5 Czwart.	5	28	6	38	13	10	12	3					
6 Piątek	5	26	6	40	13	14	12	3					
7 Sobota	5	24	6	42	13	18	12	2					
8 Niedz.	5	21	6	44	13	23	12	2	godz. 6 min. 16.	11 5 w. * * * 0 20 r. 1 18 r. 2 0 r. 2 30 r. 2 50 r.	we dnie		
9 Ponied.	5	19	6	45	13	26	12	2					
10 Wtorek	5	17	6	47	13	30	12	1					
11 Środa	5	15	6	49	13	34	12	1					
12 Czwart.	5	12	6	50	13	38	12	1					
13 Piątek	5	10	6	52	13	42	12	1					
14 Sobota	5	8	6	54	13	46	12	0					
15 Niedz.	5	5	6	56	13	51	12	0	godz. 6 min. 43.	3 5 r. 3 20 r. 3 31 r. 3 41 r. 3 53 r. 4 5 r. 4 20 r.	we dnie		
16 Ponied.	5	3	6	57	13	54	12	0					
17 Wtorek	5	1	6	59	13	58	12	0					
18 Środa	5	0	7	1	14	1	11	59					
19 Czwart.	4	57	7	2	14	5	11	59					
20 Piątek	4	55	7	4	14	9	11	59					
21 Sobota	4	53	7	6	14	13	11	59					
22 Niedz.	4	50	7	8	14	18	11	59	godz. 7 m. 9.	we dnie	9 15 w. 10 30 w. 11 36 w. * * * 0 30 r. 1 10 r. 1 40 r.		
23 Ponied.	4	48	7	9	14	21	11	58					
24 Wtorek	4	46	7	11	14	25	11	58					
25 Środa	4	44	7	13	14	29	11	58					
26 Czwart.	4	42	7	14	14	32	11	58					
27 Piątek	4	40	7	16	14	36	11	58					
28 Sobota	4	38	7	18	14	40	11	57					
29 Niedz.	4	36	7	19	14	43	11	57	godz. 7 m. 9	dnie we	2 0 r. 2 18 r.		
30 Ponied.	4	34	7	21	14	47	11	57					

Dnia 16 kwietnia

PLANETY	Dnia 16 kwietnia		Przejście przez połud. g. m.
	wschód g. m.	zachód g. m.	
Merkury.	4 36 r.	4 58 w.	10 49 r.
Wenus.	6 25 r.	11 23 w.	2 55 w.
Mars . . .	1 30 r.	9 0 r.	5 5 r.
Jowisz.	9 19 r.	2 25 r.	5 36 w.
Saturn.	0 15 w.	3 27 r.	7 49 w.
Uranus . .	6 34 w.	10 40 w.	2 35 w.

Odmiany księżycy.

- ☉ Pełnia. d. 5 o god. 11 min. 24 wiecz.
- ☾ Ostatnia kwadra . d. 13 o god. 2 min. 58 rano.
- ☽ Now d. 21 o god. 7 min. 9 rano.
- ☽ Pierwsza kwadra . d. 28 o god. 3 min. 59 wiecz.

- Księżyc najbliżej ziemi. d. 4 o god. 1 wieczór.
- „ na Równiku. . d. 4 o god. 8 rano.
- „ najdal. od ziemi d. 16 o god. 4 wieczór.
- „ na Równiku . d. 18 o god. 1 rano.

D N I		ŚWIĘTA KOŚCIOŁA RZYMSKO-KATOLICKIEGO.	ŚWIĘTA KOŚCIOŁA WSCHODNIO-KATOLICKIEGO.
1	Wtorek	Filipa i Jakóba Apostołów.	19 <i>Apr.</i> Joanna Mucz.
2	Środa	Atanazego B. i Zygmunta.	20 Fteodora Trich.
3	Czwartek	Znal. Ś. Krzyża.	21 Januaria S. M.
4	Piątek	Floryana M.	22 Fteodora Syk.
5	Sobo. ☺ *	Piusa V Papieża.	23 Heorhia W. M. i Alexan.
6	NIEDZIELA	4 PO W. N. M. P. Łask. Jana.	24 N. RAZSE. Sawwy Strati.
7	Poniedział.	† Domitilli Panny.	25 Marka Ewan.
8	WTOREK	STANISŁAWA Bisk. i Męcz.	26 Wasilia Ep. Amas.
9	Środa	Grzegorza Biskupa.	27 Simeona S. Mucz.
10	Czwartek	Izydora Oracza W.	28 Jasona Ap.
11	Piątek *	Mamerta Biskupa.	29 9 Męczennikow w Kiz.
12	Sobota ☾	Pankracego Męczennika.	30 Jakowa Ap.
13	NIEDZIELA	5 PO W. Serwacego Biskupa.	1 <i>Maj.</i> N. SAMAR. Jeremii.
14	Poniedział.	† Bonifacego Męczennika.	2 Afanasia Welik.
15	Wtorek	† Zofii z 3 córkami.	3 Timofteja M.
16	Środa	† Jana Nep. K. M., Ubalda B.	4 Pelahii Pr. M.
17	CZWARTEK	WNIEBOWS P., Paschal. W.	5 Iryny M.
18	Piątek	Eryka Kr. i Wenant. M.	6 Jowa Mnhostr.
19	Sobota	Piotra Celest. P., Iwona W.	7 Znam. Krest. Hospo.
20	NIEDZ. ☉	6 PO W. Bernarda Seneńsk.	8 N. SLEP. Joanna i Arsen.
21	Poniedział.	Donata i Wiktoryna MM.	9 S. NIKOŁAJA CZUD.
22	Wtorek	Julii Panny Męczenniczki.	10 Simona Zilota Ap.
23	Środa	Dezyderyusza B. M.	11 Mokia Mucz.
24	Czwartek	Joanny Wdowy.	12 WOZ. HOSP. Epifan. Ep.
25	Piątek	Grzegorza VII, Urbana PP.	13 Hlikeryi M.
26	Sobota	Filipa Nereusza W.	14 Isidora M.
27	NIEDZ. ☽	ZESŁ. Ś. D. Magdal. de Pazz.	15 N. SS. OTEC. Pachomia.
28	PONIEDZ.	ŚWIĄTECZNY, Germana B.	16 Fteodora Oswia.
29	Wtorek	Teodozyi Męczenniczki.	17 Andronika Ap.
30	Środa	† Felixa P. M.	18 Fteodota M.
31	Czwartek	Petronelli P.	19 Patrikia S. M.

D N I G A L O W E.

* Dnia 5 (23 kwietnia), Imieniny J. C. K. M. N. ALEXANDRY FEDOROWNÉJ i J. C. W. W. X. *Alexandry Jósefównéj*, Malżonki Jego C. W. W. X. *Konstantego Mikolajewicza* i J. C. W. W. X. *Alexandry Petrównéj*.

* Dnia 11 (29 kwietnia), Rocznica Urodzin J. C. W. W. X. *Sergiusza Alexandrowicza*.

Słońce wstępuje w znak **Blizniąt II d. 20.**

D N I	Wschód słońca		Zachód słońca		Długość dnia		Godz. na zegarze, gdy na kompa. g. 12.		Przyb. dnia	Wschód księżycy		Zachód księżycy	
	god.	min.	god.	min.	god.	min.	godz.	min.		godz.	min.	godz.	min.
1 Wtorek	4	32	7	23	14	51	11	57	g. 7 m. 34.	we dnie		2	34 r.
2 Środa	4	30	7	24	14	54	11	57			2	48 r.	
3 Czwart.	4	28	7	26	14	58	11	57			3	3 r.	
4 Piątek	4	26	7	28	15	2	11	57			3	20 r.	
5 Sobota	4	25	7	29	15	4	11	57			8	37 w.	3
6 Niedz.	4	23	7	31	15	8	11	56	godz. 7 min. 57.	9	56 w.	we dnie	
7 Ponied.	4	21	7	33	15	12	11	56		11	3 w.		
8 Wtorek	4	19	7	34	15	15	11	56		11	53 w.		
9 Środa	4	17	7	36	15	19	11	56		*	*		*
10 Czwart.	4	16	7	38	15	22	11	56		0	28 r.		
11 Piątek	4	14	7	39	15	25	11	56		0	53 r.		
12 Sobota	4	12	7	41	15	29	11	56	1	12 r.			
13 Niedz.	4	11	7	42	15	31	11	56	godz. 8 min. 17.	1	25 r.	we dnie	
14 Ponied.	4	9	7	44	15	35	11	56		1	37 r.		
15 Wtorek	4	8	7	45	15	37	11	56		1	49 r.		
16 Środa	4	6	7	47	15	41	11	56		2	0 r.		
17 Czwart.	4	5	7	48	15	43	11	56		2	13 r.		
18 Piątek	4	3	7	50	15	47	11	56		2	26 r.		
19 Sobota	4	2	7	51	15	49	11	56	2	44 r.			
20 Niedz.	4	0	7	53	15	53	11	56	godz. 8 min. 35.	3	8 r.	we dnie	
21 Ponied.	3	59	7	54	15	55	11	56		3	40 r.	9	27 w.
22 Wtorek	3	58	7	56	15	58	11	56				10	26 w.
23 Środa	3	56	7	57	16	1	11	56				11	11 w.
24 Czwart.	3	55	7	59	16	4	11	56				11	43 w.
25 Piątek	3	54	8	0	16	6	11	57				*	*
26 Sobota	3	53	8	1	16	8	11	57			0	7 r.	
27 Niedz.	3	52	8	3	16	11	11	57	god. 8 m. 41			0	25 r.
28 Ponied.	3	51	8	4	16	13	11	57				0	40 r.
29 Wtorek	3	50	8	5	16	15	11	57				0	54 r.
30 Środa	3	49	8	6	16	17	11	57				1	8 r.
31 Czwart.	3	48	8	7	16	19	11	57				1	24 r.

Dnia 16 maja

PLANETY	Dnia 16 maja		Przejście przez połud. g. m.
	wschód g. m.	zachód g. m.	
Merkury.	3 36 r.	5 34 w.	10 32 w.
Wenus.	6 26 r.	11 57 w.	3 11 w.
Mars.	0 24 r.	8 0 r.	4 12 r.
Jowisz.	7 46 r.	0 10 r.	3 55 w.
Saturn.	10 25 r.	1 30 r.	5 53 w.
Uranus.	4 40 r.	8 55 w.	0 44 w.

Odmiany księżycy.

- ☾ Pełnia. d. 5 o god. 8 min. 26 rano.
- ☾ Ostatnia kwadra . . d. 12 o god. 8 min. 40 wiecz.
- ☾ Now d. 20 o god. 8 min. 10 wiecz.
- ☾ Pierwsza kwadra . . d. 27 o god. 9 min. 28 wiecz.
- ☾ Księżyc na Równiku . d. 1 o god. 4 wieczór.
- ☾ „ najbliżej ziemi d. 2 o god. 12 w południe.
- ☾ „ najdal. od ziemi d. 14 o god. 10 rano.
- ☾ „ na Równiku . d. 15 o god. 8 rano.
- ☾ „ na Równiku . d. 28 o god. 10 wieczór.
- ☾ „ najbliżej ziemi d. 29 o god. 4 rano.

D N I		ŚWIĘTA KOŚCIOŁA RZYMSKO-KATOLICKIEGO.	ŚWIĘTA KOŚCIOŁA WSCHODNIO-KATOLICKIEGO.
1	Piątek *	† Fortunata K. i Prokula M.	20 Maj. Ftałajeja M.
2	Sobota *	† Blandyny Panny Męcz.	21 Konstantyna i Eleny.
3	NIEDZ. ☺	TRÓJCY Ś. Klotyldy Król.	22 N. SZOS. S. D. Wasilis.
4	Poniedział.	Optata Bisk., Saturniny P. M.	23 P. S. D. Michaila Prep.
5	Wtorek	Bonifacego B., Waleryi M.	24 Simeona Pr.
6	Środa	Norberta Biskupa.	25 Obr. Hl. S. Joanna.
7	CZWARTEK	BOŻE CIAŁO. Roberta Op.	26 Karpa Apo.
8	Piątek	Maxymina i Medarda MM.	27 Fteraponta S. M.
9	Sobota	Pryma i Felicyana MM.	28 Nikity P.
10	NIEDZIELA	2 po Św. Małgorzaty Kr. Szk.	29 N. 1 po S. Fteodosyi P. M.
11	Poniedz. ☾	Barnaby Apostola.	30 <i>1 dzień Petr. posta.</i> Isaakia.
12	Wtorek	Onufrego Pustelnika.	31 Ermia Ap.
13	Środa	Antoniego Padewskiego.	1 <i>Junii.</i> Justina M.
14	Czwartek	Bazylego Biskupa.	2 Nikifora Patr. Kon.
15	Piątek	<i>Serca Jezus.</i> Wita i Modes. M.	3 Łukiliana M.
16	Sobota	Benona B., Justyny P. M.	4 Mitrofana Patr.
17	NIEDZIELA	3 po Św. Marcyana.	5 N. 2 po S. Dorofteja S. M.
18	Poniedział.	Marka i Marcelliana MM.	6 Wisariona Czud.
19	Wtorek ☾	Gerwazego i Protazego MM.	7 Fteodota M.
20	Środa	Sylweryusza P.	8 Fteodora Strat.
21	Czwartek	Aloizego Gonzagi.	9 Kiryła Arch.
22	Piątek	Paulina Biskupa.	10 Timofeja Ep.
23	Sobota	Agryppiny Panny Męcz.	11 Warfłomiejaja Ap.
24	NIEDZIELA	4 po Św. Narod. Ś. Jana Chrz.	12 N. 3 po S. Onufria Prep.
25	Poniedział.	Prospera Biskupa.	13 Akiliny M.
26	Wtorek ☽	Jana i Pawła Męczenników.	14 Eliseja Pror.
27	Środa	Władysława Króla Wyzn.	15 Amosa Pr. i Jony.
28	Czwartek	† Ireneusza B. M.	16 Tichona Czud.
29	PIĄTEK	PIOTRA I PAWŁA Ap.	17 Manuila M.
30	Sobota	Emilii i Lucyny Panien.	18 Leontia M.

D N I G A Ł O W E.

* Dnia 1 (20 maja), Imieniny J. C. W. W. X. *Alexieja Alexandrowicza.** Dnia 2 (21 maja), Imieniny J. C. W. W. X. *Konstantyna Nikołajewicza* i *J. C. W. W. X. Heleny Pawłównéj* i *J. C. W. W. X. Konstantego Konstantynowicza*, oraz *Rocznica Urodzin J. C. W. W. X. Alexandry Piotrównéj.*

Słońce wstęp. w znak **Raka** ☊ d. 21.—Przesilenie dnia z nocą.—Początek lata.

D N I	Wschód słońca		Zachód słońca		Długość dnia		Godz. na zegarze, gdy na kompa. g. 12.		Przyb. dnia	Wschód księżycy		Zachód księżycy			
	god.	min.	god.	min.	god.	min.	godz.	min.		godz.	min.	godz.	min.		
1 Piątek	3	47	8	9	16	22	11	57	god. 8 min. 50	dnie	we	1	43 r.		
2 Sobota	3	46	8	10	16	24	11	58				2	9 r.		
3 Niedz.	3	45	8	11	16	26	11	58	godz. 8 min. 59.	dnie	we	2	44 r.		
4 Ponied.	3	44	8	12	16	28	11	58				9	44 w.	3	32 r.
5 Wtorek	3	44	8	13	16	29	11	58				10	25 w.	we dnie	
6 Środa	3	43	8	14	16	31	11	58				10	54 w.		
7 Czwart.	3	43	8	14	16	31	11	59				11	15 w.		
8 Piątek	3	42	8	15	16	33	11	59				11	31 w.		
9 Sobota	3	42	8	16	16	34	11	59				11	45 w.		
10 Niedz.	3	41	8	17	16	36	11	59				11	56 w.		we dnie
11 Ponied.	3	41	8	18	16	37	11	59				* * *			
12 Wtorek	3	40	8	19	16	39	12	0	0	7 r.					
13 Środa	3	40	8	19	16	39	12	0	0	19 r.					
14 Czwart.	3	40	8	20	16	40	12	0	0	32 r.					
15 Piątek	3	40	8	20	16	40	12	0	0	42 r.					
16 Sobota	3	40	8	21	16	41	12	0	1	8 r.					
17 Niedz.	3	40	8	21	16	41	12	0	Stano w i s k o . — U b y ł o m . 4 .	dnie	we	1	37 r.		
18 Ponied.	3	40	8	22	16	42	12	1				2	17 r.	9 6 w.	
19 Wtorek	3	40	8	22	16	42	12	1				3	14 r.		
20 Środa	3	40	8	22	16	42	12	1				we dnie	9		45 w.
21 Czwart.	3	40	8	23	16	43	12	1					10	11 w.	
22 Piątek	3	40	8	23	16	43	12	1					10	31 w.	
23 Sobota	3	40	8	23	16	43	12	2					10	47 w.	
24 Niedz.	3	41	8	23	16	42	12	2					we dnie	11	2 w.
25 Ponied.	3	41	8	23	16	42	12	2						11	15 w.
26 Wtorek	3	41	8	23	16	42	12	2	11	32 w.					
27 Środa	3	42	8	23	16	41	12	3	11	49 w.					
28 Czwart.	3	42	8	23	16	41	12	3	* * *						
29 Piątek	3	43	8	23	16	40	12	3	0	12 r.					
30 Sobota	3	43	8	22	16	39	12	3	0	42 r.					

Dnia 16 czerwca

PLANETY	wschód		zachód		Przejsięcie przez połud.	
	g.	m.	g.	m.	g.	m.
Merkury.	4	11 r.	9	21 w.	0	51 w.
Wenus.	6	40 r.	10	46 w.	2	40 w.
Mars.	10	56 w.	6	20 r.	2	38 r.
Jowisz.	6	16 r.	10	27 w.	2	18 w.
Saturn.	8	33 r.	11	27 w.	4	0 w.
Uranus.	2	43 r.	7	0 w.	10	52 r.

Odmiany księżycy.

- ☾ Pełnia. d. 3 o god. 6 min. 10 wiecz.
- ☾ Ostatnia kwadra . d. 11 o god. 2 min. 28 wiecz.
- ☾ Now d. 19 o god. 6 min. 47 rano.
- ☾ Pierwsza kwadra . d. 26 o god. 1 min. 59 rano.

- Księżyc najdal. od ziemi d. 11 o god. 4 rano.
- „ na Równiku. . d. 11 o god. 2 wieczór.
- „ najbliżej ziemi d. 23 o god. 10 rano.
- „ na Równiku. . d. 25 o god. 3 rano.

D N I	ŚWIĘTA KOŚCIOŁA RZYMSKO-KATOLICKIEGO.	ŚWIĘTA KOŚCIOŁA WSCHODNIO-KATOLICKIEGO.
1	NIEDZIELA 5 po Sw. Teodoryka Kapł.	19 Junii. N. 4 po S. Judy A.
2	Poniedział. Nawiedz. N. M. P.	20 Meftodia S. M.
3	Wtorek ☺ Heliodora i Anatoliusza BB.	21 Juliana M.
4	Środa Józefa Kalasantego Wyzn.	22 Ewsewia S. M.
5	Czwartek Filomeny P. M., Cyrylli M.	23 Ahripiny M.
6	Piątek Dominiki P. M.	24 Rozdest. S. Joanna Krest.
7	Sobota Apoloniusza.	25 Fewronii P. M.
8	NIEDZ. * 6 po Sw. Jana z D., Elżbiety.	26 N. 5 po S. Dawida Prep.
9	Poniedział. Cyrylla Bisk., Anatolii Męcz.	27 Samsona Strat.
10	Wtorek 7 braci synów Felicyty MM.	28 Kira i Joanna Czud.
11	Środa ☪ Sawina Wyz. i Pelagii P. M.	29 SS. Ap. PETRA I PAW.
12	Czwartek Jana Gwalberta Opata.	30 Sob. SS. 12 Apostoł.
13	Piątek * Małgorzaty P. M.	1 Julii. Kosmy i Damiana.
14	Sobota Bonawentury P. M.	2 Położ. R. P. Bohor.
15	NIEDZIELA 7 po Sw. Rozesłanie Apost.	3 N. 6 po S. Jakinfita Mucz.
16	Poniedział. N. M. P. Szkaplerznój.	4 Andreja Arch. Kryt.
17	Wtorek * Alexego Wyznawcy.	5 Afanasia Afon.
18	Środa ☉ Szymona z Lipn. i Kamilla W.	6 Sisoja Prep.
19	Czwartek Wincentego a Paulo W.	7 Ftomy Prep.
20	Piątek Eliasza Pror. i Czesława W.	8 Prokopia W. M.
21	Sobota Praxydy P.	9 Pankratia S. M.
22	NIEDZIELA 8 po Sw. Maryi Magdaleny.	10 N. 7 po S. 45 Mucz. w Nik.
23	Poniedz. * Apollinara Biskupa M.	11 Ewfimi M. i Bł. Olgi.
24	Wtorek Krystyny Panny Męcz.	12 Prokla i Ilaria.
25	Środa ☽ Jakóba Apostoła.	13 Sob. Arch. Hawrijła.
26	Czwartek Anny Matki N. M. P.	14 Akily Ap.
27	Piątek * Natalii Panny Męcz.	15 Kirika Mucz.
28	Sobota Innocentego Pap. i Celsa M.	16 Aftinohena S. M.
29	NIEDZIELA 9 po Sw. Kuneg. K. P., Marty.	17 N. 8 po S. Mariny M.
30	Poniedział. Abdona i Senneny MM.	18 Jakinfita M.
31	Wtorek Ignacego Lojoli W.	19 Makriny P.

D N I G A Ł O W E.

- * Dnia 8 (26 czerwca). Rocznica Urodzin J. C. W. W. X. *Alexandry Józefównej* Małżonki J. C. W. W. X. *Konstantego Mikołajewicza.*
- * Dnia 13 (1). Rocznica Urodzin J. C. K. M. N. **ALEXANDRY FEDORÓWNEJ.**
- * Dnia 17 (5). Imieniny J. C. W. W. X. *Sergiusza Alexandrowicza.*
- * Dnia 23 (11). Imieniny J. C. W. W. X. *Olgi Mikołajewnej*, Małżonki J. K. W. X. Następcy Tronu Wirtembergskiego, J. C. W. W. X. *Olgi Konstantynównej* i J. C. W. W. X. *Olgi Fedorównej.*
- * Dnia 27 (15). Imieniny J. C. W. W. X. *Włodzimierza Alexandrowicza.*

Słońce wstepuje w znak Lwa ♌ d. 22.

D N I	Wschód słońca		Zachód słońca		Długość dnia		Godz. na zegarze, gdy na kompa. g. 12.		Ubyło dnia	Wschód księżycy		Zachód księżycy	
	god.	min.	god.	min.	god.	min.	godz.	min.		godz.	min.	godz.	min.
1 Niedz.	3	44	8	22	16	38	12	3	godz. 0 min. 16.	we dnie	1	24 r.	
2 Ponied.	3	45	8	22	16	37	12	4					
3 Wtorek	3	46	8	21	16	35	12	4					
4 Środa	3	47	8	21	16	34	12	4					
5 Czwart.	3	47	8	21	16	34	12	4					
6 Piątek	3	48	8	20	16	32	12	4					
7 Sobota	3	49	8	19	16	30	12	4					
8 Niedz.	3	50	8	19	16	29	12	5	godz. 0 min. 30.	we dnie	2	21 r.	
9 Ponied.	3	51	8	18	16	27	12	5					
10 Wtorek	3	52	8	17	16	25	12	5					
11 Środa	3	53	8	16	16	23	12	5					
12 Czwart.	3	54	8	16	16	22	12	5					
13 Piątek	3	55	8	15	16	20	12	5					
14 Sobota	3	56	8	14	16	18	12	5					
15 Niedz.	3	57	8	13	16	16	12	6	godz. 0 min. 48.	we dnie	3	29 r.	
16 Ponied.	3	59	8	12	16	13	12	6					
17 Wtorek	4	0	8	11	16	11	12	6					
18 Środa	4	1	8	10	16	9	12	6					
19 Czwart.	4	2	8	9	16	7	12	6					
20 Piątek	4	4	8	8	16	4	12	6					
21 Sobota	4	5	8	6	16	1	12	6					
22 Niedz.	4	6	8	5	15	59	12	6	godz. 1 min. 8.	we dnie	8	36 w.	
23 Ponied.	4	8	8	3	15	55	12	6					
24 Wtorek	4	9	8	2	15	53	12	6					
25 Środa	4	11	8	1	15	50	12	6					
26 Czwart.	4	12	7	59	15	47	12	6					
27 Piątek	4	14	7	58	15	44	12	6					
28 Sobota	4	15	7	56	15	41	12	6					
29 Niedz.	4	17	7	55	15	38	12	6	g. 1 m. 8.	we dnie	9	24 w.	
30 Ponied.	4	18	7	53	15	35	12	6					
31 Wtorek	4	19	7	51	15	32	12	6					

PLANETY	Dnia 16 lipca.		
	wschód	zachód	Przejsieie przez połud.
	g. m.	g. m.	g. m.
Merkury.	6 34 r.	9 12w.	1 51 w.
Wenus.	4 56 r.	7 54w.	0 18 w.
Mars.	8 58w.	3 41 r.	0 22 r.
Jowisz.	4 53 r.	8 45w.	0 49 w.
Saturn.	6 54 r.	9 35w.	2 13 w.
Uranus.	0 51 r.	5 12w.	9 1 r.

Odmiany księżycy.

- ☾ Pełnia. d. 3 o god. 5 min. 31 rano.
 - ☾ Ostatnia kwadra . d. 11 o god. 7 min. 22 rano.
 - ☾ Now d. 18 o god. 3 min. 44 wiecz.
 - ☾ Pierwsza kwadra . d. 25 o god. 7 min. 4 rano.
- Księżyc najdal. od ziemi d. 8 o god. 11 wieczór.
 „ na Równiku . d. 8 o god. 10 wieczór.
 „ najbliżej ziemi d. 20 o god. 8 wieczór.
 „ na Równiku. . d. 22 o god. 9 rano.

S I E R P I E Ń.

D N I		ŚWIĘTA KOŚCIOŁA RZYMSKO-KATOLICKIEGO.	ŚWIĘTA KOŚCIOŁA WSCHODNIO-KATOLICKIEGO.
1	Środa ☺	Piotra w Okowach.	20 <i>Julii</i> . Ilii Pror.
2	Czwartek	N. M. P. Anielskiej.	21 Simeona Prep.
3	Piątek ✨	Znalezienie Ś. Szczepana M.	22 Maryi Mahdaliny.
4	Sobota	Dominika Wyznawcy.	23 Trofima M.
5	NIEDZIELA	10 PO Ś. N. M. P. Śnieżnej.	24 N. 9 PO Ś. Borisa i Hlieba.
6	Poniedział.	Przemienienia Pańskiego.	25 Uszenie S. Anny.
7	Wtorek	Kajetana Wyznawcy.	26 Jermołaja P. M.
8	Środa ✨	Cyrya, Larga i Smaragda MM.	27 Pantelejmona W. M.
9	Czwartek ☾	Romana Męczennika.	28 Prochora i Nikan. Ap.
10	Piątek	Wawrzyńca Męczennika.	29 Kallinika M.
11	Sobota	Zuzanny i Dygny PP.	30 Sily i Siluana Ap.
12	NIEDZIELA	11 PO Ś. Klary Panny.	31 N. 10 PO Ś. Jewdokima P.
13	Poniedział.	Hippolita i Kassjana MM.	1 <i>Awhg.</i> SS. M. Mak.
14	Wtorek	† Euzebusza W.	2 Stefana Archid.
15	ŚRODA	WNIEBOWZIECIE N. M. P.	3 Isaakia Prep.
16	Czwart. ☾	Rocha Wyznawcy.	4 7 Otok w Efez.
17	Piątek	Anastazyuszu B.	5 Ewsihnija M.
18	Sobota ✨	Agapita M., Bronisławy P.	6 PREOBR. HOSPOD.
19	NIEDZIELA	12 PO Ś. Jacka W., Benigny P.	7 N. 11 PO Ś. Dometia P. M.
20	Poniedział.	Bernarda Opata.	8 Emiliana Isp.
21	Wtorek	Joanny Fremiot Wd.	9 Matfeja Ap.
22	Środa ✨	Symforiana Męczennika.	10 Ławrentia Ar.
23	Czwartek ☾	Filipa Benicyusza W.	11 Ewpla M.
24	Piątek	Bartłomieja Apostoła.	12 Fotia M.
25	Sobota	Ludwika Króla.	13 Maksima Prep.
26	NIEDZIELA	13 PO Ś. Zefiryra Pap. M.	14 N. 12 PO Ś. Micheja Pror.
27	Poniedział.	Cezeryus. i Przen. Ś. Kazim.	15 USZENIE P. BOHOR.
28	Wtorek ✨	Augustyna Bis. Dra Kościoła.	16 Neruk. Obr.
29	Środa	Ścięcie Ś. Jana Chrzciiciela.	17 Mirona M.
30	Czwartek	Róży Limańskiej P.	18 Flora i Ławra M.
31	Piątek ☺	Rajmunda W.	19 Audreja Strati.

D N I G A Ł O W E.

- ✨ Dnia 3 (22 lipca), Imieniny Jój Cesarsko-Królewskiej Mości N. MARYI ALEXANDRÓWNEJ i J. C. W. W. X. *Maryi Alexandrównój* Córki Ich Cesarsko-Królewskiej Mości i J. C. W. W. X. *Maryi Mikolajewnej*, Wdowy po J. C. W. W. X. *Maxymilianie* Leuchtenbergskim.
- ✨ Dnia 8 (27 lipca), Rocznicza Urodzin Jój Cesarsko-Królewskiej Mości N. MARYI ALEXANDRÓWNEJ, tudzież Rocznicza Urodzin i Imieniny J. C. W. W. X. *Mikolaja Mikolajewicza* starszego, i Imieniny J. C. W. W. X. *Mikolaja Mikolajewicza* młodszego.
- ✨ Dnia 18 (6), Rocznicza Urodzin J. C. W. W. X. *Maryi Mikolajewnej*, Wdowy po J. C. W. W. X. *Maxymilianie* Leuchtenbergskim.
- ☺ Dnia 22 (10), Rocznicza Urodzin J. C. W. W. X. *Konstantego* Konstantynowicza.
- ☺ Dnia 28 (16), Rocznicza Urodzin J. C. W. W. X. *Katarzyny* Michalównój.

Słońce wstępuje w znak Panny ♍ d. 23.

D N I	Wschód słońca		Zachód słońca		Długość dnia		Godz. na zegarze, gdy na kompa. g. 12. godz. min.		Ubyte dnia		Wschód księżycy		Zachód księżycy		
	god.	min.	god.	min.	god.	min.	godz.	min.	godz.	min.	godz.	min.	godz.	min.	
1 Środa	4	21	7	50	15	29	12	6	g. 1 m. 31.				3	42 r.	
2 Czwart.	4	23	7	48	15	25	12	6		7	59 w.		4	56 r.	
3 Piątek	4	24	7	46	15	22	12	6		8	12 w.	dnie we			
4 Sobota	4	26	7	45	15	19	12	6		8	23 w.				
5 Niedz.	4	27	7	43	15	16	12	6	godz. 1 min. 55.	8	33 w.	dnie we			
6 Ponied.	4	29	7	41	15	12	12	6		8	45 w.				
7 Wtorek	4	30	7	39	15	9	12	6	8	58 w.					
8 Środa	4	32	7	38	15	6	12	5	9	14 w.					
9 Czwart.	4	34	7	36	15	2	12	5	9	35 w.					
10 Piątek	4	35	7	34	14	59	12	5	10	4 w.					
11 Sobota	4	37	7	32	14	55	12	5	10	45 w.					
12 Niedz.	4	39	7	30	14	51	12	5	godz. 2 min. 21.	11	41 w.	dnie we			
13 Ponied.	4	40	7	28	14	48	12	5		* * *					
14 Wtorek	4	42	7	26	14	44	12	5	0	54 r.					
15 Środa	4	43	7	24	14	41	12	4	2	20 r.					
16 Czwart.	4	45	7	22	14	37	12	4	3	51 r.					
17 Piątek	4	47	7	20	14	33	12	4				7	15 w.		
18 Sobota	4	48	7	18	14	30	12	4				7	30 w.		
19 Niedz.	4	50	7	16	14	26	12	4	godz. 2 min. 48.			dnie we	7	45 w.	
20 Ponied.	4	52	7	14	14	22	12	3						8	2 w.
21 Wtorek	4	53	7	11	14	18	12	3						8	22 w.
22 Środa	4	55	7	9	14	14	12	3						8	47 w.
23 Czwart.	4	57	7	7	14	10	12	3						9	22 w.
24 Piątek	4	58	7	5	14	7	12	2						10	9 w.
25 Sobota	5	0	7	3	14	3	12	2						11	9 w.
26 Niedz.	5	2	7	1	13	59	12	2	god. 3 min. 3.			dnie we	* * *		
27 Ponied.	5	3	6	58	13	55	12	1						0	18 r.
28 Wtorek	5	5	6	56	13	51	12	1						1	32 r.
29 Środa	5	6	6	54	13	48	12	1						2	47 r.
30 Czwart.	5	8	6	52	13	44	12	1						3	59 r.
31 Piątek	5	10	6	50	13	40	12	1						5	9 r.

Dnia 16 sierpnia.

PLANETY	Dnia 16 sierpnia.		Przejsie przez połud.
	wschód	zachód	
	g. m.	g. m.	g. m.
Merkury.	4 13 r.	6 38 w.	11 25 r.
Wenus.	2 12 r.	5 12 w.	9 41 r.
Mars.	6 37 w.	1 2 r.	9 47 w.
Jowisz.	3 30 r.	7 0 w.	11 15 r.
Saturn.	5 14 r.	7 42 w.	0 25 w.
Uranus.	10 49 w.	3 13 w.	7 4 r.

Odmiany księżycy.

- ☾ Pełnia. d. 1 o god. 6 min. 57 wiecz.
- ☾ Ostatnia kwadra . d. 9 o god. 10 min. 47 wiecz.
- ☾ Now d. 16 o god. 11 min. 43 wiecz.
- ☾ Pierwsza kwadra . d. 23 o god. 2 min. 13 wiecz.
- ☾ Pełnia. d. 31 o god. 10 min. 21 rano.

- ☾ Księżyc najdal. od ziemi d. 5 o god. 2 wieczór.
- ☾ „ na Równiku . d. 5 o god. 5 rano.
- ☾ „ najbliżej ziemi d. 18 o god. 0 o północy.
- ☾ „ na Równiku . d. 18 o god. 6 wieczór.

D N I		ŚWIĘTA KOŚCIOŁA RZYMSKO-KATOLICKIEGO.	ŚWIĘTA KOŚCIOŁA WSCHODNIO-KATOLICKIEGO.
1	Sobota	Idziego Opat.	20 <i>Awh.</i> Samuila Pr.
2	NIEDZIELA	14 po S. Joa. O.N.M.P., Stef.	21 N. 13 po S. Faddeja Ap.
3	Poniedz. *	Serafi P. M.	22 Ahafonika M.
4	Wtorek	Rozalii Panormitańskiej P.	23 Łuppa M
5	Środa	Wawrzyńca Justynianina Bis.	24 Ewtichia S. M.
6	Czwartek	Zacharyasza Pror.	25 Warftolomieja Ap.
7	Piątek *	† Reginy Panny M.	26 Adriana i Natalii.
8	SOBOTA ☾	NARODZENIE N. M. P.	27 Pimena Prep.
9	NIEDZIELA	15 po S. <i>Im. Maryi.</i> Gorgoniu.	28 N. 14 po S. Mojseja Mur.
10	Poniedział.	Mikołajaz Tol.	29 USIEK. HŁA. S. JOAN.
11	Wtorek *	Teodory Pok.	30 Alexandra Newsk.
12	Środa	Walery i Selezy MM.	31 Położ. Pojasa P. Bohor.
13	Czwartek	Maurylusza Biskupa.	1 <i>Sent.</i> Simeona Stołp.
14	Piątek	Podwyższenie Ś. Krzyża.	2 Mamanta Muczen.
15	Sobota ☾	Nikodema Kapłana Męczen.	3 Anfima S. M.
16	NIEDZIELA	16 po S. Cypryana B. i Eufem.	4 N. 15 po S. Wawily S. M.
17	Poniedział.	5 ran Św. Franciszka.	5 Zacharyi Pro.
18	Wtorek	Józefa z Kop. i Tomasza.	6 Wosp. Cz. Arch. Machaila.
19	Środa	† Januariusza Męczennika.	7 Sozonta M.
20	Czwartek *	Eustachiusza M.	8 ROŹD. P. BOHOR.
21	Piątek *	† Mateusza Apost. i Ewang.	9 Joakima i Anny.
22	Sobota ☽	† Maurycego Męczennika.	10 Minodory M.
23	NIEDZIELA	17 po S. Ładys, z G., Tekli P.	11 N. 16 po S. Fteodory P.
24	Poniedział.	N. M. P. od wykupu niewol.	12 Awtonoma S. M.
25	Wtorek	Cypryana i Justyny MM.	13 Kornilia Sotnika.
26	Środa	Józefata Biskupa M.	14 WOZD. CZ. KREST.
27	Czwartek	Kosmy i Damiana MM.	15 Nikity W. M.
28	Piątek	Wacława Króla Czeskiego M.	16 Ewfimii W. Mucz.
29	Sobota *	Michała Archaniola.	17 Sofii M.
30	NIEDZIE. ☺	18 po S. Hieron. Kap. Dra Koś.	18 N. 17 po S. Ewmenia Pr.

D N I G A Ł O W E.

- * Dnia 7 (26 sierpnia) Rocznicą Koronacy Jego Cesarsko-Królewskiej Mości N. ALEXANDRA II MIKOŁAJEWICZA i Jój Cesarsko-Królewskiej Mości N. MARYI ALEXANDRÓWNEJ.
- * D. 11 (30 sierpnia) Imieniny Jego Cesarsko-Królewskiej Mości N. ALEXANDRA II MIKOŁAJEWICZA i J. C. W. W. X. *Alexandra Alexandrowicza*, oraz Rocz. Urodzin J. C. W. W. X. *Olgi Mikołajewnej* Małżonki J. K. W. W. X. Następcy Tronu Wirtemberskiego i Święto Orderu Ś. Alexandra Newskiego.
- * D. 20 (8) Rocz. Urod. J. C. W. W. X. MIKOŁAJA ALEXANDROWICZA Następcy Tronu J. C. W. W. X. *Mikołaja Konstantynowicza* i J. C. W. W. X. *Olgi Fedorównej*.
- * D. 3 (22 sierpnia) Rocz. Urod. J. C. W. W. X. *Olgi Konstantynównej*.
- * D. 21 (9) Rocznicą Urod. J. C. W. W. X. *Konstantyna Mikołajewicza*.
- * D. 29 (17) Imieniny J. C. W. W. X. *Wiary Konstantynównej*.

Słońce wstęp. w znak Wagi $\underline{\text{♎}}$ d. 22.—Porównanie dnia z nocą.—Początek jesieni.

D N I	Wschód słońca		Zachód słońca		Długość dnia		Godz. na zegarze, gdy na kompa. g. 12.		Uchył dnia	Wschód księżycy		Zachód księżycy		
	god. min.	god. min.	god. min.	god. min.	godz. min.	godz. min.	godz. min.	godz. min.		godz. min.	godz. min.			
1 Sobota	5	11	6	47	13	36	12	0		6	42 w.	we dnie		
2 Niedz.	5	13	6	45	13	32	12	0	godz. 3 min. 42.	6	54 w.	we dnie		
3 Ponied.	5	15	6	43	13	28	11	59		7	6 w.			
4 Wtorek	5	16	6	40	13	24	11	59		7	21 w.			
5 Środa	5	18	6	38	13	20	11	59		7	40 w.			
6 Czwart.	5	20	6	36	13	16	11	58		8	5 w.			
7 Piątek	5	21	6	34	13	13	11	58		8	41 w.			
8 Sobota	5	23	6	31	13	8	11	58		9	29 w.			
9 Niedz.	5	25	6	29	13	4	11	57		godz. 4 min. 11.	10			31 w.
10 Ponied.	5	26	6	27	13	1	11	57	11		50 w.			
11 Wtorek	5	28	6	24	12	56	11	57	*		*	*		
12 Środa	5	30	6	22	12	52	11	56	1		17 r.			
13 Czwart.	5	31	6	19	12	48	11	56	2		46 r.			
14 Piątek	5	33	6	17	12	44	11	56	4		17 r.			
15 Sobota	5	35	6	13	12	38	11	55	5		50 r.			
16 Niedz.	5	36	6	12	12	36	11	55	godz. 4 min. 38.	we dnie		6	6 w.	
17 Ponied.	5	38	6	10	12	32	11	55				6	25 w.	
18 Wtorek	5	40	6	8	12	28	11	54				6	49 w.	
19 Środa	5	41	6	5	12	24	11	54				7	21 w.	
20 Czwart.	5	43	6	3	12	20	11	54				8	5 w.	
21 Piątek	5	44	6	1	12	17	11	53				9	1 w.	
22 Sobota	5	46	5	58	12	12	11	53				10	9 w.	
23 Niedz.	5	48	5	56	12	8	11	53				godz. 5. min. 3.	we dnie	
24 Ponied.	5	49	5	54	12	5	11	52	*	*	*			
25 Wtorek	5	51	5	51	12	0	11	52	0	37 r.				
26 Środa	5	53	5	49	11	56	11	52	1	49 r.				
27 Czwart.	5	55	5	47	11	52	11	51	2	58 r.				
28 Piątek	5	56	5	44	11	48	11	51	4	8 r.				
29 Sobota	5	58	5	42	11	44	11	51	5	17 r.				
30 Niedz.	6	0	5	40	11	40	11	50	$\frac{1}{2}$	we dnie				

Dnia 16 września

Odmiany księżycy.

PLANETY	wschód		zachód		Przeście przez połud.	
	g. m.	g. m.	g. m.	g. m.	g. m.	g. m.
Merkury.	4 58 r.	6 15w.	11 37 r.			
Wenus.	1 28 r.	4 26w.	8 57 r.			
Mars.	4 36w.	11 40w.	8 7w.			
Jowisz.	2 6 r.	5 13w.	9 38 r.			
Saturn.	3 34 r.	5 44w.	10 41 r.			
Uranus.	8 47 r.	1 12w.	4 3 r.			

- ☾ Ostatnia kwadra . d. 8 o god. 0 min. 31 wiecz.
- ☽ Now d. 15 o god. 7 min. 33 rano.
- ☾ Pierwsza kwadra . d. 22 o god. 0 min. 48 rano.
- ☽ Pełnia. d. 30 o god. 3 min. 3 rano.
- ☾ Księżyc na Równiku. . d. 1 o god. 12 w południe.
- ☽ „ najdal. od ziemi d. 2 o god. 0 o północy.
- ☾ „ na Równiku. . d. 15 o god. 5 rano.
- ☽ „ najbliżej ziemi d. 15 o god. 9 rano.
- ☾ „ na Równiku. . d. 25 o god. 6 wieczór.
- ☽ „ najdal. od ziemi d. 29 o god. 2 rano.

P A Ź D Z I E R N I K.

D N I		ŚWIĘTA KOŚCIOŁA RZYMSKO-KATOLICKIEGO.	ŚWIĘTA KOŚCIOŁA WSCHODNIO-KATOLICKIEGO.
1	Poniedział.	Remigiusza Biskupa,	19 <i>Sent.</i> Trofima M.
2	Wtorek	Aniołów Stróżów.	20 Ewstafia W. M.
3	Środa	Kandyda Męcz.	21 Kodrata Ap.
4	Czwartek *	Franciszka Serafickiego.	22 Foki M.
5	Piątek	Placyda i Flawiany Panny.	23 Zacz. S. Joanna Krest.
6	Sobota	Brunona Wyznawcy.	24 Fekly M.
7	NIEDZIELA	19 po Ś. N. M. P. Róż. Winc. K.	25 N. 18 po S. Ewfrosinii P.
8	Poniedz. ☾	Brygidy Wdowy.	26 JOANNA BOHOŚL.
9	Wtorek	Dyonizego Biskupa Męcz.	27 Kalistrata M.
10	Środa	Franciszka Borgiasza W.	28 Charitona Prep.
11	Czwartek	Placydy Panny.	29 Kiriaka Prep.
12	Piątek	Maxymiliana Biskupa.	30 Hrihoria S. M.
13	Sobota	Edwarda Króla Angielskiego.	1 <i>Okt.</i> POKR. P. BOH.
14	NIEDZ. ☉	20 po Ś. Kalixta Pap. Męcz.	2 N. 19 po S. Kipriana S. M
15	Poniedział.	Jadwigi Wdowy i Teresy P.	3 Dionisia S. M.
16	Wtorek	Florentyna Biskupa.	4 Jerofeja S. M.
17	Środa *	Wiktora B.	5 Charitiny M. i 3 Świat.
18	Czwartek	Łukasza Ewangelisty.	6 Ftomy Ap.
19	Piątek	Piotra z Alkantary Wyzn.	7 Serhia M.
20	Sobota	Ireny P. i Przenies. Ś. Wojc.	8 Pelahii Prep.
21	NIEDZ. ☽	21 po Ś. Urszuli P.	9 N. 20 po S. Jakowa Alf.
22	Poniedział.	Korduli Panny M.	10 Ewłampia M.
23	Wtorek	Jana Kapistrana Wyzn.	11 Filipa Ap.
24	Środa	Rafała Archaniola.	12 Prowa M.
25	Czwartek *	Kryspa i Kryspianina MM.	13 Karpa M. i Papily.
26	Piątek	Ewarysta Papieża Męczen.	14 Nazaria M.
27	Sobota	Sabiny Męczeniczki.	15 Łukiana P. M., Ewfimia
28	NIEDZIELA	22 po Ś. Jana Kan., Szymona.	16 N. 21 po S. Łonhina M.
29	Poniedz. ☺	Narcyssa B., Euzebii P. M.	17 Ossyi Pror.
30	Wtorek	Zenobii M. i Zenobiusza B. M.	18 Łuki Ap.
31	Środa	† Wolfganga Biskupa.	19 Joila Pror.

D N I G A L O W E.

- * Dnia 4 (22 września) Święto Orderu Ś-go Równo-Apostolskiego Xięcia Włodzimierza.
- * Dnia 17 (5) Rocznica Urodzin J. C. W. W. X. *Maryi Alexandrownej* Córki Ich Cesarsko-Królewskiej Mości.
- * Dnia 25 (13) Rocznica Urodzin J. C. W. W. X. *Michała Mikolajewicza.*

Słońce wstępuje w znak **Niedźwiadka** *♁*, d. 23.

D N I	Wschód słońca		Zachód słońca		Długość dnia		Godz. na zegarze, gdy na kompa. g. 12.		Użyto dnia	Wschód księżycy		Zachód księżycy		
	god.	min.	god.	min.	god.	min.	godz.	min.		godz.	min.	godz.	min.	
1 Ponied.	6	1	5	37	11	36	11	50	god. 5 m. 35.	5	30 w.	we dnie		
2 Wtorek	6	3	5	35	11	32	11	50		5	48 w.			
3 Środa	6	5	5	33	11	28	11	49		6	10 w.			
4 Czwart.	6	6	5	30	11	24	11	49		6	42 w.			
5 Piątek	6	8	5	28	11	20	11	49		7	26 w.			
6 Sobota	6	10	5	26	11	16	11	48		8	23 w.			
7 Niedz.	6	12	5	23	11	11	11	48	godz. 6 min. 4.	9	32 w.	we dnie		
8 Ponied.	6	13	5	21	11	8	11	48		10	52 w.			
9 Wtorek	6	15	5	19	11	4	11	47		* * *				
10 Środa	6	17	5	16	10	59	11	47		0	19 r.			
11 Czwart.	6	18	5	14	10	56	11	47		1	45 r.			
12 Piątek	6	20	5	12	10	52	11	47		3	13 r.			
13 Sobota	6	22	5	10	10	48	11	46	4	43 r.				
14 Niedz.	6	24	5	8	10	44	11	46	godz. 6 min. 31.	6	15 r.	we dnie	we dnie	
15 Ponied.	6	26	5	5	10	39	11	46			4		49 w.	
16 Wtorek	6	27	5	3	10	36	11	46			5		18 w.	
17 Środa	6	29	5	1	10	32	11	46			5		58 w.	
18 Czwart.	6	31	4	59	10	28	11	45			6		50 w.	
19 Piątek	6	33	4	58	10	25	11	45			7		54 w.	
20 Sobota	6	34	4	55	10	21	11	45		9	7 w.			
21 Niedz.	6	36	4	52	10	16	11	45	godz. 7 min. 1			we dnie	10	22 w.
22 Ponied.	6	38	4	50	10	12	11	45			11		36 w.	
23 Wtorek	6	40	4	48	10	8	11	45			* * *			
24 Środa	6	42	4	46	10	4	11	44			0		50 r.	
25 Czwart.	6	43	4	44	10	1	11	44			1		58 r.	
26 Piątek	6	45	4	42	9	57	11	44			3		7 r.	
27 Sobota	6	47	4	40	9	53	11	44		4	17 r.			
28 Niedz.	6	49	4	38	9	49	11	44	g. 7 m. 5.	we dnie		5	27 r.	
29 Ponied.	6	51	4	36	9	45	11	44					6	38 r.
30 Wtorek	6	53	4	34	9	41	11	44					7	50 r.
31 Środa	6	54	4	32	9	38	11	44					9	2 r.

Dnia 16 października

PLANETY	wschód		zachód		Przejście przez połud. g. m.
	g. m.	g. m.	g. m.	g. m.	
Merkury.	8	2 r.	5	24 w.	0 44 w.
Wenus.	2	7 r.	3	49 w.	8 58 r.
Mars.	3	1 w.	11	9 w.	7 5 w.
Jowisz.	0	38 r.	3	22 w.	8 2 r.
Saturn.	1	57 r.	3	52 w.	8 56 r.
Uranus.	6	48 w.	11	17 r.	3 4 r.

Odmiany księżycy.

- ☾ Ostatnia kwadra . d. 8 o god. 0 min. 28 rano.
- ☾ Now d. 14 o god. 4 min. 1 wiecz.
- ☽ Pierwsza kwadra . d. 21 o god. 3 min. 35 wiecz.
- ☽ Pełnia. d. 29 o god. 8 min. 13 wiecz.

- Księżyc na Równiku . . d. 12 o god. 3 wieczór.
- „ najbliżej ziemi d. 13 o god. 8 wieczór.
- „ na Równiku . d. 25 o god. 0 o północy.
- „ najdal. od ziemi d. 26 o god. 9 rano.

D N I		ŚWIĘTA KOŚCIOŁA RZYMSKO-KATOLICKIEGO.	ŚWIĘTA KOŚCIOŁA WSCHODNIO-KATOLICKIEGO.
1	CZWARTEK	WSZYSTK. ŚWIĘTYCH.	20 <i>Okt.</i> Artemia W. M.
2	Piątek	<i>Dzień Zaduszny.</i> Wiktoryna.	21 Ilariona W.
3	Sobota	Huberta Biskupa.	22 KAZ. BOŻ. MAT. Awerk.
4	NIEDZIELA	23 po Św. Karola Boromeus.	23 N. 22 po S. Jakowa Ap.
5	Poniedział.	Zacharyasza i Elżbiety.	24 Arefy M.
6	Wtorek ☾	Leonarda Wyznawcy.	25 Markiana M.
7	Środa	Willibrarda Biskupa.	26 Dimitria W. M.
8	Czwartek	Godefryda Biskupa.	27 Nestora M.
9	Piątek	Teodora Męczennika.	28 Terentia M. i Neonily.
10	Sobota	Andrzeja z Awelinu.	29 Anastasii Rym.
11	NIEDZIELA	24 po Ś. <i>Op. N.M.P.</i> Marcina.	30 N. 23 po S. Zinowia i Zin.
12	Poniedział.	5 Braci Pol. MM. i Marc. Pap.	31 Stachia Ap.
13	Wtorek ☉	Dydaka Wyznawcy.	1 <i>Noj.</i> Kosmy i Damiana.
14	Środa	Serapiona Męczennika.	2 Akindina S. M.
15	Czwartek	Leopolda Margrabiego.	3 Akepsimy M.
16	Piątek	Edmunda Biskupa.	4 Joanikia Prep.
17	Sobota	Salomei Panny.	5 Halaktiona M.
18	NIEDZIE. *	25 po Ś. Stanis. K., Maxyma.	6 N. 24 po S. Pawła Arch.
19	Poniedział.	Elżbiety Królow. Węg. Wd.	7 33 Muczen. w Melit.
20	Wtorek ☽ *	Felixa Walezyusza Wyznaw.	8 Sob. S. Michaila.
21	Środa	Ofiarowanie N. M. P.	9 Onisifora M.
22	Czwartek	Cecylii Panny Męcz.	10 Erasta Ap. i Olimpa.
23	Piątek	Klemensa Papieża.	11 Miny M.
24	Sobota	Jana od krzyża Wyznawcy.	12 Joanna Miłost.
25	NIEDZIELA	26 po Św. Katarzyny P. M.	13 N. 25 po S. Joanna Złat.
26	Poniedział.	Piotra Alexandryjs. B. M.	14 Filippa Ap.
27	Wtorek	Barlaama i Józefata Pust.	15 <i>1 den Posta.</i> Fil. Huria.
28	Środa ☺	Rufa Męcz. i Mansweta B.	16 Matfeja Ap. i Ew.
29	Czwartek	Saturnina Męczennika.	17 Hrihoria Neokesar.
30	Piątek	Andrzeja Apostoła.	18 Płatona i Romana Ap.

D N I G A L O W E.

* Dnia 18 (6) Rocznica Urodzin J. C. W. W. X. *Mikołaja Mikołajewicza* młodszego.

* Dnia 20 (8) Imieniny J. C. W. W. X. *Michała Mikołajewicza*, tudzież święto wszystkich Cesarzsko-Rosyjskich Orderów.

Słońce wstępuje w znak Strzelca ♏ d. 22.

D N I	Wschód słońca		Zachód słońca		Długość dnia		Godz. na zegarze, gdy na kompa. g. 12.		Ubyło dnia	Wschód księżycy		Zachód księżycy				
	god.	min.	god.	min.	god.	min.	godz.	min.		godz.	min.	godz.	min.			
1 Czwart.	6	56	4	30	9	34	11	44	godzin 7 minut 24	5	25 w.	we dnie				
2 Piątek	6	58	4	29	9	31	11	44		6	19 w.					
3 Sobota	7	0	4	27	9	27	11	44		7	25 w.					
4 Niedz.	7	2	4	25	9	23	11	44	godz. 7 min. 48.	8	41 w.	we dnie				
5 Ponied.	7	4	4	23	9	19	11	44		10	3 w.					
6 Wtorek	7	5	4	21	9	16	11	44		11	25 w.					
7 Środa	7	7	4	20	9	13	11	44		*	* *					
8 Czwart.	7	9	4	18	9	9	11	44		0	50 r.					
9 Piątek	7	11	4	16	9	5	11	44		2	16 r.					
10 Sobota	7	13	4	15	9	2	11	44		3	43 r.					
11 Niedz.	7	15	4	13	8	58	11	44		godz. 8 min. 10.	5			14 r.	we dnie	
12 Ponied.	7	16	4	11	8	55	11	44			6			46 r.		
13 Wtorek	7	18	4	10	8	52	11	44			8			14 r.		
14 Środa	7	20	4	8	8	48	11	45	we dnie		4	35 w.				
15 Czwart.	7	22	4	7	8	45	11	45			5	37 w.				
16 Piątek	7	24	4	6	8	42	11	45			6	48 w.				
17 Sobota	7	25	4	4	8	39	11	45			8	3 w.				
18 Niedz.	7	27	4	3	8	36	11	45	godz. 8 min. 29.	we dnie		9	20 w.			
19 Ponied.	7	29	4	2	8	33	11	45				10	33 w.			
20 Wtorek	7	31	4	0	8	29	11	46				11	44 w.			
21 Środa	7	32	3	59	8	27	11	46				*	* *			
22 Czwart.	7	34	3	58	8	24	11	46				0	56 r.			
23 Piątek	7	36	3	57	8	21	11	46				2	4 r.			
24 Sobota	7	37	3	56	8	19	11	47				3	13 r.			
25 Niedz.	7	39	3	55	8	16	11	47				godz. 8 min. 40	we dnie		4	24 r.
26 Ponied.	7	41	3	54	8	14	11	47	5	36 r.						
27 Wtorek	7	42	3	53	8	11	11	48	6	50 r.						
28 Środa	7	44	3	52	8	8	11	48	3	23 w.	we dnie					
29 Czwart.	7	45	3	51	8	6	11	48	4	12 w.						
30 Piątek	7	47	3	50	8	3	11	49	5	15 w.						

Dnia 16 listopada

PLANETY	wschód		zachód		Przejście przez połud.	
	g. m.	g. m.	g. m.	g. m.	g. m.	g. m.
Merkury . .	9 33 r.	4 45 w.	1	8 w.		
Venus . . .	3 22 r.	2 55 w.	9	9 r.		
Mars	1 29 w.	11 3 w.	6	16 w.		
Jowisz . . .	10 54 w.	1 28 w.	6	14 r.		
Saturn . . .	0 2 r.	1 52 w.	7	4 r.		
Uranus . . .	4 43 w.	9 0 r.	0	57 r.		

Odmiiany księżycy.

- ☾ Ostatnia kwadra . d. 6 o god. 10 min. 40 rano.
- ☽ Now d. 13 o god. 1 min. 59 rano.
- ☾ Pierwsza kwadra . d. 20 o god. 10 min. 17 rano.
- ☽ Pełnia d. 28 o god. 1 min. 1 wiecz.

- Księżyc najbliżej ziemi. d. 4 o god. 4 rano.
- " na Równiku . . d. 8 o god. 11 wieczór.
- " na Równiku . . d. 22 o god. 6 rano.
- " najdal. od ziemi d. 23 o god. 0 o północy.

D N I		ŚWIĘTA KOŚCIOŁA RZYMSKO-KATOLICKIEGO.	ŚWIĘTA KOŚCIOŁA WSCHODNIO-KATOLICKIEGO.
1	Sobota	Eligiusza Biskupa.	19 <i>Noj.</i> Awdia Pror.
2	NIEDZIELA	1 Adw. Bibianny Panny M.	20 N. 26 po S. Hrihoria Dek.
3	Poniedział.	Franciszka Xawerego Wyzn.	21 WCH. PR. BOHOR.
4	Wtorek	Barbary Panny Męcz.	22 Filimona Ap.
5	Środa ☾	Sabby Opata, Piotra Chryzol.	23 Amfilochia i Mitrofana.
6	Czwartek *	Mikołaja Biskupa M.	24 Ekateriny W. M.
7	Piątek	† Ambrożego B. Dokt. Kośc.	25 Klimenta Papy Rim.
8	SOBOTA *	NIEPOKAL. POCZ. N. M. P.	26 Alipia Prep.
9	NIEDZIELA	2 Adw. Leokadyi Panny M.	27 N. 1 Adw. Jakowa W. M.
10	Poniedział.	N. M. P. Loretański.	28 Stefana P. M.
11	Wtorek	Damazego Papieża Wyzn.	29 Paramona M.
12	Środa ☉ *	Synezyusza M. i Alexandra.	30 Andreja Ap. Perwozw.
13	Czwartek	Łucyi Panny Męczenniczki.	1 <i>Dek.</i> Nauma Pror.
14	Piątek	Spirydyona Biskupa.	2 Awakuma Pror.
15	Sobota	Ireneusza M.	3 Sofonia Pror.
16	NIEDZIELA	3 Adw. Euzeb. B. M., Albiny.	4 N. 2 Ad. Warwary W. M.
17	Poniedział.	Łazarza Biskupa.	5 Sawwy Osw.
18	Wtorek *	Gracyana Biskupa.	6 S. NIKOŁAJA CZUD.
19	Środa	† Faustyny Wd.	7 Amwrosia Ep.
20	Czwartek ☽	Teofila Męczennika.	8 Patapia Prep.
21	Piątek	† Tomasza Apostoła.	9 Zacz. P. Bohor.
22	Sobota	† Zenona żoł. M., Flawiana M.	10 Miny i Ermohena.
23	NIEDZIELA	4 Adw. Wiktoryi P. M.	11 N. 3 Adw. Daniła Prep.
24	Poniedział.	† <i>Wigilia.</i> Adama i Ewy.	12 Spiridona Czud.
25	WTOREK	NARODZENIE CHRYSZT. P.	13 Jewstratia M.
26	ŚRODA	SZCZEPANA I MĘCZEN.	14 Firsza M.
27	Czwartek	Jana Ewangelisty.	15 Elewferia S. M.
28	Piątek ☺	Młodzianków.	16 Ahheja Pror.
29	Sobota	Tomasza Kantuaryjskiego.	17 Daniła Pror.
30	NIEDZIELA	po N. CHR. P. Eugeniusza B.	18 N. 4 Adw. Sewastiana M.
31	Poniedział.	Sylwestra Papieża.	19 Wonifatia M.

D N I G A Ł O W E.

- * D. 18 (6) Imieniny J. C. W. Cesarzewicza W. X. MIKOŁAJA ALEXANDROWICZA, Następcy Tronu i J. C. W. W. X. *Mikołaja Konstantynowicza* i J. C. W. W. X. *Mikołaja Michałowicza*.
- * Dnia 6 (24 listopada), Imieniny J. C. W. W. X. *Katarzyny Michałównéj* i Święto Orderu Ś. Katarzyny Wielk. Męcz.
- * Dnia 8 (26 listopada) Święto Orderu Ś. Jerzego Wielkiego Męczennika.
- * Dnia 12 (30 listopada) Święto Orderu Ś. Andrzeja Apostoła.

Słońce wstęp. w znak Koziorożca Ż d. 22. — Przesilenie dnia z nocą. — Początek zimy.

D N I	Wschód słońca		Zachód słońca		Długość dnia		Godz. na zegarze, gdy na kompa. g. 12. godz. min.		Użyto dnia	Wschód księżycy		Zachód księżycy				
	god.	min.	god.	min.	god.	min.	godz.	min.		godz.	min.	godz.	min.			
1 Sobota	7	48	3	50	8	2	11	49		6	31 w.	we dnie				
2 Niedz.	7	50	3	49	7	59	11	49	godz. 8 min. 57.	7	51 w.	we dnie				
3 Ponied.	7	51	3	48	7	57	11	50		9	13 w.					
4 Wtorek	7	53	3	48	7	55	11	50		10	37 w.					
5 Środa	7	54	3	47	7	53	11	51		*	*					
6 Czwart.	7	55	3	47	7	52	11	51		0	1 r.					
7 Piątek	7	56	3	46	7	50	11	51		1	25 r.					
8 Sobota	7	58	3	46	7	48	11	52		2	50 r.					
9 Niedz.	7	59	3	46	7	47	11	52		godz. 9 min. 4.	4			18 r.	we dnie	
10 Ponied.	8	0	3	46	7	46	11	53	5		46 r.					
11 Wtorek	8	1	3	45	7	44	11	53	7		9 r.					
12 Środa	8	2	3	45	7	43	11	54	8		20 r.	3	17 w.			
13 Czwart.	8	3	3	45	7	42	11	54	we dnie			4	25 w.			
14 Piątek	8	4	3	45	7	41	11	55				5	40 w.			
15 Sobota	8	5	3	45	7	40	11	55				6	59 w.			
16 Niedz.	8	6	3	46	7	40	11	56			godz. 9 m. 4.	we dnie	8	15 w.		
17 Ponied.	8	7	3	46	7	39	11	56					9	28 w.		
18 Wtorek	8	7	3	46	7	39	11	57	10				38 w.			
19 Środa	8	8	3	46	7	38	11	57	11				49 w.			
20 Czwart.	8	9	3	47	7	38	11	58	*				*	*		
21 Piątek	8	9	3	47	7	38	11	58	0				57 r.			
22 Sobota	8	10	3	48	7	38	11	59	2				7 r.			
23 Niedz.	8	10	3	48	7	38	11	59	godz. 10 m. 5.				we dnie	3		
24 Ponied.	8	11	3	49	7	38	12	0		4	30 r.					
25 Wtorek	8	11	3	49	7	38	12	0		5	42 r.					
26 Środa	8	11	3	50	7	39	12	1		6	50 r.					
27 Czwart.	8	12	3	51	7	39	12	1		7	48 r.					
28 Piątek	8	12	3	52	7	40	12	2		4	14 w.	dnie we				
29 Sobota	8	12	3	53	7	41	12	2		5	35 w.					
30 Niedz.	8	12	3	54	7	42	12	3		0 m. 5.	6	58 w.		dnie we		
31 Ponied.	8	12	3	55	7	43	12	3			8	24 w.				

Dnia 16 grudnia

PLANETY	wschód		zachód		Przejście przez połud. g. m.
	g. m.	g. m.	g. m.	g. m.	
Merkury . . .	6 4 r.	2 45 w.	10	25 r.	
Wenus . . .	4 50 r.	2 7 w.	9	29 r.	
Mars . . .	11 59 r.	11 3 w.	5	31 w.	
Jowisz . . .	9 19 w.	4 48 r.	4	16 r.	
Saturn . . .	10 12 w.	0 2 w.	5	18 r.	
Uranus . . .	2 40 w.	7 4 r.	10	50 w.	

Odmiany księżycy.

☾ Ostatnia kwadra . . .	d. 5 o god.	7 min. 24 wiecz.
☽ Now	d. 12 o god.	2 min. 11 wiecz.
☾ Pierwsza kwadra . . .	d. 20 o god.	7 min. 34 rano.
☽ Pełnia	d. 28 o god.	4 min. 41 rano.
Księżyc na Równiku . . .	d. 6 o god.	5 rano.
„ najbliższej ziemi. d. . .	8 o god.	9 wieczór.
„ na Równiku . . . d. . .	19 o god.	1 wieczór.
„ najdal. od ziemi d. . .	20 o god.	8 wieczór.

EWANGELIE NA WSZYSTKIE ŚWIĘTA W ROKU 1860.

- Na Nowy Rok. U Łukasza ś. roz. 2: o obrzezaniu Chrystusa Pana.
- Trzech Króli. U Mateusza ś. w roz. 2: o ŚŚ. 3 Królach.
- N. 1. po 3 Królach. U Łuk. ś. w r. 2: o Chrystusie w 12 latach.
- N. 2 po 3 Królach. U Jana ś. w r. 2: o godach w Kanie Galilejskiej.
- N. 3 po 3 Królach. U Mateusza ś. w r. 8: o oczyszczeniu trędowatego.
- N. 4 po 3 Królach. U Mat. ś. w r. 8: o uspokojeniu bałwanów morskich.
- Oczyszczenie N. Maryi Panny. U Łukasza ś. w r. 2: o przyniesieniu Chrystusa do kościoła Jerozolimskiego.
- N. Starozapustną. U Mateusza ś. w r. 20: o robotnikach w winnicy.
- Mięsozapustną. U Łukasza ś. w r. 8: o nasieniu i roli.
- Zapustną. U Łukasza ś. w r. 18: Jezus przepowiada swą mękę.
- Popielec. U Mateusza ś. w r. 6: o poście.
- N. Wstępną. U Mateusza ś. w r. 4: o djablu, który kusił Jezusa.
- N. Suchą. U Mateusza ś. w r. 17: o przemienieniu się Jezusowem.
- N. Głuchą. U Łukasza ś. w r. 11: o wyrzucaniu czartów.
- N. Środopostną. U Jana ś. w r. 6, o nakarmieniu 5,000 ludzi.
- N. Białą. U Jana ś. w r. 8: o żydach chcących ukamienować Jezusa.
- Zwiastowanie N. Maryi Panny. U Łukasza ś. w roz. 1: o posłaniu Anioła Gabryela do Nazaret do N. Maryi Panny.
- N. Kwiet. U Mateusza ś. w r. 21: o wjeździe Chrystusa do Jerozolimy.
- W. Czwartek. U Jana ś. w r. 13: o wieczerzy Pańskiej.
- Wielki Piątek. Passya według Jana ś. w r. 18 i 19.
- N. Wielkanocną. U Marka ś. w r. 16: o zmartwychwstaniu Chrystusa P.
- Poniedz. Wielkanocny. U Łuk. ś. w r. 24: o dwóch uczniach Chrystusa idących do Emmaus.
- N. Przewodnią. U Jana ś. w r. 20: o pokazaniu się Chrystusa uczniom.
- N. 2 po Wielk. U Jana ś. w r. 10: o Chrystusie dobrym Pasterzu.
- N. 3 po Wielk. U Jana ś. w r. 16: o odejściu Chrystusa Pana do Ojca.
- N. 4 po Wielk. U Jana ś. w r. 16: o przyczynie odejścia Chrystusa.
- Ś. Stanisł. U Jana ś. w r. 10: o dobrym Pasterzu Chrystusie.
- N. 5 po Wielk. U Jana ś. w r. 16: o skutkach prośby w Imię Jezusa.
- Wniebowstąpienie Pańskie. U Marka ś. w r. 16: o Wniebowstąpieniu Chrystusa.
- N. 6 po Wielk. U Jana ś. w r. 15: o przyjsciu pociechy Ducha Ś-go.
- Zesłanie Ducha Ś. U Jana ś. w r. 14: o zesłaniu Ducha Ś-go.
- Poniedziałek Świąteczny. U Jana ś. w r. 3: o rozmowie Chrystusa z Nikodemem.
- Trójcę ŚŚ. U Mateusza ś. w r. 28: o mocy danej Chrystusowi.
- Boże Ciało. U Jana ś. w r. 6: o ciele i krwi Chrystusa.
- N. 2 po Świąt. U Łuk. ś. w r. 14: o wezwaniu na wielką wieczerzę.
- N. 3 po Świąt. U Łukasza ś. w r. 15: o zgubionej owcy i groszu.

- Na N. 4 po Świąt. U Łukasza ś. w r. 5: o obfitym Piotra połowie ryb.
 — ŚŚ. Piotra i Pawła. U Mat. ś. w r. 16: o władzy danej ś. Piotrowi.
 — N. 5 po Świąt. U Mateusza ś. w r. 5: o sprawiedliwości i pojednaniu się z bratem.
 — N. 6 po Świąt. U Marka ś. w r. 8: o nakarmieniu 4,000 ludzi.
 — N. 7 po Świąt. U Mateusza ś. w r. 7: o fałszywych prorokach.
 — N. 8 po Świąt. U Łukasza ś. w r. 16: o niesprawiedliwym szafarzu.
 — N. 9 po Świąt. U Łukasza ś. w r. 19: o zburzeniu Jerozolimy.
 — N. 10 po Świąt. U Łukasza ś. w r. 18: o Faryzeuszu i celniku.
 — N. 11 po Świąt. U Marka ś. w r. 7: o głuchym i niemym.
 — Wniebowzięcie N. M. P. U Łuk. ś. w r. 10: błogostawieni słuchający słowa Bożego.
 — N. 12 po Świąt. U Łukasza ś. w r. 10: o rannym i Samarytanie.
 — N. 13 po Świąt. U Łukasza ś. w r. 17: o uzdrowieniu 10 trędowatych.
 — N. 14 po Świąt. U Mateusza ś. w r. 6: o służeńiu Bogu i mamonie.
 — Narodzenie N. M. P. U Mateusza ś. w r. 1: Księgi rodzaju Jez. Chr.
 — N. 15 po Świąt. U Łukasza ś. w r. 7: o wskrzeszeniu syna wdowy.
 — N. 16 po Świąt. U Łukasza ś. w r. 14: o uzdrowieniu opuchłego.
 — N. 17 po Świąt. U Mateusza ś. w r. 22: o miłości Boga i bliźniego.
 — N. 18 po Świąt. U Mateusza ś. w r. 9: o uzdrowieniu paralityka.
 — N. 19 po Świąt. U Mateusza ś. w r. 22: o wezwaniu na gody weselne.
 — N. 20 po Świąt. U Jana ś. w r. 4: o chorym synu królewskim.
 — N. 21 po Świąt. U Mat. ś. w r. 18: o dłużniku i złośliwym słudze.
 — N. 22 po Świąt. U Mat. ś. w r. 22: o oddawaniu czynszowej monety.
 — Wszystkich Świętych. U Mateusza ś. w r. 5: o tych, którzy są błogostawieni.
 — Dzień Zaduszny. U Jana ś. w r. 5: o wskrzeszeniu umarłych.
 — N. 23 po Świąt. U Mateusza ś. w r. 9: o wskrzeszeniu córki Księcia.
 — N. 24 po Świąt. U Mat. ś. w r. 13: o siewbiarzu i rozmaitem nasieniu.
 — N. 25 po Świąt. U Mat. ś. w r. 24: o ziarnie gorczycznem.
 — N. 26 po Świąt. U Mat. ś. w r. 24: o sądzie ostatecznym.
 — N. 1 Adwentu. U Łukasza ś. w r. 21: o znakach na niebie i ziemi.
 — Niepok. Pocz. N. M. P. U Mat. ś. w r. 1: Księgi rodzaju Jez. Chr.
 — N. 2 Adwentu. U Mateusza ś. w r. 11: o poselstwie Jana do Chrystusa.
 — N. 3 Adwentu. U Jana ś. w r. 1: o poselstwie żydów do Jana.
 — N. 4 Adwentu. U Łuk. ś. w r. 3: o Janie opowiadającym Chrzest.
 — Narodzenie Chrystusa Pana. U Łukasza ś. w r. 2: o narodzeniu Chrystusa Pana.
 — Ś. Szczepana I Męcz. U Mat. ś. w r. 23: o posyłaniu Proroków.
 — Ś. Jana Ewang. U Jana ś. w r. 21: o ulubionym od Chrystusa uczniu.
 — Młodz. U Mateusza ś. w r. 2: o ucieczce do Egiptu.
 — N. po Narodz. Chr. P. U Łukasza ś. w r. 2: o prorocत्वie Symeona i Anny, stwierdzającym prawdziwe przyjście Messyasza.

Dnia	W STYCZNIU	Dnia	W LUTYM	Dnia	W MARCU
1	Niedziela. <i>Nowy Rok.</i>	2	Środa, <i>Oczyszcze. N. M. P.</i>	4	Niedziela.
6	Piątek, <i>Trzech Króli.</i>	5	Niedziela.	11	Niedziela.
8	Niedziela.	12	Niedziela.	18	Niedziela.
15	Niedziela.	19	Niedziela.	25	Niedziela.
22	Niedziela.	26	Niedziela.	26	Poniedział. <i>Zwiast. N. M. P.</i>
29	Niedziela.				
	5 Niedziel. 1 Święto uroczyste.		4 Niedziel. 1 Święto uroczyste.		4 Niedziel. 1 Święto uroczyste.
Dnia	W KWIETNIU	Dnia	W MAJU	Dnia	W CZERWCU
1	Niedziela.	6	Niedziela.	3	Niedziela. <i>Trójcy Świętej.</i>
8	Niedziela. <i>Wielkanocna.</i>	7	Wtorek, <i>S. Stanisława.</i>	7	Czwartek, <i>Boże Ciało.</i>
9	Poniedziałek <i>Wielkanocny.</i>	13	Niedziela.	10	Niedziela.
15	Niedziela.	17	Czwartek, <i>Wnieb. Pańskie.</i>	17	Niedziela.
22	Niedziela.	20	Niedziela.	24	Niedziela.
29	Niedziela.	27	Niedziela, <i>Zielone Świątki.</i>	29	Piątek, <i>ŚŚ. Piotra i Pawła.</i>
		28	Poniedziałek <i>Świąteczny.</i>		
	5 Niedziel. 1 Święto uroczyste.		4 Niedziel. 3 Święta uroczyste.		4 Niedziel. 2 Święta uroczyste.
Dnia	W LIPCU	Dnia	W SIERPNIU	Dnia	WE WRZEŚNIU
1	Niedziela.	12	Niedziela.	2	Niedziela.
8	Niedziela.	15	Niedziela.	8	Sobota, <i>Narodzenie N. M. P.</i>
15	Niedziela.	15	Środa, <i>Wnieb. N. M. P.</i>	9	Niedziela.
22	Niedziela.	19	Niedziela.	16	Niedziela.
29	Niedziela.	26	Niedziela.	23	Niedziela.
				30	Niedziela.
	5 Niedziel.		4 Niedziel. 1 Święto uroczyste.		5 Niedziel. 1 Święto uroczyste.
Dnia	W PAŹDZIERNIKU	Dnia	W LISTOPADZIE	Dnia	W GRUDNIU
7	Niedziela.	1	Czwartek, <i>Wszystkich ŚŚ.</i>	2	Niedziela.
14	Niedziela.	4	Niedziela.	8	Sobota, <i>Niepok. Poc. N. M. P.</i>
21	Niedziela.	11	Niedziela.	9	Niedziela.
28	Niedziela.	18	Niedziela.	16	Niedziela.
		25	Niedziela.	23	Niedziela.
				25	Wtorek, <i>Narodzenie Chryst.</i>
				26	Środa, <i>S. Szczepana.</i>
				30	Niedziela.
	4 Niedziel.		4 Niedziel. 1 Święto uroczyste.		5 Niedziel. 3 Święta uroczyste.

ŚWIĘTA UROCZyste Żydowskie.

W KWIETNIU.

W roku 1860 będzie Niedziel. 53.

„ Świąt uroczystych. . 15.

Razem dni Świątecznych. . 68.

DNI GALOWYCH pierwszego rzędu. . . 11.
tojest:

Dnia 13 Stycznia.

„ 3 Marca.

„ 29 Kwietnia.

„ 5 Maja.

„ 13 Lipca.

„ 3, 8 Sierpnia.

„ 7, 11, 20 Września.

„ 18 Grudnia.

DNI GALOWYCH drugiego rzędu 26.

Dnia 7 Sobota }
Dnia 8 Niedziela } Świąta Wielkanocne.
Dnia 13 Piątek }
„ 14 Sobota } Ostatnie Świąta Wielkan.

W MAJU.

Dnia 27 Niedziela.) Zielone Świątki.
„ 28 Poniedział.)

WE WRZEŚNIU.

Dnia 17 Poniedział.) Tiszry, Nowy Rok 5619.
„ 18 Wtorek)
„ 26 Środa, Sądny dzień.

W PAŹDZIERNIKU.

„ 1 Poniedział.) Kuczki,
„ 2 Wtorek)
„ 8 Poniedział.)
Dnia 9 Wtorek } Ostatnie Świąta Kuczek.

ROZKŁAD DNI NIEDZIELNYCH I ŚWIĄT UROCZYSTYCH W R. 1861.

Dnia		Dnia		Dnia	
W STYCZNIU		W LUTYM		W MARCU	
1	Wtorek, <i>Nowy Rok.</i>	2	Sobota, <i>Oczyszcz. N. M. P.</i>	3	Niedziela.
6	Niedziela, <i>Trzech Króli.</i>	3	Niedziela.	10	Niedziela.
13	Niedziela.	10	Niedziela.	17	Niedziela.
20	Niedziela.	17	Niedziela.	24	Niedziela.
27	Niedziela.	24	Niedziela.	31	Niedziela <i>Wielkanocna.</i>
- 4 Niedziel. 1 Święto uroczyste.		4 Niedziel. 1 Święto uroczyste.		5 Niedziel.	
Dnia		Dnia		Dnia	
W KWIETNIU		W MAJU		W CZERWCU	
1	Poniedziałek <i>Wielkanocny.</i>	5	Niedziela.	9	Niedziela.
7	Niedziela.	8	Środa, <i>S. Stanisława.</i>	9	Niedziela.
8	Poniedz., <i>Zwiastow. N. M. P.</i>	9	Czwartek <i>Wnieb. Panski.</i>	16	Niedziela.
14	Niedziela.	12	Niedziela.	23	Niedziela.
21	Niedziela.	19	Niedziela <i>Zielonych Świątek.</i>	29	Sobota, <i>ŚS. Piotra i Pawła.</i>
28	Niedziela.	20	Poniedziałek <i>Ziel. Świątek.</i>	30	Niedziela.
4 Niedziel. 2 Święta uroczyste.		26	Niedziela, <i>Trójcy Świętej.</i>		
		30	Czwartek, <i>Boże Ciało.</i>		
		4 Niedziel. 4 Święta uroczyste.		5 Niedziel. 1 Święto uroczyste.	
Dnia		Dnia		Dnia	
W LIPCU		W SIERPNIU		WE WRZEŚNIU	
7	Niedziela.	4	Niedziela.	1	Niedziela.
14	Niedziela.	11	Niedziela.	8	Niedziela, <i>Narodz. N. M. P.</i>
21	Niedziela.	15	Czwartek <i>Wniebow. N. M. P.</i>	15	Niedziela.
28	Niedziela.	18	Niedziela.	22	Niedziela.
4 Niedziel.		25	Niedziela.	29	Niedziela.
		4 Niedziel. 1 Święto uroczyste.		5 Niedziel.	
Dnia		Dnia		Dnia	
W PAŹDZIERNIKU		W LISTOPADZIE		W GRUDNIU	
6	Niedziela.	1	Piątek, <i>Wszystkich ŚS.</i>	1	Niedziela.
13	Niedziela.	3	Niedziela.	8	Niedz. <i>Niep. Pocz. N. M. P.</i>
20	Niedziela.	10	Niedziela.	15	Niedziela.
27	Niedziela.	17	Niedziela.	22	Niedziela.
4 Niedziel.		24	Niedziela.	25	Środa, <i>Narodzenie Chryst.</i>
		4 Niedziel. 1 Święto uroczyste.		26	Czwartek, <i>S. Szczepana.</i>
				29	Niedziela.
				5 Niedziel. 2 Święta uroczyste.	

ŚWIĘTA UROCZYSTE ŻYDOWSKIE.

W MARCU.

Dnia 26 Wtorek } Święta Wielkanocne.
„ 27 Środa }

W KWIETNIU.

„ 1 Poniedziałek } Ostatnie Święta Wielkan.
„ 2 Wtorek }

W MAJU.

Dnia 17 Środa } Zielone Świątki.
„ 18 Czwartek }

WE WRZEŚNIU.

Dnia 5 Czwartek } Tiszry, Nowy Rok 5622.
„ 6 Piątek }„ 14 Sobota, Sądny dzień.
„ 19 Czwartek }„ 20 Piątek } Kuczki.
„ 25 Środa }

„ 26 Czwartek } Ostatnie Święta Kuczek.

W roku 1861 będzie Niedziel. 52.

„ Świąt uroczystych. . . 13.

Razem dni Świętecznych. . . 65.

DNI GALOWYCH pierwszego rządu. . . . 11.

to jest:

Dnia 13 Stycznia.

„ 3 Marca.

„ 29 Kwietnia.

„ 5 Maja.

„ 13 Lipca.

„ 3, 8 Sierpnia.

„ 7, 11, 20 Września.

„ 18 Grudnia.

DNI GALOWYCH drugiego rządu. 26.

ŚWIĘTA ŻYDOWSKIE W ROKU 1860.

W STYCZNIU.

- Dnia 5 Post Obłężenia Jerozolimy.
- 7, 14, 21 Szabasy.
- 25 Rozchodesz czyli I Szwat.
- 28 Szabas.

W LUTYM.

- 4 Szabas.
- 8 Chamiszo - osor Beszwat czyli dzień radosny.
- 11, 18 Szabasy.
- 23 Rozchodesz Ador.
- 24 Rozchodesz czyli I Ador.
- 25 Szabas.

W MARCU.

- 3 Szabas.
- 7 Post Estery.
- 8 Purym czyli Zapusty.
- 9 Szuzan Purym.
- 10, 17 Szabasy.
- 24 Rozchodesz czyli I Nison.
- 31 Szabas.

W KWIETNIU.

- 7, 8 Pesach Święta Wielkanocne uroczyste.
- 13, 14 Ostatnie Święta Wielkanocne uroczyste.
- 15 Ysru-Chag czyli dzień radosny.
- 21 Szabas.
- 22 Rozchodesz Jor.
- 23 Rozchodesz czyli I Jor.
- 28 Szabas.

W MAJU.

- 5 Szabas.
- 10 Lagbeomer dzień radosny.
- 12, 19 Szabasy.
- 22 Rozchodesz czyli I Sywon.
- 26 Szabas.
- 27, 28 Szwuos czyli Zielone Św.
- 29 Ysru-Chag czyli dzień radosny.

W CZERWCU.

- 2, 9, 16 Szabasy.
- 20 Rozchodesz Tamuz.
- 21 Rozchodesz czyli I Tamuz.
- 23, 30 Szabasy.

W LIPCU.

- 7 Szabas.

- Dnia 8 Szwuoser betamuz czyli post Obłężenia Jerozolimy.
- 14 Szabas.
- 20 Rozchodesz czyli I Aw.
- 21, 28 Szabasy.
- 29 Tyszebeaw czyli post Zburzenia świętyni w Jerozolimie.

W SIERPNIU.

- 4, 11, 18 Szabasy.
- 19 Rozchodesz czyli I Elul.
- 25 Szabas.

WE WRZEŚNIU.

- 1, 8, 15 Szabasy.
- 17 Rozchodesz Tyszry. Nowy Rok 5621 od stworzenia świata.
- 18 Drugie święto Nowego Roku.
- 19 Post Gedalia.
- 22 Szabas.
- 26 Jomkipur, Sądny dzień.
- 29 Szabas.

W PAŹDZIERNIKU.

- 1, 2 Sukos czyli święta uroczyste Kuczek.
- 6 Szabas.
- 7 Choszana czyli święto Palm.
- 8, 9 Szwuos, ostatnie święta uroczyste Kuczek.
- 13 Szabas.
- 16 Rozchodesz Marcheszwon.
- 17 Rozchodesz czyli I Marcheszwon.
- 20, 27 Szabasy.

W LISTOPADZIE.

- 3, 10 Szabasy.
- 14 Rozchodesz Kislew.
- 15 Rozchodesz czyli I Kislew.
- 17, 24 Szabasy.

W GRUDNIU.

- 1, 8 Szabasy.
- 9 Chanuka czyli pamiątka zwycięstwa Machabeuszów.
- 13 Rozchodesz Tebet.
- 14 Rozchodesz czyli I Tebet.
- 15, 22 Szabasy.
- 23 Asoro Betomuth czyli post Tebet.
- 29 Szabas.

ŚWIĘTA MAHOMETAŃSKIE W ROKU 1860.

W STYCZNIU.

- Dnia 3 Narodzenie się Ebubekera siódmego Imana.
- 14 Narodzenie się Fatymy córki Mahometa.
- 24 Redszab I, Zbudowanie arki Noego.
- 27 Noc tajemnicy.

W LUTYM.

- 20 Mahomet otrzymuje władzę Proroka.
- 21 Noc Wniebowstąpienia.
- 23 Szaban I.
- 26 Narodzenie się Hussejna.

W MARCU.

- 9 Noc doświadczenia, w której Koran z nieba spuszczoney, a Anioł czyni ludzkie w wielką księgę światów zapisuje.
- 10 Mekka została za Kaabę ogłosz.
- 23 Ramadan I, przez cały ten miesiąc trwa post we dnie.
- 25 Księga dla Abrahama z nieba spuszczonea.
- 26 Koran dla świata przysłany.
- 29 Księga Tora (pięć ksiąg Mojżesza) z nieba spuszczonea.

W KWIETNIU.

- 9 Ewangelia Jezusa Chrystusa dla świata przysłana.
- 18 Noc zachwycenia. Pierwsze objawienie Prorokowi udzielone. Cud rozdwojenia świata.
- 20 Dzień żaloby, na pamiątkę przegranej bitwy pod Wiedniem d. 12 wrześn. 1683 r. pod Karą Mustafą.
- 22 Szewat I.
- 22, 23, 24 Wielki Bejram czyli koniec postu Ramadan, największe święto u Turków.
- 28 Śmierć Hamzy męczennika.

W MAJU.

- 7 Pamiątka pobicia Ohuda, którą Mahomet swemu pokoleniu przekażał.
- 21 Dszul-Kade I, Mojżesz zalecił 30 dni postu.

Dnia 24 Siedmiu śpiących udało się do jaskini.

- 25 Abraham buduje Kaabę.
- 27 Przejście Mojżesza przez Nil.

W CZERWCU.

- 20 Dszul-hedsze I.
- 27 Objawienie, w którym Prorok pierwszy raz usłyszał głos Boga.
- 29 Dzień ofiar, mały Bejram; jeżeli ten przypada w piątek, nazywa się Hadszul-Ekber, największy post ze wszystkich.

W LIPCU.

- 7 Święto chrztu, w którym Mahomet urząd Kalifa odstąpił Alemu (tylko przez Persów obchodzone).
- 11 Święto pokoju.
- 14 Oddanie pierścienia ubogiemu przez Alego.
- 20 Moharem. Nowy Rok 1277.
- 29 Aszura czyli pamiątka zamordowania Hussejna Imana perskiego.

W STERPNIU.

- 4 Jeruzalem ogłoszone za Kaabę, do której w czasie modlitwy obracają się twarzami.
- 19 Safar I.

WE WRZEŚNIU.

- 16 Święto trąb albo sw. światów.
- 17 Rebi-el-awwel I.
- 24 Medyna ogłoszona stolicą.
- 27 Noc święta.
- 28 Narodzenie się Mahometa.

W PAŹDZIERNIKU.

- 9 Śmierć Mahometa.
- 17 Rebi-el-aszer I.
- 15 Dszemadi el-awwel I.
- 22 Narodzenie się Alego.
- 29 Śmierć Alego.

W GRUDNIU.

- 4-go Zdobyćcie Konstantynopola przez Mahometa II 1455 roku po Narodzeniu Chrystusa.
- 15 Dszemadi-el-aszer I, Anioł Gabryel pokazuje się Prorokowi.
- 23 Narodzenie się Ebubekera siódmego Imana.

WYKAZ ALFABETYCZNY

Świętych i Świąt na rok 1860, z wyrażeniem dnia i miesiąca.

Ś W I Ę C I.

A.

Abdona Męczennika 30 lipca.
 Adama 24 grudnia.
 Adolfa Biskupa 17 czerwca.
 Adryana Męczennika 9 września.
 Agapita Męczennika 18 sierpnia.
 Agatona Papieża 10 stycznia.
 Albina Biskupa 1 marca.
 Alexandra M. w Rzymie 26 lutego.
 Alexandra Papieża 3 maja.
 Alexandra Męcz. w Alex. 12 grudnia.
 Alexego Wyznawcy 17 lipca.
 Alfonsa 22 października.
 Alfreda 3 lipca.
 Aloizego Gonzagi 21 czerwca.
 Ambrożego Biskupa 7 grudnia.
 Anastazego Męczennika 22 stycznia.
 Anastazego Papieża 27 kwietnia.
 Anatoliusza Biskupa 3 lipca.
 Andrzeja Apostoła 30 listopada.
 Andrzeja z Awelinu 10 listopada.
 Aniołów Stróżów 2 października.
 Antoniego Opata 17 stycznia.
 Antoniego Padewskiego 13 czerwca.
 Antonina Arcybiskupa 10 maja.
 Anzelma 21 kwietnia.
 Apollinara Biskupa 23 lipca.
 Apolloniusza Męcz. 18 kwietnia.
 Atanazego Biskupa 2 maja.
 Augusta Wyznawcy 3 sierpnia.
 Augustyna Biskupa 28 sierpnia.

B.

Barlaama 27 listopada.
 Barnaby Apostoła 11 czerwca.
 Bartłomieja Apostoła 24 sierpnia.
 Bazylego Biskupa 14 czerwca.
 Bedy Kapłana 27 maja.

Benedykta Opata 21 marca.
 Benona Biskupa 16 czerwca.
 Bernarda Opata 20 sierpnia.
 Bernarda Seneńskiego 20 maja.
 Błażeja Biskupa 3 lutego.
 Bogumiła 10 czerwca.
 Bonawentury Kardynała 14 lipca.
 Bonifacego Męczennika 14 maja.
 Bonifacego Biskupa 5 czerwca.
Boże Ciało 7 czerwca.
 Brunona Wyznawcy 6 października.

C.

Celestyna 6 kwietnia.
 Celsa Męczennika 28 lipca.
 Cezaryusza Biskupa 27 sierpnia.
 Cypryana Biskupa 16 września.
 Cypryana Męczennika 25 września.
 Cyryaka Kapłana 16 marca.
 Cyryaka Męczennika 8 sierpnia.
 Cyrylla Męczennika 29 marca.
 Cyrylla Biskupa 9 lipca.
 Czesława Wyznawcy 20 lipca.
 Czterdziestu Męczenników 10 marca.
 Czterech Koronatów 8 listopada.

D.

Damazego Papieża 11 grudnia.
 Damiana Męczennika 27 września.
 Daniela Męczennika 3 stycznia.
 Daniela Proroka 21 lipca.
 Dawida Króla 30 grudnia.
 Dezyderyusza Biskupa 23 maja.
 Dominika Wyznawcy 4 sierpnia.
 Doroteusza Męczennika 28 marca.
 Dydaka Wyznawcy 13 listopada.
 Dyonizego Biskupa 8 kwietnia.
 Dyonizego Męcz. 9 października.
Dzień Zaduszny 2 listopada.

E.

Edmunda Biskupa 16 listopada.
Edwarda Króla 13 października.
Eliasz Proroka 20 lipca.
Eligiusza Biskupa 1 grudnia.
Emiliana Biskupa 11 września.
Engelberta 7 listopada.
Epifaniasza Biskupa 7 kwietnia.
Erazma Biskupa 3 czerwca.
Eucharyusza Biskupa 20 lutego.
Eugeniusza 18 listopada.
Eustachiusza Męczenn. 20 września.
Euzebiusza Męczennika 14 sierpnia.
Euzebiusza Biskupa 16 grudnia.
Ewarysta Papieża 26 października.
Ezechiela Proroka 10 kwietnia.

F.

Fabiana M. 20 stycznia.
Faustyna Męczennika 15 lutego.
Felicjana Biskupa 24 stycznia.
Felicjana Męczennika 9 czerwca.
Felixa Kapucyna 18 maja.
Felixa Papieża 30 maja.
Felixa Męczennika 30 sierpnia.
Felixa Walezjusza 20 listopada.
Ferdynanda Króla 30 maja.
Filipa Neryusza 26 maja.
Filipa Benicyusza 23 sierpnia.
Flawiana Męczennika 25 lutego.
Florentyna Biskupa 16 października.
Floryana Męczennika 4 maja.
Fortunata Męczennika 27 lutego.
Franciszka Borgiasza 10 październ.
Franciszka Salezego 29 stycznia.
Franciszka a Paulo 2 kwietnia.
Franciszka Serafickiego 4 październ.
Franciszka Xaw. Wyz. 3 grudnia.
Fryderyka Opata 5 marca.
Fulgencjusza Biskupa 1 stycznia.

G.

Gabryela Archaniola 18 marca.
Gaudentego Biskupa 12 lutego.
Gawła Opata 16 października.
Gerarda Biskupa 24 września.
Germana Biskupa 28 maja.
Gerwazego 19 czerwca.
Gotfreda (Bogumira) 13 stycznia.

Gracyana Biskupa 18 grudnia.
Grobu Chrystusowego 22 kwietnia.
Grzegorza Biskupa 4 stycznia.
Grzegorza Papieża 12 marca.
Grzegorza Bisk. Nazyaneńsk. 9 maja.
Grzegorza Cudotwórcy 17 listopada.
Gustawa 2 sierpnia.
Gwidona Wyznawcy 12 września.

H.

Heliodora 3 lipca.
Henryka Cesarza 15 lipca.
Henryka 19 stycznia.
Hermenegilda Męczenn. 13 kwietnia.
Hermogenesa 19 kwietnia.
Hieronima Dok. Koś. 30 września.
Higina Papieża M. 11 stycznia.
Hilarego 14 stycznia.
Hippolita 13 sierpnia.
Huberta Biskupa 3 listopada.
Hugona 1 kwietnia.

I.

Idziego Opata 1 września.
Ignacego Biskupa M. 1 lutego.
Ignacego Lojoli Wyznawcy 31 lipca.
Ildefonso 23 stycznia.
Imienia Jezus 15 stycznia.
Innocentego Papieża 28 lipca.
Ireneusza Smyrneńskiego 25 marca.
Ireneusza Męczennika 15 grudnia.
Iwona Wyznawcy 19 maja.
Izajasza Proroka 6 lipca.
Izydora Biskupa 4 kwietnia.
Izydora Oracza 10 maja.

J.

Jacka Wyznawcy 22 sierpnia.
Jakóba Apostoła 1 maja.
Jakóba Apostoła 25 lipca.
Jana Jałmużnika 23 stycznia.
Jana Chryzostoma B. M. 27 stycznia.
Jana z Matty Wyznawcy 8 lutego.
Jana Bożego 8 marca.
Jana w Oleju 6 maja.
Jana Nepomucena 16 maja.
Jana Papieża 27 maja.
Jana Chrzciciela 24 czerwca.
Jana Męczennika 26 czerwca.

Jana Gwalberta 12 lipca.
 Jana z Dukli 11 lipca.
 Jana Kapistrana Wyzn. 23 październ.
 Jana Kantego 24 października.
 Jana od Krzyża 24 listopada.
 Jana Ewangelisty 27 grudnia.
 Januariusza Bisk. Męcz. 19 września.
 Jerzego Męczennika 24 kwietnia.
 Joachima Ojca N. M. P. 4 września.
 Jordana Wyznawcy 13 lutego.
 Józefata 27 listopada.
 Józefa Obl. N. M. P. 19 marca.
 Józefa Kalasantego Wyzn. 4 lipca.
 Józefa z Kopertynu 18 września.
 Judy Tadeusza Apostoła 28 paździer.
 Juliana Męczennika 27 stycznia.
 Juliana Męczennika 13 lutego.
 Juliana Męczennika 28 lutego.
 Juliusza Papieża 12 kwietnia.
 Justa Biskupa 2 września.
 Justyna Męczennika 17 września.
 Juwencyusza Męczennika 1 czerwca.

K.

Kaja Męczennika 22 kwietnia.
 Kajetana Wyznawcy 7 sierpnia.
 Kalixta Papieża 14 października.
 Kamilla Wyznawcy 18 lipca.
 Kandyda Męczennika 3 października.
 Kanuta Króla 19 stycznia.
 Karola W. Cesarza 28 stycznia.
 Karola Boromeusza 4 listopada.
 Kassjana Męczennika 13 sierpnia.
Katedry ś. Piotra w Rzymie. 18 styczn.
Kat. ś. Pawła w Antyochii 22 lutego.
 Kazimierza Królewicza 4 marca.
 Kiliana Biskupa 8 lipca.
 Klemensa Papieża 23 listopada.
 Kleta Papieża 26 kwietnia.
 Konrada Wyznawcy 19 lutego.
 Koprada Biskupa 26 listopada.
 Konstantyna Wyznawcy 11 marca.
 Kosmy Męczennika 27 września.
 Kryspina i Kryspiniana 25 październ.
 Kwiryna Męczennika 30 marca.

L.

Lamberta 16 kwietnia.
 Larga Męczennika 8 sierpnia.
 Leandra B. W. 27 lutego.
 Leona I Papieża 11 kwietnia.
 Leona II Papieża 28 czerwca.
 Leonarda Wyznawcy 6 listopada.

Leopolda Margrabięgo 15 listopada.
 Longina Męczennika 15 marca.
 Lucyana Męczennika 7 stycznia.
 Ludgera Biskupa 26 marca.
 Ludomira 3 października.
 Ludwika Króla 25 sierpnia.

Ł.

Ładysława 26 września.
 Łazarza Biskupa 17 grudnia.
 Łukasza Ewangelisty 18 października.

M.

Macieja Apostoła 25 lutego.
 Makarego Opata 2 stycznia.
 Mamerta Biskupa 11 maja.
 Mansweta Biskupa 18 listopada.
 Marcella Papieża Męcz. 16 stycznia.
 Marcelliana Papieża 18 czerwca.
 Marcellina Papieża 26 kwietnia.
 Marcina Biskupa 11 listopada.
 Marcina Papieża 12 listopada.
 Marcjana Męczennika 17 kwietnia.
 Marka Ewangelisty 25 kwietnia.
 Marka Męczennika 24 marca.
 Marka z Rzymu Męcz. 18 czerwca.
 Mateusza Apostoła 21 września.
 Maurycego 22 września.
 Mauryliusza 13 września.
 Maxymiliana Bisk. 12 października.
 Maxymina Biskupa 8 czerwca.
 Medarda Biskupa 8 czerwca.
 Michała Archaniola 29 września.
 Mikołaja z Tolentynu 10 września.
 Mikołaja Biskupa 6 grudnia.
 Mirona Męczennika 17 sierpnia.
 Młodzianków 28 grudnia.
 Modesta 15 czerwca.

N.

Narcyssa Biskupa 29 października.
Narodz. Chryst. P. 25 grudnia.
Nawrócenie ś. Pawła. 25 stycznia.
 Nemezyusza Męczennika 19 grudnia.
 Nicefora Biskupa 13 marca.
 Nikodema Męczennika 15 września.
 Norberta Biskupa 6 czerwca.

O.

Okławiana Męczennika 22 marca.
 Onufrego Pustelnika 12 czerwca.
Opięki ś. Józefa 29 kwietnia.

Opata Biskupa 4 czerwca.
 Ottona Biskupa 2 lipca.

P.

Pafucego Męczennika 19 kwietnia.
 Pankracego 12 maja.
 Paschalisa 17 maja.
 Paschazego Biskupa 22 lutego.
 Paulina Biskupa 22 czerwca.
 Pawła Biskupa 22 marca.
 Pawła Męczennika 26 czerwca.
 Pawła I Pustelnika 15 stycznia.
 Pawła Apostoła 29 czerwca.
 Pięciu Braci Pol. M. 12 listopada.
Pięciu Ran ś. Fran. 31 stycznia.
 Piotra Nolaski 31 stycznia.
 Piotra Męczennika 29 kwietnia.
 Piotra Celestyna 19 maja.
 Piotra Apostoła 29 czerwca.
 Piotra w Okowach 1 sierpnia.
 Piotra z Alkantary 19 października.
 Piusa Papieża 5 maja.
 Placyda Męczennika 5 października.
Podwyż. ś. Krzyża 14 września.
 Polieukta Męczennika 21 maja.
 Polikarpa Bisk. Męcz. 26 stycznia.
Popielec 22 lutego.
 Prokopa 5 lipca.
 Prokula Męczennika 1 czerwca.
 Prospera Biskupa 25 czerwca.
 Prota Męczennika 11 września.
 Protazego 19 czerwca.
 Pryma Męczennika 9 czerwca.
Przemienienie Pańskie 6 sierpnia.
Przenies. ś. Kazimierza 7 sierpnia.
Przenies. ś. Wojciecha 20 październ.

R.

Rafała Archaniola 24 października.
 Rajmunda Kardynała 31 sierpnia.
 Remigiusza Biskupa 1 października.
 Roberta Opata 7 czerwca.
 Rocha Wyznawcy 16 sierpnia.
 Romana Opata 28 lutego.
 Romana Męczennika 9 sierpnia.
 Romualda Opata 7 lutego.
Rozesłanie Apostołów 15 lipca.
 Rudolfa 17 kwietnia.
 Rufa Męczennika 28 listopada.
 Ruperta Biskupa 27 marca.
 Ryszarda Biskupa 3 kwietnia.

S.

Sabby Opata 5 grudnia.
 Sabina Wyznawcy 11 lipca.
 Saturnina Męczennika 29 listopada.
Ścięcie ś. Jana Chrzciciela 29 sierpn.
 Sebastjana Męczennika 20 stycznia.
 Sennena Męczennika 30 lipca.
 Serapiona Wyzn. Męcz. 14 listopada.
Serca Pana Jezusa 15 czerwca.
 Sergiusza Męczennika 24 lutego.
 Serwacego Biskupa 13 maja.
 Seweryna Opata 8 stycznia.
 Siedmiu braci syn. Felicjty 10 lipca.
 Sotera Papieża 22 kwietnia.
 Spirydyona Biskupa 14 grudnia.
Stanisława Biskupa 8 maja.
 Stanisława Kostki 18 listopada.
 Stefana Króla Węgiers. 2 września.
 Sulpicyusza Męczennika 20 kwietnia.
 Sygfryda Biskupa 25 lutego.
 Sylweryusza 20 czerwca.
 Sylwestra Papieża 31 grudnia.
 Sylwina Biskupa 17 lutego.
 Symfonyana Męczen. 22 sierpnia.
 Synezyusa Męczen. 12 grudnia.
 Syxta Papieża 28 marca.
Szczepana I Męczen. 26 grudnia.
 Szymona z Lipnicy 18 lipca.
 Szymona Apostoła 28 października.

T.

Tacyana Męczennika 16 marca.
 Tadeusza Apostoła 28 października.
 Telesfora Papieża Męcz. 5 stycznia.
 Teobalda Pustelnika 1 lipca.
 Teodora Męczennika 9 listopada.
 Teodora Zakonnika 7 stycznia.
 Teodoryka 1 lipca.
 Teodozyusza W. 11 stycznia.
 Teofila Męczennika 6 lutego.
 Teofila Biskupa 27 kwietnia.
 Teofila Męczennika 20 grudnia.
 Tomasza z Akwinu 7 marca.
 Tomasza z Villanova 18 września.
 Tomasza Apostoła 21 grudnia.
 Tomasza Kątuariyjskiego 29 grudnia.
Trójcy ŚŚ. 3 czerwca.
Trzech Królów 6 stycznia.
 Tybureyusza M. 14 kwietnia.
 Tymoteusza Biskupa 24 stycznia.
 Tymoteusza Męczennika 24 marca.
 Tytusa Męczennika 4 stycznia.

U.

Ubalda Biskupa 16 maja.
Urbana 25 maja.

W.

Wacława Króla 28 września.
Walentego Kapł. Męcz. 14 lutego.
Waleryana 14 kwietnia.
Wawrzyńca Męczennika 10 sierpnia.
Wenantego Męczennika 18 maja.
Wielkanoc 8 kwietnia.
Wiktora 17 września.
Wiktoryna Męczennika 6 marca.
Wiktoryna Biskupa 5 września.
Wiktoryna Biskupa Męczen. 2 listop.
Wilhelma Arcybiskupa 10 stycznia.
Wilhelma Opata 6 kwietnia.
Wilhelma Księcia 28 maja.
Willibalda Biskupa 7 lipca.
Wincentego Ferreryusza Wyzn. 5 kw.

Wincentego a Paulo 19 lipca.
Wincentego Kadłubka 7 październ.
Wita 15 czerwca.
Witalisa Męczennika 28 kwietnia.
Władysława Króla 27 czerwca.
Władysława z Gielniowa 26 wrześn.
Wniebowstap. Pań. 2 czerw.
Wojciecha Bisk. Męcz. 23 kwietnia.
Wolfganga Biskupa 31 października.
Wszystkich Święt. 1 listopada.

Z.

Zacharyasza Proroka 6 września.
Zacharyasza Papieża 5 listopada.
Zefiryne Papieża 26 sierpnia.
Zenona Żołnierza 22 grudnia.
Zesłanie Ś. Ducha 27 maja.
Znalezienie Ś. Krzyża 3 maja.
Zygmunta Króla 2 maja.

Ś W I Ę T E.

A.

Adelajdy 16 grudnia.
Agaty Panny Męczenniczki 5 lutego.
Agnieszki Panny Męcz. 21 stycznia.
Agrypiny 23 czerwca.
Amalii Księżnej 10 lipca.
Amelii Panny 2 marca.
Anastazyi Panny 25 grudnia.
Anatolii Męczenniczki 9 lipca.
Anieli 30 marca.
Anny Matki N. M. P. 26 lipca.
Antoniny 1 marca.
Apollonii Panny Męcz. 9 lutego.
Aurelii Panny 25 września.

B.

Balbiny Panny 31 marca.
Barbary Panny 4 grudnia.
Benigny Panny 19 sierpnia.
Bibianny Panny 2 grudnia.
Bony Panny 24 kwietnia.
Bronisławy 18 sierpnia.
Brygidy Panny 1 lutego.
Brygidy Wdowy 8 października.

C.

Cecylii Panny Męcz. 22 listopada.

D.

Domicelli Panny 7 maja.
Dominiki Panny 6 lipca.

Doroty Panny M. 6 lutego.
Dygny 11 sierpnia.

E.

Eleonory Panny 21 lutego.
Elżbiety Wdowy 8 lipca.
Elżbiety Panny 5 listopada.
Elżbiety Królowej 19 listopada.
Emilianny 5 stycznia.
Emilii 30 czerwca.
Eufemii Panny 16 września.
Eufrozyny Męczenniczki 3 września.
Eufrozyny Panny 11 lutego.
Eulalii Panny 10 grudnia.
Euzebii P. 29 października.
Ewy 24 grudnia.

F.

Flawii Panny 5 października.
Florentyny Męczen. 17 października.
Franciszki Wdowy 9 marca.

G.

Gaudencyi Panny 30 sierpnia.
Genowefy Panny 3 stycznia.
Gertrudy Panny 17 marca.

H.

Heleny Cesarzowej 2 marca.
Heleny Królowej 21 maja.
Honoraty Panny 12 stycznia.

I.

Idy Panny 13 kwietnia.

Imienia Maryi 9 września.
Ireny Panny 20 października.
Izabelli Królowej 3 września.

J.

Jadwigi Wdowy 15 października.
Joanny Wdowy 24 maja.
Joanny Fremiot 21 sierpnia.
Jowity Męczenniczki 15 lutego.
Juliany Panny 16 lutego.
Julii Panny Męczenniczki 22 maja.
Justyny Panny Męczenniczki 7 paźdz.

K.

Karoliny 5 lipca.
Kassyldy 15 kwietnia.
Katarzyny Szwedzkiej 23 marca.
Katarzyny Seneńskiej 30 kwietnia.
Katarzyny Panny Męcz. 25 listopada.
Klary Panny 12 sierpnia.
Klotyldy Królowej 3 czerwca.
Kolety Panny 6 marca.
Konstancyi Panny Męcz. 18 lutego.
Korduli Panny 22 października.
Kornelii Męczenniczki 31 marca.
Krystyny Panny 24 lipca.
Kunegundy Cesarzowej 3 marca.
Kunegundy Król. Polskiej 29 lipca.

L.

Leokadyi Panny 9 grudnia.
Lucyny Panny 30 czerwca.
Lucyny Męczenniczki 17 października.
Ludwika Panny 15 kwietnia.

Ł.

Lucyi Panny 13 grudnia.

M.

Magdaleny 25 maja i 22 lipca.
Małgorzaty Król. Węgiers. 13 lipca.
Małgorzaty Król. Szkoc. 10 czerwca.
Marcelli Wdowy 31 stycznia.
Marcyanny Panny Męczen. 9 stycznia.
Marty Panny 29 lipca.
Martyny Panny 30 stycznia.
Maryi Kleofy 9 kwietnia.
Maryi Magdaleny we Flor. 25 maja.
Maryi Magdaleny w Jeroz. 22 lipca.
Matyldy Królowej 14 marca.
Moniki Wdowy 4 maja.

N.

Narodz. N. M. P. 8 września.
Natalii Panny 27 lipca.
Nawiedzenie N. M. P. 2 lipca.
N. M. P. Anielskiej 2 sierpnia.

N. M. P. Bolesnej 30 marca.
N. M. P. Loretańskiej 10 grudnia.
N. M. P. Różańcowej 30 września.
N. M. P. Śnieżnej 5 sierpnia.
N. M. P. Szkaplerznej 16 lipca.
Niep. Pocz. N. M. P. 8 grudnia.

O.

Opiecz. N. M. P. 2 lutego.
Ofiarowanie N. M. P. 21 listopada.
Olimpii 26 marca.
Opieki N. M. P. 11 listopada.

P.

Patrycyi Męczenniczki 13 marca.
Pauliny Wdowy 26 stycznia.
Pelagii Panny 11 lipca.
Petronelli 31 maja.
Placydy Panny 11 października.
Praxedy Panny 21 lipca.
Pryski Panny 18 stycznia.
Pulcheryi Męczenniczki 7 lipca.
Pulcheryi Panny 10 września.

R.

Reginy Panny 7 września.
Romany Panny 23 lutego.
Rozalii Panny 4 września.
Róży Panny 26 sierpnia.
Rufiny Panny 31 sierpnia.

S.

Sabiny Męcz. 27 października.
Salomei Panny 17 listopada.
Scholastyki Panny 10 lutego.
Serafyny Panny 29 lipca.

T.

Tecli Panny 23 września.
Teodory Męczenniczki 1 kwietnia.
Teodozyi Panny M. 29 maja.
Teressy Panny 15 października.

U.

Urszuli Panny 21 października.

W.

Waleryi Męczenniczki 5 czerwca.
Waleryi Panny 9 grudnia.
Weroniki Panny 13 stycznia.
Weroniki Panny 4 lutego.
Wiktoryi Panny 23 grudnia.

Wniebowz. N. M. P. 15 sierpnia.

Z.

Zaślubienie N. M. P. 23 stycznia.
Zenobii Panny 30 października.
Zuzanny Panny Męcz. 11 sierpnia.
Zwiastow. N. M. P. 26 marca.

P R A W I D Ł A

PRZENOSZENIA ŚWIĄT RUCHOMYCH,

W KALENDARZU RZYMSKO-KATOLICKIM.

Na Koncylium Nicejskiem przyjęto, ażeby Wielkanoc obchodzoną była w pierwszą niedzielę, następującą po pełni księżyca po równonocy wiosennej. Ponieważ ta niedziela nie co rok na ten sam dzień powraca, wynika stąd, że święta, które w stałym oddaleniu od Wielkanocy przypadać powinny, muszą się razem z nią przenosić, i dlatego świętami ruchomymi się zowią.

Wielkanoc przypaść może najwcześniej dnia 22 marca, jak to było w roku 1818. Najpóźniej dnia 25 kwietnia, jak będzie w roku 1886, w którym na dzień świętego marką przypadnie Wielkanoc, na dzień świętego Antoniego Zielone Świątki, a na dzień św. Jana Chrzciciela, Boże Ciało.

Czterdziestego dnia po Wielkanocy przypada Wniebowstąpienie Pańskie.

Dnia pięćdziesiątego, Zielone Świątki.

W tydzień po nich, w niedzielę, obchodzi się uroczystość Trójcy Świętej.

We czwartek po niej, Boże Ciało.

Gdy na dzień 8 maja przypada Wniebowstąpienie Pańskie, jak to było w roku 1823, uroczystość św. Stanisława przenosi się nazajutrz.

Suche dni przypadają co kwartał we środy, piątki i soboty, cztery razy do roku.

Pierwsze, po niedzieli 3-jej Adwentu.

Drugie, po niedzieli 1-jej Wielkiego postu.

Trzecie, po niedzieli Zielonych Świątek.

Czwarte, po Podwyższeniu świętego Krzyża, które przypada dnia 14-go września.

Krzyżowe dni przypadają: w poniedziałek, wtorek i środę po 5-jej niedzieli od Wielkanocy, to jest w trzech dniach poprzedzających Wniebowstąpienie Pańskie.

Jeśli jakie święto, mające swoją wilią, przypada w poniedziałek, wilia do niego obchodzi się w poprzedzającą sobotę,

nie zaś w niedzielę. Naprzykład Wilia do Bożego Narodzenia, przypadającego w poniedziałek, obchodzi się w sobotę, jak w r. 1854.

Boże Narodzenie zawsze jest dniem mięsnym, chociażby przypadało w dzień postny; inne zaś uroczystości, gdyby przypadły w dzień postny, nie uwalniają od postu.

W roku zwyczajnym św. Maciej przypada na dzień 24 lutego, w roku przestępnym na dzień 25 lutego.

Jeśli dzień zaduszny przypadnie w niedzielę, jak to miało miejsce w roku 1851, wtedy Zaduszki przenoszą się nazajutrz, tojest na poniedziałek, czyli na dzień 3 listopada.

Jeśli Zwiastowanie N. Maryi Panny, zwykle dnia 25 marca przypadające, nie dochodząc Kwietniej Niedzieli, zbiega się z jaką niedzielą Wielkiego postu, jak to było w latach 1838 i 1849; wtedy z niedzieli przenosi się nazajutrz, tojest na poniedziałek. Jeśli zaś dzień 25 marca przypada w ciągu tygodnia, czyli w dzień powszedni Wielkiego postu, byle przed Kwietnią niedzielą; wtedy uroczystość Zwiastowania obchodzi się w swoim właściwym dniu, tojest 25 marca. Gdy zaś to święto zbiega się z niedzielą Kwietnią, lub gdy przypada w Wielkim Tygodniu, albo w tygodniu po Wielkanocy, wtedy przenosi się na poniedziałek po Przewodniej niedzielę.

Święta Katarzyna (25 listopada) Adwent zaczyna.

Święty Andrzej (30 listopada) jeszcze mędrzej.

Jakoż jeżeli dzień 30 listopada, czyli św. Andrzeja przypada w niedzielę, ta niedziela jest pierwszą Adwentu. Jeżeli św. Andrzeja przypadnie w dzień powszedni, wtedy ta z dwóch niedziel uważa się za pierwszą Adwentową, która jest bliższą świętego Andrzeja, to jest niedziela idąca po dniu 26 listopada.

Rok kościelny zaczyna się z pierwszą niedzielą Adwentu.

Niedziel adwentowych jest cztery, chociaż Adwentu nie zawsze bywa cztery tygodnie.

Po Trzech Królach, rachują się niedziele liczbami w tym porządku, jak po sobie następują; niedziel tych bywa więcéj lub mniej, podług tego jak Wielkanoc przypada późniéj lub wcześniéj.

Tymże porządkiem liczą się niedziele Wielkiego postu, niedziele po Wielkanocy i niedziele po Zielonych Świątkach aż do Adwentu.

Poczynając od sierpnia włącznie, aż do Adwentu, niedziele w miesiącach: sierpniu, wrześniu, październiku i listopadzie, oznaczają się liczbą porządkową.

Pierwszą niedzielę jakiego miesiąca nazywamy tę, która przypada na pierwszy dzień tego miesiąca, albo tę z dwóch, która jest bliższą dnia pierwszego, np. z dwóch niedziel w 1852 roku, z których jedna przypadła dnia 29 sierpnia, a druga d. 5 września, poprzedzająca była niedzielą pierwszą września, jako bliższą dnia pierwszego.

W drugą niedzielę maja, obchodzi się N. P. M. Łaskawej.

W pierwszą niedzielę października, obchodzi się N. Panny Maryi Różańcowej.

W drugą niedzielę października, przypada św. Wincentego Kadłubka.

W czwartą niedzielę października, św. Jana Kantego.

W drugą niedzielę listopada, obchodzi się Opieki N. M. P.

W drugą niedzielę po Trzech Królach obchodzi się święto Imienia Jezus.

W drugą niedzielę po Wielkanocy, obchodzi się święto Grobu Chrystusowego.

W trzecią niedzielę po Wielkanocy, Opieki św. Józefa.

W piątek przed niedzielą Kwietnią, obchodzi się święto Siedmiu Boleści N. Maryi Panny.

Nazajutrz po Oktawie Bożego Ciała, obchodzi się święto Serca Jezusowego.

W niedzielę po dniu 23 lipca obchodzi się św. Kunegundy.

W niedzielę po Oktawie św. Piotra i Pawła, przypada św. Jana z Dukli.

W niedzielę po Wniebowz. N. M. P., przypada św. Jacka.

W niedzielę drugą po Oktawie Wniebowzięcia N. Maryi Panny, bywa św. Joachima.

W niedzielę po Narodzeniu N. Maryi Panny, przypada święto Imienia N. Maryi Panny.

W niedzielę najbliższą po św. Mateuszu (tojest po dniu 21 września), bywa św. Ładysława z Gielniowa.

W niedzielę po dniu 12 listopada, obchodzi się święto św. Stanisława Kostki.

Dycecyza kujawsko-kaliska obchodzi uroczyscie św. Józefa Oblubieńca, dnia 19 marca, a nie świętuje św. Stanisława dnia 8 maja.

Dycecyza podlaska świętuje w dzień Apostołów Szymona i Judy Tadeusza, dnia 28 października.

Część litewska dycecyzi augustowskiej obchodzi uroczyscie dzień św. Kazimierza dnia 4 marca.

O KALENDARZACH.

Nazwisko Kalendarz pochodzi od wyrazu *Calendae*, a ten od *caleo* (wołam), dlatego, że w Rzymie pierwszy dzień każdego miesiąca ogłaszany był ludowi przez kapłanów; następnie nazwę tę przeniesiono do układu tablic i rachuby czasu.

Podział czasu używany w rachubie cywilnej i kościelnej polega na powrocie pewnych zjawisk peryodycznych, jednostajnie się ponawiających: podział taki jest przedmiotem układu kalendarza.

Dzień jest okres czasu, który dzielimy na dzień naturalny, to jest przedział czasu od wschodu do zachodu słońca, i na dobę czyli dzień cywilny, który się zaczyna o północy. Dzień astronomiczny jest przeciąg czasu od jednego do następnego południa prawdziwego, dzień ten nie jest równej długości; średni dzień cywilny jest przeciąg czasu od północy do północy, ten jest zawsze jednostajny i równej długości: 24 godzin zawiera i służy za miarę czasu w życiu cywilnym.

Cztery razy tylko w roku południe prawdziwe czyli kompasowe zgadza się z południem średniem czyli zegarowym, to jest: d. 10 kwietnia, 15 czerwca, 1 września i 25 grudnia.

Dzień gwiazdowy: jest przeciąg czasu od jednego do następnego przejścia téj samej gwiazdy przez południk miejsca, i ten zawiera 23 godzin, 56 minut, 4 sekundy, i jest mniejszy o 3 minuty 56 sekund od dnia średniego cywilnego.

Godzina jest 24ta część dnia i ta dzieli się na 60 równych części zwanych minutami, minuta na 60 części zwanych sekundami.

Tydzień jest peryod siedm dni zawierający, zdaje się że ten podział sięga najdalszej starożytności i pierwotnie wziął początek od trwania odmian światła księżyca. Nazwiska dni tygodnia wzięte były od planet dawniej znanych.

Miesiąc jest słoneczny, księżycowy i cywilny. Ziemia w ciągu roku opisuje około słońca drogę w 365 dniach, 5 godzin, 48 minut, 48 sekund. Dwunasta część tego peryodu, tworzy miesiąc słoneczny, który tym sposobem zawierałby 30 dni, 10 godzin 29 minut, 30 sekund. Miesiąc księżycowy jest przeciąg czasu od jednego do następnego nowiu lub pełni księżyca i ten nazywa się synodyczny i zawiera 29 dni, 12 godzin, 44 minut i 3 sekundy. W życiu cywilnym trudno było użyć tych miesięcy

ułamkowych, dlatego wzięto miesiąc cywilny, to jest podział nieco dowolny, który jednak usuwa różnice jakieby rachuba astronomiczna za sobą pociągnąć musiała, i dlatego dzisiejsze miesiące zawierają po 30 i 31 dni.

Pory roku odpowiadają czterem głównym położeniom słońca na ekliptyce, to jest punktom stanowisk słońca i punktom porównania dnia z nocą. Dwie pory: wiosna i lato są dłuższe o 8 dni od dwóch por: jesieni i zimy; półrocze bowiem letnie zawiera 186, a zimowe 178 dni, dlatego że droga roczna którą ziemia opisuje na około słońca nie jest kołem ale elipsą przeciętą przez równik na dwie nie równe części, nadto bieg roczny ziemi w półroczu zimowym jest prędszy niż w letniem.

Rok słoneczny jest przeciąg czasu jakiego ziemia potrzebuje do ukończenia swego obiegu około słońca i ten wynosi 365 dni, 5 godzin, 48 minut, 48 sekund. Rok cywilny w okrągłej liczbie zawiera 365 dni i ten jest krótszy od astronomicznego o 5 godzin, 48 minut, 48 sekund. Różnica ta po upływie czterech lat wynosi blisko jeden dzień i ten się przydaje w końcu czwartego roku i wtedy rok jest *przestępny* 366 dni zawierający. Juliusz Cezar pierwszy wykonał to przydawanie jednego dnia co cztery lata.

— Rok rzymski zaprowadzony przez Romulusa a następnie przez Numę Pompiliusza, był to rok księżycowy Greków. Najwyżsi kapłani mający nadzór nad rachubą kalendarską, nie mieli dostatecznych wiadomości potrzebnych do uskutecznienia przydawania dni dopełniających, ztąd z upływem czasu wynikły wielkie błędy i zamieszanie. Juliusz Cezar poprawił kalendarz rzymski i wprowadził w miejsce roku greckiego rok słoneczny i ten oznaczył na 365 dni i 6 godzin. Rok zwyczajny sprowadził do 365 dni, a opuszczone 6 godzin po czterech latach tworzące dzień jeden, przydawano na końcu. Rok w którym to przydawanie nastąpiło nazywał się u Rzymian *bissextilis*, to jest dwa razy szósty, gdyż szósty dzień przed Calendami marca był podwójny.

— Juliusz Cezar przyjmując rok słoneczny z 365 dni i 6 godzin, zrobił go o 11 minut i 12 sekund od prawdziwego za wielki. Różnica na pozór tak mała, gromadziła się i utworzyła jeden dzień więcej w 128 latach, z czego wynikł nieporządek w rachubie cywilnej i świętach kościelnych, który z postępem czasu powiększał się coraz bardziej.

W roku 325 po Chrystusie Sobór Nicejski zapobiegając temu nieporządkowi, ustanowił niedzielę wielkanocną w sposób

niezmienny, to jest ustalił ją w niedzielę pierwszą po pełni księżyca, która następuje po równonocy wiosennej to jest po dniu 21 marca. Lecz w r. 1582 równonoc wiosenna posunęła się naprzód o 10 dni i przypadła na dzień 11 marca, wyprzedzając o 10 dni epokę oznaczoną przez Sobor Nicejski. Papież Grzegorz XIII przedsięwziął sprostowanie tego błędu i zapobieżenie mu na przyszłość. Polecił wyrzucić 10 dni w r. 1582 i rozkazał iżby zamiast dnia 5 października, liczono dzień 15 podług kalendarza ówczesnego. Postanowił on na przyszłość aby co 400 lat wyrzucano czyli opuszczano trzy lata przestępne. Ta poprawa służyła za zasadę do układu kalendarza Gregoryańskiego w zachodniej Europie przyjętego.

KALENDARZ EGIPCYAN.

Egipcyanie rachubę swoją opierali głównie na biegu słońca. Ich rok składał się początkowo tylko z 360 dni. Później przydawano do nich dni pięć. Miesiące było 12: Thoth, Phaophi, Athyr, Chojak, Tybi, Mechir, Phamenoth, Pharmuti, Pachon, Payni, Epiphi, Mesori; z których każdy miał po dni 30, a owe 5 dni dodawano dopiero na końcu roku. Corocznie około czasu w którym Syryusz (najświecniejsza gwiazda w konstelacji Psa Wielkiego) wschodził przysłonecznie, poczynaly także przybierać wody Nilu. Z tej przyczyny wschód Syryusza największym był dla Egiptu zjawiskiem. Następował regularnie po upływie słonecznego roku. Ale że rok Egipcyan mający tylko 365 dni, o 6 godzin blisko był za krótki, co po czterech latach czyniło dzień różnicy, przeto i wschód Syryusza opóźniając się co rok o tyleż, po czterech latach przechodził na następny dzień kalendarza i nie przypadał na ten sam dzień aż po 1460 latach, przeszedłszy wprzód kolejno wszystkie 365 dni roku. Okres ten od gromady Psa Wielkiego, nazwany *peryodem kanikularnym* (periodus canicularis vel sothiacus) zaczynał się z rokiem, w którym Syryusz dnia 1 Thoth, pierwszy raz wschodził o świcie i służył do obliczania czasu wzbierania Nilu w innych latach. Gdy Egipt przeszedł pod panowanie Rzymian, astronomowie Alexandryjscy dla poprawienia błędu ich kalendarza, po upływie dwunastu miesięcy, przez trzy lata dodawano 5 dni, każdego zaś czwartego roku 6 dni, przez co i przysłoneczny wschód Syryusza corocznie na ten sam dzień przypadał. Pierwszy dzień nowej rachuby odpowiada 29 sierpnia r. 30 przed Chry-

stusem. Rok tak poprawiony nazwano rokiem *Aktyachim* na pamiątkę zwycięstwa Rzymian pod Actium.

KALENDARZ GREKÓW.

Grecy usiłowali swój kalendarz w ten sposób urządzić, aby rachubę na lata księżycowe z biegiem słońca pogodzić. Trudne to zadanie wielokrotnie ich astronomów zatrudniało, głównie chodziło o to, aby pewną liczbę miesięcy księżycowych zamknąć w okrągłej liczbie lat słonecznych. Zadanie to w końcu rozwiązał Meton Ateńczyk na 430 lat przed naszą erą. Wynałazł on i ustanowił tyle wsławiony i w części dziś jeszcze w naszej rachubie kościelnej pod nazwą Złotej liczby używany 19-letni okres księżyca. Według Metona 235 miesięcy synodycznych z 6940 dni złożonych, zgadzają się z 19 latami słonecznymi, różnica wynosi tylko $1\frac{1}{2}$ godziny. Następnie ułożył tablice z 235 miesięcy, częścią po 29, częścią po 30 dni zawierające i podzielił je na 19 lat, z których 7 otrzymało po 13, reszta zaś jak zwyczajnie po 12 miesięcy. W ogóle było 8 lat po 354; 4 lata po 355 i 7 lat po 384 dni. Urządzenie to z wielu względów dogadzało Grekom, bo nie dość że każdy miesiąc zaczynał się od nowiu księżyca, ale nadto co 19 lat w tym samym porządku wracały zaćmienia słońca i księżyca i porównanie dnia z nocą na ten sam dzień znowu przypadało. Dlatego wszystkie państwa Grecyi i wiele innych narodów, których rachuba czasu polegała na biegu księżyca z niektórymi odmianami co do układu i nazwisk miesięcy kalendarz Metona przyjęły. Wszakże pomimo tylu korzyści, mały jego błąd sprawił, że już po 100 latach nie zgadzał się z zjawiskami nieba. Kalipp, roku 331 przed Chr. zaprowadził nową rachubę. Dołączył 4 okresy Metona, a odjawszy od nich jeden dzień, utworzył peryod 76 letni względem księżyca tylko o 6 godzin za długi.

KALENDARZ RZYMIAN.

Romulus ustanowił rok z 304 dni z dziesięciu następujących miesięcy złożony: Martius, Aprilis, Majus, Junius, Quintilis, Sextilis⁽¹⁾, September, October, November, December; cztery miały po 31, a sześć po 30 dni. Rok taki nie odnosił się ani do słońca, ani do księżyca; dlatego Numa dodał do niego 57 dni i ustanowił dwa nowe miesiące: Januarius i Februarius, którymi

(1) Dwa miesiące Quintilis i Sextilis ku uczczeniu pamięci Cezara Augusta, otrzymały później nazwiska Julius i Augustus.

rok się kończył. Ażeby tę rachubę za pomocą wtrącania potrzebnych jeszcze dni porównać z biegiem słońca, użyto dość nieszczęśliwie ośmioletniego okresu Kleostrata i dodawano co dwa lata po d. 23 lutego raz 22, drugi raz 23 dni. Wielki ztąd nieład powstał w kalendarzu; ażeby mu zaradzić poczyniono kilka niestosownych odmian i tém pogmatwano go do reszty. Tak zawiklaną rachubę czasu oddano Augurom i niewiele pytając o środki, pozwolono im w kalendarzu czynić odmiany dowolne. Ta dowolność przydawania dni była hasłem do niesłychanych nadużyć. Augurowie porozumiewszy się z najwyższą władzą w kraju, a częściej jeszcze własnym powodowani interesem, przedłużali i skracali rok według woli i upodobania.

KALENDARZ JULIAŃSKI.

Juliusz Cezar objąwszy dyktaturę, pamiętną swoją reformą, nieporządkowi w rachubie tamę położył. Kalendarz rzymski w wielkim był wtenczas nieporządku i zamieszaniu, 67 dni było opuszczonych zupełnie; Sosigenes astronom, którego do pomocy przyzwał z Egiptu, doradził mu, ażeby nową rachubę zastosował jedynie do roku słonecznego, a księżyc jako źródło wszelkich błędów całkiem usunął. Juliusz rozpoczął reformę tém, że owe 67 dni zapomnianych, przyłączył do roku 708 od założenia Rzymu, albo 45 roku przed Chrystusem; długi ten rok miał 445 dni, zawarty w 15 miesiącach i nazwany był *rokiem nieporządku*, *Annus confusionis*. Następnie rozporządził, ażeby rok zwyczajny zawierał 365 dni, a dla sprostowania błędu wynikającego z 6 godzin corocznie opuszczanych, każdego czwartego roku przydawać dzień jeden; tym sposobem rok czwarty miał 366 dni. Czterem miesiącom nadał po 30, siedmiu po 31, a lutemu 28 dni. Dzień dodatkowy roku przestępnego umieścił po dniu 23 lutego, a początek roku ustanowił na dzień 1 stycznia. Rok 709 od założenia Rzymu, albo 44 przed Chrystusem jest pierwszym rokiem téj rachuby. Rachuba ta Juliańska zwana, szybko rozszerzyła się po całym państwie Rzymskim, przyjęli ją nawet i chrześcianie, a na wniosek Dyonizjusza Małego porzucili zwyczaj liczenia lat od założenia Rzymu, uznając narodzenie Chrystusa za stosowniejszy początek rachuby.

KALENDARZ GREGORYAŃSKI.

W kalendarzu Juliańskim przyjęto za zasadę długość roku słonecznego 365 dni 6 godzin; o 11 minut 12 sekund za wielką

od prawdziwej (365 dni, 5 godz., 48 min., 48 sekund). Uchybienie to małe na pozór, w 128 latach czyni jeden dzień różnicy i jest przyczyną, że porównanie dnia z nocą wiosenne już na początku IV wieku po Chrystusie przypadło o 3 dni wcześniej niż za czasów Juliusza Cezara. W r. 325 na soborze odbytym w *Nicei*, sprostowano wprawdzie to zboczenie równonocy wiosennej, i ustanowiono ją na dzień 21 marca, ale nie zatamowano źródła z którego błąd pochodził, przez co ciągle powtarzał się i powiększał, tak dalece, iż przy końcu XVI stulecia, 10 dni wynosił, a tém samém porównanie dnia z nocą wiosenne postąpiło z dnia 21 na 11 marca. Panujący wówczas papież Grzegorz XIII gorliwie zajmując się tym przedmiotem, nową zamierzył kalendarza zaprowadzić reformę. Powodowały go do tego mianowicie dawniejsze ustawy Kościoła, dotyczące się Wielkanocy. Sobor Nicejski chcąc na wszystkie czasy przeszkodzić spotkaniu się Wielkanocy chrześcian z żydowską, przypadającą razem z pełnią księżyca w połowie miesiąca *Nisan*, wydał uchwałę, według której kościół miał obchodzić Wielkanoc *w pierwszą niedzielę po tej pełni, która albo w samo porównanie dnia z nocą wiosenne, albo też pierwsza po niém przypada; gdyby jednak taż pełnia przypadła w niedzielę, natenczas Wielkanoc ma się obchodzić dopiero w tydzień później.* Porównanie wiosenne ustanowiono przytém stale na dzień 21 marca, a co do księżyca przyjęto: że pełnia przypada nieodmiennie na dzień 14 po nowiu. Najwcześniej Wielkanoc może przypaść dnia 22 marca, a najpóźniej d. 25 kwietnia. Grzegorz XIII starając się przedewszystkiem o przywrócenie porządku z czasów owego Soboru, polecił w r. 1582 po dniu 4 października opuścić 10 dni i bezpośrednio zamiast d. 5 liczyć 15 października, przeto w następnym roku porównanie wiosenne znowu na dzień 21 marca przypadło. Ażeby jednak toż porównanie na przyszłość przy tymże dniu zatrzymać i powtarzaniu dawniejszych błędów zapobiedz, przyjął za podstawę swęj rachuby zamiast 365 dni i 6 godzin długość roku astronomicznie oznaczoną (365 dni, 5 godz., 48 min., 48 sek.) i rozporządził aby każdy czwarty rok jak dotąd i nadal pozostał rokiem przestępnym, z tym jednak wyjątkiem, żeby ostatni rok stulecia (rok setny) gdy przez 400 bez reszty podzielonym być nie może, pozostał rokiem zwyczajnym. W ten sposób z czterech po sobie idących wieków zawsze jeden tylko rokiem przestępnym kończyć się może; i tak rok 1600 jest przestępnym, lata zaś 1700, 1800, 1900 są latami zwyczajnymi; rok dopiero 2000 bę-

dzie znowu przestępny, 2100, 2200, 2300 zwyczajnemi; 2400 przestępnym i t. d. Gregoryańska ta rachuba czasu zawiera w 400 latach, 97 lat przestępnych, Juliańska zaś w tym samym czasie ma ich 100, i dlatego liczy zanadto 3 dni i 3 godzin. Wprawdzie sprostowanie błędu nie jest jeszcze zupełne, ale ten jest tak mały, że dopiero w kilka tysięcy lat uczyni dzień różnicy. Niezwłocznie po zaprowadzeniu Gregoryańskiego kalendarza, przyjętym został w krajach katolickich. Protestanci po wielu poprawach i opieraniu się przyjęli go ostatecznie dopiero w r. 1776. Rosyianie i Grecy teraz jeszcze używają Juliańskiego kalendarza i ztąd pochodzi różnica 12 dni między dawnym a nowym kalendarzem; z każdym rokiem setnym jeden dzień różnicy przybywa.

KALENDARZ ŻYDOWSKI.

U dawnych izraelitów zasadniczą miarą czasu był tydzień zwany *Szebua* od słowa *Szeba* (siedm), od czasu jak im Mojżesz przykazał, aby każdy siódmy dzień był dla nich szabasem, to jest dniem świątecznym odpoczynku. Miesiąc stał się inną miarą czasu u tego ludu, odkąd spomniony prawodawca zalecił, aby na każdy *chodesz* to jest *nów* czynione były Bogu ofiary. Chodesz tym sposobem miał znaczenie nie tylko nowiu, który późniejsi izraelici odróżniali dodatkowem słówkiem *rosz* początek ale i miesiąca. Żydzi zaczynają dobę o szóstej godzinie wieczorniej, czyli sześciu godzinami wcześniej niż my. Godzinę *Szah* dzielią na 1080 części zwanych *chlakim*, których 18 idzie na jedną minutę czyli na 60 sekund; przeto jeden chlak zawiera $3\frac{1}{3}$ sekundy. Dzielią nadto *chlak* na 76 okamgnień, zwanych *regaim*. Tydzień zaczynają w sobotę o godzinie 6 wieczorniej. Niedziela przeto tak jak u nas, jest u nich pierwszym dniem tygodnia, a sobota siódmym. Oprócz soboty czyli sabbatu inne dnie tygodnia poczynając od niedzieli, nie mają u nich nazwisk, lecz są oznaczane podobnie jak były kiedyś miesiące liczbami porządkowemi od 1 do 6. Rok według dzisiejszego kalendarza żydowskiego, tak zwyczajny z 12 jak i przybyszowy z 13 miesięcy złożony, jest trojaki: krótki, średni i długi. Miesiące roku *zwyczajnego średniego* mają naprzemian z kolei po 30 i 29 dni. Rok zwyczajny średni ma 354 dni czyli 50 tygodni i 4 dni, rok krótki 353 dni, długi 355; rok przestępny krótki 383, średni 384, długi 385. Nazwiska miesięcy są: Tyszry, Marcheszwan, Kislew, Tebet, Szewat, Adar. We Adar, Nisan, Ijar, Sywan,

Tamus, Ab. Elul. Zasadą kalendarza żydowskiego jest miesiąc synodyczny czyli lunacyjny i ten zawiera 29 dni, 12 godzin, 44 minut, 2,9 sekund. Nowy Rok zaczyna się z miesiącem Ty-szry, który przypada w nowiu około porównania dnia z nocą jesiennego: święta żydowskie są pamiątką historyczną ich dziejów.

KALENDARZ ARABSKI.

Dzień 15 lipca roku 622 ery chrześcijańskiej, pamiętny ucieczką Mahometa z Mekki do Medyny jest erą Arabów, zwolenników Mahometa, zwaną Hedżra (ucieczka) czyli Hegira. Mie-siące Arabowie zaczynają od nowiu księżyca, to jest od pierwszego pokazania się jego skrawka jasnego. Dzień zaczynają od zachodu słońca, dobę czyli dzień cywilny dzielą na 24 go-dzin, których połowa idzie na noc, połowa na dzień naturalny; siedm dob składają tydzień. Ponieważ każdy miesiąc zaczyna się wieczorem od chwili ujrzenia łuku jasnego księżyca po no-wiu, przeto według tego, miesiąc może mieć 29 lub 30 dni. Po skończonych 12 miesiącach, przypada Nowy rok Hedżry czyli Hegiry od ucieczki Mahometa liczony.

— Persowie trzymający się dziś arabskich miesięcy i hegi-ry, przed narzuceniem sobie Islamu, używali rachuby czasu da-leko dokładniejszej niż dzisiejsza: mieli oni rok złożony z 365 dni czyli z 12 miesięcy po 30 dni zawierających i z 5 dni speł-niających, które wtrącali między ósmy i dziewiąty miesiąc. Zamiast przydawać ciągle i bez przerwy co cztery lata dzień jeden, przyjęli ośm peryodów, z których siedm zawierają po 4 lata, a jeden 5 lat. Dzień przybyszowy dodawali do ostatniego roku każdego z tych peryodów: to połączenie jest bezzaprze-czenia najdokładniejsze, ponieważ w 10 tysięcy lat. różnica co do długości roku słonecznego wynosi tylko 1.36 dnia.

KALENDARZ TURECKI.

Turcy zaczynają dobę od zachodu słońca i dzielą ją jak my, na 24 godzin, czyli na dwie 12-godzinne połowy; godziny liczą od 1 do 12, ale z takim podziałem doby na godziny, nie mogą się zgadzać ani słoneczne, ani mechaniczne zegary. Podobnie dzielono dawniej dobę we Włoszech, z tą różnicą, iż tu godziny poczynając od zmroku, liczono bez przerwy od 1 do 24 i że 24 godzina była w pół godziny po zachodzie słońca. Siem dni ty-godniowych u Turków są: Ahad, Esnein, Salasa, Erbua, Cha-

mis, Dżuma, Sebt. Nazwiska miesięcy księżycowych składających religijny i cywilny rok są: Moharrem, Safar, Redżeb, Szaban, Rebiel-ewwel, Rebueil-acchir, Dzemasiul-ewwel, Dzemasiul-acchir, Ramadan, Szewwal, Silkade, Silhidże. Nowy Rok arabsko-turecki, przypadający w dniu pierwszym miesiąca Moharrem jest rocznicą hegiry, głównem lubo nie największém świętem Muzułmanów. Inne ich święta są przywiązane do dni stałych, które przeto, równie jak nowy ich rok przebiegają w okresie 30 lat, wszystkie dni naszego słonecznego roku. Święta zalecane przez Alkoran są: każddotygodniowe w piątek, powtóre, post przez cały miesiąc *Ramadan*. W miesiącu Silhidże d. 10 przypada mały *Bejram* czyli święto ofiar, uważane za największe ze wszystkich gdy przypada w piątek. Z pomiędzy świąt tureckich dwa zasługują na naszą uwagę, to jest w miesiącu Ramadan dnia 18: Pamiątka zesłania ewangelii Jezusa Chrystusa i dnia 29 tegoż miesiąca: Żałoba z powodu zadanój Turkom przez chrześcian klęski pod Wiedniem, d. 11 września 1683 r. pod dowództwem Jana III Sobieskiego króla Polskiego. W miesiącu Silkade dnia 4: Siedmiu braci śpiących; są to ci sami bracia, o których kościół katolicki wspomina d. 10 lipca.

KALENDARZ RZECZYPOSPOLITÉJ FRANCUZKIÉJ.

Jako ciekawość historyczną podajemy tu krótką wzmiankę o kalendarzu Rzplitéj francuzkiéj, który konwencya narodowa zaprowadziła dekretem z dnia 5 października 1793 r. Podział dziesiętny wzięto za podstawę. Dzień podzielony był na 20 godzin, godzina na 100 minut, minuta na 100 sekund. Okres dziesięciodniowy „*Decade*” zastępował tydzień; dnie jego rozróżniano jak następuje: Primidi, Duodi, Tridi, Quartidi, Quintidi, Sextidi, Septidi, Octidi, Nonidi, Decadi, (dzień odpoczynku). Miesiące składały się bez wyjątku z trzech dekad czyli dni 30, w ogóle było ich 12, a każda dekada należąca do téj samój pory roku, miała toż samo zakończenie i następowały tym porządkiem. Jesień składały trzy miesiące: Vendémiaire, Brumaire, Frimaire. Zimę: Nivôse, Pluviôse, Ventôse. Wiosnę: Gérminal, Flore'al, Prairial. Lato: Messidor, Thermidor, Fructidor. Prócz tego dodawano jeszcze przez trzy lata po pięć, a w czwartym roku przestępnym sześć dni uzupełniających. Początkiem roku było jesienne porównanie dnia z nocą, odpowiada to naszemu 22 września, i było zarazem rocznicą proklamacyi Rzplitéj, od którój także lata liczono, tak i z dniem 22 września 1793 roku

poczyna się pierwszy rok téj rachuby. Kalendarz ten miał wiele niedogodności i dlatego nie utrzymał się długo, albowiem w trzynastu lat później zniósł go senat uchwałą z dnia 9 września 1805 roku, poczem Francya z dniem 1 stycznia 1806 r. do Gregoryańskiego wróciła kalendarza.

RACHUBA KOŚCIELNA.

Gdyby długość roku stale odnoszoną była do biegu słońca, nie byłoby trudności w rachubie czasu. Lecz powaga i tradycje zatrzymały kalendarz księżycowy, a to dla rozkładu i obchodu peryodycznie obrzędów i świąt kościelnych, przez co wprowadzono potrzebę pewnych prawideł rachunkowych dla osiągnięcia pożądanéj dokładności. Zbiór tych prawideł i przepisów stanowi tak zwaną rachubę kościelną (computus ecclesiasticus), której celem jest dokładne oznaczenie świąt ruchomych, tojest świąt, które zależąc od biegu księżyca, podlegają zmianie w kalendarzu cywilnym. W tym celu podano prawidła następujące, za pomocą których można łatwo sprowadzić święta do ich epok właściwych podług oznaczeń astronomicznych.

LICZBA ZŁOTA.

Meton astronom grecki pierwszy doszedł, iż nowie księżyca po upływie 19 lat słonecznych, wracają do tych samych dni miesiąca. Liczba pokazująca ile lat upłynęło od pierwszego roku takiego okresu, do roku danego, nazywa się liczbą złotą. Na téj zasadzie ułożono 19 tablic, z których każda obejmowała odmianę księżyca przypadającą w każdym roku tego okresu. Nazwisko złotej ztąd pochodzi, że ją Grecy złotemi literami na wystawionéj tablicy w Atenach znaczyli. Początek tego peryodu przypadł na jeden rok przed erą chrześcijańską. Do roku danego dodając jedność a summę dzieląc przez 28, reszta będzie okresem słońca; naprzykład rok 1860 ma liczbę złotą 18. Rachunek Metona który służył za podstawę jego prawidła, okazał się mylnym blisko o $1\frac{1}{2}$ godziny w każdym okresie, z tego powodu w miejsce liczby złotej wprowadzono epaktę.

EPAKTA.

Epakta od wyrazu greckiego oznaczającego przydawać, jest liczba dni, którą potrzeba dodać do roku księżycowego, aby

otrzymać rok słoneczny. Rok księżycowy jest krótszy od roku słonecznego blisko o 11 dni, epakta przeto jest liczba dni upłynionych od ostatniego nowiu w grudniu do początku roku, albo jest to liczba dni, o którą nowie od roku do roku wcześniej przypadają. Ponieważ rok słoneczny jest o 11 dni dłuższy od księżycowego, więc epakta co rok o 11 dni rośnie, to jest pierwszego jest 11, drugiego 22, trzeciego 33 czyli 3; ztąd rok taki zawiera 13 miesięcy księżycowych i zowie się przestępnym, aż nakoniec ostatniego roku, to jest 19 okresu księżycowego, epaktą jest 29. Tu już nie 11 jak dotąd ale 12 dodaje się; tym sposobem na 1 dzień stycznia następnego okresu księżycowego otrzymuje się epakta 11, przez co utrzyma się jednostajny porządek epakt księżycowych. Aby utrzymać epaktę na pewny rok, potrzeba najprzód wynaléć liczbę złotą przypadającą na rok dany, tę pomnożyć przez 11, od iloczynu odjąć tyle razy 30 ile się da, od reszty (która jest epaktą Juliańską) odejmuje się 11, pozostała liczba będzie epaktą szukaną Gregoriańską. Gdyby pierwsza reszta była mniejsza od 11, dodaje się do niej 30. Podług tego na rok 1860 epakta Juliańska jest 18, a gregoriańska 7.

OKRES SŁOŃCA.

Peryod 28 lat zawierający, po upływie którego litera niedzielną powraca na to samo miejsce, nazywa się okresem słońca. Początek tego peryodu przypadł na 9 lat przed erą naszą, narodzenie zatem Chrystusa przypadło w 10 okresie słońca. Do liczby lat danéj, dodając 9 a summę dzieląc przez 28, reszta będzie okresem słońca; i tak, na rok 1860 okres słońca jest 21.

LITERA NIEDZIELNA.

Dni tygodnia poczynając od 1 stycznia, oznaczają się siedmią głoskami: A, B, C, D, E, F, G, tak, że po 8, 15, 22 dniach, ta sama głoska A powraca. Jedną z tych głosek, która na dzień niedzielny przypada, zowie się *literą niedzielną*. Gdyby każdy rok miał tylko 52 tygodnie, to jest 364 dni, ten porządek głosek nigdyby się nie zmienił, bo po skończonych 52 tygodniach, pierwszy dzień stycznia zawszeby się od tego samego dnia np. niedzieli zaczynał, i litera A zawszeby niedzielę oznaczała; lecz ponieważ rok zwyczajny zawiera 365 dni, to jest 52 tygodnie i dzień 1, azatem kończy się tym samym dniem, którym się za-

cał, tak, iż jeżeli 1 stycznia była niedziela, ostatniego grudnia będzie także niedziela, a rok następny zacznie się od poniedziałku; a że dnia 1 stycznia jest litera A, zatem A będzie przez cały rok oznaczać poniedziałek i tak wszystkie dni o jedną literę wstecz się posuną: to jest poniedziałek z litery B do A, wtorek z C do B, środa z D do C, i t. d., a niedziela z litery A przejdzie na G: więc G będzie w roku następnym literą niedzielną. W trzecim roku wtorek przypadnie na dzień 1 stycznia, przy którym jest litera A.; azatem A przez cały rok oznaczać będzie wtorek. Z tego wypada, że co rok inna litera będzie oznaczać niedzielę, dopóki wszystkie dni tygodnia nie przejdą wstecznie wszystkich siedm liter, to jest: G, F, E, D, C, B, A; i gdyby każdy rok zawierał tylko 365 dni, ósmego roku ten sam porządekby wracał. Tym sposobem litery tylkoby siedm razy się zmieniały, a tablica z nich ułożona, służyłaby na wszystkie lata; ale że każdy rok czwarty (w kalendarzu Juliańskim) jest przestępny 52 tygodnie i 2 dni czyli 366 dni zawierający, dlatego jeżeli 1 stycznia była niedziela, w roku następnym 1 stycznia nie będzie poniedziałek ale wtorek, i wtorek z litery C minie B i stanie na A, i tak wszystkie dni posuną się wstecz o dwie litery, a niedziela z litery A przestąpiwszy G, przyjdzie na F i litera F przez cały rok będzie niedzielną. A że w roku przestępnym jeden dzień przybywa, z tego powodu miesiąc luty w takim razie zawiera nie 28 ale 29 dni; dlatego w roku przestępnym dwie są litery niedzielne: jedna służy od 1 stycznia do 24 lutego, druga od 24 lutego do końca roku. W kalendarzu Gregoriańskim litera niedzielna na wiek 19 wynajduje się w ten sposób: do liczby lat upłynionych od r. 1800, dodaje się czwarta część tych lat (w liczbie okrągłej nie mając względu na resztę), summę dzieli się przez 7, pozostałą resztę odejmuje się od 5 lub od 12, reszta pokaże literę niedzielną, gdy oznaczymy 1 przez A, 2 przez B, 3 przez C, 4 przez D, 5 przez E, 6 przez F, 7 przez G. W roku przestępnym litera podług tego prawidła otrzymana jest literą drugą, a tuż po nią następująca jest pierwszą: np. rok przestępny 1860 w kalendarzu Gregoriańskim ma dwie litery A i G.

POCZET RZYMSKI.

Poczet rzymski czyli indykcyja jest peryod 15 lat zawierający, ten za cesarza Konstantyna przy publicznych sprawach używany bywał. Początek tego peryodu przypadł na 3 lata

przed erą naszą. Do liczby lat danej dodając 3, sumę dzieląc przez 15, reszta będzie indykcyą: np. rok 1860 ma indykcyą 3.

ERY.

Główniejsze ery i częścię używane w chronologii są:

Era chrześcijańska. Najważniejsza ze wszystkich jest era Dyonizjusza Małego, jest ona powszechną, europejską albo chrześcijańską, wprowadzona w użycie w VI wieku. Dyonizyusz początek téj ery kładzie na rok 754 od założenia Rzymu, biorąc wcielenie Chrystusa za początek swęj rachuby. Dziś era ta zaczyna się od d. 1 stycznia. W pierwszych latach zaprowadzenia téj ery zaczynano ją od dnia 25 marca, dopiéro od Karola Wielkiego zaczęto ją rachować od d. 25 grudnia to jest od narodzenia Chrystusa. Od dnia 1 stycznia zaczęto ją liczyć w Niemczech w wieku 15; w r. 1563 we Francyi, w r. 1575 w Hiszpanii, roku 1691 w Rzymie.

Era Bizantyńska czyli Konstantynopolitańska, stworzenia świata. Początek jęj przypada d. 1 września 5509 roku, czyli na lat 5508 przed Chrystusem, podług tłumaczenia Biblii, którą 70 tłumaczyów pod Ptolomeuszem Filadelfem r. 285 przed Chr. w Alexandryi wykonało. Od stworzenia świata do potopu upłynęło 2242 lat, od potopu do narodzenia Chrystusa 3258 lat czyli razem 5500 lat. W wieku VII zaczęto jęj dopiéro używać z przydaniem lat 8. Rok 1860 ery chrześcijańskiej jest rokiem 7368 ery bizantyńskiej.

Era Juliańska od Juliusza Cezara nazwana dla uwiecznienia pamiętki poprawy kalendarza przez niego dokonanej. Początek téj ery przypada na dzień 1 stycznia 45 roku przed narodzeniem Chrystusa.

Peryod Juliański jestto era umysłowa podana przez Józefa Scaligera dla sprawdzania dat, jest ona bardzo użyteczną dla lat poprzedzających erę chrześcijańską. Peryod ten zawiera 7980 lat, jest on iloczynem z trzech liczb 28, 19, 15, to jest okresu słońca, okresu księżyca i poczetu rzymskiego. Początek tego peryodu przypadł roku 4713 przed narodzeniem Chrystusa. Narodzenie przeto Chrystusa przypadło roku 4714 peryodu Juliańskiego.

Era Olimpiad. Olimpiada zawiera peryod czterech lat, w końcu których obchodzono peryodycznie igrzyska publiczne w Grecyi. Piąty rok Jezusa Chrystusa odpowiada 196 olimpiadzie, czyli że początek olimpiad przypadł roku 776 przed

Chrystusem podług prawidła sprawdzania dat. Późniejsze rachunki wykonane przez Jana Lucida i Józefa Scaligera naznaczają początek pierwszej olimpiady na rok 775^{1/2} przed Chrystusem, albo r. 3938 peryodu juliańskiego.

Era rzymska. Od założenia Rzymu przypada roku 3961 peryodu juliańskiego, albo podług Varrona roku 753 przed narodzeniem Chrystusa. Rok 1860 jest rokiem 2613 od założenia Rzymu.

Era Nabonassara czyli era założenia królestwa Babilońskiego zaczyna się roku 3967 d. 26 lutego (we czwartek) peryodu juliańskiego, albo roku 747 przed Chrystusem podług chronologów albo roku 746 podług astronomów.

Era żydowska. Początek swój rachuby żydzi odnosili jużto od wyjścia z Egiptu, już od niewoli Babilońskiej, już nareszcie od epoki odbudowania świątyni w Jerozolimie. Począwszy od II wieku, rachują erę od stworzenia świata, która przypada na rok 953 peryodu juliańskiego; Jezus Chrystus narodził się roku 3761 ery żydowskiej. Rok 1860 (od d. 17 września) jest rokiem 5621 ery żydowskiej.

Era stworzenia świata podług Greków i Rossyan zaczyna się na 795 lat przed peryodem juliańskim. Era chrześcijańska Greków i Rossyan zaczyna się r. 5509 od stworzenia świata.

Era Seleuka rachowana od zdobycia Babilonu przez Seluka Nikanora, początek jój przypada na 312 lat podług chronologów, a na 311 podług astronomów przed Chrystusem. Era ta była używana na Wschodzie przez żydów, mahometan, a nawet przez chrześcian.

Era mahometańska Hedzira używana przez Arabów i Mahometan. Początek jój rachuje się od ucieczki Mahometa z Mekki do Medyny, która przypada na r. 5335 peryodu juliańskiego albo r. 621 ery chrześcijańskiej. Omar II Kalif, około r. 638 siedemnacie lat po ucieczce Mahometa, wprowadził początek rachuby od Hedziry. Rok 1860 odpowiada 1276 r. Hedziry.

Era Alexandra zaczyna się od śmierci Alexandra Wielkiego, która przypadła roku 4390 (d. 12 września w niedzielę) peryodu juliańskiego, albo roku 324 d. 28 lutego przed Chrystusem.

Era Dyoklecjana przypada r. 4997 peryodu juliańskiego, albo roku 240 po narodzeniu Chrystusa.

Era Euzebiusza od stworzenia świata przypada na rok 486 peryodu juliańskiego: Chrystus narodził się roku 4228 ery Euzebiusza.

WYMIARY ŚWIATA SŁONECZNEGO.

PLANETY	ŚREDNICA		Wielkość w porównaniu z ziemią	Masa, biorąc masę ziemi za jedność	Powierz- chnia w milio- nach mil kwadr.
	Biorąc śre- dnicę ziemi za jedność	Wmilach geografi- cznych			
Słońce. ☉	112.06	192631	1407124	359551	116573
Merkury ♀	0.391	672	0.060	1 : 13.53	1.4
Wenus. ♀	0.985	1693	0.957	1 : 1.08	8.8
Ziemia. ♂	1	1719	1	1	9.3
Mars. ♂	0.519	892	1.4	1 : 7.45	2.5
Jowisz. ♃	11.225	19251	1414.2	343.12	1181.6
Saturn. ♄	9.022	15509	734.8	102.68	755.6
Uranus. ♅	4.344	7873	82.0	14.44	176.1
Neptun. ♆	5.28	9076	147.3	24.81	264.5
Księżyc. ☾	0.264	454	0.02	1 : 81.24	0.7

PLANETY	ŚREDNIA ODLEGŁOŚĆ OD SŁOŃCA		Czas obrotu około swój osi			Czas obiegu naoko- ło słońca		Pochyłość drogi względem ekliptyki
	Biorąc od- legł. ziemi za jedność	W milio- nach mil geogr.	dni	god.	min.	lat	dni	
Słońce. ☉	—	—	25	12			—	—
Merkury ♀	0.38709	8	1	0	5		88	7° 0 6'
Wenus. ♀	0.72333	15		23	21		225	3 23 28
Ziemia. ♂	1	20 ² / ₃		23	56		365. ²⁵⁶³⁷	—
Mars. ♂	1.52369	31 ¹ / ₂	1	0	37	1	322	1 51 6
Jowisz. ♃	5.20277	107 ¹ / ₂		9	55	11	315	1 18 52
Saturn. ♄	9.53885	197		10	29	29	167	2 29 36
Uranus. ♅	19.18239	396 ¹ / ₂		—			84 6	0 46 28
Neptun. ♆	30.03628	621		—			164 225	1 46 59

ASTEROIDY CZYLI MAŁE PLANETY TELESKOPOWE
MIĘDZY MARSEM I JOWISZEM KRAŻĄCE, ODKRYTE W TERAŹNIEJSZYM WIEKU.

Nr.	PLANETA	EPOKA ODKRYCIA		MIEJSCE	Przez ASTRONOMA
		Dzień i miesiąc	Rok		
1	Ceres. . . .	1 stycznia . .	1801	Palermo. . . .	Piazzi.
2	Pallas	28 marca . . .	1802	Bremen.	Olbers.
3	Juno	1 września . .	1804	Lilienthal. . . .	Harding.
4	Westa	29 marca . . .	1807	Bremen.	Olbers.
5	Astrea	8 grudnia . . .	1845	Driesen.	Hencke.
6	Hebe	1 lipca.	1847	Driesen.	Hencke.
7	Iris	13 sierpnia . .	1847	Londyn.	Hind.
8	Flora	18 październ. .	1847	Londyn.	Hind.
9	Metis.	26 kwietnia . .	1848	Markre-Castle.	Graham.
10	Higea.	12 kwietnia . .	1849	Neapol	Gasparis.
11	Parthenope.	11 maja.	1850	Neapol	Gasparis.
12	Wiktorya. . .	13 września . .	1850	Londyn.	Hind.
13	Egeria	2 listopada. . .	1850	Neapol	Gasparis.
14	Irene	19 maja.	1851	Londyn.	Hind.
15	Eunomia . . .	29 lipca.	1851	Neapol	Gasparis.
16	Psyche	17 marca	1852	Neapol	Gasparis.
17	Thetis	17 kwietnia . .	1852	Bilk.	Luther.
18	Melpomena.	24 czerwca . . .	1852	Londyn.	Hind.
19	Fortuna . . .	22 sierpnia . .	1852	Londyn.	Hind.
20	Massilia. . .	19 września . .	1852	Marsylia	Chacornac.
21	Luthetia . . .	15 listopada. .	1852	Paryż.	Goldsmidt.
22	Kalliope . . .	16 listopada. .	1852	Londyn.	Hind.
23	Thalia	15 grudnia . . .	1852	Londyn.	Hind.
24	Themis	5 kwietnia . . .	1853	Neapol	Gasparis.
25	Phoece	6 kwietnia . . .	1853	Marsylia	Chacornac.
26	Proserpina . .	5 maja.	1853	Bilk.	Luther.
27	Euterpe. . . .	8 listopada. . .	1853	Londyn.	Hind.
28	Bellona. . . .	1 marca	1854	Bilk.	Luther.
29	Amphitrite . .	1 marca	1854	Londyn.	Marth.
30	Urania	22 lipca.	1854	Londyn.	Hind.
31	Euphrosina . .	1 październ. . .	1854	Waszyngton. . .	Ferguson.
32	Pomona. . . .	27 październ. .	1854	Paryż.	Goldsmidt.
33	Polymnia . . .	28 październ. .	1854	Paryż.	Chacornac.
34	Circe	6 kwietnia . . .	1855	Paryż.	Chacornac.
35	Leukothea . .	19 kwietnia . .	1855	Bilk.	Luther.
36	Atalantha. . .	5 październ. . .	1855	Paryż.	Goldsmidt.

Nr.	PLANETA	EPOKA ODKRYCIA		MIEJSCE	Przez ASTRONOMA
		Dzień i miesiąc	Rok		
37	Fides.	6 październ. .	1855	Bilk	Luther.
38	Leda.	12 stycznia . .	1856	Paryż.	Chacornac.
39	Letitia	8 lutego	1856	Paryż.	Chacornac.
40	Harmonia. . .	31 marca	1856	Paryż.	Goldsmidt.
41	Daphne. . . .	22 maja.	1856	Paryż.	Goldsmidt.
42	Isis.	28 maja.	1856	Oxford	Pogson.
43	Ariadne	16 kwietnia . .	1857	Oxford	Pogson.
44	Nysa	27 maja.	1857	Paryż.	Goldsmidt.
45	Eugenia	26 czerwca . .	1857	Paryż.	Goldsmidt.
46	Hestia	16 sierpnia . .	1857	Oxford	Pogson.
47	Agle	15 września. .	1857	Bilk.	Luther.
48	Pales.	19 września. .	1857	Paryż.	Goldsmidt.
49	Doris.	19 września. .	1857	Paryż.	Goldsmidt.
50	Virginia	19 październ. .	1857	Bilk	Luther.
51	Nemausa	24 stycznia . .	1858	Nimes.	Luther.
52	Europa.	2 lutego	1858	Paryż.	Goldsmidt.
53	Calypso. . . .	4 kwietnia . . .	1858	Bilk.	Luther.
54	Alexandra . . .	10 września. .	1858	Paryż.	Goldsmidt.
55	Pandora	10 września. .	1858	Albany	Searle.
56	* * *	9 września. . .	1857	Paryż.	Goldsmith.

Wielka liczba małych planet teleskopowych, krąży w przestrzeni około słońca między Marsem i Jowiszem, których dotąd znamy 56; następne lata dadzą nam ich poznać jeszcze więcej. Jakkolwiek wielka jest liczba tych drobnych ciał niebieskich, Le Verrier okazał rachunkiem, iż wszystkie razem wzięte nawet i te, które później odkryte będą, nie wyrównują co do masy $\frac{1}{4}$ masy ziemi; bo gdyby ogólna ich masa była większa, wówczas ich wpływ dałby się już postrzedz w biegu dawnych planet a osobliwie w biegu ziemi, gdy tymczasem żadnej zmiany biegu z tego wpływu wynikającej nie dostrzeżono. Z powyższych planet, najbliżej słońca znajduje się Ariadne, gdyż tylko na $45\frac{4}{10}$ milionów mil. jeogr. od niego oddalona, a jej peryod czyli czas obiegu około słońca, wynosi 3 lata i 93 dni; najdalej od słońca znajduje się Eufrosina, na $65\frac{2}{10}$ milionów mil, a jej peryod wynosi 5 lat i 22 dni. Pochyłość dróg najmniejszą mają: Massalia i Themis, ich bowiem płaszczyzny dróg leżą prawie na ekliptyce, gdyż czynią z nią kąt tylko 0 stopni 40 minut; przeciwnie Pallas ma pochyłość drogi ze wszystkich największą, gdyż pochyłość ta wynosi 34 stopnie. Przedział między drogą Marsa i Jowisza wynosi 76 milionów mil; w tym przedziale, pierścień zajęty drogami małych planet teleskopowych, wynosi blisko 20 milionów mil.

O REGULOWANIU ZEGARÓW PODŁUG KOMPASU.

Zegary zwyczajne regulować można przybliżonym sposobem za pomocą tabelli wschodu i zachodu słońca, umieszczonej każdego miesiąca niniejszego kalendarza w kolumnie trzeciej i czwartej po prawej stronie, i ta służy dla Warszawy, to jest dla równoleżnika 52 stopni szerokości północnej. Dokładniej regulują się zegary za pomocą kompasów stałych lub przenośnych, i przy pomocy tabelki umieszczonej w szóstej kolumnie każdego miesiąca po prawej stronie. Liczby tej kolumny pokazują czas średni w południe prawdziwe, to jest czas, jaki zegar dobrze idący wskazywać powinien w chwili, gdy na kompasie jest godzina 12.

Południe jest wtenczas, kiedy słońce w ciągu dnia jest najwyżej, a tém samém kiedy cień jest najkrótszy.

Czas od jednego południa do następnego, stanowi jeden *dzień*, albo lepiej jedną *dobę*: gdyż właściwiej *dzień* oznacza czas od świtu do zmierzchu; *nocą* zaś nazywamy przeciąg czasu od zmierzchu do świtu.

Wiadomo, że *dobę* dzielimy na 24 części, *godzinami* nazywanych. Ale zwyczaj u nas upoważnił, że nie liczymy ciągle od godziny 1 do 24, lecz od godziny 1 do 12, i znowu drugi raz od 1 do 12. Jest także przyjętém i to: że każdy dzień czyli doba, zaczyna się nie od godziny 12 południowej, ale od godziny 12, w nocy przypadającej, czyli północnej. Zbytecznym prawie jest przypomnienie: że godzina dzieli się na 60 mniejszych części, *minutami* zwanymi, i że minuta dzieli się znowu na 60 części, nazywanych *sekundami*.

Do mierzenia czasu, używamy zegarów i zegarków, które najczęściej co doba naciągać lub nakręcać potrzeba. Prócz tego używamy także kompasów słonecznych, których wprawdzie ani naciągać, ani nakręcać niepotrzeba, ale za to wskazują nam czas te narzędzia tylko we dnie i to na słońcu.

Kompas słoneczny, raz dobrze zrobiony i ustalony, niełatwo zepsuciu ulega, gdy przeciwnie wszystkie zegary i zegarki, jako w ciągłym ruchu będące i często z miejsca na miejsce przenoszone, najłatwiej się psują i nieregularnymi się stają. Prosto więc ztąd myśl powstaje regulowania zegarów podług kompasu.

Ruch zegara dobrego jest jednostajny: jedna godzina jest zupełnie równa drugiej, i każda doba przez zegar wskazana

zupelnie jest równa dobie poprzedniej i następnej. W kompasie zaś pokazującym czas za pomocą cienia słonecznego, nie tak się rzeczy mają.

Tylko cztery razy do roku, a mianowicie około 10 lutego, 15 maja, 25 lipca i 2 listopada, doba, czyli czas upłyniony od południa do południa, jest równa zupełnie dobie poprzedniej i następnej; w innych zaś czasach każda doba jest albo większa albo mniejsza od poprzedniej, tak dalece, że około 20 grudnia (kiedy różnica między dobami jest największa), każda doba jest od poprzedniej o pół minuty dłuższa, i to trwa blisko przez tydzień; potem różnica między dobami staje się coraz mniejsza, aż do 10 lutego, odkąd znowu przeciwnie każda doba jest mniejsza od poprzedniej i t. d. Ztąd pochodzi, że ustawiony zegarek np. 1 stycznia podług kompasu, jeżeli dobrze idzie, w kilka zaraz dni, o parę minut opóźni się, tak, iż do 10 lutego opóźnienie 10 minut wyniesie; ale nie regulując go wcale, znowu około 2 kwietnia z kompasem się zgodzi. Widoczną przeto jest rzeczą, że ci, co kiedykolwiek zegarek swój podług kompasu nastawiwszy, żądają, aby się potem ciągle z nim zgadzał, wymagają rzeczy niepodobnej, a zegarek koniecznie do kompasu stosując, samowolnie go nadwerężają i psują.

Zegary nasze cztery razy tylko do roku wskazują prawdziwe południe, mianowicie: 10 kwietnia, 15 czerwca, 1 września i 25 grudnia: wtedy więc tylko zegarki z kompasem zupełnie zgadzać się powinny. W innych zaś czasach, kiedy kompas pokazuje południe, zegarek wskazywać winien albo więcej niż dwunastą godzinę, albo też mniej. I tak: 1 stycznia, kiedy na kompasie jest południe, zegarek wskazywać ma godzinę 12 minut 4; jeśli więc tyle nie pokazuje, trzeba go stosownie do tego nastawić: i to jest prawdziwe zregulowanie zegarka według kompasu.

W tym kalendarzu tabelka umieszczona przy każdym miesiącu, służy do regulowania zegaru któregokolwiek dnia w roku, nie czekając na jeden z wyżej wymienionych czterech dni, w którym zegarek z kompasem zupełnie się zgadzać powinien. I tak np. 20 lutego, kiedy na kompasie jest południe, na zegarze powinna być godzina 12 i minut 14; kiedy 24 października kompas pokazuje południe, zegarek wskazywać powinien godzinę 11 i minut 44.

PORÓWNANIE PODZIAŁEK TERMOMETRÓW.

Fahrenhe.	Reaumura	Fahrenhe.	Reaumura	Fahrenhe.	Reaumura	Celsiusz.	Reaumura	UWAGA.
- 40 ^o	- 32.0	+ 10 ^o	- 90.8	+ 60 ^o	+ 129.4	0 ^o	0 ^o .0	Stopnie przed którymi
- 39	- 31.6	+ 11	- 9.3	+ 61	+ 12.9	1	0.8	stoi znak -, oznaczają tem-
- 38	- 31.1	+ 12	- 8.9	+ 62	+ 13.3	2	1.6	peraturę niższą od 0; stop-
- 37	- 30.7	+ 13	- 8.4	+ 63	+ 13.8	3	2.4	nie zaś ze znakiem +,
- 36	- 30.2	+ 14	- 8.0	+ 64	+ 14.2	4	3.2	oznaczają temperaturę
- 35	- 29.8	+ 15	- 7.6	+ 65	+ 14.7	5	4.0	wyższą od 0 ^o .
- 34	- 29.3	+ 16	- 7.1	+ 66	+ 15.1	6	4.8	W ostatnich dwóch ko-
- 33	- 28.9	+ 17	- 6.7	+ 67	+ 15.6	7	5.6	lumnach przy stopniach
- 32	- 28.4	+ 18	- 6.2	+ 68	+ 16.0	8	6.4	Celsiusza i Reaumura nie
- 31	- 28.0	+ 19	- 5.8	+ 69	+ 16.4	9	7.2	położono znaku + i -
- 30	- 27.6	+ 20	- 5.3	+ 70	+ 16.9	10	8.0	dlatego, że znaki te w obu
- 29	- 27.1	+ 21	- 4.9	+ 71	+ 17.3	11	8.8	termometrach równocze-
- 28	- 26.7	+ 22	- 4.4	+ 72	+ 17.8	12	9.6	śnie sobie odpowiadają.
- 27	- 26.2	+ 23	- 4.0	+ 73	+ 18.2	13	10.4	Liczby po prawej stronie
- 26	- 25.8	+ 24	- 3.6	+ 74	+ 18.7	14	11.2	kropki położone, wyrażają
- 25	- 25.3	+ 25	- 3.1	+ 75	+ 19.1	15	12.0	części dziesiątne stopnia.
- 24	- 24.9	+ 26	- 2.7	+ 76	+ 19.6	16	12.8	Przedział między pun-
- 23	- 24.4	+ 27	- 2.2	+ 77	+ 20.0	17	13.6	ktem lodu topniejącego
- 22	- 24.0	+ 28	- 1.8	+ 78	+ 20.4	18	14.4	a punktem wody wrzącej
- 21	- 23.6	+ 29	- 1.3	+ 79	+ 20.9	19	15.2	zawiera na termometrze:
- 20	- 23.1	+ 30	- 0.9	+ 80	+ 21.3	20	16.0	Reaumura stopni 80
- 19	- 22.7	+ 31	- 0.4	+ 81	+ 21.8	21	16.8	Celsiusza „ 100
- 18	- 22.2	+ 32	+ 0.0	+ 82	+ 22.2	22	17.6	Fahrenhejta „ 180
- 17	- 21.8	+ 33	+ 0.4	+ 83	+ 22.7	23	18.4	Punkt lodu topniejącego
- 16	- 21.3	+ 34	+ 0.9	+ 84	+ 23.1	24	19.2	na podziałce Fahrenh. od-
- 15	- 20.9	+ 35	+ 1.3	+ 85	+ 23.6	25	20.0	powiada + 32 stop. a prze-
- 14	- 20.4	+ 36	+ 1.8	+ 86	+ 24.0	26	20.8	dział pomiędzy punktem
- 13	- 20.0	+ 37	+ 2.2	+ 87	+ 24.4	27	21.6	zero za pomocą zimna sztu-
- 12	- 19.6	+ 38	+ 2.7	+ 88	+ 24.9	28	22.4	cznego oznaczonym, a pun-
- 11	- 19.1	+ 39	+ 3.1	+ 89	+ 25.3	29	23.2	ktem wody wrzącej na tym
- 10	- 18.7	+ 40	+ 3.6	+ 90	+ 25.8	30	24.0	termom., zawiera stop. 212.
- 9	- 18.2	+ 41	+ 4.0	+ 91	+ 26.2	31	24.8	Stopnie więc Reaumura,
- 8	- 17.8	+ 42	+ 4.4	+ 92	+ 26.7	32	25.6	Celsiusza i Fahrenh. są do
- 7	- 17.3	+ 43	+ 4.9	+ 93	+ 27.1	33	26.4	siebie w stosunku liczb
- 6	- 16.9	+ 44	+ 5.3	+ 94	+ 27.6	34	27.2	80 : 100 : 180 czyli 4 : 5 : 9.
- 5	- 16.4	+ 45	+ 5.8	+ 95	+ 28.0	35	28.0	4 stop. R. = 5 stop. Celsius.
- 4	- 16.0	+ 46	+ 6.2	+ 100	+ 30.2	36	28.8	Aby stopnie Fahrenhejta
- 3	- 15.6	+ 47	+ 6.7	+ 110	+ 34.7	37	29.6	zamienić na stop. Reaum.
- 2	- 15.1	+ 48	+ 7.1	+ 120	+ 39.1	38	30.4	lub Cel., potrzeba najprzód
- 1	- 14.7	+ 49	+ 7.6	+ 130	+ 43.6	39	31.2	od danej liczby stop. odjąć
- 0	- 14.2	+ 50	+ 8.0	+ 140	+ 48.0	40	32.0	liczbę 32, mając wzgląd na
+ 1	- 13.8	+ 51	+ 8.4	+ 150	+ 52.4	50	40.0	znak, a potem resztę zamie-
+ 2	- 13.3	+ 52	+ 8.9	+ 160	+ 56.9	60	48.0	nić na stop. R. lub C. za po-
+ 3	- 12.9	+ 53	+ 9.3	+ 170	+ 61.3	70	56.0	mocą stosunku 9 : 4 lub 9 : 5.
+ 4	- 12.4	+ 54	+ 9.8	+ 180	+ 65.8	80	64.0	Aby zaś stop. Rea. lub C.
+ 5	- 12.0	+ 55	+ 10.2	+ 190	+ 70.2	90	72.0	zamienić na Fahr., potrzeba
+ 6	- 11.6	+ 56	+ 10.7	+ 200	+ 74.7	100	80.0	do wypadku otrzymanego
+ 7	- 11.1	+ 57	+ 11.1	+ 210	+ 79.1	150	120.0	za pomocą stosunku 4 : 9 lub
+ 8	- 10.7	+ 58	+ 11.6	+ 212	+ 80.0	200	160.0	5 : 9 dodać liczbę 32, mając
+ 9	- 10.2	+ 59	+ 12.0					wzgląd na znak.

PORÓWNANIE PODZIAŁEK BAROMETRU.

Mili- metry	Paryzkie cale linie	Angielsk. cale linie	Mili- metry	Paryzkie cale linie	Angielsk. cale linie	Mili- metry	Paryzk. cale linie	Angiels. cale linie
681	25 1.885	26. 8115	731	27 0.049	28. 7800	0.1	0.044	0.0039
682	2.328	8509	732	0.493	8134	0.2	0.089	0.0079
683	2.771	8902	733	0.936	8588	0.3	0.133	0.0118
684	3.214	9296	734	1.379	8982	0.4	0.177	0.0157
685	3.658	9690	735	1.823	9375	0.5	0.222	0.0197
686	4.101	27. 0084	736	2.266	9769	0.6	0.266	0.0236
687	4.544	0477	737	2.709	29. 0163	0.7	0.310	0.0276
688	4.988	0871	738	3.152	0556	0.8	0.355	0.0315
689	5.431	1265	739	3.596	0950	0.9	0.399	0.0354
690	5.874	1658	740	4.039	1344	0.01	0.004	0.0004
691	6.318	2052	741	4.482	1738	0.02	0.009	0.0008
692	6.761	2446	742	4.926	2131	0.03	0.013	0.0012
693	7.204	2840	743	5.369	2525	0.04	0.018	0.0016
694	7.647	3233	744	5.812	2919	0.05	0.022	0.0020
695	8.091	3627	745	6.256	3312	0.06	0.027	0.0024
696	8.534	4021	746	6.699	3706	0.07	0.031	0.0028
697	8.977	4414	747	7.142	4100	0.08	0.035	0.0031
698	9.421	4808	748	7.585	4494	0.09	0.040	0.0035
699	9.864	5202	749	8.029	4887			
700	10.307	5596	750	8.472	5281			
701	10.750	5989	751	8.915	5675	1 metr ==	39,37079 cali ang.	
702	11.194	6383	752	9.359	6068	1 metr ==	443,296 lin. par.	
703	11.637	6777	753	9.802	6462	1 milim. ==	0,4433 lin. par.	
704	26 0.080	7170	754	10.245	6856	1 cal par. ==	27,069948 milim.	
705	0.524	7564	755	10.688	7249	„ „ ==	1,065765 c. ang.	
706	0.967	7958	756	11.132	7643	1 lin. par. ==	2,255829 milim.	
707	1.410	8351	757	11.575	8037			
708	1.854	8745	758	28 0.018	8431	1 lin. par. ==	2,255829 milim.	
709	2.297	9139	759	0.462	8824			
710	2.740	9533	760	0.905	9218	1 cal ang. ==	25,397001 milim.	
711	3.183	9926	761	1.348	9612			
712	3.627	28. 0320	762	1.792	30. 0005			
713	4.070	0714	763	2.235	0391	1 lin. ang. ==	2,5397 milim.	
714	4.513	1107	764	2.678	0773			
715	4.957	1501	765	3.121	1187			
716	5.400	1895	766	3.565	1580	1 metr jest jedną	dziesięcio-	
717	5.843	2289	767	4.008	1974	milionową częścią	ćwierci po-	
718	6.287	2682	768	4.451	2368	łudnika; dzieli się	na 10 deci-	
719	6.730	3076	769	4.895	2761	metrów.		
720	7.173	3470	770	5.338	3155	1 decimetr = 10	centimetrom.	
721	7.616	3863	771	5.781	3549	1 centimetr = 10	milimetrom.	
722	8.060	4257	772	6.225	3942			
723	8.503	4651	773	6.668	4336	Długość wahadła	sekun-	
724	8.946	5045	774	7.111	4730	dowego.		
725	9.390	5438	775	7.554	5124	w Paryżu (48°50'14")		
726	9.833	5832	776	7.998	5517	= 0,990787 metr.		
727	10.276	6226	777	8.441	5911	w Londy. (51°30'49")		
728	10.719	6619	778	8.884	6305	= 0,994094 metr.		
729	11.163	7013	779	9.328	6698	w Warszau. (52°13'5")		
730	26 11.606	28. 7407	780	28 9.771	30. 7092	= 0,994159 metr		

STAN NORMALNY POWIETRZA,

Z TRZYDZIESIETO-TRZECH LETNICH DOSTRZEŻEŃ OD ROKU 1826—1859
w Obserwatoryum Astronomiczném Warszawskiem robionych.

MIESIĄCE	Barometr w milimetr. do 0 ^o sprov.	Termometr stu-stopnio- wy	Wilgo- tność na 100	Ilość wody w milimetr. z		UWAGA
				dészczu	śniegu	
Styczeń...	751.299	— 5 ^o .26	94.7	12.2	21.7	Najwyżej barometr dochodził d. 4 stycznia 1858 roku 775.48 mil. czyli 28 ^o . 71. 766.
Luty.....	750.347	— 3.48	92.5	11.7	18.5	
Marzec....	749.131	+ 0.33	87.4	19.0	24.1	
Kwiecień..	749.058	+ 7.21	74.1	32.5	7.1	Najniżej d. 2 stycz- nia 1855 r. 718.80 mil. czyli = 26 ^o . 61. 642.
Maj.....	749.083	+13.47	68.2	56.5	0.2	
Czerwiec..	748.730	+17.66	69.1	66.1	—	
Lipiec.....	748.856	+18.74	70.7	93.6	—	Największe ciepło dochodziło dnia 2 sierpnia 1834 roku +35 ^o .6 C.=+28 ^o .48 R.
Sierpień...	749.532	+18.05	73.2	76.9	—	
Wrzesień..	751.108	+13.56	78.7	57.5	—	
Październik	750.877	+ 8.38	85.3	52.8	1.3	Największe zimno d. 11 lutego 1855 r. -33 ^o .12 C.= -26 ^o .5 R.
Listopad ..	750.411	+ 1.18	91.9	29.9	13.9	
Grudzień..	751.673	— 2.36	94.6	19.1	15.8	
Sredn. rocz.	750.009	+ 7 ^o .29	81.7	527.8	102.6	

Średnia wysokość roczna barometru jest 750.009 mil., czyli 27°. 81. 476.

Średnia temperatura roczna dla Warszawy + 7°.29 C.= + 5°.83 R.

Średnia wilgotność powietrza roczna jest 81.7 na 100.

Ilość wody spadłej z dészczu i śniegu wynosi co do wysokości 630.4 mil.
czyli 23 cale 3.46 lin. par.

S T A N N I E B A.

MIESIĄCE	S T A N N I E B A.										
	Dni po- godnych	Dni napół pogodn.	Dni po- chmur- nych	Dni dészczu	Dni śniegu	Dni gradu	Dni mgły	Dni grzmot.	Dni błysk. bez grzm.	Wichr. i wia- trów moen.	Wiatr panujący
Styczeń...	4.0	6.4	20.6	4.7	9.4	0.6	4.3	—	—	5.1	Z.
Luty.....	4.1	6.7	17.4	4.2	8.2	0.8	4.1	0.0	0.1	5.3	Z.
Marzec....	4.4	8.6	18.0	6.5	9.4	0.9	2.9	0.1	—	7.4	Z.
Kwiecień..	5.6	11.5	12.9	9.7	2.9	1.4	1.6	1.0	0.7	6.3	Z. PdW.
Maj.....	5.5	13.4	12.1	12.9	0.2	0.8	0.9	2.8	1.2	4.8	Z. Pn. PdW.
Czerwiec..	5.8	14.1	10.1	13.5	—	0.5	0.6	4.2	2.1	4.2	Z.
Lipiec.....	5.8	13.0	12.2	15.0	—	0.5	0.7	4.2	1.9	5.2	Z.
Sierpień...	7.3	12.7	11.0	12.7	—	0.2	1.8	3.3	2.1	4.1	Z.
Wrzesień..	7.5	10.4	12.1	10.1	0.1	0.6	3.3	1.3	1.2	4.2	Z. PdW.
Październik	5.3	8.7	17.0	11.6	0.6	0.5	5.5	0.4	0.7	5.0	Z. PdW. Pa.
Listopad...	2.9	6.0	21.1	8.0	6.0	0.5	6.3	0.1	—	5.3	Z. PdW. Pa.
Grudzień..	3.4	5.0	22.6	6.6	8.1	0.5	5.1	0.0	0.1	6.3	Z.
Sum. śre. rocz.	61.6	116.5	187.1	115.5	44.9	7.8	37.1	17.4	10.1	63.2	Z.

Jeżeli rok uważać będziemy jako całość podzieloną na 100 równych części,
wypada w średnim przecięciu z 33 lat poprzedzających (1826—1859) stosunek
dni pogodnych do napół pogodnych i pochmurnych jak 16.9:31.9:51.2.

WISŁY ZAMARZANIE, PUSZCZANIE I TRWANIE NA NIĘJ LODÓW.

Epoki średnie zamarzania rzek w zimie i puszczenia lodów z wiosny, tudzież trwanie lodów na rzekach, zależące od położenia geograficznego i temperatury pory zimowej, są cechą właściwą klimatowi każdego kraju lub okolicy. Podajemy tu czas pokrywania się lodami i puszczenia tychże na Wiśle pod Warszawą, oraz długość trwania lodów.

Epoki, w których Wisła pod Warszawą lodem się pokryła, i w których lody puściły.

ROK	WISŁA STANĘŁA	WISŁA PUŚCIŁA	Lody pokry- wały Wi- słę przez dni	ROK	WISŁA STANĘŁA	WISŁA PUŚCIŁA	Lody pokry- wały Wi- słę przez dni
1725	24 styczn.	1 marca	35	1790	28 styczn.	8 lutego	11
1726	7 styczn.	25 marca	* 78	1791	Wisła nie zamarzła		
—	5 grudn.		82	1792	9 styczn.	5 lutego	27
1727		25 lutego		1793	18 styczn.	1 marca	42
1728	16 styczn.	27 stycz.	19	—	9 grudn.	18 grudn.	54
—	28 lutego	7 marca		1794	8 styczn.	22 lutego	
—	2 grudnia		31	—	16 grudnia		80
1760		24 marca		1795		6 marca	
1761	20 styczn.	20 lutego	31	1796	Wisła nie zamarzła		
1762		20 lutego	43	1797		4 lutego	80
1779	7 styczn.	19 lutego		1809		7 lutego	
1780	6 styczn.	11 marca	65	1810		6 marca	74
—	19 grudn.		82	1811		7 marca	
1781		11 marca		32	1814	11 styczn.	26 marca
—	18 grudn.	29 grud.	1815		3 styczn.	4 marca	80
1782	13 lutego	6 marca	26	1816		15 marca	
—	17 grudnia			1818	14 grudnia		80
1783		12 stycz.	78	1819		4 marca	
—	25 grudnia			1820	22 grudnia		50
1784		12 marca	103	1821		16 stycz.	
—	21 grudnia			1821	22 lutego	18 marca	81
1786		31 stycz.	41	1822	14 listop.	16 listop.	
—	15 listop.	25 listop.		1822	18 grudn.		64
1787	23 styczn.	3 marca	49	1823		7 marca	
1788	31 styczn.	29 lutego	29	—	20 grudn.		64
—	6 grudnia		121	1824		22 lutego	
1789		6 kwiet.		121	1825	27 styczn.	26 marca

ROK	WISŁA STANĘŁA	WISŁA PUŚCILA	Lody pokry- wały Wi- słę przez dni	ROK	WISŁA STANĘŁA	WISŁA PUŚCILA	Lody pokry- wały Wi- słę przez dni
1826	2 styczn.	14 marca	71	1842	3 styczn.	8 marca	65
1827	19 styczn.	7 marca	47	1843	Wisła nie zamarzła		
—	26 listop.	9 grud. }	87	1844	9 styczn.	31 marca	82
1828	2 styczn.	16 marca }		—	8 grudnia	}	114
1829	13 styczn.	3 kwietn. }	80	1845		1 kwiet. }	
—	18 listop.	}	124	1846	3 styczn.	3 marca	98
1830		22 marca }		—	16 grudnia	}	
1831	12 styczn.	12 marca }	59	1847		24 marca }	35
—	28 grudnia	}	23	—	19 grudnia	}	
1832		20 stycz. }		81	1848		28 lutego }
—	26 listop.	}	16	—	22 grudnia	}	59
1833		15 luteg. }		95	1849		
1834	8 styczn.	23 stycz. }	116	—	27 listop.	}	72
—	7 lutego	8 luteg. }		84	1850		
—	19 listop.	}	74	1851	13 styczn.	25 lutego }	82
1835		22 luteg. }		113	1852	Wisła nie zamarzła	
—	10 listop.	}	83	1853	7 styczn.	7 marca	66 1/6
1836		5 marca }		Śred. epoka	—	5 grudnia	
—	24 grudnia	}	101	1854		12 lutego }	
1837		18 marca }		1855	18 styczn.	23 marca	
—	22 grudnia	}		—	3 grudnia	}	
1838		6 marca }		1856		13 lutego }	
—	23 listop.	8 grud. }		1857	8 styczn.	20 marca	
—	19 grudnia	}		1858	4 styczn.	27 marca	
1839		27 marca }		—	18 listop.	4 grud. }	
—	10 grudnia	29 grud. }		—	13 grudnia	}	
1840	7 styczn.	27 stycz. }		1859		1 stycz. }	
—	20 lutego	4 kwiet. }					
—	10 grudnia	}					
1841		21 marca }					

Miesiące zamknięte klamrą, pokazują przedział czasu w porze zimowej, upłyniony między dniem zamarznięcia Wisły w listopadzie lub grudniu, a dniem puszczenia lodów w roku następnym.

Średnia epoka, w której u nas Wisła marznąć poczyna, przypada na dzień 23 grudnia, a lody zaczynają puszczać około 6 marca.

Wisła dwa razy zamarza podczas zimy w latach 1728, 1782, 1787, 1794, 1821, 1823, 1828, 1839; trzy razy zamarza w zimie r. 1840.

Wisła nie zamarza r. 1791, 1796, 1843, 1852.

W średnim stanie zimy, Wisła pokryta jest pod Warszawą lodem przez dni $66\frac{1}{6}$, czyli przez tygodni 9 i dni $3\frac{1}{6}$.

Lód najdłużej pokrywał Wisłę przez dni 124, w zimie 1830 roku.

Najkrócej przez 12 dni podczas zimy 1790 r.

PORÓWNANIE ŚREDNICH EPOK ZAMARZANIA NIEKTÓRYCH RZEK I PUSZCZANIA NA NICH LODÓW.

RZEKA	EPOKA ŚREDNIA n. s.		Trwanie lodów przez dni	Szerokość geo- graficzna	Długość wschodnia względem Ferro	Temperatura średnioroczna
	zamarzania	puszczenia				
WISŁA pod Warsza.	d. 23 grud.	6 marca	$65\frac{1}{2}$	52° 13'	38° 41'	+ 7° 31 C.
NEWA pod St. Pe- tersburgiem .	25 listop.	21 kwiet.	147	59 56	48 0	+ 3.75 ,,
WIATKA pod Wiatką .	13 listop.	25 kwiet.	173	58 24	68 22	+ 2.55 ,,
DŹWINA pod Archan- gelem.	4 listop.	14 maja	191	64 32	58 14	+ 0.75 ,,

Newa pod Petersburgiem zamarza wcześniej o miesiąc, a Dźwina pod Archangelem o dwa miesiące wcześniej niż Wisła. Newa puszcza o półtora miesiąca, a Dźwina przeszło o dwa miesiące później niż Wisła pod Warszawą. Lody na Newie trwają przeszło dwa razy, a na Dźwinie trzy razy dłużej niż na Wiśle.

WYPADKI ŚREDNIE DOSTRZEŻEŃ METEOROLOGICZNYCH,

W OBSERWATORYUM ASTRONOMICZNYM WARSZAWSKIEM W ROKU 1858 ROBIONYCH.

Miejsce dostrzeżeń wzniesione jest 367.6 stóp paryzkich nad poziom morza; jego szerokość geograficzna 52° 13' 5", długość w czasie 1g 14^m 45^s 7, czyli w łuku 18° 41' 25".5 na wschód względem południka paryzkiego.

ROK 1858		BAROMETR W MILIMETRACH SPROWADZONY DO TEMPERATURY 0°			
Miesiące	Średni miesięcz.	Najwyższy	Dnia	Najniższy	Dnia
Styczeń.....	758.722	775.48	d. 4	725.95	d. 21
Luty.....	757.810	768.76	9	736.43	1
Marzec.....	745.255	759.74	20	725.72	8
Kwiecień....	749.146	762.20	23	736.94	12
Maj.....	748.746	755.78	22	736.41	3
Czerwiec....	751.684	758.35	5	745.48	25
Lipiec.....	747.446	755.87	19	737.36	30
Sierpień.....	748.986	757.04	12	737.59	26
Wrzesień....	754.814	763.83	12	743.99	1
Październik..	752.473	763.13	31	738.38	20
Listopad.....	750.760	765.76	1	736.65	28
Grudzień....	754.819	769.94	17	734.30	28
Średni roczny	751.722	775.48		725.72	
	czyli 27 ^c 91.235	czyli 28 ^c 71.766	d. 4 Stycznia	czyli 26 ^c 91.709	d. 8 Marca

ROK 1858		TERMOMETR STUSTOPNIOWY			
Miesiące	Średni miesięcz.	Najwyższy	Dnia	Najniższy	Dnia
Styczeń.....	— 5 ^o .32	+ 6 ^o .87	d. 20	— 17 ^o .00	d. 4 30
Luty.....	— 8.07	+ 1.50	16	— 19.62	22
Marzec.....	— 1.14	+ 14.89	31	— 19.13	3
Kwiecień....	+ 5.40	+ 21.75	21 30	— 4.37	9
Maj.....	+ 13 52	+ 27.12	23	+ 1.25	9
Czerwiec....	+ 18.60	+ 31.87	9	+ 2.75	2
Lipiec.....	+ 20.15	+ 31.50	22	+ 8.12	1
Sierpień.....	+ 18.94	+ 30.25	13, 14	+ 8.50	28
Wrzesień....	+ 13.78	+ 25.00	5	+ 3.63	20
Październik..	+ 9.80	+ 21.87	8	— 3.75	31
Listopad.....	— 2.67	+ 7.12	28	— 14.12	23
Grudzień....	— 3.36	+ 4.62	1	— 16.25	19
Średni roczny	+ 6 ^o .64 C.	+ 31 ^o .87 C.		— 19 ^o .62 C.	
	czyli 5 ^o .31 R.	czyli 25 ^o .5 R.	d. 9 Czerwca	czyli — 15 ^o .7 R.	d. 22 Lutego

WILGOTNOŚĆ, ILOŚĆ WODY Z DESZCZU I ŚNIEGU, I STAN NIEBA
W ROKU 1858.

rok 1858	Wilgotność średnia dzienna na 100	Ilość wody w milimetrach		S T A N N I E B A									
		z dészczu	z śniegu	Dni pogodnych	Napół pogodnych	Pochmurnych	Dészczu	Śniegu	Gradu	Mgły	Grzmotów	Błyskawic bez grzmotów	Wichrów i wiatrów mocnych
Styczeń ..	95.7	15.6	40.1	7	4	20	5	12	2	2	—	—	15
Luty	90.0	—	14.0	13	5	10	—	6	2	1	—	—	3
Marzec...	87.6	16.2	56.9	3	7	21	5	17	1	3	—	—	24
Kwiecień..	69.6	21.9	5.4	9	9	12	7	5	5	1	—	—	14
Maj.....	60.3	32.2	—	4	10	17	11	—	1	—	3	—	7
Czerwiec..	57.2	51.3	—	16	8	6	9	—	—	1	3	1	6
Lipiec....	64.4	105.2	—	6	11	14	17	—	—	2	5	4	7
Sierpień..	71.8	176.8	—	10	9	12	12	—	—	4	7	2	1
Wrzesień..	77.3	32.0	—	13	9	8	7	—	—	3	—	—	—
Paździer..	85.5	55.8	—	6	4	21	10	—	—	9	—	—	2
Listopad..	93.1	14.4	12.8	4	5	21	5	7	—	8	—	—	5
Grudzień..	97.4	18.4	18.4	3	2	26	7	8	—	12	—	—	3
Summa roczna...	79.2	539.8	147.6	94	83	188	95	55	11	46	18	7	87

W całym roku wody z deszczu i śniegu spadło wysoko 687.4 milimetrów
czyli 25 cali 4.72 lin. par.

LICZBA WIATRÓW W ROKU 1858.

ROK 1858	KIERUNEK WIATRU								WIATR PANUJĄCY
	Północny	Północno Wschodni	Wschodni	Południowo- Wschodni	Południowy	Południowo- Zachodni	Zachodni	Północno- Zachodni	
Styczeń.....	4	9	5	17	10	11	37	14	Z.
Luty	3	10	20	17	4	13	19	6	W. Z. PdW.
Marzec.....	6	5	3	7	12	18	48	20	Z.
Kwiecień.....	11	6	—	5	14	11	42	24	Z.
Maj.....	18	9	2	9	15	10	21	21	Z. PnZ. Pn.
Czerwiec.....	15	13	5	5	5	3	17	33	PnZ.
Lipiec.....	13	6	4	13	10	14	25	13	Z.
Sierpień.....	11	10	16	13	6	10	20	8	Z. W.
Wrzesień.....	7	8	8	19	11	10	35	9	Z.
Październik.....	9	9	9	17	17	20	26	11	Z. PdZ.
Listopad.....	5	13	9	18	11	18	33	8	Z.
Grudzień.....	4	6	16	35	17	7	26	2	PdW. Z.
Summa roczna..	106	104	97	175	132	145	349	169	Z.

OGOLNY STAN ROKU 1858.

(pod względem meteorologicznym).

Rok 1858 należy do lat pogodnych, suchych lecz chłodnych.

W całym roku było dni pogodnych 94; napół pogodnych 83; pochmurnych 188; dni deszczu 95, śniegu 55, gradu 11, mgły 46, grzmotów 18, błyskawic bez grzmotów 7, wichrów i wiatrów mocnych 87; wiatr panujący zachodni.

Uważając rok cały jako całość podzieloną na 100 równych części, wypada w średnim przecięciu z 32 lat poprzedzających (1826—1858) stosunek dni pogodnych do napół pogodnych i pochmurnych jak 16,6 : 32,2 : 51,2; w r. b. stosunek tychże dni jest 25,8 : 22,8 : 51,4, co pokazuje, że r. b. był nieco pogodniejszy niż zwykle. Miesiące: luty, czerwiec i wrzesień były pogodne; przeciwnie marzec i grudzień niepogodne.

Średnia temperatura całego roku wynosi: $+6^{\circ},64$ C. czyli $+5^{\circ},31$ R., niższa o $0^{\circ},67$ C. czyli 0,54 R. od stanu normalnego z 32 lat poprzednich ($+7^{\circ},31$ C. czyli $+5^{\circ},85$ R.).

Największe ciepło dochodziło d. 9 czerwca popołudniu $+31^{\circ},87$ C. czyli $+25^{\circ},5$ R.; największe zimno d. 22 lutego z rana $-19^{\circ},62$ C. czyli $-15^{\circ},7$ R.; zmiana roczna temperatury $51^{\circ},49$ C. czyli $41^{\circ},2$ R.

Uważając miesiące grudzień r. z., styczeń i luty r. b. za miesiące zimowe; marzec, kwiecień, maj za wiosenne; czerwiec, lipiec, sierpień za letnie; wrzesień, październik, listopad za jesienne; wypada temperatura zimy $-4^{\circ},06$ C. czyli $-3^{\circ},25$ R.; wiosny $+5^{\circ},93$ C. czyli $+4^{\circ},74$ R.; lata $+19^{\circ},23$ C. czyli $+15^{\circ},38$ R.; jesieni $+6^{\circ},97$ C. czyli $+5^{\circ},57$ R. Jedno tylko lato było cieplejsze; inne pory: zima, wiosna i jesień, były zimniejsze niż w stanie normalnym.

Miesiące: styczeń, luty, marzec, kwiecień, listopad, grudzień były zimniejsze; przeciwnie: maj, czerwiec, lipiec, sierpień, wrzesień, październik cieplejsze niż w stanie średnim.

Średnia wysokość barometru roczna do temperatury lodu topniejącego sprowadzona jest 751,722 milimetrów czyli 27 cali 9,233 lin. par. i ta jest wyższa o 1,767 milim. czyli o 0,783 lin. par. od stanu normalnego z 32 lat poprzedzających (749,955 milim. czyli 27 cali 8,452 lin. par.).

Najwyżej barometr dochodził dnia 10 stycznia 775,48 milim. czyli 28 cali 7,766 lin. par.; najniżej d. 8 marca 725,72m ilim. czyli 26 cali

9,769 lin. par.; zmiana roczna barometru wynosi 49,76 milim. czyli 1 cal 10,657 lin. par.

Wilgotność powietrza średnia roczna jest 79,2 biorąc 100 za zupełne nasycenie atmosfery parą wodną, albo co do ciężaru 6,34 gramów na jednym metrze sześciennym powietrza; wilgotność ta jest blisko o 2 setne mniejsza od normalnej. Miesiące: styczeń, listopad, grudzień były wilgotniejsze; natomiast luty, kwiecień, maj, czerwiec, sierpień, wrzesień były suchsze niż zwykle; wilgotność średnia marca, lipca, października była równa normalnej.

Wody z dészezu w całym roku spadło wysoko 539,8 milim. czyli 19 cali 11,29 lin. par.; ze śniegu 147,6 milim. czyli 5 cali 5,43 lin. par.; razem wody z dészezu i śniegu 687,4 milim. czyli 25 cali 4,72 lin. par.; to jest o 71,3 milim. czyli o 2 cale 9,12 lin. par. więcej od ilości wody (616,1 milim. czyli 22 cale 7,60 lin. par.) jaka średnio w roku u nas spada. Najwięcej wody spadło w sierpniu, gdyż blisko dwa razy i pół więcej niż zwykle; najmniej w lutym, gdyż o połowę mniej od ilości jaka średnio w tym miesiącu spada.

Z i m a.

Z początku była niepogodna, więcej w dészez aniżeli śnieg obfita, ciepła; środek téj pory był pogodny, w śnieg obfity, pod względem temperatury zbliżał się do stanu normalnego; koniec nader pogodny, suchy, w śnieg nie obfity, mroźny i stanowił u nas wyłącznie zimę; w ogóle pogodna, sucha, w śnieg nie obfita o 0,3⁰ R. zimniejsza niż zwykle. Największy mróz w téj porze dochodził —15⁰,7 R. d. 22 lutego.

W i o s n a.

Początek téj pory był niepogodny, wilgotny, słotny, w śnieg obfity mroźny i stanowił jakby przedłużenie zimy; śniegu spadła znaczna ilość; niektórych dni jak w nocy z d. 8—9 i z d. 26—27 marca, zadymki śnieżne były większe aniżeli wśród zimy, szczególnie w nocy z d. 26 na 27 spadła tak wielka masa śniegu, iż ten pokrył ziemię na 7 cali wysoko. Środek téj pory był pogodny, nader suchy, chłodny; koniec ciepły, suchy, mniej pogodny niż zwykle. W ogóle pora ta była pogodna, sucha o 0,89 stop. R. chłodniejsza niż zwykle.

L a t o.

Początek téj pory był pogodny, suchy, nader gorący, grzmoty rzadko dawały się słyszeć. Środek, co do pogody zbliżał się do stanu normalnego, był jednak cieplejszy i w dészcz obfitszy; koniec pogodny,

w deszcz obfity, szczególnie w ostatnich dniach sierpnia; w ogóle pora ta była pogodna o 0,89 stop. R. cieplejsza niż zwykle.

Jesień.

Z początku pogodna, sucha, ciepła, w deszcz nie obfita; środek téj pory mniej pogodny niż zwykle, w pierwszej połowie ciepły, w drugiej chłodny, mglisty; koniec dość pogodny, w deszcz i śnieg nie obfity, mglisty, prawie cały mroźny, bardziej do zimowego, niż jesiennego podobny; w ogóle pora ta była pogodna, sucha, jednostajna, o 0,62 stop. R. chłodniejsza niż zwykle. Z powodu wczesnych mrozów wiele jarzyn w polu wymarzło.

Ostatni mróz z wiosny był d. 29 kwietnia.

Pierwszy mróz w jesieni — 3,0 stopni R. wynoszący, dnia 21 października.

Ostatni śnieg z wiosny pruszył d. 22 kwietnia.

Pierwszy śnieg w jesieni spadł w znacznej ilości d. 6 listopada i ten pokrył ziemię warstwą blisko na 5 cali grubą.

Plamy na słońcu pokazywały się d. 3, 4, 7, 9, 12, 29 stycznia; d. 2, 7, 23 lutego; d. 14, 15 marca; d. 30 maja, d. 4, 5, 6, 7, 8, 11 czerwca; d. 24 lipca; d. 10 września; d. 5, 11 października; d. 11, 12 listopada; d. 14, 17, 18 grudnia.

Koła białe otaczały słońce d. 28 lutego, d. 23 marca.

Koła białe otaczały księżyc d. 27 lutego i 29 marca.

Dnia 15 marca o godz. 2 min. 43 popołudniu, widziano zaćmienie słońca cząstkowe 9 cali wynoszące, podczas którego temperatura powietrza zniżyła się blisko o 2 stop. R. i lekki wiatr północno zachodni wiał zaciął.

Zorza północna w świetnych kolorach pokazała się d. 9 i 10 kwietnia.

Stan wody na rzekach z powodu suszy był niski.

Dnia 18 listopada Wisła po prawej stronie mostu skutkiem kilkunastu dniowych przymrozków stanęła.

Lody na Wiśle d. 4 grudnia skutkiem odwilży puściły.

Dnia 13 grudnia Wisła powtórnie stanęła.

Największa wysokość wody na Wiśle pod Warszawą, dochodziła stóp 13 cali 4 d. 29 marca.

Najniższa „ „ stóp 1 cali 4 od d. 21 do 31 października.

Od dnia 2 marca 1858 r. przesyłano telegrafem elektrycznym do St. Petersburga do głównego obserwatorium Fizycznego postrzeżenia meteorologiczne czynione w obserwatorium Astronomicznym Warszawskim co dzień o godz. 7 rano w miesiącach letnich, a o godz. 8 rano w miesiącach zimowych.

STAN KAŻDEGO MIESIĄCA I WAŻNIEJSZE ZDARZENIA METEOROLOGICZNE W TYCHŹE.

STYCZEŃ.

W początku był pogodny, suchy i mroźny, w środku ciepły lecz nie-pogodny, wilgotny w deszcz i śnieg obfity; koniec mroźny i pogodny; w ogóle miesiąc ten był pogodny, nieco jednak zimniejszy niż zwykle. Pod względem ciśnienia powietrza miesiąc ten znacznie się różnił od lat innych, wyjąwszy pięć dni od d. 18 do 23 przez cały miesiąc barometr utrzymywał się bardzo wysoko i dlatego średnia miesięczna 28 cali 0,34 lin. par. jest o 3,39 lin. par. większa od normalnej a o 0,3 lin. par. od najwyższej w r. 1833, o 7,06 lin. par. od najniższej średniej w r. 1839. W dniu 4 o godz. 10 rano barometr doszedł do wysokości 28 cali 7,77 lin. par., o 0,06 lin. par. wyżej od największej jaka była w Warszawie d. 9 grudnia 1829 r. Pod względem stanu nieba miesiąc ten był pogodniejszy niż zwykle, albowiem w stanie normalnym stosunek dni pogodnych do napół pogodnych, pochmurnych jest jak 4,0 : 6,4 : 20,6; w r. b. stosunek tychże dni jest jak 7 : 4 : 20. Dwa dni 19 i 20 przy nagłym opadnięciu barometru odznaczały się szczególnym ciepłem przy wicherze i deszczu. Dnia 3, 4, 7, 9, 12, 29 pokazywały się liczne i znaczne plamy na słońcu.

Wysokość wody na Wiśle największa stóp 6 cali 10 d. 29, 30.
 „ „ „ „ najmniejsza stóp 3 cali 4 d. 5.

Dnia 29 Kurjer Warszawski donosi: „Piękny co się nazywa widok przedstawia nam w porze obecnej *Wisła*. Szczególnym zbiegiem okoliczności dość zresztą często ponawianym pod Warszawą ma ona dwie strony: pierwszy z nich jest lód, drugą, najczystsza (co się rzadko trafia) płynąca woda. Cała bowiem jej przestrzeń jak tylko okiem zasięgnąć można (ale tylko powyżej mostu czyli w górze rzeki) pokryta została lodem i najzupełniej stanęła. Tam więc ciągną piesi, zarówno z Solca i pobliskich okolic na *Saską Kępe*, *Siekierki* i t. d. i nawzajem. Poniżej mostu płynie czysta woda, skutkiem zatrzymania się kry na izbiłkach lub łyżwach mostowych i nie prędkiej zmienia swe nurty w powłokę lodową, aż po za Tarasem zamkowym. Dziś przy takim stanie rzeczy i przy zapechaniu się kry przed mostem, trzeba będzie nadzwyczaj silnego mrozu, aby *Wisła* poniżej mostu stanęła.”

Dnia 5 trzęsienia ziemi w rozmaitych miejscach Królestwa *Neapolitańskiego* nie ustają; od d. 18 grudnia dało się uczuć w stolicy 40.

Dnia 5 z *Paryża* donoszą: Dziś w nocy termometr spadł na — 8 stop. R. niżej zera; rano okazywał jeszcze 6 stop. R. zimna.

Dnia 5 w *Chioggia* pod *Wenecją*, ukazało się szczególne zjawisko meteorologiczne. Podczas mroźnego powietrza i gwałtownej śnieżnej

zamieci, o godz. 7 rano usłyszano straszny huk, i równocześnie postrzeżono jasność do błyskawicy podobną. We dwie godziny później, zwrócono uwagę na wznoszące się dymy i odkryto, że piorun stopił ołowiane pokrycie kopuły kościelnej, a płynący olów zapalił rusztowanie dachu. Od dachu zapaliła się dzwonnica, a dzwony, których przepalone belki utrzymać nie były w stanie poupadały na ziemię. Zegar na wieży szedł jak zwykle. To zdarzenie ma meteorologiczną przyczynę, gdyż pomimo wielkiej burzy i śniegu słyszano ten huk daleko i postrzeżono tę jasność błyskawicy w niemaléj odległości.

Dnia 6 w dzień Trzech Króli około południa, woda w *Morskiem Oku* w *Karpatach* poruszyła się, lody pokrywające powierzchnię tego górskiego jeziora, pękły i woda wyrzuciła je wraz z gęstém mulem i kamieniami, przepelnivszy brzegi i zalala wszystkie poniższe łąki. Mul ten z lodami połączony rozwalil i zatopił młyn opodal stojący. W czasie tego wystąpienia wód Morskiego oka, przez podziemny, jak się zdaje, nacisk, było w górach okolicznych 20 stopni mrozu, i woda w *Morskiem Oku* była zupełnie lodem pokryta.

Dnia 8 było gwałtowne trzęsienie w *Warnie*. *Dunaj* i porty *Cesarско-Rossyjskie* zamarzyły.

Dnia 9 w *Dorpacie* widziano piękną zorzę północną.

Dnia 13 Kurjer Warszawski donosi: „Jak epoka Bożego Narodzenia (d. 6 n. s.) tak i noworoczna, były téj zimy w *Petersburgu* bez zwykłych śniegów. Dzień Nowego Roku (13 n. s.) epoka urzędowych powinszowań, w których zwykle taki ruch sanek daje się widzieć na ulicach *Petersburga*, przedstawił w r. 1858 pewnie od założenia stolicy nieznanym widok zupełnego braku śniegu. Wizyty odbywały się w powozach kołowych przy lekkim przymrozku, który przecie tę oddał usługę, iż było sucho na ulicach. Tak téż zeszły i dni późniejsze i dopiero w nocy d. 19 n. s. spadł śnieg obfity; od téj nocy trwa sanna wyborna i mrozy dochodzące do 10 i więcéj stopni.

Dnia 15 w *Krakowie* o godz. 8^{1/2} wieczór, dało się uczuć kilka sekund trwające trzęsienie ziemi, które szczególniej uważali mieszkańcy wyższych pięter. Nie było ono kolyszące ale wstrząsające, i w niektórych mieszkaniach słyszano drgnięcie tak mocne, że szkło brzęczało. W *Sandeckiem* uważano w grudniu r. z. ten sam fenomen.

Dnia 15 trzęsienie ziemi czuć się dało w *Morawii*, *Szlązku* i *Węgrzech*; w całym *Szlązku* trzęsienie to uważano: najsilniejsze było w wschodnich częściach kraju. Podług podań trzęsienie nastąpiło między godz. 8 min. 20 i godz. 8 min. 40. Po trzęsieniu uważano znaczne opadnięcie barometru i wiatr południowo-zachodni po zupełnej ciszy. Niektóre źródła przez pewny czas bić przestały.

Dnia 16 donoszą z *Gdańska*: „W upłynionym tygodniu (od d. 3 do 9) było po większej części chłodne i wilgotne powietrze. Dziś, to jest d. 16 piérwszy mokry śnieg pruszył. Po wsiach zupełny brak wody, szczególniej dla bydła. Wisła z przerwami stańeła a pod *Tezewem* lekkie fury przechodzą po lodzie.”

Dnia 17 z *Wrocławia* donoszą: „Od niejakiego czasu już krążyła wieść pomiędzy ludem naszym, że d. 17 stycznia nastąpi trzęsienie ziemi w *Szlązku*. Śmiali się ludzie z prostoty, tymczasem przepowiednia sprawdziła się, choć we dwa dni wcześnziej. Zjawisko to postrzegane w częściach górnej i średniej Szlązka, a to o godz. 8½ wieczorem, wtedy ziemia nasza w przeciągu kilku sekund, po trzykroć zachwiała się. Piérwsze dwa uderzenia były słabsze, ostatnie zaś silniejsze, niby podwójne. Kierunek poruszenia był od południa ku północy, a czas piérwój pochmurny i cichy, po trzęsieniu zmienił się na burzę ze śniegiem. Postrach w miejscach dotkniętych jak sobie można wystawić, był wielki i ogólny. Z *Gliwic* donieśli, że meble poruszyły się, szkliwa zabrzękły, drzewi się pootwierły, a obrazy po ścianach kolysały się; z *Raciborza*, że kury i ptaki w klatkach z szczebelków zleciały; z *Katowic*, że w szpitalu chorzy wyskoczyli z łózek; z *Klubergi*, że dzwony na ratuszu zabrzmiały, a belki na wieży trzeszczały do tego stopnia, że stróż przelekniony czempredzój umknął z miejsca niebezpiecznego; z *Tarnowskich gór*, że mnóstwo kominów runęło, że wszelki płyn a zatém i piwo bawarskie, przy którym niemało gości siedziało, kolysał się. I u nas czuć się dało poruszenie szczególne w pobliżu rzeki. W roku 1703 d. 3 grudnia, a następnie w roku 1706 *Szlązk* nawiedzony został trzęsieniem ziemi, z których piérwsze dość mocne, rozszerzyło się na *Polskę*, *Kraków*, *Galicyę*, *Węgry* i *Pasmo Karpackie*, i w ten sam czas przypadło co i w *Kalabrii* we *Włoszech*.

Dnia 20. Intendent neapolitańskiej prowincyi *Basilicata* doniósł rządowi d. 20 stycznia telegrafem, że w tym dniu spadło bardzo wiele śniegu, i że d. 19 stycznia o godz. 5 min. 15 wieczór dało się czuć nowe wstrząśnienie ziemi, niezrządzając jednak żadnej szkody.

Dnia 21 w *Krakowie* o godz. 10¾ rano, wśród zamieci śniegowej nagle powstałój, piorun uderzył z wielkim łoskotem w ziemię przy kościele Panny Maryi. W tym samym prawie czasie, bo w dniu 22 stycznia 1835 r. uderzył piorun w wieżę tegoż kościoła i spłynął po drucie.

Dnia 27 zima tegoroczna jest bardzo fenomenalna. W obwodzie *Królewieckim* w *Prussach* przed kilką dniami ujrzano szczególne zjawisko. Nagromadziły się z sąsiednich łąk całe massy żab do rowów napelnionych wodą, bawiąc się skakały po lodzie, albo chowały się pod wodę. Nigdy jeszcze nie widziano takiej ilości żab razem, liczone je bowiem na tysiące.

Dnia 28 z *Neapolu* donoszą: „W Królestwie Obojga Sycylii znowu miało miejsce dziewięciokrotne trzęsienie ziemi. Dziś jest prawie rzeczą pewną, że do 40 tysięcy osób utraciło życie w skutek tój katastrofy. W prowincyi *Basilicata* mieszkańcy umierali setkami z głodu, lub w skutek kurczów szczękowych.”

Dnia 29 z *Algeryi* donoszą, że w *Bonn* śnieg spadł na 2 metry wysoko.

W *Neapolu* miały miejsce nowe trzęsienia ziemi i rozbicia okrętów na brzegach Kalabrii.

Dnia 30 o godz. 5¹/₂ rano, widziano w *Taganrogu* w *Rossyi* piękne zjawisko świetlne. Przy 16 stopniach mrozu, niebo było czyste, a księżyc w pełni świecił zupełnie odmienném białém światłem. Na prawej stronie księżyca, począł się tworzyć wielki ciemno-czerwony krzyż lśniący się po krańcach niebieskawém światłem, naprzeciw, to jest po lewej stronie księżyca ukazał się słup tego samego koloru. Nad księżycem znajdowało się promieniste koło, cokolwiek mniejsze od księżyca: to zjawisko trwało nie spelną 10 minut.

Dnia 30 donoszą z *Turyngu*: „Podczas gdy d. 18 b. m. zdawało się że ustają już mrozy, następnego dnia chwycił jeszcze gwałtowniejszy mroz i trwał do końca miesiąca w tym samym stanie. Rano mamy prawie zawsze 12 do 13 stopni R. mrozu; przy wczorajszej pełni ulżyło cokolwiek, ale tylko na chwilę, gdyż dzisiaj jest znowu 10 stopni mrozu. Powietrze jest wprawdzie czyste i zdrowe, ale właśnie ta sucha czystość sprowadza zapalenia i kataralne febry wszelkiego rodzaju. Tak samo dzieje się w łagodnej *Genui*. Pod *Alessandryą* zamarzła rzeka *Tarnaro* tak mocno, że jeżdżą po niej obladowanemi wozami.”

Dnia 30 z *Konstantynopola* donoszą: że tam niezmierne śniegi spadły. Na morzu było wiele przypadków. Telegraf do *Belgradu* jest przerwany.

Dnia 31 z *Wiednia* donoszą: „Brak wody daje się czuć we wszystkich prowincyach państwa, tak, iż staje się klęską ogólną. W *Wenecyi* musiano ze stałego lądu sprowadzać wodę i zlewać ją w studnie i sadzawki. W *Siedmiogrodzie* większa część rzek ma tak mało wody, że tylko mała bardzo liczba młynów jest w ruchu, a większa część kuznie stoi beczynnje.”

W *Algeryi* w ciągu całego stycznia była nierównie cięższa zima niż zwykle. Na płaskich dachach leżał śnieg wysoko na 50 centymetrów, poczem nastąpiła burza, która obalala słupy telegrafów i rwała dróty. Poczta która d. 20 stycznia odjechała z *Phylippeville* przybyła dopiero d. 25 do *Konstantyny*. Każdej nocy były mocne mrozy, jednak we dnie śnieg tajał pod upałem słońca, tak że d. 1 lutego spodziewano się, iż wkrótce zupełnie stopnieje.

Ciekawe porównanie podają meteorologowie co do ilości wody spadłej w *Czechach* około *Marienbadu* w ciągu 12 lat ostatnich. Z ich tablic okazało się, że rocznie w średnim przecięciu spadło wody co do wysokości na $24\frac{1}{4}$ cali paryzkich i że w tych 12 latach najwilgotniejszy był rok 1848 i w nim spadło wysoko wody na 30,31 cali paryzkich. W roku 1857 spadło wody tylko na 17,14 cali par. wysoko (w *Warszawie* średnio spada wody z dżdżem wysoko na 22 cali 7,60 lin. par.).

L U T Y.

Pogodny, suchy i bardzo mroźny; średnia jego temperatura jest $-6,46^0$ R., o $3,79^0$ R. niższa od normalnej: miesiąc ten zimniejszy był o $7,4^0$ R. od grudnia r. z., a o $2,2^0$ R. od stycznia r. b.; co jest przeciwnem zwyklemu biegowi temperatury. Barometr, osobliwie przy wietrze wschodnim i południowo-wschodnim utrzymywał się bardzo wysoko. Dżdż ani razu nie padał, a śnieg w bardzo małej ilości, tak, iż woda z niego wynosi co do wysokości połowę tej, jaka zwykle spada. Pod względem stanu nieba miesiąc ten był pogodniejszy niż zwykle, albowiem w stanie normalnym stosunek dni pogodnych do napół pogodnych i pochmurnych jest jak 3,9 : 6,7 : 17,6; w r. b. stosunek tychże dni jest jak 13 : 5 : 10. Dnia 2, 7, 23 pokazywały się plamy na słońcu. Dnia 27 o godz. 10 wieczór koło białe otaczało księżyc.

Dnia 27 o godz. 10 min. 33 wieczór uważano zaćmienie księżycy cząstkowe 4 cale wynoszące. Podczas zaćmienia o godz. $11\frac{3}{4}$ wieczór, termometr pokazywał $-8,1^0$ R., barometr 27 cali 8,96 lin. par.

Dnia 28 o godz. 4 min. 11 wieczór, koło białe otaczało słońce.

Wysokość wody na r. *Wiśle* pod *Warszawą*,

największa stóp 6 cali 0 d. 1.

„

„

najmniejsza stóp 4 cali 6 d. 28.

Dnia 1 w *Warszawie* spadł śnieg w tak znacznej massie, iż się sanna ustaliła.

Dnia 8 donoszą z powiatu *Sieradzkiego*: Dnia 8 nad zachodem słońca, pokazały się na niebie dwa świetne słupy ogniste po obu stronach słońca, koloru tęczy, tylko nieco jaśniejszego i takowe świeciły wraz ze słońcem aż do zajścia tegoż. Dzisiaj zaś od początku wschodu słońca ukazały się na niebie dwie tęcze w łuk zagięte, jakie podobne wśród lata tylko się pokazują, z tą jednak różnicą, że nadzwyczajna ich jasność nie dozwalała wzrokowi ludzkiemu napawać się ich majestatycznym widokiem; w miarę podnoszenia się słońca do góry, jedna tęcza zniknęła, druga zaś przybierając jeszcze większą jasność, i tracąc postać łuku, zaczęła przemieniać się na dwa słupy, nieco w półkole zagięte, żółto-ogniste, które blaskiem jasności swój wyrównywało słońcu. W takiej za-

chwycająco-uroczej ognistej postaci, trwały te słupy do godziny w pół do dziesiątej zrana, potem zaczęły utracać swą jasność i w miarę zmniejszać się, a po godz. 12 w południe, dopiero zniknęły zupełnie z firmamentu.

Dnia 1 donoszą z *Sabaudyi*, iż tam od kilku dni panuje ostre zimno: w Chamberi było 10 stopni zimna.

Dnia 3 piszą z *Konstantynopola* do *Semaphore de Marseille*: „Nie potrafilibyście wyobrazić sobie, żeby jeden miesiąc burz i mrozów, mógł doprowadzić takie miasto jak Konstantynopol do takich ostateczności, jakich nie doznałoby nawet miasto obłożone przez potężne wojsko nieprzyjacielskie. A jednak takie jest nasze położenie. Przez miesiąc a nadewszystko w ostatnich dniach stycznia, byliśmy najzupełniej obłożeni przez śnieg i wilki, i nie potrafię opisać wam do jakiego stopnia doszła nasza niedola. Całe dnie i noce śnieg padał z taką obfitością, że po ulicach nie można było przejść tylko wąską ścieżką, po której obu stronach wał ze śniegu wznosił się na 4 do 5 stóp paryzkich. Za miastem, w cyrkulach muięj uczęszczanych, na przedmieściach publicznych, śnieg wznosił się przeszło na 2 metry. Po wsiach nie było ani śladu dróg, a wąwozy i rozdoły tak liczne w okolicy Konstantynopola zostały zapełnione i zrównane z drogami. Mrozy były nadzwyczajne i nie potrafiłbym powiedzieć, ile nieszczęśliwych ludzi zmuszonych odbywać podróży, zaskoczonych zawieją śniegową, padło ofiarą. Ludzie, konie, całe trzody owiec, poginęły tym sposobem z zimna. Nawet w samym mieście wymieniają podobne nieszczęścia i szpitale są przepelnione biedakami, którzy mają odmrożone nogi. Inny jeszcze nieprzyjaciel powiększył te okropności: wily zeszli z gór i posuwali swoje napady aż do bram miasta. Przytaczają tu wielką liczbą nieszczęśliwych, którzy byli napadnięci i pożarci przez te dzikie potwory. Mówią tu o ofiarach, których kości znaleziono w okolicach i na przedmieściach. Śmiałość tych zgłodniałych wilków dochodziła do tego stopnia, że na wielkiem polu w bliskości koszar artylerji przed jedną kawiarnią o 200 kroków od Pera, udusiły i zjadły konia, a w Skutari jedna biedna kobięcina stała się ich ofiarą, niedaleko od stanowiska straży. Nie potrzebujemy dodawać, że w pośród tych okropności zimy, teatru, bale publiczne, bióra, wszystko jest zamknięte. Obecna nędza klas niższych doszła do ostatnich granic; drogi są poprzerywane i zwykle zapasy opałowe nie mogły być dostawione do Konstantynopola i w największych mrozach biedni ludzie musieli się obchodzić bez ognia, nawet bez zgotowania pożywienia.

W początku lutego, na północnym przyłdku *Nord-Cap* pod szerokością 70 stopni było 11 stopni ciepła, to jest wtedy, kiedy we Francji było 3 do 4 stopni zimna. W tymże miesiącu kwitły tam już kwiaty pod gołym niebem, co tylko zdarza się z końcem lipca. Zwykle jest tam

wszystko przez dziewięć miesięcy śniegiem pokryte, lecz tój zimy nie było wcale żadnego śniegu.

Dnia 10 z *Rzymu* donoszą: Oddawna nie pamiętają we Włoszech tak ostrój zimy jak obecna; w upłynionym miesiącu (styczniu) zimno dochodziło w Rzymie do 5 stopni, co jest rzeczą zgoła niesłychaną. Było ono szczególnie dotkliwém w ogromnych rzymskich pałacach, całkiem na lato zbudowanych a w zimie niedostatecznie ogrzewanych małemi kominkami, dość nawet rzadkiemi. Przez kilka dni, w których najstroższa panowała transmontana, panie tutejsze zaprzestały uczęszczać na bale i wieczory. Jakoż wiatr ten, od gór wiejący, jest nieznośniejszym od naszych mrozów, bo najgrubszą odzież przesywa jakby śpilkami i przy subtelności południowego powietrza, wielce działa na mrozy. Dzienniki donoszą, iż nawet w *Sycylii* obfite śniegi spadły, a d. 25 stycznia okolice *Palermo* były nim pokryte, co malowniczy miało sprawiać widok.

Z państwa *Lombardzko-Weneckiego* donoszą: „Nie przypominamy sobie od 20 lat takiego zimna, jakiego doznajemy od pierwszej połowy stycznia. Nieprzejrzana *Lombardzka* równina jest od stóp pogranicznych gór cała śniegiem pokryta, a żelazna kolej między *Brescia* i *Medyolanem*, musi być codziennie odmiatana. Mieszkańcy *Werony*, poglądają na niezwykle widowisko, gdyż r. *Adyga* toczy ze swemi nurtami ogromne kry lodu, a na odnodze *Adygi* ęwicy się młodzież w ślizganiu na łyżwach. W *Wenecyi* panuje zimno nadzwyczajne w tém mieście, gdyż dochodzi do 3 stopni; a cała okolica jest także śniegiem pokryta; szczególne przytém są różnice powietrza po rozmaitych częściach miasta. I tak np. koło nowego budynku *Prokuratury*, okazywał termometr w cieniu $+1,5$ stopni ciepła, a w *Riva degli Schiavoni* na słońcu $+2,5$ stopni. W *Wenecyi* znajduje się obecnie wiele cudzoziemców, których trzęsienie ziemi i tyfus spłoszył z pięknych i ciepłych okolic *Neapolu*. W *Tyrolu* d. 8 stycznia wysokość śniegu dochodziła do 30 stóp, a jeszcze padał śnieg ciągle. U stóp *Karpat* w *Nowej soli* trwa zimno bezustanne na — 17 stopni i z lasów sprowadza wilki aż w poblizłe miasta.

We Włoszech narzekania są powszechnie na terazniejszą zimę, która tam dobrze daje się we znaki. Ziomkowie nasi tamże przebywający, zmuszeni wraz z krajowcami, obywać się bez pieca, wzdychają do naszego klimatu.

Rzeka *Po* we Włoszech zamarza tak bardzo, że właściciele młynów, bark i nadbrzeżnych budowli, obawiali się smutnych następstw; od początku bieżącego stulecia nie zamarza jeszcze nigdy ta rzeka tak mocno i w tak długiej przestrzeni; w niektórych miejscach miał lód 6 decymetrów grubości, obawa niszczącej powodzi doszła do wysokiego stopnia; szczęściem okazuje się teraz, że była bezzasadną, gdyż z *Ferrary*

donoszą pod dniem 12 lutego, że lód nie zrządziwszy żadnej szkody spłynął prawie nagle i że żegluga jest znowu zupełnie wolna.

Dnia 11 donoszą z *Adelajdy z Australii*: Jesteśmy tu wszyscy napół upieczeni; gdyż od 10 dni gorąco bez przerwy wznaga się, w południe w cieniu mieliśmy 50 stopni R. a w nocy termometr nie spadł nigdy poniżej 30 stopni R. w głębi domów. Przytém wiatr ciepły wiał bez przerwy, a przepalenie głowy zdarzało się bardzo często.

Dnia 15 w *Bois-Guikaume* przy *Rouen*, około godziny 3 popołudniu słyszano silny grzmot, po którym nastąpił gwałtowny wichur połączone z deszczem.

Dnia 18 *Gazeta Królestwa Obojga-Sycylii*, ogłosiła urzędowy wykaz zabitych i ranionych podczas trzęsienia ziemi w dniu 16 grudnia r. z. Podług tego wykazu, liczba zabitych w prowincyi *Salerno*, która mniej ucierpiała aniżeli *Basilicata*, wynosi 1443 a ranionych 347. W *Basilicata* zaś liczą 9360 zabitych, a 1359 rannych: ogólna zatem liczba zabitych w obu prowincjach podczas nieszczęśliwej katastrofy wynosi 10803, a ranionych 1706. Najbardziej ucierpiała miejscowości *Montemurro* i *Saponara* w *Basilicata*.

Dnia 18. Coraz głośniejsze dochodzą wiadomości o skutkach straszego trzęsienia ziemi w królestwie *Neapolitańskiem*. *Union* donosi: „Miasta *Montemurro*, *Vigiano* i *Saponara* w prowincyi *Basilicata* przedstawiają stosy gruzów a liczba zabitych jest ogromna. W *Vigiano* liczą 2000, w *Saponara* 3000 a w *Montemurro* 5000 zabitych. Stawy, rzeki i potoki wyschły na niektórych miejscach zupełnie, na innych zaś zmieniły swe łoża, a gdzieniegdzie nowe powstały źródła. Na równinach znajdują się olbrzymie skały z najtwardszego granitu, które odrywając się od gór, stuletnie waliły drzewa; dęby i buki największej grubości zostały z korzeniem wyrwane, a wielu ludzi, którzy uciekając w pola, sądzili że są ocaleni, zginęli w otchłani. Wiedeńska gazeta donosi, że dnia 15 b. m. wieczorem, czuć się dało trzęsienie ziemi równocześnie na rozmaitych miejscach, a mianowicie: w *Brodecie* o godz. 8 min. 10 wieczór, w *Ołomuńcu* o godz. 8 m. 15, w *Opawie* o godz. 8 min. 28, w *Przerowie* o godz. 8 min. 40, w *Kopalniach węgla* w *Morawskiej Ostrowie*, w okolicach *Weiskirchen*, w *Sternbergu*, *Jobiszawie*, *Prosznicach*, *Hohensztadzie*; również na wielu punktach pruskiego Szlązka: w *Raciborzu*, *Baudenie*, *Pszczynie*, *Leobrützen*, *Katowicu*, *Laurahütte*, *Glewicach* i t. d. dało się czuć mniejwięcej dość silne trzęsienie. Równocześnie nadeszły wiadomości z *Krakowa*, równie jak i z *Szent-Marton*, *Zayo-Varally*, gdzie było także trzęsienie ziemi o godz. 8 min. 15 i o godz. 8 min. 30 w. Skutki trzęsienia ziemi były wszędzie też same: brzęk szkła, chwianie się podłóg, wstrząśnienie mebli, niepokój ptaków w klatkach, u niektó-

rych osób nudności i uderzenie krwi do głowy i serca. W *Szent-Marton*, *Znyo-Varylla*, zostały rozmaite budynki dość znacznie uszkodzone.

Dnia 24 na *Antyllach*, silne trzęsienie ziemi czuć się dało.

Dnia 27 z *Aten* donoszą: „W d. 21 lutego prawie w całym kraju mieliśmy silne trzęsienie ziemi, które czuć się dało nawet w *Atenach*. *Korynt* całkiem jest zniszczony, liczba zabitych wynosi 20 osób, ranionych 50, okolice miasta także bardzo ucierpiał.”

Dnia 27 z *Neapolu* donoszą, że w prowincjach ciągle dają się czuć lekkie wstrząśnienia ziemi.

Dnia 27 donoszą z *Aten*: „Trzęsienie ziemi, które dało się tu uczuć w zeszłą niedzielę (d. 21) około godziny 11 rano, zniszczyło zupełnie miasto *Korynt*. Zaledwo pozostało kilka domów, a i te są nadwerężone. O ile dotychczas wiadomo, około 50 ludzi zginęło w minach, a 80 jest ciężko ranionych. Na szczęście kościół zawalił się w kilka minut po skończeniu nabożeństwa, kiedy wychodzący tłum oddalił się już od budowy na 20 kroków. W miejscowościach *Kalamaki* i *Lutraki* o pół godziny drogi na prawo i lewo od *Koryntu* oddalonych, oraz w trzech wsiach sąsiednich, trzęsienie to zrządziło także spustoszenie. *Vostiza* i *Patras* zostały oszczędzone, a wreszcie kraju trzęsienie ziemi czuć się nie dało. Rząd przedsięwziął natychmiast stosowne środki dla przyścia w pomoc nieszczęśliwym mieszkańcom.”

Dnia 28 donoszą z *Damas-ku*: „Od ostatnich dni stycznia miasto nasze znajduje się w politowania godnym stanie. Najprzód niespodziewane padanie śniegu, potem nagła odwilż, następnie nadzwyczajny i ciągły dąszez ulewny. Wiele domów przez nadzwyczajny wichur, który do dnia 13 panował, uszkodzone zostały. Równie i w *Aleppo* srożył się gwałtowny wichur; w okolicach *Lodscha* w obwodzie *Horan*, spadł grad wielkości pomarańczy.”

Donoszą z *Włoch*: „Zima we Włoszech w lutym jest tak silna, iż rzeka *Po* przy *Ferrara* równie jak przy *Alessandria*, *Tanaro* i *Bormida* zamarzła. Skutkiem silnego wiatru w *Genui* było 2, w *Neapolu* 3 stopnie mrozu. W *Sycylii* od r. 1828 tak wiele śniegu nie spadło, jak tój zimy, gdzie dachy i pola grubą warstwą śniegu pokryte były.”

W *Neapolu* od lat 15 nie było tak ostrój zimy jak tego roku. Źródła pozamarzały i *Neptun* przy *Fontannie Medyny* pokrył się płaszczem lodowym.

Spadek *Renu pod Szafuzą* zniknął prawie do szczętu, to jest woda w tём miejscu na *Renie*, tak dalece opadła, że oprócz dwóch głębszych prądów, blisko obu brzegów rzeki, które przeskoczyć można, reszta koryta wyschła i po skałach sterczących z pośrodku, przechodzą ludzie prawie suchą nogą.

MARZEC.

Niepogodny, wietrzny, w śnieg obfity o 1,22 stop. R. zimniejszy niż zwykle. Pierwsze pięć dni były nader mroźne, następne dziesięć chłodne i niepokodne, ostatnie piętnaście dość ciepłe lecz w deszcz i śnieg obfite. Pod względem stanu nieba miesiąc ten był mniej pogodny niż zwykle, w stanie bowiem normalnym stosunek dni pogodnych do napól pogodnych i pochmurnych jest jak 4,4 : 8,6 : 18,0; wr. b. stosunek tychże dni jest jak 3 : 7 : 22. Śniegu spadła wielka massa, woda z niego zebrana wynosi 25,22 lin. par.; blisko cztery razy więcej niż z deszczu. Zadymki śnieżne były d. 8, i w nocy z dnia 8 na 9 przy wicherze południowo-zachodnim; najwięcej śniegu spadło w nocy z d. 26 na 27, gdyż ten pokrył powierzchnię ziemi warstwą na 7 cali grubą, co się ani razu w ciągu upłynionej zimy nie wydarzyło.

Dnia 14 i 15 pokazywały się plamy na słońcu.

Dnia 29 między godz. 8 i 9 wieczór, koło białe otaczało księżyc.

Dnia 27 o godz. 2 popołudniu lody na Wiśle od strony Pragi ruszyły.

Wysokość wody na Wiśle największa stóp 13 cali 4 d. 29,

" " najmniejsza stóp 4 cali 0 d. 11, 12, 13, 14, 15.

Dnia 4 donoszą z Londynu: „Wczoraj d. 3 spadł śnieg obfity nie tylko w Londynie ale i w dalekich okolicach, w skutku tego wiele pociągów kolei nie nadeszło, a przytém wichery i mgła nad brzegami przyczyły się do rozbicia wielu okrętów.”

Dnia 15 w *Quent* w departamencie *Creuse* w czasie zaćmienia słońca d. 15 marca robiono fotograficzną próbę, która rozstrzygnąć miała pytanie czy księżyc ma atmosferę. Na obrazie słońca, który w czasie zaćmienia otrzymano, księżyc przedstawił się w postaci kola czarnego, około niego była obwódka słabszego natężenia aniżeli części po niej idącej, która na bezpośrednie działanie światła wystawiona była. Mniemają że mniej świetny pasek przez łamanie się promieni słońca powstał i że takowy refrakcyja atmosfery księżycowej utworzyła. Z porównania średnicy księżyca z wysokością paska oznaczono wysokość atmosfery księżycowej na 42 kilometry (blisko 5,67 mil geogr.).

Dnia 15 w *Montpellier* we *Francyi*, uważano zaćmienie cząstkowe słońca. Początek zaćmienia nastąpił o godz. 11 min. 54 sek. 5 rano, koniec o godz. 2 min. 33 sek. 31 popołudniu; wielkość zaćmienia 0,77 biorąc średnicę słońca za jedność. Moc światła słonecznego zmniejszyła się do 0,287 czyli do $\frac{2}{7}$. O godz. 0 min. 10 dwie wyniosłości czarne wybiegły z brzegu księżyca i część szczytów dobrze odgraniczonych rzuciły się na tarczę słońca: były to góry i wklęsłości położone na brzegu księżyca. W chwili największej postaci zaćmienia, przedmioty ziem-

skie rzucały światło żółto-pomarańczowe albo brunatne. Termometr który zwykle między godz. 12 a 2 po południu pokazuje podwyższenie temperatury, w czasie zaćmienia wskazał zniżenie téjże. O godz. 11 min. 55, to jest w chwili początku zaćmienia, termometr pokazywał $+13^{\circ},5$ C., o godz. 12 w południe $+13^{\circ},8$ C.; o godz. 1 min. 35 w chwili największego zaćmienia $+11^{\circ},7$ C., najwyższy stan temperatury przypadł w 16 minut po chwili największego zaćmienia. Różnica pomiędzy temperaturą największą w południe a temperaturą najmniejszą o godz. 1 min. 35 wynosiła 2,1 C. W ogrodzie Botanicznym w Montpellier w czasie zaćmienia uważano, iż niektóre rośliny z kwiatami czulemi okazywały zmianę.

Dnia 19 w *Krakowie* o godz. $2\frac{1}{2}$ popołudniu, gruba i ciemna chmura nadsięgnęła nad miasto z błyskawicą i grzmotem; grzmot trzykrotnie dał się słyszeć, potem śnieg obfity, albo raczej krupy padać zaczęły.

Dnia 20 donoszą z *Aten*: „Trzęsienia ziemi w Grecyi nie ustają i zburzyły niedawno znaczną część miasta Lepanto (Naupaktas). W *Koryncie* również zburzonym, trzęsienia ziemi trwają dotąd. W większej części miast *Peloponezu* czuć się dają wstrząśnienia. Robią skłódkę dla nieszczęśliwych mieszkańców miast pomienionych, pozbawionych schronienia.

Dnia 24 donoszą z *Marsylii*, że w *Damaszku* miała miejsce szczególnego rodzaju katastrofa, śniegi spadły tak obficie, że ciężar ich zawalił mnóstwo dworów i bazarów, straty liczone są na 12 milionów franków.

KWIECIEŃ.

Pogodny, bardzo suchy, blisko o półtora stopnia R. chłodniejszy niż zwykle. Dwa dni: 20 i 21 były gorące, po których znaczna zmiana temperatury 12,6 stop. R. wynosząca nastąpiła; zmiany barometru były znaczne i częste, największa zmiana dzienna 6,88 lin. par. wynosząca, przypadła d. 23 na 24 rano przy wichrze północnym. Pod względem stanu nieba miesiąc ten pogodniejszy był niż zwykle, w stanie bowiem normalnym stosunek dni pogodnych, do napół pogodnych i pochmurnych jest jak 5,5 : 11,6 : 12,9; w r. b. stosunek tychże dni jest jak 9 : 9 : 12. Dnia 12 i 24 w czasie przejścia księżyca przez równik niebieski nastąpiła zmiana kierunku wiatru i stanu nieba. Powietrze w tym miesiącu było nader suche, średnia jego wilgotność była o pięć setnych mniejsza niż zwykle; wody z dęszczy i śniegu spadło blisko o połowę mniej niż w stanie normalnym.

Dnia 9 i 10 między godz. 9 i 10 wieczór pokazała się zorza północna w świetnych barwach.

Wysokość wody na r. Wiśle najwyższa stóp 10 cali 9 d. 2;

„ „ „ „ najniższa stóp 4 cali 3 d. 21 i 22.

Dnia 19 donoszą z *Wilna*, że po całodziennie powtarzającym się śniegowym deszczu i gradzie, w d. 19 nastąpiła pogoda, a powietrze tak nagle się ociepliło, że odrazu futra ustąpić musiały letnim ubraniom.

Dnia 5 nad miastem *Agen* we *Francyi* srożyła się nadzwyczajna burza, grad od 3 do 10 centimetrów średnicy ciał ściany domów i wylukł okna. Mury były podziurawione, dachy pozrywane, pokrycia cynkowe podziurawione jakby od kul: ten nadzwyczajny trzask trwał przez 20 minut.

Dnia 9 *Wołga* pod *Jarostawiem* puściła; tegoż wieczora uważano tam zorzę północną.

Dnia 11 *Wołga* pod *Astrachaniem* puściła i żegluga w tymże porcie otwartą została.

Dnia 15 donoszą z *Rygi*, że *Dźwina* i wejście do portu oczyściły się z lodów, d. 21 n. s. pod *Rewlem* port oczyścił się z lodów.

M A J.

Suchy, ciepły, mniej pogodny jak zwykle. Piérwsze sześć dni były gorące, następne sześć chłodne; druga połowa miesiąca była dość ciepła, wyjąwszy trzy dni: 27, 28, 29, które były chłodne. Dnia 14 po nowiu księżyca, nastąpiło podwyższenie temperatury; przeciwnie d. 22 w czasie przejścia księżyca przez równik i dnia 28 po pełni zniżenie tejże. Dzień 4 odznaczał się gwałtownym wichrem południowo-zachodnim przez cały dzień trwającym, który wiele szkód w *Warszawie* i na prowincyi zrządził. Stan elektryczności atmosferycznej miesięczny był 15,5 stop.; największe natężenie siły elektrycznej dochodziło 34 stop. d. 10 o godz. 9 zrana. W tym miesiącu powietrze było bardzo suche, wody z deszczu spadło o połowę mniej jak zwykle. Pod względem stanu nieba miesiąc ten był mniej pogodny, niż zwykle, w stanie bowiem normalnym stosunek dni pogodnych, do napół pogodnych i pochmurnych jest jak 5,6 : 13,5 : 11,9; w r. b. stosunek tychże dni jest jak 4 : 10 : 17.

Dnia 23 o godz. 10^{1/4} rano i d. 24 o godz. 9^{1/2} rano, koło białe otaczało słońce.

Stan wody na r. *Wiśle* z przyczyny suszy był niski.

Największa wysokość wody na *Wiśle* dochodziła stóp 4 cali 11 d. 1

Najmniejsza " " stóp 2 cali 6 d. 25, 26, 31.

Dnia 7 z *Łowicza* donoszą, iż tam wiatr był tak silny, że szyby pod nim pękały, wylatywały okna źle osadzone, a na wsiach pozrywał słomę z dachów, która w pękach po powietrzu latała; połamał w wielu miejscach drzewa i tak porozsypywał świeżo zoraną ziemię i nasiona gdzie było zasiane, że powtórnie siać musiano.

Z pod *Częstochowy* donoszą o burzy z piorunami, jaka tam w tym miesiącu panowała.

Dnia 1. W nocy na dzień 1 maja n. s. lody na *Newie* pod *Petersburgiem* poruszyły się i mosty pływające zdjęto.

Dnia 4 n. s., przystań *Narwska* oczyszcila się z lodów.

Dnia 5 donoszą z *Neapolu*: „Nowe wstrząśnienia ziemi miały tu miejsce, skutkiem czego wiele domów zburzonych zostało.

Dnia 7 o godz. 11 w nocy widziano w *Poznańskim* szczególniejsze światło północne, które odbijało się na chmurze w stronie zachodnio-północnej. Zbываło wprawdzie mu na kolorach, ale promienie jasne strzelały od niego prosto w górę do wysokości 50 stopni; niektóre promienie rozciągały się także pasami bokiem. Nazajutrz ponowiło się to samo światło i trwało do godz. 10 wieczór, ale nie wznosiło się tak wysoko do góry, raczej rozchodziło się wszcz na poziomie.

Dnia 7 n. s. donoszą z *Kronsztađu*: „Z nadejściem temperatury ciepłej, silny wiatr południowo-zachodni przelamał lody.

Z *Dramenu* w *Norwegii* donoszą o szczególniejszém zjawisku. Bez widocznej przyczyny i przy ostrym mrozie, jakby niewidomą popchniętą siłą, roztrzaskał się w znaczném kole gruby lód na rzece w tysiące cząstek, tak nagle i z taką gwałtownością, że nietylko woda wzniosła się na kilka stóp nad powierzchnią lodu, ale oraz piasek i zwir wznosił się z pod spodu rzeki. To pękanie lodu i w ten sam sposób powtarzało się w ciągu 24 godzin kilka razy. Wielu utrzymuje, że to jest wulkaniczny wybuch, i obawiają się, by te wybuchy nie poprzestały na wodach i wstrząsły stałym lądem. Dotąd jednak nie wydarzyło się jeszcze nic podobnego.

Dnia 8 w *Krakowie* padał śnieg obfity przez kilka chwil. Wszystkie dachy zabielały śniegiem a na drzewach owocowych okrytych kwiatem trudno było rozróżnić, gdzie się bieli kwiat a gdzie płatki śniegu.

W pierwszym tygodniu maja w Departamentach: *Cantal*, *Lot* i *Wyższej Loary* padał gęsty śnieg. *Montdor* pokrytą jest śniegiem jak w grzdnju.

Dnia 16 kilkakrotne wstrząśnienie ziemi, jakie dało się czuć na wyspie *Rhodus* d. 16 i 25 maja przeraziły mieszkańców; w *Marmorysy* było w ciągu 24 godzin, nie mniej jak 25 wstrząśnień ziemi.

Dnia 24 o godz. 10 min. 20 zrana, czuć się dało w *Neapolu* trzęsienie ziemi, które w *Salernie* i *Potenza* trwało 10 sekund i wielki przestkach sprawiło. Następnej nocy *Wezuwiusz* przedstawił się cały w ogniu; wyrzucił on na wszystkie strony strzały ogniste; we dwa dni później wierzchołek jego tworzył obszerną masę płynną, lawa wtedy zaczęła płynąć obficie dwoma szerokimi strumieniami, jeden na północ, drugi w stronę północno-wschodnią. Wszystko zapowiadało, że nowy wybuch weźmie rozmiary ogromne. W tej chwili góra przedstawia widok wspa-

niały a razem straszny, podczas nocy jest czerwona od ognia i oświeca daleko firmament.

Dnia 25 donoszą z *Neapolu*, iż trzęsienie ziemi znowu się tam czuć dało.

Dnia 29 z *Neapolu* donoszą: „Wstrząśnienia ziemi nie ustają w prowincyi *Basilicata*. Wsparcia dla nieszczęśliwych mieszkańców zwolna nadchodzą, a chociaż pozbawieni są mieszkań, domagają się jednak, aby najpierw odbudowano świątynie Pańskie.

Kurjer Warszawski donosi: „W ostatnich dniach maja, *Neapolitanie* byli znowu świadkami okazałego widowiska wybuchu *Wezuwiusza*. Wieczorem d. 24 maja, otworzyła się nowa otchłań w otchłani, która połączyła *Wezuwiusz* z sąsiednią górą *Somny*. Ognisty słup wznosił się okazałe piérwszego dnia, a następnego był wybuch gwałtowny, i od tego czasu powstało w bocznych ścianach kilka nowych otworów, z których wypływają silne lawy strumienie; jeżeli strumienie téj lawy cokolwiek tylko przybiorą, mogą wiele szkodzić winnicom i pojedynczo stojącym budynkom. Z wieloletnich doświadczeń wnoszą powszechnie, że odtąd ustaną wszelkie wstrząśnienia ziemi, które dotąd jeszcze nawiedzają nieszczęśliwe prowincye: *Basilicata* i *Principato-Citeriore*, gdyż zawsze przy silnych wybuchach *Wezuwiusza*, ustawały w sąsiednich okolicach niszczące podziemne ruchy.

CZERWIEC.

Ciepły, pogodny i nader suchy; piérwsze pięć dni były chłodne, następne jedenaście gorące, ostatnie piętnaście mniej ciepłe; w ogóle miesiąc ten był o 0,78 stop. R. cieplejszy niż zwykle. Dzień 9 odznaczał się wielkiem gorącem: w stanie normalnym średnia temperatura dnia tego wynosi 14,1 stop. R., w r. b. zaś temperatura wynosiła 20 stop. R.; o godz. 1 i 2 popołudniu termometr w cieniu pokazywał 25,5 stop. R., na słońcu 33 stop. R. Dnia 5 w czasie przejścia księżycy przez równik niebieski, nastąpiła zmiana wiatru północno-zachodniego na północno-wschodni, poczem trwało gorąco aż do powtórnego przejścia księżycy przez równik d. 18, gdzie znowu nastąpiła zmiana kierunku wiatru. Powietrze było nader suche, w stanie normalnym wilgotność średnia tego miesiąca wynosi 69,7 na 100, w r. b. zaś wilgotność wynosiła 57,2 na 100, zatem mniejszą była o 12 setnych niż zwykle. Stan elektryczności co do jój natężenia wynosił 19,7 stopni: największe natężenie siły elektrycznej dochodziło 46 stopni d. 8 o godz. 8 rano, najmniejsze 2 stop. d. 22 i 28; grzmoty rzadko się dawały słyszeć. Pod względem stanu nieba miesiąc ten znacznie się różnił od lat innych, był bowiem znacznie pogodniejszy niż zwykle. W stanie normalnym stosunek dni pogodnych,

do napóć pogodnych i pochmurnych jest jak 5,5 : 14,3 : 10,2; w r. b. stosunek tychże dni jest jak 16 : 8 : 6.

Dnia 4, 5, 6, 7, 8, 11, pokazywały się plamy na słońcu.

Stan wody na Wiśle z przyczyny suszy był niski.

Największa wysokość wody na Wiśle dochodziła stóp 4 cali 0 d. 4.

Najmniejsza „ „ „ stóp 1 cali 8 d. 8 i 30.

Dnia 15 donoszą z *Lublina*: „Susza i susza jak w piecu, codziennie mamy po 24 stop. ciepła. Ś. Antoni dopiero przedwczoraj pokropił z lekka spragnioną ziemię, a wieczorem nawet wczoraj uderzył ulewny dėszez połączone z piorunami i błyskawicą, ale mimo tego, dzisiaj ziemia tak sucha, jakby wcale dėszez nie padał.

Dnia 5 w *Stade* spadł dėszez siarczysty. *Weser Zeitung* pisze o nim: „wczorajsza burza, która nawiedziła nasze miasto i bliższe okolice, była połączone z tak zwanym siarczystym dėszczem; wszystkie błota i beczki do których ściekała woda, były żółtawe, jakby siarczanym proszkiem i pyłem kwiecia świerkowego pokryte. Przed burzą było powietrze mglisto-żółtawe.”

Dnia 5 w *Calais* doświadczone nadzwyczaj szczególnego wzburzenia morza. O godzinie 9¹/₂ rano, zawiął silny wiatr z północno-wschodniej strony, niebo było czyste, a termometr pokazywał 21 stopni; nagle zerwała się burza, morze przedtém spokojne i ciche wezbrało o godz 9 nagle, i w ciągu 8 minut podniosło się więcej jak o 5 stóp, tak dalece, że okręty stojące w porcie uderzały o siebie. Wkrótce nadeszła z *Anglii* wiadomość, że nagle trzykroć powtarzające się prądy wiatru, wzburzyły morze tak dalece, że uczuły to wszystkie porty. W *Folkestone* zatonoło pięć okrętów w samym porcie.

Dnia 5 donoszą z *Neapolu*, że wybuch *Wezuwiusza* nie ustaje, lawa wyrządza nowe spustoszenia; między ludnością panuje postrach: w skutek trzęsienia ziemi załamał się krater wulkanu.

LIPIEC.

Pod względem pogody zbliżał się do stanu normalnego; co do temperatury w pierwszej połowie miesiąca był zmienny, w drugiej gorący; w ogóle przeszło o jeden stopień R. cieplejszy niż zwykle. Trzy dni: d. 20, 21, 22, odznaczały się wielkim gorącem; średnia temperatura pierwszego z tych dni dochodziła 19,7 stop. R., drugiego 20,3 stop., trzeciego 19,9 stop. R. Pod względem pogody miesiąc ten zbliżał się do stanu średniego; albowiem w stanie normalnym, stosunek dni pogodnych, do napółpogodnych i pochmurnych jest jak 5,8 : 13,1 : 12,1; w r. b. stosunek tychże dni jest 6 : 11 : 14. Dnia 16 o godz. 2 popołudniu była wielka ulewa w Warszawie, po której wieczorem nastąpiły silne i powtarzane

blyskawice. Stan elektryczności atmosferycznej co do jęj natężenia średni miesięczny jest 16,6 stop.; największe natęzenie dochodziło 27 stop. d. 30 zrana, w czasie mgły opadającej; najmniejsze 2 stopnie d. 8 i 14.

Dnia 24 pokazywały się plamy na słońcu.

Największa wysokość wody na Wiśle dochodziła stóp 7 cali 0 d. 21.

Najmniejsza „ „ „ stóp 1 cali 6 d. 3, 4.

Dnia 3 w *Galicyi* w obwodzie *Sanockim* w okolicy *Dubiecka*, spadł w południe grad, wielkości orzecha włoskiego, dziurawiąc dachy i niosąc spustoszenie w polach i ogrodach.

Dnia 9 donoszą ze *Smyrny*: „W tych dniach dało się znowu uczuć trzęsienie ziemi.

Listy z *Neapolu* donoszą, że trzęsienia ziemi nie ustają i że *Wezuwiusz* nie przestaje odbywać dzieła swego straszego zniszczenia, i że w *Sala* po gwałtownym uraganie, ogromne bryły kamieni oderwane od góry, zgruchotały 50 domów i zabiły 20 osób.

W *Albanii* w *Valonie* dały się czuć liczne trzęsienia ziemi, żadnej jednak nie wyrządziły szkody.

Dnia 9 z krajów *Lombardzko-Weneckich* donoszą, iż d. 9 gwałtowna burza tak silna jak orkan podrównikowy, zniszczyła okolice miasta *Novi*. W pięć minut wszystkie zboża były zniszczone, żaden liść, żaden owoc nie został na swoim miejscu; wicher porzucił dachy z domów, a stuletnie drzewa runęły wywrócone. Większa część mieszkańców została bez majątku i schronienia.

Dnia 26 w *Madrycie* okropna panowała burza. Piorun uderzył w wieżę pięknego kościoła Ś. *Kajetana* i wzniecił pożar tak gwałtowny, że we dwie godziny cały budynek zgorzał i tylko zewnętrzne mury pozostały.

Upały tego lata w *Petersburgu* były tak wielkie, iż ciepło dochodziło do 35 stop. R. na słońcu.

SIERPIEŃ.

Pogodny, suchy, w pierwszej połowie gorący, w drugiej mniej ciepły, w ogóle o 0,73 stop. R. cieplejszy niż zwykle. Barometr najwyżej wznosił się na 27 cali 11,59 lin. par. d. 12, w czasie przejścia księżycy przez równik niebieski i przy wysokim stanie temperatury; najniżej opadł na 27 cali 2,97 lin. par. d. 26 w czasie powtórnego przejścia księżycy przez równik i przy znaczném znizeniu temperatury. Deszcze, osobliwie w drugiej połowie miesiąca padały często i obficie. Dnia 27 od godz. 4 do 7¹/₂ rano, deszcz ulewny padał przy zupełnie spokojnem powietrzu, w czasie którego o godz. 5¹/₂ rano piorun uderzył w dwie topole nadwisańskie w parku łązienkowskim, i uszkodził słup latarniowy w bliskości stojący. Wody z deszczu spadło dwa i pół razy więcej niż zwykle.

Pod względem stanu nieba miesiąc ten pogodniejszy był niż zwykle, albowiem w stanie normalnym stosunek dni pogodnych, do napół pogodnych, pochmurnych jest jak 7,2 : 12,8 : 11,0; w r. b. stosunek tychże dni jest jak 10 : 9 : 12. Stan elektryczności atmosferycznej średni miesięczny jest 22,1 stop.; największe natężenie siły elektrycznej dochodziło 50 stop. d. 19, i 48 stop. d. 21 o godz. 8 rano przy mgłę opadającej, najmniejsze 0 stopni d. 31 w czasie pochmurnego i wilgotnego stanu powietrza.

Największa wysokość wody na Wiśle dochodziła stóp 7 cali 4 d. 14.

Najmniejsza „ „ „ stóp 2 cali 7 d. 2, 3, 4.

Dnia 11 po godz. 10 wiecz., widziano w *Warszawie* mocny blask około sekundy trwający, podobny do błyskawicy, lecz nieco spokojniejszy. Powodem tego była wielka gwiazda, która w stronie wschodniej, wysoko nad poziom przesunawszy się, pozostawiła ślad swój w kilka sekund powoli nikaący.

Dnia 14. W nocy z d. 14 na 15 w *Nieborowie*, spadł grad gęsty, którego niektóre ziarna przechodziły wielkością duże laskowe orzechy, i jeszcze o godz. 1 z południa nie wszędzie stopniały. Grad ten zrzucił szkody w polu, zniszczył kwiaty w ogrodzie i małe ptaszyny pozabijał. Rzecz dziwna, że w okolicy deszcz nawet wcale nie padał.

Dnia 2 donoszą z *Drezna*: Zewsząd nadchodzą tu wiadomości o szkodach, jakie zrzuciły deszcze ulewne, padając prawie bezustannie w ciągu dni pięciu, szczególniej też w okolicach górzystych. W wielu miejscach komunikacya na kolejach, drogach pocztowych i liniach telegraficznych została przerwana.

Podczas gdy cała *Europa* użala się na zbyteczne upały i susze, *Ameryka północna* jest jakby zalana od deszczów. Rzeka *Missisipi* tak wylała, iż zdawało się że drugi potop Noego nastąpił. Wszystkie niziny nadbrzeżne stoją pod wodą. Miasto *Kairo* zbudowane z nadzwyczajnymi kosztami na wysoku ładu, u spławu rzek *Ostrio* i *Missisipi* i obwarowane tamami i wałami zniszczyła powódź zupełnie. Oprócz tego rozwarła rozhukana rzeka powyżej *Nowego Orleanu* tamę plantacyi *Bella*, zniszczyła plon bawełny i cukru, uniosła trzody i zatopiła wiele ludzi. Nowy Orlean ma być pod wodą i łodzie pływają po ulicach. Szkód nie można jeszcze obliczyć, ale bez wątpienia będą bardzo wielkie. W sześciu tygodniach spadło wody trzecia część całej ilości wody rocznej. Niektóre udometra w jednym tylko dniu z d. 11 na 12 czerwea, napelniły się wodą z deszczu wysoko na 12 centymetrów, czyli na 4 cale 5, 2 lin. par.

Dnia 6 w *Anglii* w *Piemontcie* około godz. 3 zrana, dało się czuć lekkie trzęsienie ziemi, które trwało do 8 sekund, ale nie wyrzuciło żadnej szkody.

Dnia 7 o godz. 6 wieczorem, przeciągał gęsty rój motyli z okolic *Pragi Czeskiej* od północy ku południowi ponad *Trnowen* (w pobliżu *Mniszka*). Rój ten zajmował w szerokości około 100 sążni, a przeciągał przeszło 20 minut; zatem musiała liczba motyli wynosić kilka milionów. Dniem wprzód widziano podobny rój w *Wrocławiu*, ale ciągnął od zachodu na wschód.

Dnia 14. Nie dziwimy się wcale, że woda na r. *Wiśle* tak małą była w r. b. Podobny stan rzeczy dotknął także i inne rzeki, jak np. *Sekwanę*, gdyż jak piszą dzienniki, od niepamiętnych, bo od 139 lat nie widziano tak płytkiej *Sekwany* jak tego lata. Dnia 14 sierpnia, stała tam woda o 10 centymetrów niżej jak w r. 1719. Pod *Grenelle*, goście kąpielowi przechodzić mogli w bród rzekę. Ten brak wody wszędzie, przypisują powszechnie suszom i upałom, jakimi odznaczało się tegoroczne lato.

Dnia 18 na polach należących do dóbr *Sieliszcza* w gubernii *Kijowskiej* w Cesarstwie, upadł d. 18 o godz. 2 z południa, grad wielkości zwyczajnego orzecha i wielkie szkody w stojących wówczas na pniu zbożach zrządził.

Dnia 18 miasto *Savona*, położone na drodze z *Genui* do *Nicei* nad brzegiem morza Śródziemnego d. 18 zostało nawiedzone burzą. Oto są szczegóły podane telegrafem z Turynu. Z rana d. 18 wyładowały się jednocześnie zebrane nad sąsiednimi dolinami burze, z których każdej towarzyszyło przerwanie się chmur. Ludzie spali jeszcze, kiedy powódź rozlała się w dolinach, wszystko porywając co na drodze spotkała, tam szczególnie, gdzie się kilka prądów razem zeszło, poniosła szeroko zniszczenie. Wkrótce woda nie znajdując potrzebnego odpływu, podniosła się do przerażającej wysokości: tak że jakby ze słuz wypuszczona wdarła się do mieszkań nadbrzeżnych. Szczęśliwi jeszcze ci, którzy zdołali się na wyższe piętra albo na dachy wydostać, ale i ci nie wszyscy ocalili, bo powódź w mgnieniu oka prawie podmyła fundamenty domów, tak że ze wszystkiem co w nich i na nich było, zapadły się nie zostawiając nawet śladu gdzie stały, bo wzdęte wały ponanosily szlamu i kamieni tam, gdzie dawniej wznosiły się budowle. Z całego mostu na *Cetimbro* ani ślad nie pozostał; nawet most przez Rzymian jeszcze zbudowany na drodze do *Nicei*, który się już tyłu opierał powodziom, został ze zwaliskami swemi poniesiony do morza. Szkody są nieobliczone. Mnóstwo najpiękniejszych willi i letnich domków zupełnie znikło; winnice zostały razem z ziemią na której wzrosły zniszczone powodzią. Piękne laski cytrynowe i pomarańczowe z ziemią zrównane, wielkie drzewa oliwne i granatowe z korzeniami powyrywane; wszystko leży pomieszane z piaskiem, szlamem i kamieniami. Ale najcięższa jest strata

wielkiej liczby ludzi; liczą już trzynaście znalezionych ofiar. Dzienniki wychodzące w Savonie opisują przerażające sceny.

WRZESIEŃ.

Pogodny, suchy i ciepły. Pierwsze ośm dni były niepokodne i słone lecz ciepłe, następne dwadzieścia dwa pogodne i suche, zrana chłodne; w ogóle miesiąc ten cieplejszy był o 0,17 stop. R. niż zwykle. Pod względem stanu nieba, miesiąc ten odznaczał się stalszą pogodą, niż lat innych; jakoż w stanie normalnym stosunek dni pogodnych, do napał pogodnych i pochmurnych jest jak 7,3 : 10,4 : 12,3; w r. b. stosunek tychże dni jest jak 13 : 9 : 8. Stan powietrza był suchy, wody z deszczu spadło o 6 lin. par. mniej niż zwykle. Elektryczność atmosferyczna średnia miesięczna co do natężenia, jest 25 stopni; największe natężenie siły elektrycznej dochodziło 40 stopni d. 10 i 15 o godz. 8 rano przy mgłę opadającej; najmniejsze 10 stopni d. 1 i 17 rano przy niebie pochmurném.

Dnia 10 pokazywały się plamy na słońcu.

Największa wysokość wody na Wiśle dochodziła stóp 6 cali 2 d. 1.

Najmniejsza „ „ „ stóp 2 cali 1 d. 30.

Dnia 5 przedstawił *Wezuwiusz* prawdziwie magiczny widok. Spływająca z wysokości góry ognista lava, to niknąc wśród wąwozów, to pokazując się znowu, nadawała małej górze architektoniczne oświetlenie olbrzymiego pałacu.

Dnia 8. Elektryczny prąd telegraficznego drutu w *Zarze* był powodem wielkiego nieszczęścia. Na dniu 8 burza połączona z ulewnym deszczem, obaliła dwa słupy telegraficzne w pobliżu cydadelli bez uszkodzenia jednak drutu. Gdy burza przeszła zajęli się: stróż telegrafu i kilku artylerzystów podniesieniem słupów, a dotykając się drutu, uczułi lekkie uderzenie i widzieli iskry, ale na to nie zważali. Nagle wydało dwóch ludzi co drut trzymali, krzyk przeraźliwy: jeden z nich zachwiał się i padł bez duszy, drugi stał ogłuszony i nieruchomy; trzeci, którego pierwszy padając dotknął sobą w plecy, padł także z krzykiem na ziemię. W dotkniętém miejscu był jakby spalony, poczuł ogromne bólesci w głowie, szum w uszach i zaćmienie w oczach; obydwóm co trzymali drut spaliło ręce; jeden z nich, który pozostał przy życiu, opowiadał, że całe jego ciało i czaszkę przeszył niewypowiedziany ból i że prócz tego poczuł także szum w uszach i zaćmienie w oczach. W biórze telegraficzném równocześnie popękał konduktor na drobne cząstki. Powodem tego nieszczęścia był piorun, który uderzył między *Gospicem* a *Zarę* i po drucie sunął się w kierunku ku *Zarze*.

Dnia 20 o godz. 5 wieczorem, dało się czuć w *Epirze*, gwałtowne trzęsienie ziemi; dnia tego zawalił się w Walonie meczet, a w pobliskich wioskach runęło kilka domów. W *Wunie*, *Gimarze*, *Dremadzie*, *Pilurze* i t. d. zburzyło trzęsienie ziemi prawie wszystkie lubo mocno zbudowane domy. Liczba zabitych ludzi przy tym wypadku jest jeszcze niewiadoma. Nawałny dészcz pomnożył jeszcze bardziej nieszczęście.

Dnia 21. W nocy z d. 21 na 22 panowała na wodach *chińskich* straszliwa burza, okropniejsza jeszcze od tak zwanych typhonów. Szczególniej wielkie szkody zrządziła ona w porcie *Gwatau* leżącym na stałym lądzie naprzeciw *Hong-Kong*. O godz. 2 rano, bałwan wysoki na 25 stóp, wypadł od morza do pomienionego portu, zaniósł stojące na kotwicy okręty o 2 mile angielskie w ląd i zniósł naturalnie wszystkie budynki przez które przeszedł. Miasto poniosło znaczne szkody, a do 200 dżonk uległo rozbiciu.

Dnia 30 trzęsienie ziemi dotknęło miasto tureckie *Sofię*; dnia 30 i w dniach następnych, zapadło się 40 kamienie, 20 minaretów, 1 meczet, koszary i gmach telegrafu; spadające gruzy zabiły kilkoro ludzi, i bardzo wiele ranily.

PAŹDZIERNIK.

Dość suchy, mniej pogodny niż zwykle; w pierwszej połowie ciepły w drugiej chłodny, w ogóle o 1,2 stop. R. cieplejszy niż zwykle. Mgły zrana, osobliwie w drugiej połowie miesiąca były częste. Zmiany barometru były znaczne; największa zmiana dzienna wynosiła 8,2 lin. par. d. 29 na 30. Pod względem wilgotności miesiąc ten zbliżał się do stanu normalnego; co do stanu nieba był mniej pogodny niż zwykle, albowiem w stanie normalnym stosunek dni pogodnych, do napół pogodnych i pochmurnych jest jak 5,3 : 8,8 : 16,9; w r. b. stosunek tychże dni jest jak 6 : 4 : 21. Natężenie elektryczności średnie miesięczne wynosi 18,6 stopni, największe natężenie dochodziło 56 stopni, d. 26 o godz. 8¹/₂ rano przy mgle opadającej i wysokim stanie barometru; najmniejsze 0 stopni, d. 29 o godz. 9¹/₂ rano przy pochmurném niebie i wilgotném powietrzu.

Dnia 5, 11 pokazywały się plamy na słońcu.

Wysokość wody na r. Wiśle największa stóp 2 cali 0 dochodziła dnia 1 i 2.

Wysokość wody na Wiśle najmniejsza stóp 1 cali 4 od d. 21 do d. 31.

Dnia 1 z *Algeryi* donoszą, iż tam d. 1 miało miejsce w *Aumale* silne trzęsienie ziemi, które aż w *Algerze* czuć się dało.

Dnia 3 o godz. 6 min. 8 w *Lublanie* w *Galicji*, przy dość jeszcze jasném świetle dnia, widziano w kierunku na północ, piękny, kulisty,

blyszczący meteor, wielkości mniej więcej jednej trzeciej części księżyca, z bardzo mocnym, cokolwiek zielonkowatym światłem; spadając zupełnie cicho, rozdzielił się na kilka brył świecących. Lecz godniejszym uwagi jest, widziane niedawno w okolicy Lipska szczególniejsze zjawisko natury: nad jeziorem *Göttwickiem* w pobliżu grobu *S. Huberta* pojawiła się nagle w piękny dzień wrześniowy zaraz z południa, osobliwsza chmura w kształcie leżącego miecza. O godz. 4 zaczęła się posuwać naprzód, spuściła się ku ziemi w formie odwróconego kręgła i nakształt trąby nadpowietrznej, srożyła się po polach z okropnym szumem i świstem. Szczęściem nie natrafiła w przechodzie swoim na żadne pomieszkanie ludzkie, ale za to wyrzuciła w powietrze snopy owsa, rzepę, a nawet koty i zające. Zatrudnieni na pobliskim polu robotnicy, myśleli z początku że to grad bije, lub że na pobliskiej kolei zetknęły się dwie lokomotywy ze swemi wagonami.

Dnia 9 o godz. 9 min. 46 przed południem dało się czuć w *Epirze* gwałtowne trzęsienie ziemi.

Dnia 11 około godz. 3 z rana było w *Tryeście* dość mocne trzęsienie ziemi.

Dnia 12 w *Walonie* w *Epirze* było znowu trzęsienie ziemi.

Dnia 16 Kurjer Warszawski donosi: „W ogrodzie zwanym *Ruda* za *Marymontem*, ukazały się maliny i świeże fioletki, które po raz drugi w tym roku zakwitły; zaliczamy to do osobliwości tegorocznej, która zapewne skutkiem pięknych dni jesieni pojawiła się.”

Dnia 16 w *Ittendorf* przy *Bodensee* o godz. 0 min. 29 po południu, czuć się dało trzęsienie ziemi. Tegoż samego dnia w wieczór w *Szwecyi* dało się czuć silne wstrząśnienie ziemi.

Dnia 17 po południu miasteczko norweskie *Toinsberg* z trzema tysiącami mieszkańców doznało wielkiego strachu i niemalżej szkody. O godz. 4 wieczorem, spostrzegło kilku robotników u podnóża wzgórza zamkowego, gdzie leży północna część miasteczka, znaczną rozpadlinę, która rozszerzała się coraz bardziej, a po upływie godziny zapadło się w ziemię dziesięć budynków mniejszych i większych. Inne trzy domy stoją nad przepaścią i co chwila mogą się zsunąć. Mieszkańcy odbywają strażę, czuwając nad własnością uratowaną od zguby i przestrzegają nieostrożnych; by się nie zbliżali do tej rozpadliny. Z domów zapadłych sterczą jeszcze tylko dachy z pod ziemi. Chociaż główna rozpadlina miała 30 stóp głębokości i napełniona była wodą aż niemal po same brzegi, ludność północnej części miasteczka wyniosła się całkiem z pomieszkai.

Dnia 17 mocne trzęsienie ziemi czuć się dało w *Wogiezach* (we *Francyi*). W wiosce *Remirement* leżącej pośród gór najwyższych, podłogi ceglane w domach zbudowanych na skale, podnosiły się jak ziemia, pod

którą kret ryje; szyby się trzęsły jak od silnej kanonady, mury stojące na skałach porysowały się mocno. Było pięć wstrząśnień, każdemu towarzyszył huk podobny do grzmotu i jakby wystrzał działowy: trzęsienie szło z północy ku południowi.

W *Mondorf* wykopano studnię artezyjską na 2247 stóp paryzkich głęboką; jest to największa głębokość studni dotąd znana. W tej głębokości temperatura wody okazywała 22 $\frac{1}{2}$ stopni R., co daje wzrost temperatury o 1 stopień na każde 123 $\frac{1}{2}$ stóp paryzkich zagłębienia.

Dnia 18 donoszą z *Gdańska*: „W początku ubiegłego tygodnia (d. 18) mieliśmy deszcz 24 godzin trwający, następnie czas mglisty lecz powietrze łagodne i ciepło do 12 stopni dochodzące. Z okolic *Torunia* i *Kujaw* donoszą, że miliardy gasienic dotąd nieznanych, niszczą widocznie posianą pszenicę; w *Pomeranii* zaś myszy wiele szkody w siewach poczyniły.

Dnia 19 w skutek tak zwanego oberwania się chmury, które miało miejsce dnia 19 b. m. z rana w okolicach *Gemmos* i *Cassis*, rzeka *Have-rone* ze wszystkimi do niej wpadającymi wodami tak wezbrała, że *Ro-quevaire*, *Aunel* i *Aubagne* zupełnie zostały zalane i szkody zrządzone w tych miastach i ich okolicach są niezmierne. Dzienniki marsylskie przepelnione są opisami tych okropności, przy których na szczęście jeden tylko człowiek postradał życie. Mosty, drogi, wodociągi i kanały wszędzie są poniszczone, domy zawalone lub popękane. Komunikacya między *Aix* i *Marsylią* zupełnie jest przerwana.

Dnia 29 jeden z ogrodników warszawskich przyniósł na targ na Ordynackiem gałązkę drzewa wiśniowego, kwiatem powtórny pokrytą. Jestto osobliwością, ale ciepły stan dni ubiegłych był także osobliwością.

W ostatnim tygodniu miesiąca września i w pierwszym tygodniu miesiąca października nawiedziły *Norwegią* i wszystkie jej wybrzeża niesłychane burze i nawalne deszcze.

Dnia 30 z *Ankony* donoszą o spustoszeniach, jakie sprawiły burze w ostatnich dwóch dniach października u wybrzeża Adryatyku. Od ujścia *Fronto* aż do gór pod *Pessaro*, rozbiło się wiele okrętów z wielką stratą w ludziach i ładunkach; 5 większych okrętów, 14 bark rybackich i 13 mniejszych statków doznało tego smutnego losu. Z okrętów były: 2 tureckie, 2 greckie, 1 austriacki. Z mniejszych statków: 5 papieżkich i 7 austriackich; jeden nazwany *Gardetta*, znaleziono spodem do góry wywrócony. Z dwóch okrętów tureckich należał jeden do marynarki wojennej, drugi był handlowy; z załogi pierwszego liczącej 76 ludzi, uratowano 44; na drugim było 25 głów, z których 19 ocalono. Z czternastu ludzi, którzy znajdowali się na austriackiej brygantynie *Accorto*, uratował się tylko jeden; na beli wełny, którą balwany wyrzu-

cily na brzeg; okręt rozbił się, jego ładunek bawelny uratowano częściowo, ale ładunek zboża utonął całkowicie.

LISTOPAD.

Dość pogodny, mglisty, prawie cały mroźny, więcej do zimowego niż jesiennego miesiąca podobny, o 3,2 stop. R. zimniejszy niż zwykle. Pod względem stanu nieba miesiąc ten był nieco pogodniejszy niż zwykle, albowiem w stanie normalnym stosunek dni pogodnych, do napół pogodnych i pochmurnych jest: 2.9 : 6.1 : 21.0; w r. b. stosunek tychże dni jest jak 4 : 5 : 21. Trzy dni 9, 29, 30 odznaczały się mgłą nadzwyczaj gęstą przez całe dni trwającą. Z powodu zbyt wczesnych mrozów, pozostałe w polach kartofle, buraki i kapusta zamarzły. Stan elektryczności atmosferycznej co do jej natężenia średni miesięczny jest 22.1 stopni, największe natężenie dochodziło 64 stopni d. 9 o godz. 9¹/₂ rano przy gęstej mgle opadającej, najmniejsze 0 stopni d. 28 o godz. 8 rano przy niebie pochmurném.

Dnia 11 i 12 pokazywały się plamy na słońcu.

Wysokość wody na Wiśle najwięk. dochodziła stóp 2 cali 7 d. 30.

„ „ „ najmniejsza „ „ 1 cali 5 od 1 do 8.

Dnia 1 z *Suwalk* donoszą: „U nas tu od d. 1 listopada w sam dzień Wszystkich Świętych rozpoczęły się mrozy, a d. 5 wieczór jak śnieg zaczął pruszyć tak ciągle posypuje, i od tego czasu po Suwałkach sankami codziennie jeżdżą i na stałą zimę już się zanosi; przed temi zaś mrozami takie tu ciepło było, że w październiku kasztany, jabłonie zakwitły w powiecie Maryampolskim.

Dnia 4 z *Turynu* donoszą: iż w nocy d. 4 dały się czuć dwa lekkie falujące wstrząśnienia ziemi: jedno o god. 2¹/₂, drugie o god. 5¹/₂ rano.

W nocy z d. 6 na 7 w *Warszawie* spadł śnieg obfity, blisko na 5 cali wysoko, tak iż dnia następnego sankami jeżdżono; powierzchnia ziemi przedstawiała obraz środka zimy. Dnia 8 z rana mróz dochodził 8.3 stop. R. przy słabym wietrze północno-zachodnim i gęstej mgle. Elektrometr o godz. 8 rano pokazywał silne natężenie siły elektrycznej do 60 stopni dochodzące.

Dnia 7 podobnie jak u nas i w *Wiedniu* d. 7 śnieg zasypał ulice miasta. To samo było w tymże czasie w *Tryeście*, z tą tylko różnicą, że śnieg krócej się bielił w tém mieście jak u nas.

Gazeta Wiedeńska pisze: w pobliżu *ołomunieckiej* piwiarni, jabłko zrodziła po raz drugi jabłka znacznej wielkości, które zupełnie dojrzały. Wszystkie te jabłka oberwano i rozesłano różnym osobom za osobliwość.

Pierwszych dni listopada cała prawie *Szwajcarya* okryła się śniegiem i po kilka stopni było mrozu, nawet dnia jednego spadł śnieg nad jezio-

rem *Genewski*em. Obawiają się o winnice aby nie pomarzły. Te same dochodzą tu wiadomości z Włoch, gdy tymczasem z Północy zaledwie o przymrozkach słyhać.

Dnia 8 na wyspie *Reunion* dawniej *Bourbon* nastąpił świeży wybuch wulkanu. Cała ta wyspa *Bourbon* jest składem żywiołów palnych, wulkaniczna i góry ją przerzynające patrzą od wieków na szczyt swój 6771 stóp wysoki, ztąd wulkan nieustający *Piton de Fournaise* zieje ciągle płomienie i lawy. Ale nigdy jeszcze z taką gwałtownością nie występował jak w listopadzie. D. 8 b. m. puścił strumienie lawy palnej niszczącej wszystko wokoło siebie, z przerażającą powagą płynie do morza i przerywa całą komunikację. W obwodzie *du Vent* przerwał bity gościńnic na 400 metrów wszecz i napiętrzył lawę kupami na 3—4 metrów wysokości.

Dnia 8 n. s. upadł pierwszy śnieg w *Petersburgu* i z rana dnia tegoż zjawily się na ulicach sanki. Odtąd sanna trzyma się z mrozami od 3 do 10 stopni. Przy ciągłych mrozach d. 10 kra ukazała się na *Newie* i mosty pływające zostały zdjęte. W nocy dnia tegoż *Newa* w kilku miejscach stanęła.

Pod dniem 9 Kurjer Warszawski donosi: Uśmiechano się z wrzósów i innych powodów przytaczanych na poparcie wcześnej zimy, a tymczasem zima na dobre i nadspodziewanie zawitała do nas i to jeszcze przed św. Marcinem. Rozpoczęcie jej możemy datować od d. 6 listopada, w którym pierwszy ukazał się śnieg podtrzymywany lekkim przymrozkiem w dniu 7, a utrwalony zupełnie d. 8 czyli wczoraj, w którymto dniu mróz doszedł do 9° R.

Dnia 9 według wykazu głównego Obserwatoryum fizycznego w *Petersburgu*, d. 9 listopada n. s. było już tamże 7.5 stop. R. zimna; w *Moskwie* 7.4 stop.; w *Mikołajewie* 2.2 stop.; w *Odessie* 2.6 stop.; w *Rewlu* 4.1 stop; w *Rydze* 7.3 stop.; w *Warszawie* 6.2 stop. R. Tylko w *Kijowie* było jeszcze 7 stopni ciepła.

Za osobliwość donoszą z Włoch południowych wielkie śniegi, które w królestwie *Neapolitańskim* pokryły w pierwszych dniach listopada wspaniale wyżyny między *Sulmoną* i *Castel di Sangro*, zwane *Piandicinese miglia* i tworzą rozgraniczenia między *Tyreńskim* a *Adryatyckim* morzem, śnieg spadł tak obfity, że poczta z *Abruzów* musiała pozostać czas dłuższy. Jednak nie tylko w północnych *Abruzach* ale oraz i w kraju *Samnitów* pokrył śnieg szczyty gór, nawet *Wezuwiusz* i *Somo* od północnej strony pokryte były białą osłoną śniegu.

Dnia 11 dyrektor obserwatoryum w *Lizbonie* *Pegado* doniósł telegrafem elektrycznym do Paryża o trzęsieniu ziemi, jakie miało miejsce w *Lizbonie* d. 11 b. m. o godz. 7 min. 20 rano. Trzęsienie trwało 10 sekund, poruszenie jego poziome było od północy ku południowi.

Wstrząśnienie było ogólne, ludność miejska wybiegła na ulicę i na plac; jeden młody człowiek w przestrachu wyskoczył oknem. Mur szkoły politechnicznej obalili się i zasypał cięśłą swemi gruzami. Dzwonnica ermitażu *Guja* zawaliła się. Kolumny teatru *Donna Maria* spadły z przysionku, wstrząśnienie czuć się dało na około Lizbony; wielkie zniszczenia miały miejsce w Belem.

Dnia 11 *Monitor Lizbony* donosi niektóre bliższe szczegóły o ostatniém trzęsieniu ziemi, które dało się uczuć d. 11 b. m. przed godziną wpół do siódmej rano; w południowo-zachodniej części półwyspu *Pyrenejskiego* i w *Lizbonie* trwało przez 6 sekund. W szkole politechnicznej zawalił się mur, obalili się także jedna dzwonnica, w teatrze *Donna Maria* zawaliły się kolumny i prawie wszystkie kościoły zostały mniej więcej uszkodzone. Od roku 1807 nie dało się uczuć w Lizbonie tak silne wstrząśnienie. Dnia poprzedniego barometr spadł bardzo nisko.

Na morzu *Czarnem* panowały silne burze. Statek austriacki *Federigo* naładowany zbożem, zatonął w pobliżu Warny, ale osadę ocalił inny okręt. Rozbił się także jeden okręt angielski, osada jednak również uratowaną została. Obawiają się wielu innych klęsk tego rodzaju.

Dnia 11 w *Setubal* w *Portugalii* trwało trzęsienie ziemi d. 11 b. m. od godz. 7¹/₂ do 9 rano, większa część miasta leży w gruzach. W jednej z dzielnic miejskich nie ostał się kamień na kamieniu. Cała ludność mieszka pod namiotami za miastem i doznaje nędzy niewymownej.

Dnia 13 donoszą z *Madrytu*, iż w *Sevilli* miało miejsce trzęsienie ziemi; główne gmachy są uszkodzone.

Listy z *Rzymu* donoszą, iż w połowie listopada tak w tém mieście jak i w całym terytoryum *Ankony* spadł śnieg, co się nigdy nie zdarzyło w obecnej porze roku. Podobnież i we *Florencyi* od kilku tygodni spadł śnieg i panuje mocne zimno. Ludność nie przyzwyczajona do mrozu cierpi wiele.

Gromadząc szczegóły ze wszech stron o tegorocznej zimie, przekonujemy się, iż nietylko u nas tak wczesnie się srożyła ale i wszędzie. I tak w południowej *Francyi* nastąpiło od d. 30 października nagle tak zimne powietrze, że w studniach pozamarzała woda, a nawet na rzece *Yonnie* pokazała się kra w kilku miejscach. Także w *Hawrze* było d. 4 b. m. o godz. 6 rano 3, a w *Rouen* przeszło 3 stopnie zimna. Z *Chambéry* donoszą z d. 30 z. m., że góry *Mont-du-Chot*, *Mont-Grenier* były już okryte śniegiem. Także na wyspie *Korsyce* i w *Sardynii* spadły już śniegi z końcem października, jak również i na wybrzeżu morskiem między *Genuą* i *Nissą*. W *Marsylii* i w całej dolinie *Rodanu* burza zrzuciła na d. 30 z. m. wielkie szkody poprzedniczka mrozów, i zerwała część wiszącego mostu na *Rodanie*, którego długość wynosi 100 metrów.

Dnia 15 w *Sevilli* zerwała się taka burza z ulewą niesłychaną, że w dziewięciu ulicach ustala całkiem komunikacya. Ulice te są jak zwykle w miastach hiszpańskich bardzo wąskie, nie mają prawie żadnych kanałów odpływowych, i dlatego każda większa ulewa tamuje drogi zupełnie.

W *Neapolu* przewidują, że *Wezuwiusz* w krótkim czasie w nadzwyczajnym przedstawi się widoku, rozpada się na wielu miejscach, a małe poboczne kratery wyrzucają ciągle na różnych punktach rozpaloną lawę. Obawiają się, ażeby nasyp utworzony z nagromadzonych materii wulkanicznych nie zapadł się nagle, co by mogło spowodować straszną katastrofę w zbudowanych na pochyłości góry miejscowościach *Resina* i *Portici*.

Dnia 17 donoszą z *Beerfelden* z księstwa *Hesskiego*: Deszcz obfity, który padając zaraz marznął i jakiego najstarsi ludzie jeszcze nie widzieli, przyszedł wielkie szkody w lasach i polach. Począwszy od 17 do 19 listopada od rana deszcz bezustannie padał, w czasie gdy termometr pokazywał zero albo blisko tegoż. Deszcz zaledwie padłszy na ziemię, zamieniał się zaraz na warstwę lodu, pokrywającą wszystkie przedmioty, a która w końcu doszła do grubości 5 lub 6 centymetrów, tak dalece, że po niej można się było ślizgać na łyżwach po ulicach bez najmniejszej przeszkody, więcej niż na milę odległości. Świerki i sosny pokryte tak grubym szronem, miały postać nie drzew ale słupów lodowych. Można mieć wyobrażenie o massie lodu jaką każde drzewo dźwigało: z doświadczeń odbytych w tym celu, drzewo jałowcowe wysokie na jeden metr znosiło ciężar 15 kilogramów (37 funtów pols.), młoda sosna na jeden metr wysoka 33.8 kilogramów; młode krzewy dębu, mające od 16 do 18 centymetrów obwodu, rosnące w odosobnieniu, zostały pod ciężarem połamane i powalone na ziemię, i przedstawiały smutny widok; wszystkie krzewy które nie znalazły drzewa bliższego i silnego, na którymby się mogły oprzeć, albo których wierzchołki nie mogły osiągnąć ziemi, zostały połamane.

Dnia 18 donoszą z *Paryża*: W południowo-zachodniej *Francyi* a mianowicie w departamencie *Landes* panuje od przeszłego tygodnia zimno dochodzące do 9 stopni C.

Dnia 19 donoszą z *Nissy* z *Włoch*: Stan atmosfery w ciągu bieżącej zimy jest szczególny. Deszcze prawie nie ustają, a w sąsiedniej *Francyi* obawiają się powodzi. Rzeka *Var* i okoliczne, silnie wezbrały. Przed kilką dniami panowała tu burza z błyskawicami. Temperatura mimo deszczów utrzymuje się wysoka, i w przecięciu wynosi 9 stopni ciepła w cieniu, a 20 stopni na słońcu.

Dnia 21 Kurjer Warszawski pisze: „Korzystając z zimy i ustalonego lodu, w niedzielę d. 21 staw łażeniowski zaczernił się od liczby amatorów jazdy na łyżwach. Toż samo bez wątpienia powtórzy się jutro.

Dnia 21 donoszą z *Gdańska*, iż tam w ciągu tygodnia (od 21—27) trwały ciągle mrozy od 4 do 8 stopni. Trochę śniegu przypadło i sanna w okolicach *Gdańska* ustaliła się. Wisła stanęła w całej długości.

Dnia 25 w *Anglii* w *Breadfortskim* powiecie spadł śnieg, który stopniawszy zaraz, pokrył ziemię gładką i dość twardą powłoką lodu, co spowodowało wiele nieszczęśliwych wypadków i nie mało zamieszania. Nikt nie ważył się wyjeżdżać kołami, kilku wiekowych ale jeszcze dość czerstwych ludzi, jedynie z nadzwyczaj naglej zmiany temperatury jak utrzymują lekarze, umarło nagle; po fabrykach wstrzymano na jakiś czas roboty, gdyż robotnicy lękali się wychodzić z mieszkania, a do szpitalów przywieziono do 20 osób z złamaniami albo wywichniętymi członkami.

Dnia 26 miasto *San-Francisco* w *Kalifornii* nawiedzone zostało dnia 26 b. m. silném trzęsieniem ziemi.

Dnia 29 w *Biaritz* we *Francyi* miało miejsce trzęsienie ziemi. Montfort tak go opisuje: „Okolo god. 1 po południu nadzwyczajna mgła unosiła się w atmosferze i nadawała widokręgom tło niezwykle, które mi się kazalo domyślać jakiegoś wypadku. Tak byłem wzruszony tym widokiem, iż mówilem niektórym osobom o trzęsieniu ziemi. W głowie czulem ociążałość, opuściłem moje bióro osłabiony i jakby złamany z utrudzenia. Termometr pokazywał 13.5 stopni ciepła; morze było szalone i zielonawe, pies mój schował się pod łóżko. Dwa barany pasące się na podwórzu znikły dla ukrycia się nie wiadomo gdzie. Była godzina 1 min. 10, gdy stojąc na środku pokoju uczulem kołysanie się podłogi i wszystkich przedmiotów znajdujących się na stole. Powzięłem zaraz przekonanie iż to jest prawdziwe trzęsienie ziemi i dostrzegłem wyraźne chwianie się domu, a to przez zmianę położenia poziomu mego okna i poziomu morza przeciwnieległego. Kołysanie to trwać mogło od 4 do 5 sekund i miało kierunek bardzo regularny od północy ku południowi. Przedmioty zawieszane u sufitu w kuchni i sali jadalnej po pięciu minutach jeszcze się kołysały w tym samym co wprzódy kierunku. W godzinę potem mgła się rozproszyła, a upał słoneczny dopiekał nadzwyczajnie jakby w miesiącu sierpniu, chociaż termometr nie zmienił się. Powtórna mgła pokryła potem niebo, jój elektryczność rozbiegła się w kilku błyskach, po których dało się słyszeć uderzenie piorunu. Trzęsienie to dało się czuć także w *Bajonnie*, w *Anglez*, w *Saint-Palais*, pojawiły się też same zjawiska co w *Biaritz*. Na wielu innych miejscach drzwi się pozamykały z loskotem, osoby poupadały, pasterz widział jak jego trzoda była silnie podniesiona. W *Saint-Jean-Pied de Port* dachówki oderwane były od dachu, jeden komin upadł, wiązania dachów najsilniejsze trzeszczały gwałtownie, meble i zegary silnie były poruszane; kołysaniu się ziemi zdawał się towarzyszyć szum głuchy; osoby przechodzące chwiały się jakby ziemia usuwała się z pod ich nóg.

GRUDZIEŃ.

Niepogodny, wilgotny i mglisty, w pierwszych sześciu dniach ciepły, w następnych szesnastu mroźny; w trzech przedostatnich łagodny, w ogóle o 0.83 stop. R. zimniejszy niż zwykle. Zmiany temperatury były częste i niekiedy znaczne; i tak, dnia 16 w południe termometr pokazywał 0.7 stopni ciepła, następnie po zmianie wiatru zachodniego na północny, w wieczór zniżył się do —8.1 stop. R. niżej zera. Dnia 13 w czasie przejścia księżyca przez równik niebieski i razem w pierwszej kwadrze, nastąpiło znaczne zwiększenie się mrozu; przeciwnie d. 22 po przejściu księżyca przez punkt przyziemny, znaczne podwyższenie się temperatury. Pod względem stanu nieba miesiąc ten był mniej pogodny niż zwykle, albowiem w stanie normalnym stosunek dni pogodnych do napół pogodnych i pochmurnych jest jak 3.4:5.1:22.5; w r. b. stosunek tychże dni jest jak 3:2:26. Sześć dni 10, 11, 12, 13, 14 i 15 odznaczały się grubą mgłą, w czasie której drzewa pokryte były obfitym szronem. Stan elektryczności atmosferycznej co do jej natężenia średni miesięczny jest 16.8 stopni, największe natężenie siły elektrycznej dochodziło 46 stopni d. 12 o god. 9 rano przy mgłę opadającą; najmniejsze 0° stopni d. 23, 25 i 27 przy wilgotném powietrzu.

D. 14, 17 i 18 pokazywały się plamy na słońcu.

D. 4 lody na Wiśle w skutek odwilży puściły.

D. 13 Wisła powtórnie stanęła.

Wysokość wody na Wiśle największa dochodziła stóp 6 cali 8 d. 5.

„ „ „ „ „ „ „ „ „ „ „ „ 2 „ 8 d. 16.

Dnia 3 otrzymano wiadomość przez sztafetę z *Nowej Alexandryi*, iż tamże wczoraj d. 2 o god. 10 z rana, przy wysokości wody stóp 3 nad zero, lody ruszyły i całym korytem rzeki płynęły. Dziś wysokość wody pod *Warszawą* stóp 2 cali 10.

Dnia 4 piszą z *Rzymu* pod d. 4: „Jeżeli jeszcze przez 5 dni deszcz popada, będziemy mieli powtórzenie powszechnego potopu, albowiem będzie to czterdzieści dni i nocy nieustannego deszczu. Od końca miesiąca października nie widzieliśmy ani razu słońca, nie mieliśmy ani jednego promienia Transmontany. Jak się można było spodziewać *Tyber* wystąpił z brzegów. Całe cyrkuły *Ripetta*, *Ghetto* i *plac Panteonu* są zalane. *Panteon* przedstawia szczególne widowisko, zewnątrz kolumny wystają z łona wody, wewnątrz obszerna plachta wody pokrywa ziemię. Można by sądzić, że to jedna z łazienek *Karakalli*, której mozaiki istnieją jeszcze, albo jaka z tych grot olbrzymich, do których tylko łodziami dostać się można. Woda stoi przeszło na 10 stóp wysoko. Mnóstwo publiczności płaci przy drzwiach zakrytych aby oglądać ten widok i nikt nie żałuje pieniędzy które dał za wejście.

Dnia 4 w *Jung Bundau* w *Czechach* widziano świetną zorzę północną, tegoż samego wieczora widziano zorzę w *Gaesdonck* przy *Goch*. W *Pradze* podczas zorzy uważano znaczną zmianę w zбочeniu igły magnesowej.

Dnia 9 w Kantonie *Montrejean* we *Francyi* spadł kamień napowietrzny czyli aerolit. Dwa wielkie odłamy tego kamienia znalezione były w gminach: *Aussun* i *Clarac*. Odłam w *Aussun* zagrażył się w ziemię na jeden metr i kilka centymetrów głęboko; otwór zrobiony przez niego miał od 30 do 40 centymetrów średnicy. Kamień ten ważył około 45 kilogramów; mieszkańcy z okolicy rozłukli go na kilka części i temi się podzielili. Ksiądz *Fourment*, który był obecny przy odkopywaniu aerolitu, zatrzymał dwa dość znaczne odłamy, przeznaczając je dla seminarium *Polignan*. Odłam miał postać zaokrągloną, powierzchnię czarną i gładką; masa jego podobną była do mass wulkanicznych, okazywał postać mieszaniny różnych ciał mineralnych koloru szarego. Bryła w *Clarac* spadła na dach słomiany, który przebiła na wylot złamawszy dwa drągi służące za podpory krokwiom. Osoby które przybiegły dla widzenia kamienia nie mogły się go dotknąć, tak bowiem w pierwszej chwili był gorącym. Przed rozdzieleniem go na części ważył od 8 do 10 kilogramów. Ksiądz w *Clarac* ma u siebie największy odłam, równy prawie połowie całej bryły, która miała kształt małego okrągłego bochenka chleba od 8 do 10 centymetrów grubości a od 14 do 15 centymetrów średnicy. Odłamy te przesłane zostały do Akademii umiejętności paryżkiej, dla zrobienia z nich rozbioru chemicznego i porównania z innemi dawnymi aerolitami.

Dnia 15 z wyspy *Reunion* donoszą o wybuchu wulkanu noszącego nazwę *Grand-Brule*. Lawa załala znaczną przestrzeń gruntu i część traktu publicznego, lecz w części kraju nieosiedlonój.

Dnia 16 w Kijowie *Dniepr* stanął w nocy z d. 16 na 17; nazajutrz spadł śnieg i rozpoczęła się sanna.

Dnia 21 przez 24 godzin panowała gwałtowna burza połączona z błyskawicą i deszczem w okolicy *Bajony* i zrządziła szkody na wodzie i lądzie.

W końcu grudnia nawiedziła *Londyn* gruba mgła (fog) jakiej nikt nie pamięta. Świece wśród dnia zapalono, a na ulicach na parę stóp ledwie można było dojrzyć, tak że zwyczajne czynności dnia zostały przerwane. Wiele ztąd fatalnych wypadków wynikło. W poniedziałek wieczorem (d. 27) pociąg przechodzący na stację w *Hackney*, w tej grubój mgle rozbił swą lokomotywę i trzy wagony piérwszej i drugiej klasy i skaleczył okropnie 22 osób. Grubość mgły i ciemność nie dozwalały dać tym nieszczęśliwym ratunku, co zwiększyło okropność tej katastrofy.

MATERYAŁY DO STATYSTYKI KRÓLESTWA POLSKIEGO

NA ZASADZIE AKT URZĘDOWYCH,

PRZEZ

Ludwika Wolskiego.

I. ROZLEGŁOŚĆ KRÓLESTWA.

Królestwo Polskie położone między $35^{\circ} 19'$, a $41^{\circ} 54'$ długości wschodniej i między $50^{\circ} 3'$, a $55^{\circ} 6'$ szerokości północnej, ma według pomiarów trygonometrycznych, rozległości mil kwadratowych jeograficznych 2320.21 = włók polskich 757966 = wiorst kwadratowych 111867 = desiatin 11653011 = kilometrów kwadratowych 127309 = hektarów 12730919 (*).

Długość linii granicznej wynosi wiorst 2,820, to jest:

od strony Cesarstwa Rosyjskiego	1,205 wiorst	
„ Galicyi	487	”
„ Prus	1,128	”

II. SKŁAD KRÓLESTWA.

Królestwo dzieli się na 5 gubernij, 39 powiatów, 77 okręgów sądowych; mieści w sobie: miast 453, z tych: rządowych 225 i prywatnych 228; gmin 4,935, które obejmują wsi: prywatnych 17,837, rządowych 3,446, donacyjnych 837, instytucyjnych 122, należących do kass miejskich 83; razem wsi 22,613.

Z ogólnej rozległości całego Królestwa przypada:

na gubernią Warszawską 672 mil kwadr.

„ Radomską	439	”
„ Lubelską	564	”
„ Płocką	303	”
„ Augustowską	342	”

(*) Cyfry te otrzymane zostały z zamiany mil, przyjmując, że 1 mila kwadr. jeograf. zawiera 326.67993 włók = 48.21440 wiorst kwadr. = 5022.39357 desiatin = 54.869684 kilometrów kwadr. = 5486.9684 hektarów,

III. KOMMUNIKACYE LĄDOWE I WODNE.

Do r. 1819 kraj nasz do komunikacyi miał tylko drogi zwyczajne i rzeki. Dla wzrostu miast, nadawano niektórym z nich przywileje, że kupcy prowadzący towary, omijać ich nie mogą. Zastrzeżenie to jak z jednej strony zmuszało podróżnych do trzymania się pewnych oznaczonych kierunków, tak z drugiej skłaniało władze do starannego utrzymywania tych kierunków. Do tego używanym był szarwark, czyli robocizna, dostarczana przez mieszkańców w naturze.

Z ustalonych tym sposobem kierunków, powstały różne trakty jak: Gdański, Wrocławski, Krakowski i t. d. prowadzące do miast odpowiednich.

Od r. 1819 ważniejsze z tych traktów zaczęto funduszami skarbowemi przerabiać na bite i myślano o udogodnieniu komunikacyj wodnych obok oczyszczania rzek większych z zawałów i nadawania im jednostajnego biegu; w roku 1825 rozpoczęto budowę kanału Augustowskiego, od roku 1842 przerabiają się szarwarkiem drogi zwyczajne na bite 2go rzędu, nakoniec w r. 1845 otworzono dla jazdy pierwszą część wyrobionej kolei żelaznej; dziś więc w kraju posiadamy różne ulepszone komunikacje.

Pierwszą zasadę do tego, położyło postanowienie Księcia Namiestnika Królewskiego z d. 15 maja 1816 r. (Dziennik Praw tom I, str. 389), które szarwark odrabiany już oddawna, lecz nie poddany pod należycie określone zasady, przeznaczyło jedynie tylko do utrzymywania dróg i oddało go pod kontrolę Władz Administracyjnych; wszakże nie oznaczyło ono ani ilości dni, ani odległości dostawy i dlatego do r. 1820 wydawane były na wiosnę i jesień szczegółowe tymczasowe postanowienia, oznaczające początkowo na 8 lub 6 dni szarwarku z każdego dymu, to jest, domu mieszkalnego po wsiach, a komina nad dach wyprowadzonego po miastach i to z odległości trzymilowój.

Ukaz NAJWYŻSZY z d. 29 sierpnia 1820 r. (Dziennik Praw tom VII, str. 78) w celu spiesniejszego przyprowadzenia do skutku rozpoczętej budowy dróg bitych i dla usunięcia niedo-

godności przy odbywaniu tylko w naturze szarwarku, rozdzielił go w następujący sposób:

4 dni z dymu przeznaczył do dróg publicznych bitych, a nie więcej jak dwa dni z odległości jednej mili do dróg miejscowych, innych jak trakty bite.

W rozwinięciu téj zasady, przepisano, że te 4 dni szarwarku mają być uiszczane w opłacie:

za dzień sprzężajny po kop. sr. 30,

za dzień pieszy po kop. sr. 15

i w taki sposób, żeby z dymu rolnego czyli ciągłego opłacano za 2 dni sprzężajne i 2 dni piesze, a z dymu nierolnego za 4 dni piesze; tak więc opłata za szarwark ten, wynosiła z dymu rolnego kop. sr. 90, z dymu nierolnego kop. sr. 60 rocznie.

Tak ustanowiona opłata weszła na budżet funduszów krajowych pod nazwą opłaty *szarwarkowej*, z przeznaczeniem na budowę i konserwacyą dróg bitych.

Pozyskanemi ztąd funduszami, przystąpiono do skutecznego rozwinięcia robót około dróg bitych, a dla zasilenia jeszcze tych funduszów, zaprowadzono opłatę *myta drogowego*, której taryffa przepisana została postanowieniem Księcia Namiestnika z d. 20 listopada 1821 r. (Dziennik Praw tom VII str. 262). W miarę kończenia dróg na pewnej przestrzeni, przynajmniej na długości jednej stacji pocztowej, opłata ta pobieraną była od przejeżdżających, wyjąwszy włościan.

Że jednak pobieranie myta tego, połączone było z rozmaitemi niedogodnościami, a z drugiej strony dochód z niego bynajmniej nie wystarczał na pokrycie wydatków, jakich wymagało utrzymanie dróg bitych już ukończonych, tudzież doprowadzenie do skutku ogólnego planu komunikacyj lądowych i wodnych, przez wyrobienie dalszych jeszcze dróg lądowych i przysposobienie rzek do splawu; przeto Ukazem z d. 2 (14) maja 1838 r. (Dziennik Praw tom XXII, str. 191) opłata ta została uchyloną, a w miejsce jój, niezależnie od funduszów na cele te corocznie w budżecie skarbowym zamieszczanych, tudzież dochodu szarwarkowego i mostowego, ustanowiono osobny pobór na granicy kraju, przy wchodzie i wychodzie wszelkich towarów lądem i wodą prowadzonych, nadto zaprowadzono następujące dodatkowe opłaty:

50% od cedul furmańskich,

10% od wszelkich innych opłat, pobieranych w kassach pocztowych,

10% opłaty stempowej, i *dotatkową* opłatę szarwarkową po złp. 24 rocznie z każdego dymu dworskiego tak ciągłego jak i pieszego, w posiadłościach położonych przy traktach bitych, a po zł. 12 z każdego innego dymu dworskiego, to jest gdzieindziej położonego.

Nakoniec w wykonaniu NAJWYŻSZEGO Ukazu z d. 3 (15) czerwca 1858 r. (Gazeta Rządowa z d. 10 (22) lipca 1858 r. Nr 158) opłata szarwarkowa tak dawna jak i dodatkowa połączona z podymnem i wedle nowych zasad uregulowana została.

Co się tyczy owych dwóch dni szarwarku z dymu, które wspomniany Ukaz NAJWYŻSZY z r. 1820 pozostawił w naturze, te przeznaczone zostały do utrzymywania dróg innych jak trakty bite, z możliwością wymagania powinności tej z odległości jednomyliowej od traktu, a późniejsze zarządzenia dozwoliły używania jej także do uprzątania zasp śniegowych i wysadzania drzew alejowych przy traktach bitych. Dziś dymów, ulegających powinności szarwarkowej, wedle spisów w r. 1858 dokonanych, znajduje się w całym kraju:

Dworskich	{	rolnych	40,565
		nierolnych	41,446
Proboszczowskich	{	rolnych	1,412
		nierolnych	3,594
Miejskich	{	rolnych	27,638
		nierolnych	65,568
Włościan, kolonist. i właśc. częściowych	{	rolnych	177,009
		nierolnych	191,362
Ogółem	{	rolnych czyli ciągłych	246,624
		nieroln. czyli pieszych	301,970

a że z każdego dymu rolnego odrabiane są 2 dni sprzężajne, a z dymu nierolnego 2 dni piesze do roku, przeto ogólna ilość roczna dni szarwarkowych wynosi:

dni ciągłych	493,248
« pieszych	603,940

Rozkład tych dni na szczegółowe powiaty, przedstawia następujący wykaz:

Gubernia	W Y M I E N I E N I E Powiatu	Dni szarwarkowych	
		Ciągłych	Pieszych
W a r s z a w s k a	Gostyński	6,988	11,336
	Kaliski.. . . .	10,648	19,844
	Koniński	9,550	20,288
	Łęczycki.	10,500	20,355
	Łowicki	13,112	11,238
	Piotrkowski	16,784	26,660
	Rawski.	13,716	14,364
	Sieradzki	10,574	17,076
	Stanisławowski	10,518	10,196
	Warszawski	15,656	17,284
	Wieluński	15,678	20,934
Włocławski	9,546	14,080	
R a d o m s k a	Kielecki	7,908	20,064
	Miechowski	5,330	24,434
	Olkuski.	10,598	33,882
	Opatowski	10,368	14,942
	Opoczyński	14,108	21,592
	Radomski	14,518	15,572
	Sandomierski	4,962	15,518
	Stópnicki	5,794	22,614
L u b e l s k a	Biański	12,968	5,678
	Hrubieszowski.	12,514	16,172
	Krasnostawski.	13,558	13,554
	Lubelski	18,068	19,922
	Łukowski	14,628	11,296
	Radzyński	19,136	9,548
	Siedlecki.	13,156	12,008
	Zamojski.	26,300	24,412
P ł o c k a	Lipnowski	9,026	11,588
	Mławski	8,620	8,814
	Ostrołęcki	13,032	8,910
	Płocki	8,964	10,156
	Przasnyski.	10,778	7,792
	Pułtusi	10,116	12,590

Gubernia	W Y M I E N I E N I E Powiatu	Dni szarwarkowych	
		Ciągłych	Pieszych
Augustowska	Augustowski	18,290	8,562
	Kalwaryjski	14,736	9,846
	Łomżyński.	21,912	22,644
	Maryampolski	18,534	11,350
	Sejneński.	12,056	6,828
Zebrań Gubernij:			
	Warszawska	143,270	203,655
	Radomska.	73,586	168,618
	Lubelska	130,328	112,590
	Płocka.	60,536	59,850
	Augustowska.	85,528	59,230
	Ogółem	493,248	603,943

Od roku 1842 (na zasadzie decyzji Rady Administracyjnej z d. 5 (17) czerwca 1842 r.) część szarwarku, o którym mowa, zaczęto używać na systematyczne ulepszanie komunikacyj, przez przerabianie dróg zwyczajnych na bite i ztądto powstały drogi bite drugiego rzędu.

Znaczniejsza część szarwarku dwudniowego, używaną zostaje corocznie do robót około dróg zwyczajnych, a mianowicie: utrzymywania ważniejszych z nich w dobrym stanie, tudzież stopniowego ich ulepszania przez regulowanie kierunków, podwyższanie grobel, robienie przekopów, kopanie rowów bocznych i t. d.

Do robót tych, prowadzonych pod kierunkiem Inżynierów i Naczelników powiatowych, użyto w r. 1858 szarwarku:

sprzężajnego dni 437,608
pieszego dni 529,597

Mosty na drogach tych, jakoteż i na drogach już przerebionych na bite drugiego rzędu, utrzymują właściciele dóbr i gminy, na większe zaś mosty, właściciele posiadają taryffy do pobierania opłat mostowych, jako i na przewozy, które obowiązani są utrzymywać własnym kosztem.

Przystępujemy teraz do opisu wszelkich dróg w Królestwie.

1. KOLEJE ŻELAZNE.

Królestwo Polskie posiada drogę żelazną Warszawsko-Wiedeńską, będącą już w zupełnej eksploatacji od roku 1848, a mającą długości. wiorst 307 sażeni 18
tudzież odnogę tej drogi Żąbkowicko-Katowicką, długą. „ 16 „ 214

razem więc ma już dróg żelaznych
będących w eksploatacji wiorst 323 sażeni 232

Nadto zatwierdzone już są i budują się drogi: Petersburgsko-Warszawska, Warszawsko-Bydgoska, nakoniec droga Petersburgsko-Królewiecka przecinać będzie Królestwo od Kowna do Wierzbolowa.

Sprawozdanie Zarządu drogi Warszawsko-Wiedeńskiej, za czas od 1 listopada 1857 po koniec grudnia 1858 r., drukiem ogłoszone, szczegółowo wykazuje stan tej drogi, odsyłając więc czytelnika do sprawozdania tego, tu podamy z niego tylko następujące najważniejsze fakta.

W roku	Prze- wiezio- no osób	Prze- wieziono towarów pułów	D o c h o d y					
			Z przewozu osób		Z przewozu towarów		Razem z do- chodami przy- padkowemi	
			Ruble srebrne i kopiejki					
1845 i 1846	269346	1171095	138736	55	38415	23	185298	42
1847	346792	1791592	234829	69	84932	43	360645	80
1848	364741	2248860	223520	22	96020	91	340519	7
1849	373369	3808875	264495	75	224436	8	516524	56
1850	383535	3218050	282911	60	180648	4	508424	68
1851	393448	3141426	323180	8	189704	59	546721	41
1852	339675	3059169	293769	69	188384	12	514395	10
1853	371630	3862955	304581	23	216906	67	557572	79
1854	336466	4952158	312067	2	253167	92	599839	81
1855	326359	5238845	319606	25	352699	49	715615	4
1856	—	—	407088	11	477998	7	903779	22
1857	467354	6772225	450712	67	401572	44	910159	62
1858	511645	8476418	484047	6	442660	98	1020105	74

2. TRAKTY BITE PIÉRSZEGO RZÉDU.

Długość każdego z nich jest następująca:

Nr. porządkowy	WYMIENIENIE Traktu	Całkowita długość traktu, licząc od środka mostu w Warszawie		a mianowicie:			
				Przestrzeń od mostu warszawskiego do rogatki warszawskich	Dalsza długość traktu od rogatki warszawskich do końca		
		wiorst i sażeni					
1	Kowieński	375	429	2	—	373	429
2	Królewiecki	39	374	—	—	39	374
3	Białostocki	168	463	—	—	168	463
4	Radzyński	20	104	1	—	19	104
5	Nowogięrgiewski	15	327	—	—	15	327
6	Zakroczyński	29	471	4	—	25	471
7	Kaliski	233	487	3	—	230	487
8	Poznański	51	169	—	—	51	169
9	Fabryczny	161	33	—	—	161	33
10	Krakowski	271	392	4	—	267	392
11	Lubelsko-Radomski	67	481	—	—	67	481
12	Zawichostki	87	426	—	—	87	426
13	Sielski	34	274	—	—	34	274
14	Olkuski	33	432	—	—	33	432
15	Nowoaleksandryjski	51	490	4	—	47	490
16	Brzeski	180	93	2	—	178	93
17	Uścilugi	227	341	—	—	227	341
18	Iwangorodzki	19	67	—	—	19	67
19	Zamojski	96	287	—	—	96	287
20	Drogi w okolicy Warszawy	11	33	—	—	11	33
	Ogółem	2179	173	20	—	2159	173

Szczegółowy opis każdego z wymienionych traktów:

1. **Kowieński**, idący od Warszawy do Kowna, rozpoczęty w r. 1820, został ostatecznie ukończony w r. 1829. Od mostu warszawskiego do rogatki warszawskich ma on długości wiorst 2, odtąd do Kowna wiorst 373 sażeni 429, całkowita więc jego długość wiorst 375 saż. 429, szerokość stóp $35\frac{11}{12}$.

Na całym tym trakcie powłoka kamienna czyli adamizacya składa się z szabru z kamienia polnego granitowego i ze zwiru naturalnego. Od 9tój do 16tój wiorsty, tojest na długości wiorst 7 znajduje się pod szabrem podkład brukowy, szeroki stóp $15\frac{1}{2}$, gruby cali $5\frac{7}{10}$, a na nim szabier téjże grubości, a szerokości stóp $22\frac{3}{12}$. Od 1 do 7 i od 16 wiorsty do końca traktu, czyli na długości wiorst 365 sażeni 70, znajduje się sama tylko powłoka kamienna z szabru lub zwiru, ma ona szerokości stóp 17, grubości cali $7\frac{6}{10}$. Bruki miejskie, tojest: bruki znajdujące się na linii traktu, w tych miastach, przez które on przechodzi, mają długości wiorstę 1 sażeni 359.

Koszt budowy traktu tego, wyniósł r.sr. 952,435 kop. 38, więc średnio na jedną wiorstę r.sr. 2,547 kop. $58\frac{1}{2}$.

2. Królewiecki, od Maryampola do Kibart w powiecie Maryampolskim gubernii Augustowskiej. Rozpoczęty w r. 1836, ukończonym został w r. 1838; ma długości wiorst 39 sażeni 374, szerokości stóp $35\frac{11}{12}$. Cały on jest z polnego granitu, adamizowany w szerokości 17 stóp, a grubości $7\frac{6}{10}$ cali. Koszt budowy jego r.sr. 151,677 kop. 68, czyli średnio na wiorstę r.sr. 3,815 kop. $98\frac{3}{10}$.

3. Białostocki, od Nowogeorgiewska do Złotoryi, długi wiorst 168 sażeni 463, szerokości stóp $35\frac{11}{12}$. Od r. 1820 do r. 1823 wybudowano 1 wiorstę i sażeni 341 od Złotoryi do granicy Cesarstwa, od r. 1834 do 1835 wykończono wiorst 167 sażeni 122, od Nowogeorgiewska do Złotoryi. W różnych częściach traktu tego, na długości wiorst 44, pod szabrem znajduje się pokład brukowy, szeroki od $9\frac{5}{12}$ do $11\frac{4}{12}$ stóp, gruby cali $5\frac{7}{10}$; szabier zaś czyli powłoka wierzchnia szeroki jest stóp 17, gruby cali $5\frac{7}{10}$. Na 124 wiorstach, sażeniach 370, znajduje się sam tylko szabier czyli sama adamizacya, szerokości stóp 17 grubości $7\frac{6}{10}$. Bruki miejskie mają długości sażeni 93. Koszt budowy jego r.sr. 762,528 kop. $15\frac{1}{4}$, czyli średnio na wiorstę r.sr. 4,513 kop. $97\frac{9}{10}$.

4. Radzymiński, od Warszawy do Radzymina w powiecie Stanisławowskim, gubernii Warszawskiej. Rozpoczęty w r. 1833, ukończony został w r. 1835. Długość od mostu warszawskiego do rogatek warszawskich wiorsta 1, odtąd do Radzymina wiorst 19 sażeni 104; całkowita więc długość wiorst 20 sażeni 104, szerokość stóp $35\frac{11}{12}$. Na całym rozesłany jest sam szabier z polnego granitu, na szerokość od $14\frac{2}{12}$ do 17 stóp, grubości cali $7\frac{6}{10}$. Bruki miejskie mają długości sażeni 188. Koszt budowy jego r.sr. 108,473 kop. 5, więc średnio na wiorstę r.sr. 5,647 kop. $38\frac{8}{10}$.

5. Nowogięrgiewski od Jabłony do Nowego dworu. Rozpoczęty w r. 1833, ukończony został w r. 1835. Długi wiorst 15, sażeni 327, szeroki stóp $35^{11}/_{12}$. Na długość 1 wiorsty i sażeni 347, pokład dolny kamienny szeroki stóp $8^6/_{12}$, gruby cali $4^7/_{10}$, na nim szaber szerokości stóp 17, grubości cali $4^7/_{10}$; zaś na reszcie traktu w długości wiorst 13 sażeni 277, sam tylko szaber, tojest sama adamizacya, szerokości stóp 17, grubości cali $7^6/_{10}$. Długość bruków miejskich sażeni 203. Koszt budowy r.sr. 96,914 kop. 54, więc średnio na wiorstę r.sr. 7,097 kop. $88^6/_{10}$.

6. Zakroczyński od Warszawy do Kazunia po lewej stronie Wisły. Rozpoczęty w r. 1819; do r. 1822 wyrobiono go do Młocin wiorst 5 sażeni 123; następnie w latach 1834 i 1835 ukończono go do Kazunia na długości wiorst 20 sażeni 348; a że oprócz tego od mostu warszawskiego do rogatek ma on długości wiorst 4, więc całkowita długość jego wiorst 29 sażeni 471, szerokość stóp $35^{11}/_{12}$. Od wiorsty 5 do 10 rozesłany jest na nim sam tylko szaber, w szerokości stóp 17, grubości cali $7^6/_{10}$; odtąd do Kazunia pod szabrem znajduje się pokład brukowy szeroki stóp $8^6/_{12}$, a sam szaber szeroki stóp 17, obadwa grube na $4^7/_{10}$ cali. Budowa jego kosztowała r.sr. 118,541 kop. 19, a więc średnio na wiorstę r.sr. 4,516 kop. $66^8/_{10}$.

7. Kaliski od Warszawy do Kalisza. Długość jego wiorst 233 sażeni 487, tojest, od mostu warszawskiego do rogatek warszawskich wiorst 3, odtąd do Kalisza wiorst 230 sażeni 487, szerokość stóp $39^8/_{12}$. Rozpoczęty w r. 1820, ukończony został w r. 1829; cały z polnego granitu. Od wiorsty 4 do 18 na długości wiorst $13^{14}/_{500}$ sama adamizacya szerokości stóp 17, grubości cali $7^6/_{10}$, od wiorsty 18 do końca traktu, w długości wiorst $211^{98}/_{500}$, podwójny pokład kamienny: dolny szeroki stóp 17, gruby cali $5^7/_{10}$; wierzchni szeroki stóp $22^8/_{12}$, gruby $7^6/_{10}$. Bruki miejskie mają długości wiorst 6 sażeni 275. Koszt budowy jego wyniósł r.sr. 835,169 kop. 70, czyli średnio na wiorstę r.sr. 3,615 kop. 86.

8. Poznański od Kościelca do Słupcy; długi wiorst 51 sażeni 169, szeroki stóp $35^{11}/_{12}$. Budowany jednocześnie z traktem Kaliskim, tojest, w latach od 1820 do 1829; jest cały z polnego granitu, na przestrzeni trzech wiorst, tojest, od wiorsty 209 do 212 ma dwa pokłady kamienne, oba grube po $5^7/_{10}$ cali, a szerokie: dolny na stóp $8^6/_{12}$, wierzchni na stóp 17; na przestrzeni wiorst $47^{154}/_{500}$, tojest, od wiorsty 171 do 209

i od 212 do końca traktu, adamizacja szerokości stóp 17, grubości $7\frac{6}{10}$ cali, bruki miejskie mają wiorstę 1 sażeni 15. Koszt jego budowy r.sr. 125,359 kop. $64\frac{1}{10}$.

9. Fabryczny od Łowicza do Kalisza. Długi wiorst 161 sażeni 33, szeroki stóp $35\frac{11}{12}$. Od r. 1822 do 1828 wybudowano go wiorst 8 sażeni 176, tojest, od Opatówka do Kalisza. W latach od 1833 do 1835 wybudowano od Opatówka do Łowicza na długość wiorst 152 sażeni 357. Trakt ten wybudowany cały z kamienia polnego granitowego. Od 229 do 238 wiorsty na długość wiorst $8\frac{184}{500}$, ma dwa pokłady: dolny szeroki stóp $8\frac{6}{12}$, wierzchni stóp 17, obadwa grube po $5\frac{7}{10}$ cali. Od wiorsty 76 do 229 na przestrzeni wiorst 146 sażeni 255, adamizacja szerokości stóp 17, grubości $7\frac{6}{10}$ cali. Długość bruków miejskich wiorst 6 sażeni 94. Koszt budowy traktu tego r.sr. 474,213 kop. $19\frac{1}{4}$, więc średnio na wiorstę r.sr. 2,944 kop. $9\frac{2}{10}$.

10. Krakowski od Warszawy do Michałowic. Długi wiorst 271 sażeni 392, tojest, od mostu warszawskiego do rogatek wiorst 4, odtąd do Michałowic wiorst 267 sażeni 392, szeroki stóp $35\frac{11}{12}$. Od 5 do 20 wiorsty i od Kiele do Białogona, na długości wiorst 20 sażeni 436, pokład podwójny, gruby na $5\frac{7}{10}$ cali, a szeroki: dolny $14\frac{2}{12}$, wierzchni $22\frac{8}{12}$ stóp, od wiorsty 20 do Kiele i od Białogona do końca traktu, na długości wiorst 252 sażeni 58, adamizacja szerokości stóp 17, grubości cali $7\frac{6}{10}$. Bruki miejskie mają długości wiorst 4 sażeni 398. Od wiorsty 5 do 125, trakt ten wybudowany z polnego granitu, od wiorsty 125 do końca, z kamienia wapiennego. Budowa jego trwała od r. 1819 do 1836, w czasie od 1819 do 1830 wyrobiono tylko wiorst 31 sażeni 246, mianowicie od Warszawy do Sękocina, od Kiele do Białogona, od Widomy do Michałowic, w przeciągu czasu od 1833 do 1836 wykonano wiorst 236 sażeni 146, a mianowicie od Sękocina do Kiele i od Białogona do Widomy. Koszt budowy takowej wyniósł r.sr. 985,858 kop. 36, więc średnio na wiorstę r.sr. 3,681 kop. 55.

11 Lubelsko-Radomski od Radomia do Kurowa. Rozpoczęty w r. 1820 ukończony został w r. 1837, tojest, od 1820 do 1824 r. wykonano wiorst 15 sażeni 319 od Kurowa do Nowej-Aleksandryi, a w latach od 1834 do 1837 wykonano wiorst 54 sażeni 249, od Góry Puławskiej do Radomia; ma on więc całkowitej długości łącznie z przestrzenią od Góry Puławskiej do Nowej-Aleksandryi wiorst 70 sażeni 68, przy szerokości

stóp $35\frac{11}{12}$. Cały on z polnego granitu, od Kurowa do Nowej-Aleksandry na długości wiorst 15 sażeni 300, dwa pokłady grube na $4\frac{7}{10}$ cali, szerokie: dolny $13\frac{3}{12}$, wierzchni 17 stóp. Od Góry Puławskiej do Radomia, na długości wiorst 51 sażeni 173, adamizacja szerokości $14\frac{2}{12}$ i 17 stóp, grubości $7\frac{6}{10}$ cali. Bruki miejskie mają wiorstę 1 sażeni 8. Koszt budowy r.sr. 206,603 kop. $12\frac{1}{2}$, więc średnio na wiorstę r.sr. 3,039 kop. 98.

12. Zawichostski od Bzina do Zawichosta. Wybudowany w latach od 1841 do 1846, ma długości wiorst 87 sażeni 426, szerokości stóp $28\frac{4}{12}$. Cały z kamienia wapiennego, adamizowany na szerokość $11\frac{4}{12}$ stóp, grubości cali $7\frac{6}{10}$. Bruki miejskie mają wiorstę 1 sażeni 51. Koszt budowy r.sr. 346,000 więc średnio na wiorstę r.sr. 3,028 kop. $44\frac{2}{10}$.

13. Sielpski od Kielc do Sielpi. Wybudowany w czasie od 1828 do 1834 r., ma długości wiorst 34 sażeni 274, szerokości stóp $28\frac{4}{12}$, cały adamizowany z kamienia wapiennego. Bruki miejskie mają długości sażeni 219. Kosztował r.sr. 61,151 kop. 63, czyli średnio na wiorstę r.sr. 1,769 kop. $46\frac{9}{10}$.

14. Olkuski od Olkusza do Niwki. Wybudowany w czasie od 1833 do 1843 r. z kamienia wapiennego, ma długości wiorst 33 sażeni 432. Kosztował r.sr. 59,228 kop. 90, więc średnio na wiorstę r.sr. 1,772 kop. $64\frac{6}{10}$.

15. Nowo-Aleksandryjski od Warszawy do Mniszewa. W latach od 1819 do 1823 wykonano go wiorst 19 sażeni 60, na przestrzeni od Warszawy do Piaseczna i od Konar do Mniszewa; w latach od 1833 do 1836 dokończono go na długości wiorst 28 sażeni 430 pomiędzy Piasecznem i Konarami; a że nadto długość jego w Warszawie od mostu do rogatek warszawskich wiorst 4, więc całkowita jego długość wiorst 51 sażeni 490, szerokość stóp $35\frac{11}{12}$. Cały on z polnego granitu, od 5 do 18 wiorsty na długość wiorst 14 ma pokład podwójny: dolny szeroki na $11\frac{9}{12}$, wierzchni na 17 stóp, obadwa grube po $5\frac{7}{10}$ cali. Od wiorsty 19 do końca traktu, na długości wiorst 33 sażeni 490, adamizacja szerokości stóp 17, grubości cali $7\frac{6}{10}$. Całkowity koszt budowy jego wyniósł r.sr. 218,718 kop. $68\frac{1}{2}$, czyli na wiorstę r.sr. 4,558 kop. $85\frac{4}{10}$.

16. Brzeski od Warszawy do Terespoła. Długi wiorst 180 sażeni 93, to jest, w obrębie Warszawy od mostu do rogatek wiorst 2, odtąd do końca wiorst 178 sażeni 93, szeroki stóp $39\frac{8}{12}$. Rozpoczęty w r. 1819 ukończony został w r. 1823; zbudowany cały z polnego granitu, ma dwa pokłady: dolny

szeroki $15\frac{1}{2}$, wierzchni $22\frac{8}{12}$ stóp, grubość pierwszego cali $5\frac{7}{10}$, drugiego $7\frac{6}{10}$. Bruki miejskie mają długości wiorst 3 sażeni 233. Budowa jego kosztowała r.sr. 623,484 kop. $65\frac{1}{2}$, czyli na wiorstę r.sr. 3,499 kop. $6\frac{7}{10}$.

17. Uściługski od Miłosny przez Lublin do Raciborowic. Długi wiorst 227 sażeni 341, a łącznie z przestrzenią przez miasto Lublin (wiorst $2\frac{84}{500}$) wiorst 229 sażeni 425. Od r. 1825 do 1828 na przestrzeni od Kurowa do Markuszowa, wykonano go wiorst 5 sażeni 398, następnie w latach od 1833 do 1836 na przestrzeni od Miłosny do Kurowa i od Markuszowa do Raciborowic wykonano wiorst 221 sażeni 443. Trakt ten wybudowany jest z polnego granitu i kamienia wapiennego. Od 16 do 134 wiorsty kamień polny, od 134 wiorsty do końca traktu kamień wapienny. Bruki miejskie mają długości wiorstę 1 sażeni 380, od Kurowa do Markuszowa i od Chojna do Siedliszcza na długości wiorst 14 sażeni 203, są dwa pokłady: dolny szeroki stóp $13\frac{3}{12}$, gruby cali $4\frac{7}{10}$, wierzchni szeroki stóp 17, gruby cali $5\frac{7}{10}$; od Miłosny do Kurowa, od Markuszowa do Choin i od Siedliszcza do Raciborowic na długości wiorst 211 sażeni 258 sama adamizacya, szerokości stóp $14\frac{2}{12}$ i 17, grubości cali $7\frac{6}{10}$. Bruk miejski wiorst 3 sażeni 464. Koszt budowy traktu tego wynosił r.sr. 1,293,327 kop. 1, więc średnio na jedną wiorstę r.sr. 5,680 kop. $40\frac{8}{10}$. Do ostatecznego wyrobienia traktu tego do samej granicy, tojest, od Raciborowic do Uściługa, potrzeba jeszcze wyrobić w najprostszym kierunku wiorst 27 sażeni 147. Część ta ma być wykonaną skoro tylko doprowadzonym będzie do Uściługa trakt idący z Kijowa.

18. Iwangorodzki od Moszczanki do Iwangorodu i Wólki Gołębskiej. Rozpoczęty w r. 1842, a ukończony w r. 1849, ma długości wiorst 19 sażeni 67, szerokości stóp $35\frac{11}{12}$. Zbudowany z polnego granitu, jest adamizowany na szerokość stóp 17, grubości cali $7\frac{6}{10}$. Koszt budowy jego wyniósł r.sr. 125,610 kop. $77\frac{1}{2}$, więc średnio na wiorstę r.sr. 6,611 kop. $9\frac{8}{10}$. Dalsza część traktu tego, w przestrzeni od Wólki Gołębskiej do Nowej Aleksandryi na długości wiorst 7 sażeni 258, buduje się szarwarkiem przy pomocy źródeł miejscowych.

19. Zamojski od Piasków do granicy Galicyjskiej, w długości wiorst 96 sażeni 287, szerokości stóp $28\frac{4}{12}$. Wykonany on w latach od 1834 do 1845 z kamienia wapiennego, cały adamizowany na szerokość stóp $14\frac{2}{12}$, a grubości cali $6\frac{6}{10}$

do $7\frac{6}{10}$. Bruki miejskie sażeni 93. Kosztował on r.sr. 698,708 kop. 40, czyli średnio na wiorstę r.sr. 7,234 kop. $95\frac{3}{10}$.

Nakoniec drogi w okolicy Warszawy, wybudowane w latach od 1820 do 1822, wszystkie z polnego granitu, adamizowane w szerokości stóp 17, grubości cali $7\frac{6}{10}$, mają ogólnej długości wiorst 11 sażeni 33, przy szerokości stóp 35 cali 11; kosztowały r.sr. 38,731 kop. $31\frac{1}{2}$, czyli średnio na wiorstę r.sr. 3,500 kop. $2\frac{8}{10}$.

Ogólując zamieszczone tu wiadomości, widzimy, że z dziełnastu wymienionych traktów, siedm wychodzi z Warszawy do różnych punktów, czyto wewnątrz, czy na granicy kraju. Długość części tych traktów wewnątrz Warszawy, to jest, od mostu warszawskiego do rogatek warszawskich wynosi wiorst 20, dalsza zaś długość tych, jako i wszystkich innych traktów, wynosi wiorst 2,159 sażeni 173.

Rozdzielając trakty te na gubernie, znajdujemy, że przypada:

na gubernię Warszawską	wiorst 740	sażeni 496
“ Radomską	“ 417	“ 176
“ Lubelską	“ 443	“ 232
“ Płocką	“ 192	“ 73
“ Augustowską	“ 365	“ 196

razem jak wyżej wiorst 2,159 sażeni 173

Czyli na jedną milę kwadratową przypada:

w gubernii Warszawskiej	wiorst 1	sażeni 51
“ Radomskiej	“ —	“ 472
“ Lubelskiej	“ —	“ 393
“ Płockiej	“ —	“ 317
“ Augustowskiej	“ 1	“ 35

w całym kraju . . wiorst — sażeni 465

Wszystkie one budowane były w różnych czasach; najwcześniej bo w r. 1819 rozpoczęte zostały: Brzeski, Zakroczymski, Nowo-Aleksandryjski, Krakowski; dalej: w r. 1820 rozpoczęto: Kowieński, Białostocki, Kaliski, Poznański, Lubelsko-Radomski i drogi w okolicy Warszawy, w r. 1822 Fabryczny, w r. 1825 Uściługski, w r. 1828 Sielpski, w r. 1833 Nowogięrgiewski, Radzyński i Olkuski, w r. 1834 Zamojski, w r. 1836 Królewiecki, w r. 1841 Zawichostski, w r. 1842 Iwangorodzki.

Od r. 1819 do 1830 wybudowano ich długości wiorst 932 sażeni 374, a od r. 1833, aż dotąd wiorst 1,226 sażeni 299.

Prawie wszystkie one zbudowane są z kamienia polnego granitowego, wapienny bowiem użyty został tylko do traktów: części Uściługskiego, do Zamojskiego, części południowej Krakowskiego, do Zawichostskiego, Sielpskiego i Olkuskiego.

Na przestrzeni wiorst 534 sażeni 299, znajdują się dwa pokłady, na 1,595 wiorst i sażeni 265 tylko adamizacya, a bruki miejskie zawierają długości wiorst 29 sażeni 109.

Szerokość tych traktów od $28\frac{4}{12}$ do $39\frac{8}{12}$ stóp.

Koszta budowy wyniosły r.sr. 8,282,735 kop. $38\frac{1}{2}$, czyli średnio na jedną wiorstę r.sr. 3,836 kop. 38. Ten średni koszt jednak różny jest prawie na każdym trakcie, najwyższy r.sr. 7,234 kop. $95\frac{3}{10}$ na trakcie Zamojskim, najniższy r.sr. 1,769 kop. $46\frac{9}{10}$ na Sielpskim.

Konserwacya i reparacya dróg tych, uskuteczniiana funduszami Skarbu Królestwa budżetem wyznaczanemi, w r. 1858 kosztowała wraz ze służbą r.sr. 466,651 kop. $86\frac{1}{4}$.

Od dnia 1 września 1859 roku, konserwacya tych dróg oddaną została na lat sześć kompanii obywatelskiej.

3. DROGI BITE DRUGIEGO RZĘDU.

Budowa ich wykonywa się:

Szarwarkiem odrabianym w naturze i funduszami pieniężnymi otrzymywanemi z następujących źródeł:

Z funduszu skarbowego, wydzielanego w wysokości r.sr. 20,000 jako przyłożenie się Skarbu, tytułem 10 procentu z własności dóbr rządowych i dochodów konsumcyjnych miast, przez które drogi przechodzą;

Z funduszy skarbowych, udzielanych w latach nieurodzajnych na danie biédnej ludności możności zarobkowania;

Z zasiłków udzielanych przez kassy tych miast, przez które drogi przechodzą;

Z dobrowolnych ofiar, udzielanych przez właścicieli ziemskich, z warunkiem aby budowano drogi przechodzące przez ich grunta;

Z innych miejscowych źródeł, a także z dobrowolnej zamiany powinności szarwarkowej w naturze na pieniądze.

Ile dróg zwyczajnych zamierzono wyrobić na bite i jak daleko zamiar ten do skutku doprowadzono, objaśnia to następująca wykaz:

Gubernia Warszawska.

	Długość dróg zwyczajnych zatwierdzonych do wyrobienia na bite drugiego rzędu		Z nich po koniec 1858 r. wyrobiono na bite	
	wiorst	sażeni	wiorst	sażeni
1. Od traktu bitego Nowo-Aleksandryjskiego do Willanowa	4	166	4	166
2. Od Grójca przez Mogielnicę do Nowego-miasta nad Pilicą	31	250	16	—
3. Od Serok na Szymanów, Wiskitki do Rudy Guzowskiej stacyi kolei żelaznej.	35	—	13	—
4. Od Rawy do Skierniewic.	26	—	18	—
5. Od Skierniewic na Łyszkowice do traktu bitego Fabrycznego.	19	—	19	—
6. Od Łowicza do Płocka.	56	—	15	—
7. Od Sochaczewa do połączenia z drogą Łowicko-Płocką.	26	—	19	—
8. Od Krośniewic na Gostynin do Płocka	40	—	7	—
9. Z Kutna do Gostynina	37	—	12	—
10. Od Włocławka przez Ciechocinek do Służewa nad granicą Pruską.	42	—	11	—
11. Od Włocławka przez Krośniewice, Łęczycę do Zgierza	87	250	87	250
12. Od Łodzi przez Rokiciny do Tomaszowa	41	—	41	—
13. Od Łodzi przez Piotrków do Sulejowa	56	—	52	—
14. Od Łodzi przez Rogów do Pabianic	21	—	8	—
15. Z Dąbia przez Kłodawę, Przedecz, Chodecz do Włocławka	68	—	28	—
16. Z Kalisza przez Stawiszyn do Konna.	47	—	28	—
17. Od Mińska przez Siennicę do Latowicza.	25	—	24	—
Razem w gub. Warszawskiej .	662	166	402	416

Gubernia Radomska.

a) drogi górnicze:

	Długość dróg zwyczajnych zatwierdzonych do wyrobienia na bite drugie- go rzędu		Z nich po koniec 1858 r. wyro- biono na bite	
	wiorst	sażeni	wiorst	sażeni
Od traktu Krakowskiego do zakładu w Białogonie	—	324	—	324
Od Cmińska do Samsonowa	3	449	3	449
Od Dąbrowy przez kolonię Reden	1	125	1	125
Od Dąbrowy do Siemoni	14	—	13	156
Razem dróg górniczych	19	398	19	54

b) inne drogi:

1. Od Mniszewa do Góry Puławskiej nad Wisłą	62	175	—	—
2. Z Radomia przez Przytyk, Odrzy- wól, Drzewicę do Opoczna	66	—	46	—
3. Od Końskich ku Nowemu-miastu przez Gowarczów	23	—	15	—
4. Od Szydłowca przez Chlewiska, Niekłań do Końskich	30	—	28	—
5. Od Bzina przez Blizin, Odrowąż, Stąporków do Końskich	31	250	31	250
6. Od Sielpi przez Rudę, Żarnów do Sulejowa	49	—	41	—
7. Z Radomia przez Skaryszew, Ilżę do traktu bitego Bzińsko-Zawi- chostkiego pod Krynkami	51	—	20	—
8. Od Ostrowca przez Opatów do Sandomierza	45	—	30	—
9. Od Kielc przez Chmielnik, Busk do Nowego-miasta Korczyna czyli do Wisły	65	—	58	—
10. Z Buska przez Stopnicę, Staszów do Opatowa	73	174	34	—
11. Od Jędrzejowa przez Szczekoci- ny, Żarki do Koziegłów	82	110	65	—

	Długość dróg zwyczajnych zatwierdzonych do wyrobienia na bite drugie- go rzędu		Z nich po koniec 1858 r. wyro- biono na bite	
	wiorst	sażeni	wiorst	sażeni
12. Od Miechowa przez Wolbrom do Olkusza	38	—	38	—
13. Od Olkusza do Niesułowic	8	—	1	347
14. Z Wolbromia przez Pilicę, Zawier- cie, Siewierz do Komory Celnój Niezdara	58	—	25	—
15. Od Komory Celnój Szyce do gran- nicy Austryackiej	1	75	1	75
16. Od Dąbrowy do stacyi drogi żela- znej w Ząbkowicach	7	—	7	—
Ogółem w gubernii Radomskiej wraz z drogami górnierzemi	709	434	460	226

Gubernia Lubelska.

1. Od Rachowa do Kraśnika	38	332	14	—
2. Od Żelechowa do Gończy	11	115	6	—
Ogółem w gub. Lubelskiej	49	447	20	—

Gubernia Płocka.

1. Z Płocka na Bodzanów, Wyszog- ród do Zakroczymia	70	—	4	—
2. Z Zakroczymia na Płońsk do Płocka.	74	—	74	—
3. Z Przyborowic na Nasielsk do Puł- tuska	42	126	34	—
4. Z Płocka przez Bielsk, Drobin, Raciąż do Mławy i granicy Pru- skiej	94	81	68	—
5. Od Góry na Drobin, Sierpc, Skem- pe, Lipno, Kikoł do Lubicza i od Kikoła do Dobrzynia nad Drwęcą.	133	—	14	—
6. Od Bielska do Sierpca	22	34	8	—
7. Z Przasnysza do Ciechanowa	24	—	22	—
8. Od Ostrołęki do Ostrowia	38	—	38	—
Ogółem w gub. Płockiej	497	241	262	—

Gubernia Augustowska.

	Długość dróg zwyczajnych zatwierdzonych do wyrobienia na bite drugie- go rzędu		Z nich po koniec 1853 r. wyro- biono na bite	
	wiorst	sażeni	wiorst	sażeni
1. Od Wylkowyszek przez Władysławów do Kucharskini	62	170	—	—
2. Od Filipowa przez Suwałki do Sejnu	60	385	14	—
3. Od Łomży do Zambrowa	23	250	14	—
4. Od Jeżowa do Tykocina	7	26	7	26
Ogółem w gub. Augustowskiej	153	331	35	26

Z e b r a n i e .

w gubernii Warszawskiej	662	166	402	416
« Radomskiej	709	434	460	226
« Lubelskiej	49	447	20	—
« Płockiej	497	241	262	—
« Augustowskiej	153	331	35	26
Ogółem w całym kraju	2073	419	1180	168

W całkowitej ilości wiorst 1,180 sażeni 168 dróg wyrobionych, mieści się 148 wiorst wyrobionych i otwartych do jazdy w r. 1858.

Rezultaty te otrzymano przy działaniach Władz i skutecznej w wielu miejscach kraju pomocy komitetów obywatelskich drogowych.

4. KANAŁ AUGUSTOWSKI.

Trudności napotymane w układach z Rządem pruskim o taryfę celną, nastroczyły Rządowi Królestwa myśl otwarczenia komunikacji wodnej od Wisły, Bugu i Niemna do jednego z portów morza Bałtyckiego w Cesarstwie, aby tym sposobem ominąć dotychczasowe drogi odbytowe, wiodące przez Prusy. W tym celu zamierzono wybudować Kanał Augustowski, któryby połączył Wisłę z Niemnem, tudzież Kanał Windawski, mający połączyć Niemen z Windawą, portem Bałtyckim w Cesarstwie, za pomocą rzeki Dubissy wpadającej

do Niemna i rzeki Windawy albo Wenty, wpadającej do morza Bałtyckiego pod miastem Windawą. Dla urzeczywistnienia tej myśli w r. 1823 rozpoczęto roboty przygotowawcze, to jest, zajęto się rozpoznaniem okolicy i wyrobieniem odpowiednich projektów, a w r. 1825 rozpoczęto właściwe roboty wodne około obudwu kanałów. Zaniechano jednak później ukończenia całej tej linii splawnej, porzeczano tylko na połączeniu Wisły z Niemnem, to jest, na wyrobieniu Kanału Augustowskiego, który już w r. 1830 otwartym został do splawu, chociaż nie zupełnie jeszcze we wszystkich swych częściach wyrobiony. Po r. 1830 kanał ten wypuszczonym został Bankowi Polskiemu. Ten w latach od 1833 do 1838 włącznie doprowadził do skutku dokończenie jego, a następnie utrzymywał go do r. 1844, w którym kanał przeszedł pod wyłączne zawiadywanie Zarządu Komunikacyj lądowych i wodnych i dodziś pod nim zostaje. Koszta budowy i utrzymania kanału wyniosły:

w epoce robót do r. 1830 włącznie r.sr.	1,425,303	kop.	79
od r. 1833 do 1844	«	218,534	« 48
od r. 1844 do końca r. 1858	«	127,130	« 45

W Bibliotece Warszawskiej z r. 1849 zamieściłem szczegółowy opis kanału tego, tu ograniczę się na główniejszych wiadomościach.

Skład i długość linii splawnej.

Cała linia splawna składa się z właściwego kanału, z usplawnionej Biebrzy i części Narwi; długość jej wynosi:

Właściwy kanał od ujścia w Niemen pod Niemnowem, o 30 wiorst poniżej Grodna do ujścia w Biebrzę pod Dębówem wiorst 98¹⁷⁹/₅₀₀

Usplawniona Biebrza « 68¹/₂

Część Narwi od połączenia się z Biebrzą pod Wizną do ujścia w Wisłę pod Nowogorgiewskiem « 273¹/₂

Cała przeto długość linii splawnej od Wisły do Niemna wynosi « 440¹⁷⁹/₅₀₀

Kanał Augustowski jest podziałowym, to jest, kanałem którego wody z punktu najwyższego, czyli podziałowego, spływają do ujść swoich w dwóch przeciwnych kierunkach. Punkt ten położony przy połączeniu się z głównym przekopem kanałowym rzeki Suchorzeczki, wypływającej z jeziora

Serwy, wyższy jest od poziomu Niemna pod Warwiskami o stóp 140, cali 6, linii 8, a od poziomu Narwi pod Wizną o stóp 109, cali 9, linii 7; a że od tego punktu podziałowego do Warwiszek jest wiorst $42\frac{1}{5}$, a do Wizny wiorst $124\frac{4}{5}$, więc średni spadek na wiorstę, wynosi ku Niemnowi stóp 3.3, ku Narwi 0.88.

W układ kanału wchodzi dwie rzeki: Hancza (wiorst 29) płynąca ku wschodowi z ujściem do Niemna, i Netta (wiorst 31) płynąca ku zachodowi z ujściem do Biebrzy, a połączone łańcuchem siedmiu jezior (wiorst 36): Necko, Białe, Studzieniczne, Orlewo, Paniewo, Krzywe i Mikaszewo. Prócz tego w układ kanału wchodzi dwa jeziora: Serwy wzniesione o $145' 10'' 2'''$ nad Niemen, a $5'$ nad przekop podziałowy, zawiera 1,428,000 sążni sześciennych wody zasilkowej; Sajno o $34' 7'' 7'''$ położone nad Biebrzę, zawiera 3,000,000 sążni sześciennych wody zasilkowej. Serwy szczególnym, a dla urzędnia nawigacyi, nader korzystnym przypadkiem, wynikającym z hydrograficznego stanu okolicy, leży na środku kanału i jego przekopu podziałowego i stanowi główny staw zapasowy, przeznaczony do zasilenia linii splawniej w obudwu jej kierunkach. Jezioro Sajno tworzy staw zapasowy pomocniczy, przeznaczony wyłącznie do zasilania rzek Netty i Biebrzy.

Z 18tu *śluz* wchodzących w skład kanału, jedna jest podwójna: Paniewo, a jedna Niemnowo potrójna; właściwie zatem jest ich 21. Z tej liczby: 7 leży od Wisły, czyli strony zachodniej punktu podziałowego, a 14 od strony Niemna, czyli na wschodnim spadku od tegoż punktu podziałowego.

Upustów jest 29, o 2 do 7 stawidłach pojedynczych lub podwójnych, mających po 3 do 5 stóp szerokości, a 5 do 18 stóp głębokości.

Mostów zwodowych jest 14, mianowicie: żurawionych 8, ślimakowych 2, pływaków na galarach 2, pływaków na trawach 2. Są one wszystkie drewniane, dębowe lub sosnowe, oparte na murach ścian śluzowych lub osobnych przyczółkach murowanych, albo ciesiołkowych.

Mostów zwyczajnych na palach i *mostów przepustowych* różnej wielkości założonych w wałach i drogach do holowania, a równie jak powyższe drewnianych, znajduje się 65; z tych: 14 mają od 18 do 120 stóp długości, a 51 od 5 do 12 stóp.

Wymiary dzieł wodnych. Konieczna i najmniejsza szerokość kanału przyjęta jest na 42 stopy, głębokość wody stóp 5,

długość śluzy, tojest, komory statkowej 168 stóp, szerokość śluzy 21 do 22 stóp. Największy spadek śluzy 12 stóp (Wołkus), średni 9, najmniejszy 5 stóp (Przewież). Średnia długość śluzy z jej przedłużeniem górnem i dolnem 227 stóp. Ztąd wypada, że największe wymiary statku mającego żeglować po kanale, mogą być: długość statku bez steru stóp 140, ze sterem 148, szerokość stóp 20, zagłębienie z ładunkiem stóp 4, cali 6.

Średnia objętość wody jednej przeprawy śluzowej 147 sążni kubicznych, a témsamem całkowita średnia objętość wody, którą komora statkowa śluzy zawiera, razem z objętością pryzmu splawowego dolnego, bez względu na pryzm ciężarowy, tojest, objętość wody wypchniętej statkiem ładownym, wynosi sążni kubicznych 220.

Kanał Augustowski w skutek naturalnego swego pod względem hydrograficznym położenia, dzieli się na trzy główne części czyli oddziały:

Oddział I, rzeki Netty.

Oddział II, łańcucha jezior.

Oddział III, rzeki Hańczy.

O każdym z tych oddziałów podajemy tu w skróceniu następujące szczegóły.

Oddział I. Rzeka Netta.

Rozciąga się od jeziora Necko, z którego wypływa rzeka Netta pod miastem Augustowem, do ujścia téjże Netty w Biebrzę pod Dębowem na granicy gubernii Grodzieńskiej. W rozwinięciu ma on długości wiorst 31. Ta część linii uszlawnioną jest już za pomocą kanału bocznego, wyprowadzonego od Augustowa, w długości 21 wiorst, już za pomocą sprostowanego i uszlawnionego koryta pierwotnego rzeki Netty w długości wiorst 10. Ma on 5 śluz:

Śluza Nr 1 w Dębowie, położona na samem ujściu do Biebrzy, ma spadku 11' 7" 8". Splaw od niej do następnej śluzy Nr 2, w Sosnowie, na długości wiorst 12, odbywa się starem korytem Netty, sprostowanym na wiorst 10 i kanałem bocznym kopanym na wiorst 2.

Śluza Nr 2 w Sosnowie, położona przy końcu właściwego kanału bocznego rzeki Netty, ma spadku 9' 6" 2". Splaw od niej do następnej śluzy Nr 3 w Borkach, odbywa się po dalszej rozciągłości kanału bocznego Netty, który tu w prostej

linii na 6 wiorst jest wyrznięty tak, że obiedwie te śluzy leżą na jednéjże osi kanału.

Śluza Nr 3 w Borkach, położona jak i poprzedzająca na kanale bocznym Netty, ma spadku 6' 4" 2". Spław od niej do następnej śluzy Nr 4 w Białobrzegach, w długości wiorst 7, odbywa się kanałem kopanym, będącym dalszym ciągiem kanału bocznego Netty.

Śluza Nr 4 w Białobrzegach, ma spadku 6' 11" 7". Spław od niej do następnej śluzy Nr 5 w Augustowie, odbywa się po dalszej rozciągłości kanału bocznego Netty 6 wiorst długiego.

Ta część kanału, przy pierwotnym swoim urządzeniu, wiele niedogodności w utrzymaniu nawigacyi przedstawiała, i dlatego w r. 1835, zamienioną została na kanał boczny, który się tu właściwie, to jest, od śluzy Augustów zaczyna, tworząc témsamém z częściami wyżej opisanemi, rzeczywisty kanał boczny rzeki Netty 21 wiorst długi; najdogodniejszy dla spławu, jako po wodzie stojącej odbywanego.

Dla osiągnięcia tak ważnego celu, rzeka Netta przy śluzie w Augustowie z jeziora Necko wychodząca, skierowaną została bezpośrednio do jeziora Sajno, i prawie całą swą masą, służy obecnie do udogodnienia spławu, tak na części jej własnego koryta od Sosnowa do Dębowa, jakoteż dla zasilku rzeki Biebrzy. System ten więcéj jeszcze ulepszonym został przez obniżenie upustu Nr 1 w Białobrzegach.

Śluza Nr 5 w Augustowie, urządzona na wyjściu rzeki Netty z jeziora Necko, ma spadku 7' 4" 10". Od niej zaczyna się łańcuch jezior, a żegluga od niej do następnej śluzy Nr 6 w Przewięzi, w rozciągłości wiorst 10, odbywa się po jeziorach Necko i Białe.

Oddział II. Łańcuch jezior.

Rozciąga się od śluzy Nr 5 w Augustowie, do połączenia się z rzeką Hańczą przy śluzie Nr 12 w Sosnowce; zawiera długości wiorst 39. W skład jego wchodzi 7 jezior wyżej wymienionych, a połączonych z sobą przekopami i śluzami. Śluz tutaj jest 7, z nich jedna podwójna. Śluzy te są następujące:

Śluza w tym oddziale pierwsza, a w ogólnym porządku Nr 6 w Przewięzi, ma spadku stóp 4, cali 10, linii 2. Spław od niej do następnej śluzy Nr 7 w Swobodzie, w długości 4½ wiorst, odbywa się po jeziorze Studziennicze.

Sluza Nr 7 w Swobodzie o 6' 4" 2''' spadku, położona jest na zachodnim krańcu przekopu podziałowego, to jest, od strony rzeki Biebrzy, którą łączy z jeziorem Studiennicznie; stanowi zatem początek odpływu wód od punktu podziałowego ku Wiśle, a témsamém i zasilkowych z jeziora Serwy. Splaw od niej do następnej śluzy Nr 8 w Gorzycy, odbywa się w długości 8½ wiorst kanałem, który stanowi przekop podziałowy, znakomite i kosztowne dzieło bardzo porządnie wykonane. Godném jest uwagi, iż przekop ten w 8½ wiorstach swéj długości, nie potrzebuje zawsze być zasilanym ze stawu zapasowego Serwy; utrzymuje się albowiem sam z siebie w stanie jednostajnie splawnym (6 stóp głębokości), za pomocą samych wód filtracyjnych. Cała więc masa stawu zapasowego, użyć się daje na zasilkowanie innych części rzek, w skład linii splawnej wchodzących.

Pod względem stanu hydrograficznego téj okolicy, odnosząc ją do punktu podziałowego kanału Augustowskiego, na najwyższém miejscu rozciąga się system obszernych jezior Wigry zwanych; z nich albo raczéj przez nie przechodzi rzeka Hańcza, także do układu kanału należąca. Jeziora te w odległości 15 wiorst położone, są o 19' 0" 7''' wyżej głównego rezerwoaru Serwy, a zatém o 24' 4" 1''' wyżej od przekopu podziałowego. Tym sposobem w razie potrzeby służąc mogą za pośrednictwem stosownych robót, do nader obfitego zasilenia kanału, nadewszystko zaś rzek Biebrzy i Narwi, którym tyle zbywa, jak wiadomo, na dogodności i pewności splawu, zwłaszcza w miesiącach letnich. Zasilenie to, tém łatwiejsze obecnie po dokonaniem odwróceniu od kanału rzeki Hańczy, dozwoliloby na ten cel użyć około 300 stóp kubiicznych wody na sekundę, to jest, około $\frac{6}{7}$ całej masy wody rzeki Hańczy, dziś po większej części bezużytecznie do Niemna uchodzącej; témsamém masa wody w Biebrzy, wynosząca 480 stóp kub. średnio na sekundę, prawie o drugie tyle pomnożoną byćby mogła. Pozyskanie tak znakomitej masy wody i siły, z czasem mogłoby posłużyć do utworzenia w miejscach ku temu dogodnych, machin i zakładów przemysłowych. Mniemac nawet należy, iż dogodności te stać się kiedyś muszą przedmiotem rozważy i pożytku dla tutejszój okolicy, która obecnie jest jeszcze mało zaludniona i znacznemi obszarami bagien, łąk i zarośli, mało lub wcale nieużytecznymi zasłana.

Zasługuje tu na wspomnienie ta szczególna własność jeziora Serwy, iż nie mając żadnego znikąd dopływu wody, utrzymuje się wszakże w stanie prawie jednostajnej wysokości. To nie może być skutkiem czego innego, jak tylko napływu wód filtracyjnych, pochodzącego zapewne z wysokiego (19 stóp) względem niego położenia wielkiego systemu wyżej wspomnianych jezior Wigry zwanych. Dopływ do jeziora Serwy, tym sposobem po jego opuszczeniu otrzymywany, oznaczyć się daje według pory roku i okoliczności sprzyjających na $\frac{1}{4}$ do $\frac{1}{2}$ cala wysokości wody w 24 godzinach. Okoliczność ta tłumaczy dostatecznie ową obfitość wody filtracyjnej w przekopie podziałowym, mocą której tenże bez dopływu bocznego, utrzymuje się w stanie nawigacyjnym zwyczajnym.

Śluza Nr 8 w Gorzycy, ma $9' 8'' 5'''$ spadku. Położona jest na wschodnim krańcu przekopu podziałowego, czyli od strony Niemna, stanowi zatem początek odpływu wód od punktu podziałowego ku rzece tej, a łączy przekop podziałowy z jeziorem Orlewo. Spław od niej do następnej śluzy Nr 9 w Paniewie, w długości $3\frac{1}{2}$ wiorst, odbywa się przez ciąg dwóch jezior: Orlewo i Paniewo, doprowadzonych przekopem do jednego poziomu.

Śluza Nr 9 w Paniewie, podwójna, łączy jezioro Paniewo z Krzywem; każda śluza ma spadku $11' 1'' 4'''$ czyli razem cały spadek wynosi $22' 2'' 8'''$. Spław od niej do następnej śluzy Nr 10 w Perkuciu, odbywa się po jeziorze Krzywe zwaném, i przekopie łączącym też jezioro z następną śluzą.

Śluza Nr 10 w Perkuciu, położona na połączeniu jeziora Krzywe z Mikaszewem, ma spadku $9' 10'' 6'''$. Spław od niej do następnej śluzy Nr 11 w Mikaszówce, odbywa się po jeziorze Mikaszewo, usplawnioném za pomocą przekopów i stosownego pogłębienia w miejscach płytkich, lub przerwy gruntowe tworzących.

Śluza Nr 11 w Mikaszówce, położona jest na końcu wschodnim jeziora Mikaszewo, ma spadku $8' 11'' 1'''$. Spław od tej do następnej śluzy Nr 12 w Sosnowce, odbywa się po kanale kopanym w długości wiorsty.

Śluza Nr 12 w Sosnowce, ma spadku $8' 11'' 11'''$. Położona jest na wschodnim krańcu kanału, przez łańcuch jezior dotąd prowadzonego i łączy go z rzeką Hańczą, która od tego punktu wchodzi w układ linii splawnej.

Oddział III. Rzeka Hańcza.

Od śluzy opisanéj, poczyna się 3-ci oddział kanału, tojest, oddział rz. Hańczy, 29 wiorst długości wynoszący, i obejmujący 6 śluz, z których jedna potrójna. Spław od śluzy Nr. 12 w Sosnowce do następnej śluzy Nr 13 w Tartaku, odbywa się usplawnioném korytem Hańczy, zamienioném na kanał boczny téj rzeki, za pomocą odwrócenia jéj do Niemna z lewéj strony powyżej Sosnowki, tojest: punktu, w którym się rzeka ta z linią splawną łączy; część ta kanału długa jest 4 wiorsty.

Jako dzieło uzupełniające odwrócenie rzeki Hańczy, zmieniienie pierwotnego jéj koryta na kanał boczny, a razem przeznaczone do rozrządzania stanem wód splawowych, założone są tu dwa upusty i przekop odwrotowy, zwracający rzekę Hańczę od punktu wziętego powyżej upustu zasilkowego, w długości 2,115 sążni wyprawadzony. Przekopem tym wody Hańczy od spławu zbywające, uchodzą do jeziora Głębokie, następnie przechodzą przez łańcuch jezior Muły i Szlamy, z tego ostatniego korytem strugi Szlamicy zlewają się do rzeczki Marycha, z nią powracają do pierwotnego koryta rzeki Hańczy, opuszczonego w skutek urządzenia spławu na niższej części kanału i tém nakoniec korytem pod wsią Warwiszki wpadają do Niemna.

Śluza Nr 13 w Tartaku, ma spadku 6' 8" 5^{'''}. Spław od niéj do następnej śluzy w Kudrynkach, odbywa się po dalszej części kanału bocznego Hańczy, prowadzonego dawném jéj korytem w długości wiorst 3.

Śluza Nr 14 w Kudrynkach o 7' 4" 10^{'''} spadku. Spław od niéj do następnej śluzy Nr 15 w Kurzyńcu, odbywa się po dalszym ciągu kanału bocznego Hańczy, prowadzonego korytem téjże rzeki w długości wiorst 5.

Śluza Nr 15 w Kurzyńcu, ma 10' 8" 1^{'''} spadku. Spław od niéj do następnej śluzy Nr 16 w Wolkuszu, odbywa się po dalszym ciągu kanału bocznego Hańczy, w długości 1 wiorsty, korytem téjże rzeki prowadzonego

Śluza Nr 16 w Wolkuszu o 12' 2" 0^{'''} spadku. Spław od niéj do następnej śluzy Nr 17 w Dąbrówce, w długości wiorst 6, odbywa się po dalszym ciągu kanału bocznego Hańczy, zawsze dawném jéj korytem prowadzonego.

Śluza Nr 17 w Dąbrówce o 10' 4" 6^{'''} spadku. Spław od niéj do następnej śluzy Nr 18 w Niemnowie, a więc i do ujścia w Niemen, odbywa się po dalszej części kanału bocznego

Hańczy w długości wiorst 10, z których w rozległości wiorst 4 do Czortku, na dawném korycie rzeki, a dalszy spław na 6-ciu następnych wiorstach, odbywa się kanałem bocznym kopanym około 3,523 sążni przez bagno Kurkuł zwane. Tém samém więc kanał ten w zupełności od koryta Hańczy odchodzi, na miejscu którego to koryta nieści się śluza potrójna, oraz upust o 3-ch stawidłach po 5' szerokości, a 8' głębokości.

Śluza Nr 18 w Niemnowie, potrójna, o 32' 9" spadku, (na każdą po 10' 11"), położona jest przy ujściu kanału do Niemna.

Kanał Augustowski, rzadkim w tego rodzaju dziełach przykładem, jak obejmuje wszelkie korzyści i dogodności, wynikające z hydrograficznego położenia swego, a ułatwiające rozrzadzanie obfitością wód; tak też co do dzieł wodnych, jest nie tylko starannie, mocno, ale nawet ozdobnie wykonany. Wszystkie śluzy jego murowane są według przeznaczenia każdej części budowy; z kamienia polowego: fundamenta, przypory, ściany słuzowe; z cegły wodotrwałej: wszelkie mury licowe, pokłady komór słuzowych, ich przedłużenia górne i dolne; na koniec z kamienia ciosowego: progi słuzowe górne i dolne, odrzwia wrotowe, wiązarki murów licowych, fugi w zaporach tamowych, narożniki komór wrotowych, narożniki w przedkomórkach i zakomórkach słuzowych oraz pokładka murowa. Wszystkie inne dzieła, jakoto: upusty, mosty zwodowe i zwyczajne, mostki przepustowe, są drewniane: sosnowe lub dębowe.

Wrota słuzowe dębowe właściwego sobie składu, silnie okute, obracają się na czopach i paprzącach, oraz zawiasach o dwóch ramionach po 10' długich, z żelaza lanego, osadzonych w kamieniu ciosowym i asfaltem zalanych.

Do poruszania stawideł wrotowych użytym jest mechanizm, będący nader korzystnym zastosowaniem śruby bez końca, tak, iż przy użyciu siły jednego człowieka, zwycięża się ciężar średniego ciśnienia wody na stawidła wrotowe, według spadku śluzy od 64 do 96 centnarów wynoszący. Dogodność mechanizmu tego tém jest korzystniejszą, że podnoszenie stawideł za pomocą śruby o małym kroku i łagodnej równi pochyłej, odbywa się wolno i jednostajnie.

Do stawideł upustowych pojedynczych lub podwójnych, równie jak do stawideł wrotowych przy śluzach o małym spadku, użytym jest zastosowanie zwyczajnego lewaru, lub

tęż zwyczajne klucзки, szczeblowane, do poruszania za pomocą dźwigni.

Cała linia spławna dzieli się pod względem dozoru konserwacyjnego na 18 wydziałów. Służba konserwacyjna kanału składa się z jednego Naczelnika objazdu, jednego pomocnika, dozorców i stróżów.

Co do korzyści kanału tego różne przedstawiają się względy. Korzyści wszelkiej komunikacji, a zwłaszcza wodnej, prowadzącej do ważnego punktu odytowego, pod wielką względami uważać i oceniać należy; te wszakże do dwóch głównych sprowadzić się dają, a mianowicie: *a*) do korzyści i widoków spekulacyjnych, czyli dochodów bezpośrednich, gotowych, z opłat pobieranych, i *b*) korzyści pośrednich, to jest takich, jakie za sobą koniecznie pociąga wszelkie ułatwienie komunikacji dla gospodarstwa krajowego w ogóle, a w szczególności dla okolicy, przez którą przechodzi.

Kanał Augustowski pod pierwszym z tych względów uważany, nie przedstawia ważnych korzyści, a to z tego głównie powodu, że nie doprowadzony został do skutku cały systemat komunikacyjny, mający połączyć Wisłę z Windawą. Z tém wszystkiém dochody z niego są takie, że obok dogodności drogi spławnej dla okolicy i wpływu, jaki na polepszenie bytu mieszkańców wywierą, nietylko pokrywają wydatki potrzebne na utrzymanie, ale nawet pewną oszczędność, jako korzyść przynoszą. Lecz kanał ten zapewnił inne korzyści, których same widoki spekulacyjne osiągnąć nie mogą, a z których jeżeli nie cały kraj, to przynajmniej okolica owoce zbiera; wiadomo bowiem, jak ułatwienie komunikacji wpływa na rozwój gospodarstwa narodowego i dobry byt mieszkańców.

Nie można też przepomnieć tu i owego wpływu, jaki na ogólne gospodarstwo krajowe wywarł sam zamiar otworzenia tej komunikacji, przez to bowiem otrzymano znakomite obniżenie w taryfście celnym.

5. RZEKI SPŁAWNE.

Z licznych rzek przeryzających kraj w różnych kierunkach, trzystaście uznanych jest za spławne, czyto dla statków i tratw, czy tylko dla samych tratw.

Splawność rzek dla statków i tratw wynosi wiorst 2,390
 dla samych tratw wiorst 548
 Razem wiorst 2,938

Rzeki splawne i przestrzeń ich splawności podaje następujący wykaz:

		Długość splawu		
		Dla samych tratw	Dla tratw i statk.	Razem
		w i o r s t		
1. Wisła	{ od Igołomii do Zawichosta. . .	—	174	565
	{ od Zawichosta do Warszawy .	—	213	
	{ od Warszawy do Nowogięorg.	—	33	
	{ od Nowogięorgiewska do granicy pruskiej.	—	145	
2. Nida. .	{ od Sobkowa do Pińczowa . . .	40	—	90
	{ od Pińczowa do ujścia w Wisłę.	—	50	
3. San	wzdłuż granicy Królestwa	—	18	18
4. Wieprz	od Krasnegostawu do ujścia w Wisłę	—	175	175
5. Pilica	{ od Koniecpola do Przedborza.	40	—	250
	{ od Przedborza do ujścia w Wisłę.	—	210	
6. Narew	{ od wejścia w granice Królestwa do Tykocina	25	—	285
	{ od Tykocina do ujścia w Wisłę.	—	260	
7. Bug. .	{ wzdłuż granicy Królestwa. . .	—	450	570
	{ od granicy do ujścia w Narew.	—	120	
8. Biebrza	od kanału Augustowskiego do ujścia w Narew	—	68	68
9. Pissa v. Pisna	od wejścia w granicę Królestwa do ujścia w Narew	—	44	44
10. Orzye	od Drażdzewa do ujścia w Narew.	62	—	62
11. Wkra czyli Działdówka	od wejścia w granicę Królestwa do ujścia w Narew.	156	—	156
12. Warta	{ od Działoszyna do Konina. . .	225	—	275
	{ od Konina do granicy pruskiej.	—	50	
13. Niemen	wzdłuż granicy Królestwa . . .	—	380	380
Ogółem		548	2390	2938

Rzeki te są rozrzucone w następujący sposób:

Gubernia Warszawska.

Wisła otacza ją w długości wiorst 234: na całej téj długości spławna dla wszelkich statków.

Pilica stanowi granicę guberni Warszawskiej od Radomskiej na długości wiorst 250

Warta przerzyna gubernię w długości wiorst 275, z tych 50 przypada na spław dla statków, a 225 dla tratów.

Narew stanowi granicę guberni Warszawskiej od Płockiej na rozległości wiorst 33.

Bug stanowi też granicę, na rozległości wiorst 64.

W ogóle gubernia Warszawska posiada 856 wiorst spławności rzek, tojest: 591 dla statków i tratów, a 265 dla samych tratów.

Gubernia Radomska.

Wisła otacza ją w przestrzeni wiorst 331 i prawie w całej téj długości jest spławną dla statków.

Pilica przerzyna i otacza ją w przestrzeni wiorst 250, na 40 z nich służy tylko do spławu tratów, a na 210 dla statków żaglowych.

Nida przerzyna ją w długości wiorst 90; z tych na 50 spławna jest dla statków a na 40 dla tratów.

W ogóle gubernia Radomska posiada 671 wiorst spławności rzek, tojest: 591 dla statków i tratów, a 80 dla samych tratów.

Gubernia Lubelska.

Wisła stanowi granicę gubernii téj od Warszawskiej i Radomskiej na długości wiorst 186.

Bug na przestrzeni 506 wiorst, otacza lewym swym brzegiem gubernią.

Wieprz przepływa ją w długości wiorst 175.

San dotyka jęj prawym swym brzegiem na długości wiorst 18.

Cała więc gubernia posiada wiorst 885 splawności rzek, dla statków i tratów.

Gubernia Płocka.

Wisła stanowi granicę gubernii téj od Warszawskiej, w przestrzeni wiorst 146.

Narew przerzyna gubernią na długość wiorst 113, a 33 wiorstami oddziela ją od Warszawskiej.

Bug stanowi granicę między 2-ma temi guberniami w długości wiorst 120.

Orzyc i Wkra przerzynają ją w długości: pierwsza wiorst 62, druga wiorst 156.

Razem gubernia Płocka ma 624 wiorst splawności rzek, tojest: 606 dla statków i tratów, a 218 dla samych tratów.

Gubernia Augustowska.

Niemen otacza ją lewym swym brzegiem na przestrzeni wiorst 380, będąc w całej téj długości splawny dla statków.

Narew w długości 139 wiorst opasuje i przerzyna gubernią, na 114 wiorstach splawna dla statków, a na 25 dla tratów.

Biebrza otacza gubernią w długości 68 wiorst.

Pisna przerzyna ją na długości wiorst 44.

Razem więc gubernia Augustowska ma 631 wiorst splawności rzek, tojest: 606 dla statków i tratów, a 25 dla samych tratów.

Widzimy więc, że natura hojnie uposażywszy kraj nasz w swe plody, podała mu zarazem i łatwość przeprowadzania ich z jednego miejsca na drugie, bo zaopatrzyła go w znaczną liczbę dróg wodnych.

Wszakże nie wszystkie one są w równym stopniu dogodne do spławu, zład żegluga na nich dzieli się na 3 klasy:

1. Żegluga najbezpieczniejsza na Wiśle poniżej Warszawy, Warcie przy samém ujściu z Królestwa i na kanale Augustowskim.
2. Żegluga bezpieczna na rzekach: Wiśle poniżej Warszawy, Warcie powyżej Pызdr, Niemnie poniżej Aleksoty i na rzece Biebrzy.

3. Żegluga mniej bezpieczna na rzekach: Sanie, Nidzie, Wieprzu, Pilicy, Narwi, Bugu, Niemnie powyżej Aleksoty.

Dla uregulowania biegu rzek i polepszenia ich spławności, uskuteczniane jest czyszczenie ich koryta, przedsiębrane są roboty wodne faszynowe, tudzież utrzymywane są w dobrym stanie brzegi rzek w przestrzeni uznanej za zdatną do spławu w szerokości $7\frac{1}{2}$ sążni pols. po każdej stronie, a to przez czyszczenie ich z drzew, kamieni większych i innych przedmiotów, mogących utrudniać holowanie statków, lub zagrażać zawaleniem rzeki, w razie wpadnięcia w jej koryto.

W celu ochronienia gruntów i własności nadrzecznych od zalewu wód, sypane są na lądzie wały ziemne, czyli uskutecznianém jest obwałowanie, przedsiębrane z dobrej woli i chęci interesowanych właścicieli przy pomocy ze strony Rządu w sposób wskazany postanowieniem Rady Administracyjnej z dnia 25 Maja (6 Czerwca) 1845 roku (Dziennik Praw tom 36 str. 227).

Dotąd usypano tych wałów:

W nizinie Kozienickiej od Góry Puławskiej do Swierzów, 85 wiorst do wysokości stóp 22.7 nad 0, szerokości u góry stóp $11\frac{1}{4}$ do 17.

W nizinie Nowomiejskiej od Winiar do Ruszczy wiorst 51, do wysokości stóp 19 nad 0, szerokości u góry stóp $8\frac{1}{2}$.

W nizinie Koprzywnickiej od Osieka do Kamieńca Wisłockiego 26 wiorst, do wysokości stóp 19.8 nad 0, szerokości u góry stóp $5\frac{2}{3}$.

Nizina ta nie jest jeszcze należycie obwałowaną, to też potrzebne roboty ciągle się uskuteczniają.

Nadto:

Obwałowano nizinę Moczydłowską, od Góry Kalwaryi do Augustówki pod Willanowem; w tym celu usypano 25 wiorst wałów, mających wysokości stóp 18.9 nad 0, a szerokości u góry od 9.4 do 11.4 stóp.

Obwałowywa się nizinę Opolską od Braciejowic do Zastowa, u której z całkowitej długości, wynoszącej wiorst 26, wyrobiono już 12 wiorst wałów, wysokości stóp 19.8 nad 0, a szerokości u góry stóp $5\frac{2}{3}$.

Mimo dokonania tych jako i wielu innych robót, rzeki nasze wiele jeszcze pozostawiają do życzenia pod względem dogodności do spławu. To téż ustanowiony komitet ma po bliż-

Ostateczny obraz stanu komunikacyj lądowych i wodnych szawsko-Wiedeńską, drogi bite wyrobione, kanał

w Gubernii	K o m m u n i k a c y e l ą d o w e							
	Droga żelazna War- szawsko-Wie- deńska		T r a k t y b i t e				R A Z E M	
			Igo rzędu		IIgo rzędu			
	wiorst	sażeni	wiorst	sażeni	wiorst	sażeni	wiorst	sażeni
Warszawskiej .	254	232	740	496	402	416	1398	144
Radomskiej . .	69	—	417	176	460	226	946	402
Lubelskiej . . .	—	—	443	232	20	—	463	232
Płockiej	—	—	192	73	262	—	454	73
Augustowskiej.	—	—	365	196	35	26	400	222
W całym kraju . .	323	232	2159	173	1180	168	3663	73

Potrącając długość rzek, należących do kilku gubernij a wynoszącą

Rzeczywista długość komunikacyj wodnych wynosi

Zatem całkowita długość komunikacyj lądowych i

Na jedną milę kwadratową w całym kra- ju przypada	—	70	—	465	—	255	1	290

szém zbadaniu stanu rzeczy, podać wnioski względem poprawienia stanu rzek. W tym celu przedsięwzięty został pomiar Wisły i obserwacye hydrotechniczne.

obejmując w to będącą już w eksploatacyi drogę żelazną War-Augustowski i rzeki splawne, jest następujący:

K o m m u n i k a c y e w o d n e						O g ó ł		Na miłę kwadratową rozległości przypada w ogóle komunikacyj	
Kanał		Rzeki splawne		R A Z E M		kommunikacyj lądowych i wodnych			
Augustowski		Dla statków i tratw	Dla samych tratw						
wiorst	sażeni	w i o r s t		wiorst	sażeni	wiorst	sażeni	wiorst	sażeni
—	—	591	265	856	—	2254	144	3	176
—	—	591	80	671	—	1617	402	3	343
—	—	885	—	885	—	1348	232	2	197
—	—	406	218	624	—	1078	73	3	276
98	179	606	25	729	179	1129	401	3	152
98	179	3079	588	3765	179	7428	252	—	—
—	—	689	40	729	—	729	—	—	—
98	179	2390	548	3036	179	—	—	—	—
wodnych wynosi rzeczywiście						6699	252	—	—
—	21	1 ¹⁵ / ₅₀₀	11 ⁸ / ₅₀₀	1	154	—	—	2	444

IV. LUDNOŚĆ.

Od roku 1816 ludność kraju była następująca:

w roku	Ludność głów	w roku	Ludność głów
1816	2,717,287	1839	4,392,565
1820	3,520,355	1840	4,488,009
1821	3,612,019	1841	4,547,703
1822	3,658,729	1842	4,623,318
1823	3,704,306	1843	4,700,374
1824	3,786,484	1844	4,770,290
1825	3,911,417	1845	4,798,658
1826	3,978,211	1846	4,867,129
1827	4,032,335	1847	4,857,700
1828	4,088,289	1848	4,790,061
1829	4,137,634	1849	4,781,355
1830	3,997,746	1850	4,810,735
1831	3,762,003	1851	4,851,639
1832	3,914,665	1852	4,812,577
1833	4,037,925	1853	4,813,091
1834	4,059,517	1854	4,797,845
1835	4,188,112	1855	4,673,869
1836	4,251,334	1856	4,696,919
1837	4,298,962	1857	4,733,760
1838	4,344,392	1858	4,790,379

Więc od r. 1816 po koniec 1858 przybyło ludności głów 2,073,092, czyli roz dzielając tę liczbę na 42 lata, wypada w średnim przecięciu, że rocznie przybywało głów 49,359. Wszakże jak powyższy wykaz wskazuje, powiększanie się ludności kraju nie było tak jednostajne: w jednych latach więcej, w innych mniej przybywało, a nawet w kilku latach był i ubytek ludności. Uważając lata od 1832 r. widzimy, że odtąd aż do r. 1846 ludność ciągle, choć w różnym stosunku powiększała się, a dopiero odtąd to powiększała to zmniejszała się tak, że dziś jest ona mniejsza od tej, jaka była w latach

1845, 1846 i 1847, i z bardzo małą różnicą wyrównywa ludności r. 1848.

W Kalendarzu na rok 1858, gdzie rozebraliśmy ludność kraju pod rozmaitemi względami, wykazane były w ogólnych wyrazach takowe jej przemiany i powody tego, — w Kalendarzu na rok 1859 podana była ludność za rok 1857: — tu więc podamy ją taką, jaka była w końcu roku 1858, lecz poprzednio zamieścimy ludność miasta Warszawy począwszy od roku 1816.

w roku	Chrześcian	Niechrześcian	Razem
1816	65641	15579	81220
1817	69871	18491	88362
1818	75000	21404	96404
1819	77106	21836	98942
1820	78356	21982	100338
1821	83030	22399	105499
1822	86141	26115	112256
1823	90381	26903	117284
1824	96066	27801	123867
1825	98389	28044	126433
1826	100444	27648	128052
1827	100768	30697	131465
1828	106265	30459	136724
1829	108709	30943	139654
1830	84729	29224	113953
1831	92151	31384	123535
1832	93434	31434	124868
1833	95785	33920	129705
1834	101185	34877	136062
1835	100600	34977	135577
1836	99406	35476	134882
1837	99688	36413	136102
1838	100001	37827	137828
1839	102676	36529	139205
1840	102552	37039	139591
1841	103312	37159	140471
1842	104479	38013	142492
1843	111843	39807	151740
1844	113842	40236	154078

w roku	Chrze- ścian	Niechrze- ścian	Razem
1845	119805	43819	163624
1846	120981	44149	165130
1847	123555	43442	166997
1848	120737	43081	163818
1849	122127	43027	165154
1850	120553	43044	163597
1851	121023	43092	164115
1852	116788	41083	157871
1853	117142	41159	158301
1854	116396	41040	157436
1855	115500	41062	156562
1856	115150	40922	156072
1857	116913	41207	158120
1858	117443	41374	158817

Odnosząc ludność ogólną do rozległości kraju wynoszącej mil kwadratowych jeograficznych 2,320, otrzymujemy, że na jedną milę takową przypada głów 2,065.

Podział ludności.

a) <i>podług płci:</i>	
męskiej	2,310,812
żeńskej	2,479,567
b) <i>podług wieku:</i>	
młodszych od lat 20	1,941,061
w wieku od lat 20 do 40	1,540,099
starszych nad lat 40	1,309,219
c) <i>podług pochodzenia narodowego:</i>	
Słowian	3,714,467
Litwinów	216,295
Niemców	267,778
Hollandrów	42
Anglików	81
Francuzów	1,066
Włochów	75
Greków	478
Tatarów	271
Izraelitów	589,683
Cyganów	143

d) *podług wyznań religijnych:*

Chrześcian:

Rzymsko-Katolików	3,687,492
Prawosławnych	4,688
Greko-Unitów	219,557
Jednowierców	487
Starowierców	3,595
Ewangelików Augsburgskich	276,686
" Reformowanych	4,728
Braci Morawczyków	1,458
Menonistów	1,591
razem chrześcian	4,200,282

Niechrześcian:

Mahometan	271
Starozakonnych	589,683
Cyganów	143
razem niechrześcian	590,097

e) *podług stanów:*

Szlachty	62,826
Stanu duchownego	6,356
Stanu gminnego	4,721,197

f) *podług ukształcenia:*

Umiejących tylko czytać i pisać	854,818
Posiadających wyższe ukształc.	140,778
Wcale nieukształconych	3,794,785

g) *podług miejsca zamieszkania:*

w gubernii Warszawskiej	1,559,062
" Radomskiej	922,762
" Lubelskiej	975,028
" Płockiej	550,648
" Augustowskiej	624,061
w mieście Warszawie	158,817

Podział tój ludności na powiaty podają dwa następujące wykazy:

1. Podaje rozległość każdego powiatu, jego ludność ogólną, średnią na milę kwadratową, tudzież ludność miast i wsi, oddzielnie chrześcian, oddzielnie niechrześcian;
2. Podaje ludność każdego po szczególe wyznania.

Wymienienie		Ludność miast		
Gubernii	Powiatu	Chrześcian	Niechrześcian	Razem
Warszawska	Gostyński	9535	8825	18360
	Kaliski	23611	11591	35202
	Koniński	18237	8681	26918
	Łęczycki	53694	18165	71859
	Łowicki	7269	6485	13754
	Piotrkowski	18635	11827	30462
	Rawski	16124	13667	29791
	Sieradzki	19472	10453	29925
	Stanisławowski	7272	8220	15492
	Warszawski	11402	11533	22935
Wieluński	18635	10998	29633	
Włocławski	20374	9957	30331	
Radomska	Kielecki	13290	5607	18897
	Miechowski	8730	2913	11643
	Olkuski	21320	13321	34641
	Opatowski	13776	9453	23229
	Opoczyński	12996	15139	28135
	Radomski	18385	11666	30051
	Sandomierski	13516	11791	25307
Stopnicki	9765	13285	23050	
Lubelska	Bialski	8662	10074	18736
	Hrubieszowski	10076	10388	20464
	Krasnostawski	10562	7965	18527
	Lubelski	25412	30837	56249
	Łukowski	8644	6336	14980
	Radzyński	15810	17995	33805
	Siedlecki	9212	12814	22026
Zamojski	21680	17724	39404	
Płocka	Lipnowski	7134	6361	13495
	Mławski	9844	8176	18020
	Ostrołęcki	6967	7059	14026
	Płocki	13429	14292	27721
	Przasnyski	5392	6502	11894
Pultuski	7252	12953	20205	
Augustow.	Augustowski	17820	22262	40082
	Kalwaryjski	6773	16399	23772
	Łomżyński	10984	17744	28728
	Maryampolski	4588	15105	19693
	Sejneński	3251	6323	9574
Zebranie Gubernij	Warszawska	224260	130402	354662
	Radomska	111778	83175	194953
	Lubelska	110056	114135	224191
	Płocka	50018	55343	105361
	Augustowska	43416	78433	121849
Miasto Warszawa	117443	41374	158817	
W całym kraju		656973	502860	1159833

Ludność wsi			O g ó ł e m			Rozległość mil kwadr. jeograficz- nych	Na milę kw. przypada główn
Chrze- ścian	Niechrze- ścian	Razem	Chrze- ścian	Niechrze- ścian	Razem		
76109	678	76787	83644	9503	95147	45.36	2097
106556	221	106777	130167	11812	141979	53.78	2681
106572	—	106572	124809	8681	133490	53.59	2491
87677	1798	89475	141371	19963	161334	39.57	4077
87974	482	88456	95243	6967	102210	33.72	3031
147559	2523	150082	166194	14350	180544	84.29	2142
90682	2004	92686	106806	15671	122477	60.46	2026
95347	1935	97282	114819	12388	127207	50.49	2519
70785	3129	73914	78057	11349	89406	56.03	1599
118666	5557	124223	130068	17090	147158	71.01	2129
108297	1480	109777	126932	12478	139410	68.46	2035
88284	86	88370	108658	10043	118701	55.31	2146
75261	2535	77796	88551	8142	96693	53.08	1822
94066	1047	95113	102796	3960	106756	40.75	2619
128500	527	129027	149820	13848	163668	60.99	2683
70233	714	70947	84009	10167	94176	56.42	1669
114341	1183	115524	127337	16322	143659	84.10	1708
96583	3175	99758	114968	14841	129809	72.74	1785
62322	1960	64282	75838	13751	89589	33.90	2642
74528	834	75362	84293	14119	98412	36.89	2668
56802	410	57212	65464	10484	75948	51.26	1481
80470	555	81025	90546	10943	101489	52.51	1933
84359	2821	87180	94921	10786	105707	66.49	1590
117650	4153	121803	143062	34990	178052	86.52	2058
82016	4497	86513	90660	10833	101493	64.15	1582
79187	1295	80482	94997	13290	114287	79.69	1434
85557	2430	87987	94767	15246	110013	63.36	1736
147455	1180	148635	169135	18904	188033	99.52	1889
83332	751	84083	90446	7112	97578	54.02	1807
70490	522	71012	80334	8698	89032	53.42	1666
65960	3981	69941	72927	11040	83967	52.58	1597
71749	2019	73768	85178	16311	101489	46.83	2165
66489	1575	68064	71881	8077	79958	46.65	1714
73950	4469	78419	81202	17422	98624	49.95	1975
85997	2225	88222	103817	24487	128304	85.03	1509
82064	2105	84169	88837	19104	107941	47.53	2271
124716	9949	134665	135700	27693	163393	84.86	1926
123749	4061	127810	128335	19166	147503	71.69	2057
60977	6369	67346	64228	12692	79920	52.80	1457
1184508	19893	1204401	1408768	150295	1559063	672.07	2319
715834	11975	727809	827612	95150	922762	438.87	2102
733496	17341	750837	843552	131476	975028	563.50	1730
431970	13317	445287	481988	68660	550648	303.45	1814
477503	24709	502212	520919	103142	624061	341.91	1825
—	—	—	117443	41374	158817	0.41	—
3543309	87237	3630546	4200282	590097	4790379	2320.21	2065

Wymienienie		C h r z e				
Gubernii	Powiatu	Rzymsko-Katolików	Prawosławnych	Greko-Unitów	Je-dno-wier-ców	Sta-rowier-ców
Warszawska	Gostyński.....	70507	12	—	—	—
	Kaliski.....	113740	11	—	—	—
	Koniński.....	101322	34	—	—	—
	Łęczycki.....	98819	87	—	—	—
	Łowicki.....	85508	12	—	—	—
	Piotrkowski.....	150859	47	—	—	—
	Rawski.....	90959	31	—	—	—
	Sieradzki.....	100679	19	—	—	—
	Stanisławowski.....	74044	5	—	—	—
	Warszawski.....	116242	86	—	—	—
	Wieluński.....	125150	52	—	—	—
Włocławski.....	90570	7	—	—	—	
Radomska	Kielecki.....	87690	7	—	—	—
	Miechowski.....	102781	4	—	—	—
	Olkuski.....	149695	15	—	—	—
	Opatowski.....	83146	5	—	—	—
	Opczyński.....	126448	9	—	—	—
	Radomski.....	113999	27	—	—	—
	Sandomierski.....	75514	14	—	—	—
Stopnicki.....	83624	4	—	—	—	
Lubelska	Bialski.....	22666	13	42755	—	—
	Hrubieszowski.....	37980	21	52511	—	—
	Krasnostawski.....	67168	12	27275	—	—
	Lubelski.....	141390	43	696	—	107
	Łukowski.....	88336	8	—	—	—
	Radzyński.....	39045	15	55474	—	—
	Siedlecki.....	87320	124	4214	—	—
Zamojski.....	138627	1834	28622	—	—	
Płocka	Lipnowski.....	71270	2	—	—	—
	Mławski.....	78027	—	—	—	—
	Ostrołęcki.....	71230	3	—	—	8
	Płocki.....	76772	381	—	—	—
	Przasnyski.....	69292	5	—	—	—
Pułtuskim.....	75810	21	—	—	30	
Augustow.	Augustowski.....	90919	81	7412	—	1354
	Kalwaryjski.....	78292	11	1	—	98
	Łomżyński.....	133776	9	395	—	85
	Maryampolski.....	116200	18	4	—	—
	Sejneński.....	58104	23	31	487	1868
Zebranie Gubernij	Warszawska.....	1218399	403	—	—	—
	Radomska.....	822897	85	—	—	—
	Lubelska.....	622532	2070	211547	—	107
	Płocka.....	442401	412	—	—	38
	Augustowska.....	477291	142	7843	487	3405
Miasto Warszawa.....	103972	1576	167	—	45	
Ogółem w całym kraju....		3687492	4688	219557	487	3595

Ś c i a n					Niechrześcian				Ludność ogólna wszystkich wyznań
Ewan- gelików Augs- burskich	Ewan- gelik. Refor- mow.	Braci Mo- raw- czyk.	Meno- nistów	Ogół chrześcian	Staro- zakon- nych	Ma- ho- me- tan	Cy- ga- nów	Ogół niechrze- ścian	
14540	—	446	139	85644	9503	—	—	9503	95147
16411	5	—	—	130167	11812	—	—	11812	141979
23186	218	—	69	124809	8681	—	—	8681	133490
41670	128	667	—	141371	19963	—	—	19963	161334
9654	—	—	69	95243	6967	—	—	6967	102210
14925	190	173	—	166194	14350	—	—	14350	180544
15549	14	161	92	106806	15671	—	—	15671	122477
12005	1815	—	301	114819	12388	—	—	12388	127207
3929	62	—	17	78057	11349	—	—	11349	89406
12907	250	—	583	130068	17090	—	—	17090	147158
1730	—	—	—	126932	12478	—	—	12478	139410
18079	2	—	—	108658	10043	—	—	10043	118701
854	—	—	—	88551	8142	—	—	8142	96693
11	—	—	—	102796	3960	—	—	3960	106756
110	—	—	—	149820	13848	—	—	13848	163668
858	—	—	—	84009	10167	—	—	10167	94176
880	—	—	—	127337	16322	—	—	16322	143659
942	—	—	—	114968	14771	—	70	14841	129809
290	20	—	—	75838	13751	—	—	13751	89589
41	624	—	—	84293	14119	—	—	14119	98412
30	—	—	—	65464	10383	101	—	10484	75948
34	—	—	—	90546	10943	—	—	10943	101489
454	12	—	—	94921	10757	—	29	10786	105707
911	22	—	—	143062	34990	—	—	34990	178052
2182	—	—	27	90660	10833	—	—	10833	101493
460	3	—	—	94997	19265	—	25	19290	114287
3109	—	—	—	94767	15246	—	—	15246	110013
48	4	—	—	169135	18902	2	—	18904	188039
19194	—	—	—	90466	7112	—	—	7112	97578
2307	—	—	—	80334	8698	—	—	8698	89032
1694	—	—	—	72927	11040	—	—	11040	83967
7878	102	11	26	85178	16311	—	—	16311	101489
2317	—	—	267	71881	8077	—	—	8077	79958
5329	11	—	1	81202	17422	—	—	17422	98624
4042	9	—	—	103817	24481	6	—	24487	128304
10418	17	—	—	88837	18964	124	16	19104	107941
1435	—	—	—	135700	27682	11	—	27693	163393
12114	1	—	—	128335	19155	11	—	19166	147503
3654	61	—	—	64228	12673	16	3	12692	76920
184565	2684	1447	1270	1408768	150295	—	—	150295	1559063
3986	644	—	—	827612	95080	—	70	95150	922762
7228	41	—	27	843552	131319	103	54	131476	975028
38719	113	11	294	481988	68660	—	—	68660	550648
31663	88	—	—	520919	102955	168	19	103142	624061
10525	1158	—	—	117443	41374	—	—	41374	158817
276686	4728	1458	1591	4200282	589683	271	143	590097	4790379

Wykazy te same przez się wiele już mówią, nie będziemy się więc rozszerzali nad ich wyjaśnieniem, lecz poprzestaniemy na kilku tylko uwagach:

Po wyłączeniu miasta Warszawy ludność Królestwa wynosi głów 4,631,562; rozdzielając ją na 39 powiatów, wypada na jeden średnio głów 118,758. Tymczasem jedne z powiatów mają więcej, inne mniej od tej średniej liczby, a różnice te zawarte są pomiędzy liczbami 188,039 i 75,948. Pierwsza, będąca maximum, oznacza ludność powiatu Zamojskiego, druga minimum jest ludnością powiatu Bialskiego. Wszystkie zaś powiaty w następujący układają się porządek podług ich ludności bezwzględnej:

1. Zamojski	188,039	21. Miechowski	106,756
2. Piotrkowski	180,544	22. Krasnostawski	105,707
3. Lubelski	178,052	23. Łowicki	102,210
4. Olkusi	163,668	24. Łukowski	101,493
5. Łomżyński	163,393	25. Płocki	101,489
6. Łęczycki	161,334	26. Hrubieszowski	101,489
7. Maryampolski	147,503	27. Pułtusi	98,624
8. Warszawski	147,158	28. Stopnicki	98,412
9. Opoczyński	143,659	29. Lipnowski	97,578
10. Kaliski	141,979	30. Kielecki	96,693
11. Wieluński	139,410	31. Gostyński	95,147
12. Koniński	133,490	32. Opatowski	94,176
13. Radomski	129,809	33. Sandomierski	89,589
14. Augustowski	128,304	34. Stanisławowski	89,406
15. Sieradzki	127,207	35. Mławski	80,932
16. Rawski	122,477	36. Ostrołęcki	83,967
17. Włocławski	118,701	37. Przasnyski	79,958
18. Radzyński	114,287	38. Sejneński	76,920
19. Siedlecki	110,013	39. Bialski	75,948
20. Kalwaryjski	107,941		

Według więc tego:

- 6 powiatów mają ludności więcej jak po 150,000 głów,
 20 " " od 150,000 do 100,000,
 13 " " mniej niż po 100,000 głów.

Stosownie do średniej na jeden powiat przypadającej ludności, to jest 118,758 głów, 16 powiatów mają ludność większą od niej, a pozostałe mniejszą.

Lecz miarą zaludnienia powiatów nie jest ta ludność, jakąśmy tu wykazali, bo ona rozsiadła się na różnych odmiennych przestrzeniach, ale ta ludność, jaka przypada na tę samą jednostkę, to jest na milę kwadratową. Ponieważ Królestwo zajmuje mil kwadr. 2,320, więc rozdzielając na tę przestrzeń ludność wszystkich powiatów, wynoszącą bez Warszawy głów 4,631,562 wypada na jedną milę kwadratową głów 1,996, — na szczególówce zaś powiaty przypada:

1. Łęczycki	4,077	21. Hrubieszowski	1,933
2. Łowicki	3,031	22. Łomżyński	1,926
3. Olkusiński	2,683	23. Zamojski	1,889
4. Kaliski	2,681	24. Kielecki	1,822
5. Stopnicki	2,668	25. Lipnowski	1,807
6. Sandomierski	2,642	26. Radomski	1,785
7. Miechowski	2,619	27. Siedlecki	1,736
8. Sieradzki	2,519	28. Przasnyski	1,714
9. Koniński	2,491	29. Opoczyński	1,708
10. Kalwaryjski	2,271	30. Opatowski	1,669
11. Płocki	2,165	31. Mławski	1,666
12. Włocławski	2,146	32. Stanisławowski	1,599
13. Piotrkowski	2,142	33. Ostrołęcki	1,597
14. Warszawski	2,129	34. Krasnostawski	1,590
15. Gostyński	2,097	35. Łukowski	1,582
16. Lubelski	2,058	36. Augustowski	1,509
17. Maryampolski	2,057	37. Bialski	1,481
18. Wieluński	2,036	38. Sejneński	1,457
19. Rawski	2,026	39. Radzyński	1,434
20. Pułtowski	1,975		

Z tego się okazuje, że:

2 powiaty mają więcej jak po 3,000 głów ludności na milę kwadratową,

6 powiatów mają od 3,000 do 2,500.

11 „ „ od 2,500 do 2,000.

17 „ „ od 2,000 do 1,500.

3 „ „ od 1,500 do 1,434.

Zaludnienie to odpowiada temu, jakieżmy wykazali za rok 1856 w Kalendarzu na rok 1858; powody tego były tam w ogólnych wyrazach wyluszczone, tu więc powtarzać ich nie będziemy.

Rozdział ludności kraju na miasta i wsie jest następujący:

	Chrześcian	Niechrześ.	Razem
W miastach	656,973	502,860	1,159,833
We wsiach	3,543,309	87,237	3,630,546
	4,200,282	590,097	4,790,379

czyli z 1,000 ogólnej ludności, mieszka:

w miastach 242.1, we wsiach 757.9

z 1,000 chrześcian przypada:

na miasta 156.4, na wsie 843.6

z 1,000 niechrześcian przypada:

na miasta 852.1, na wsie 147.9

Największy stosunek ludności miejskiej do wiejskiej jest w powiecie Łęczyckim, bo tam z 1,000 mieszkańców przypada na miasta 445, na wsie 555; innych powiatów stosunek ludności miejskiej jest następujący:

Lubelski 316	Kalwaryjski 220	Krasnostawski 175
Augustowski 313	Wieluński 217	Stanisławowski 173
Radzyński 297	Olkuski 212	Piotrkowski 168
Sandomierski 282	Zamojski 210	Ostrołęcki 167
Płocki 273	Pultuski 205	Warszawski 156
Włocławski 255	Mławski 202	Przasnyski 149
Kaliski 248	Koniński 202	Łukowski 148
Opatowski 247	Hrubieszowski 202	Lipnowski 138
Biały 245	Siedlecki 202	Łowicki 135
Rawski 243	Opoczyński 196	Maryampolski 134
Sieradzki 235	Kielecki 195	Sejneński 124
Stopnicki 234	Gostyński 193	Miechowski 109
Radomski 231	Łomżyński 176	

Stosownie do tego, działalność przemysłowa i rozwój handlu, winny być w pierwszych powiatach większe aniżeli w następnych po nich, gdy jednakże tak nie jest, więc dowód, że miasta nasze ponajwiększej części są drobne i rolnicze.

Na rozdział ludności chrześcijańskiej i niechrześcijańskiej na miasta i wsie, zwracaliśmy już uwagę w Kalendarzu na rok 1858, — nie będziemy się więc tu powtarzali, témbardziej, że stan obecny mało się różni od tego, jakiśmy tam wykazali, a nam chodzi najważniej o to, aby Kalendarz ten na teraz był o ile można obfitszym zbiorem materyałów statystycznych,

większe zbliżenie ich do siebie i obrobienie na później odkładamy. Również nie będziemy tu rozbierali szczegółowo dat, objętych wykazem ludności każdego wyznania w powiatach; sam przez się pokazuje on nam, że Rzymsko-katolicy, Ewangelicy augsburscy i Starozakonni, zamieszkują we wszystkich okolicach kraju, chociaż stosunki ich nie są wszędzie jednakie; Prawosławnych stale tu w kraju osiadłych, nie znajdujemy, tylko w jednym Mławskim powiecie, najwięcej zaś znajduje się ich w powiecie Zamojskim i w mieście Warszawie; Greko-unicy głównie zamieszkują w powiatach: Radzyńskim, Hrubieszowskim, Białskim, Zamojskim, Krasnostawskim, zgola we wschodniej i południowej części gubernii Lubelskiej, znajdują się też i w dwóch innych powiatach téż gubernii, tudzież we wszystkich powiatach gubernii Augustowskiej, a naostatek w mieście Warszawie. Jednowierców znajdujemy tylko w jednym powiecie Sejneńskim, a Starowierców w czterech powiatach gubernii Augustowskiej, tudzież w powiatach: Łukowskim, Pułuskim, Płockim i w Warszawie. Ewangelicy reformowani, Bracia Morawczycy i Menoniści, zamieszkują głównie w gubernii Warszawskiej, Mahometanie w powiatach: Białskim i Augustowskim, tudzież w małej liczbie w innych powiatach gubernii Augustowskiej i w powiecie Zamojskim; nakoniec cyganie, których liczba ciągle stopniowo się zmniejsza, znajdują się już tylko w powiatach: Radomskim, Krasnostawskim, Radzyńskim, Mławskim i Pułuskim.

Ograniczając się nateraz na przytoczonych danych i uwagach o kraju naszym, przejdźmy do poznania stanowiska jego pod względem ludności, w porównaniu z otaczającemi go prowincjami i z innemi państwami europejskiemi.

Porównywając królestwo Polskie z otaczającemi je ziemiami znajdujemy następujące dla nich miejsce:

Szląsk, na milę kwadratową głów	4,290
Galicja	3,242
W. księstwo Poznańskie	2,597
Prusy Zachodnie	2,320
" Wschodnie	2,184
Królestwo Polskie	2,065
Gubernia Kowieńska	1,280
" Wołyńska	1,186
" Wileńska	1,091
" Grodzieńska	1,008

Stosunek naszego kraju do innych państw pod względem rozległości, tudzież ludności bezwzględnej i średniej na milę kwadratową, przedstawia następujący wykaz ułożony porządkiem podług bezwzględnej ludności. Chociaż zaś niektóre państwa europejskie mają swe posiadłości w innych częściach świata, podajemy tu jednak tylko ich europejską rozległość i ludność.

	Rozległość mil kwadr. jeograficzn.	Ludność ogólna	Na jedną milę kw. przy- pada głów
1. Roszja (cesarstwo)			
Europejska część Roszji	85,547	52,602,185	673
Królestwo Polskie	2,320	4,790,379	2,065
W. księstwo finlandzkie	6,873	1,632,977	238
	94,740	64,025,541	676
2. Francya (cesarstwo)			
	9,748.19	36,039,364	3,697
3. Austrya (cesarstwo)			
Niższa Austrya	360.16	1,697,130	4,712
Wyższa Austrya	217.95	716,904	3,289
Salzburg	130.18	148,825	1,140
Styrya	407.94	1,070,747	2,625
Karyntya	188.46	332,593	1,765
Karniola	188.38	457,328	2,427
Görz, Gradiska, Istrya, Tryest z okręgami	145.13	539,423	3,716
Tyrol i Vorarlberg	522.87	876,263	1,676
Czechy	943.93	4,720,313	5,000
Morawia	403.87	1,878,806	4,652
Szląsk	93.52	447,497	4,785
Galicja z Krakowem	1,422.56	4,612,116	3,242
Bukowina	189.56	462,242	2,439
Dalmacya	232.41	415,632	1,788
Weneckie	433.87	2,306,658	5,317
Węgry	3,265.47	8,146,992	2,495
Serbia i Temeszwaz	544.83	1,532,251	2,812
Kroacya i Sławonia	332.74	865,403	2,601
Siedmiogród	1,102.23	2,180,121	1,978
Pogranicze wojskowe	606.52	1,066,272	1,758
	11,818.71	34,472,616	2,918

	Rozległość mil kwadr. geograficzn.	Ludność ogólna	Na jedną miłą kw. przy- pada głów
4. Wielka Brytania (królestwo)			
Anglia z Szkocją	4,234.9	20,941,914	4,945
Irlandya	1,529.2	6,533,357	4,272
Gibraltar, Malta i Helgo- land	10.8	146,591	—
	5,774.9	27,621,862	4,783
5. Prusy (królestwo)			
Prusy Wschodnie	706.34	1,542,454	2,184
" Zachodnie	471.69	1,094,332	2,320
W. Ks. Poznańskie	536.21	1,392,636	2,597
Pomerania	576.72	1,288,964	2,233
Szląsk	741.74	3,182,496	4,290
Brandenburgia	734.14	2,254,305	3,070
Saxonia	460.63	1,861,535	4,041
Westfalia	367.96	1,527,252	4,151
Prowincye Nadreńskie . .	487.14	3,046,621	5,988
Hohenzollern	21.15		
Terytoryum Jahde	0.25	227	908
	5,103.97	17,202,831	3,370
6. Turcja (cesarstwo)			
Prowincye Europejskie . .	6,507	10,500,000	1,614
Księstwa Naddunajskie:			
Moldawia	736	1,400,000	1,901
Woloszczyzna	1,330	2,600,000	1,955
Serbia	998	1,000,000	1,002
Czarnogórze	70	125,000	1,786
	9,641	15,625,000	1,621
7. Hiszpania (królestwo).	8,901.8	15,518,516	1,743
8. Obojga Sycylii (królestwo). .	2,033.11	9,117,050	4,484
9. Sardynia (królestwo)	1,372.5	5,167,542	3,765
Lombardia	302.15	2,866,396	9,487
	1,674.65	8,033,938	4,797
10. Szwecya z Norwegią (król.)			
Szwecya	8,002.15	3,641,600	455
Norwegia	5,799.21	1,433,488	247
	13,801.36	5,075,088	367

	Rozległość mil kwadr. jeograficzn.	Ludność ogólna	Na jedno mille kw. przy- pada głów
11. Belgia (królestwo)	536.54	4,577,236	8,531
12. Bawarya (królestwo)	1,387.50	4,541,556	3,273
13. Portugalia (królestwo)	1,729.11	3,829,108	2,214
14. Hollandya (królestwo)	640.5	3,524,823	5,503
15. Państwo Kościelne	748.4	3,126,263	4,177
16. Dania (królestwo)			
Sama Dania	694.40	1,499,850	2,160
Księstwa:			
Szlezwig	167	395,860	2,370
Holsztyn	155	523,528	3,377
Lauenburg	19	49,475	2,604
	1,035.40	2,468,713	2,384
17. Szwajcarya (rzeczpospolita)	718.70	2,392,740	3,329
18. Saksonia (królestwo)	271.85	2,039,075	7,501
19. Hanower (królestwo)	698.65	1,819,777	2,605
20. Toskania (W. ks.)	402.5	1,793,967	4,457
21. Wirtembergskie (królestwo)	354.14	1,669,720	4,715
22. Badeńskie (W. ks.)	278.40	1,314,837	4,723
23. Grecya (królestwo)	895.58	1,045,232	1,167
24. Hessen Darmsztadzkie (W. księstwo)	152.86	836,424	5,477
25. Hessen Kassel (elektorstwo)	173.7	736,392	4,239
26. Modena (księstwo)	109.95	604,512	5,498
27. Meklemburg Schweryn (W. księstwo)	240.84	539,231	2,239
28. Parma (księstwo)	112.99	499,836	4,424
29. Nassau (księstwo)	86.55	434,064	5,015
30. Oldenburg (W. ks.)	114.9	287,163	2,499
31. Brunświk (księstwo)	67.73	269,213	3,975
32. Sax-Wejmar-Ejsenach (ks.)	66	263,755	3,996
33. Wyspy Jońskie (rzplta)	51.66	226,824	4,390
34. Hamburg (wolne miasto)	6.39	220,401	34,491
35. Sax-Meiningen (księstwo)	43	165,662	3,853
36. Sax-Koburg-Gotha (księst.)	35.84	150,878	4,209
37. Sax-Altenburg (księstwo)	24	133,593	5,566
38. Anhalt-Dessau-Köthen (ks.)	28.22	114,850	4,069

	Rozległość mil kwadr. jeograficzn.	Ludność ogólna	Na jedną milę kw. przy- pada głów
39. Lippe Detmold (księstwo).	20.52	105,490	5,140
40. Meklemburg Strelitz (ks.)	49.4	99,628	2,016
41. Brema (wolne miasto). . .	3.58	88,856	19,401
42. Reis - Szleiz - Lobenstein i Ebersdorf (księstwo). . .	21.1	80,203	3,801
43. Frankfurt (wolne miasto).	1.83	74,784	40,866
44. Szwarzburg Rudolstadt (księstwo).	17.47	68,974	3,948
45. Szwarzburg Sonderhausen (księstwo).	15.44	61,452	3,980
46. Anhalt Bernburg (księstwo)	15.03	58,475	3,890
47. Waldek (księstwo).	21.67	58,132	2,682
48. Lubeka (wolne miasto). . .	6.61	43,225	6,539
49. Reis-Greiz (księstwo). . .	6.8	39,397	5,794
50. Lippe Szaumburg (księs.).	8.05	29,845	3,701
51. Hessen-Homburg (landgraf- stwo)	4.76	24,837	5,220
52. S. Marino (rzplta)	1.25	7,800	6,240
53. Lichtenstein (księstwo). . .	2.90	7,150	2,465
54. Monaco (księstwo).	2.5	6,800	2,720
Ogółem. . .	174,439.4	273,212,699	1,566

Z wykazu tego widzimy, jakie zajmujemy miejsce w rzędzie innych państw; ponieważ nam jednak chodzi głównie tylko o zaludnienie kraju, to jest: o średnią ludność na milę kwadr., bo to właśnie jest najważniejszym wyrazem w stanie krajów, pod tym więc względem pokrótce roztrząśniemy przytoczone data.

W całej Europie na 174,439 milach kwadr. jeograf. żyje 273,212,699 mieszkańców, czyli 1,566 na jednej mili kwadr.; w Królestwie Polskiem zaś ludność wynosząca głów 4,790,379 mieści się na 2,320 milach takowych, czyli na jedną milę przypada głów 2,065. W masie więc całej kraj nasz dobrze figuruje; lecz jeżeli z ogólnej przestrzeni Europy oddzielimy strony, które sama natura z powodu klimatu, nieplodności i nieużyteczności ziemi, skazała na bezludność; jeżeli oddzielimy i te w których cywilizacya nie obudziła jeszcze wyższego

życia, lub w których okoliczności nieprzyjazne, nie dozwolily życiu temu rozwinąć się; wtedy ujrzymy, że pod względem zaludnienia stoimy prawie na samym krańcu państw i stron wyżej posuniętych w rozwoju towarzyskim.

W wolnych miastach: Frankfurcie, Hamburgu, Bremie i Lubece na milę kwadr. przypada mieszkańców:

we Frankfurcie	40,866
w Hamburgu	34,491
w Bremie	19,401
w Lubece	6,539

One jednak chociaż mają i swe okręgi pod miejskie, nie mogą być tak jak i inne miasta brane za żadną pod tym względem miarę porównania, bo znajdują się w zupełnie wyłącznych warunkach bytu i życia swojego, i ono jest więcj tylko sztuką podtrzymywane. Właściwie więc kraje, gdzie uprawiane jest rolnictwo i przemysł, gdzie produkcyja ma zaspakajać wszelkie ich potrzeby, zgola wszelkie tak więkzsze jak i najdrobniejsze państwa i kraje porządkują się w następujący szereg w miarę zmniejszania się ich zaludnienia, to jest średniej ludności na milę kwadratową głów:

Belgia	8,531
Saksonia	7,501
S. Marino	6,200
Reis-Greitz	5,794
Sax-Altenburg	5,566
Hollandya	5,503
Modena	5,477
Hesko Darmstadzkie	5,498
Hessen Homburg	5,220
Lippe Detmold	5,140
Nassau	5,015
Sardynia	4,797
Wielka Brytania	4,783
Wirtemberskie	4,715
Neapolitańskie	4,484
Toskania	4,457
Parma	4,424
Wyspy Jońskie	4,390
Hessen-Kasselskie	4,239
Sax-Koburg-Gotha	4,209
Państwo Kościelne	4,177

Anhalt-Dessau	4,069
Sasko-Wejmarskie	3,996
Szwarcburg-Sondershausen. . .	3,980
Brunświk	3,975
Szwarcburg-Rudolstad	3,948
Anhalt Bernburg.	3,890
Sax-Meiningen	3,853
Reiss-Schleitz-Lobenstein . . .	3,801
Lippe Schaumburg.	3,701
Francya	3,697
Prusy	3,370
Szwajcarya	3,329
Bawarya	3,273
Austria	2,918
Monaco	2,720
Waldek	2,682
Hannover	2,605
Oldenburgskie	2,499
Lichtenstein	2,465
Dania	2,383
Meklemburg-Szwerin	2,239
Portugalia	2,214
Meklemburg-Strelitz.	2,016
Hiszpania	1,743
Turcyja	1,621
Grecya	1,167
Rossya z Polską i W. księstwem Finlandzkim	676
Szwecya z Norwegią	367

Więc Belgia, Saksonia, Hollandya, Wielka Brytania, Wirtemberskie, wszystkie państwa Włoskie, Francya, Prusy, Szwajcarya, Bawarya, Austria, Hannover i prawie wszystkie drobne księstwa Niemieckie, należą do lepiej zaludnionych; po nich idą: Dania, Portugalia, Hiszpania, Turcyja, Grecya mające więcej jak 1,000 ludności na milę kwadr., a na samym końcu zostaje się Rossya tudzież Szwecya z Norwegią.

Zbytecznym byłoby rozwódzić się nad wykazywaniem powodów takiego stosunku w Szwecyi i Norwegii; położenie jeograficzne tych krajów, natura ich gruntów dostatecznie to wyjaśnia.

Lecz o Rossyi, państwie tak rozległym, którego składowe części znajdują się w zbyt różnorodnych warunkach, wypada

kilka słów powiedzieć, bo średni dla całego państwa tego wyraz zaludnienia, nie może być prawdziwą miarą stopnia zaludnienia pojedynczych jego okolic.

Czytelnika, chcącego bliżej poznać ten przedmiot, odsyłamy do świeżo wydanego przez Oddział Statystyczny przy Ministerstwie Spraw Wewnętrznych w Cesarstwie dzieła: „*Tablice Statystyczne państwa Rosyjskiego*,” a tu z dzieła tego przytoczymy tylko:

Ze zaludnienia Europejskich prowincyj Rosyi, bardzo jest rozmaite, a granica jego zawarta jest pomiędzy 55.52 i 0,34; pierwsza liczba wskazuje średnią ilość mieszkańców na wiorstę kwadratową (*) w gubernii Moskiewskiej, druga w gubernii Archangielskiej, czyli, że w gubernii Moskiewskiej, przeszło 160 razy jest silniejsze zaludnienie niż w Archangielskiej. Pomiędzy guberniami temi inne układają się w następującym porządku ze względu na średnią liczbę mieszkańców na wiorstę kwadratową:

Moskiewska	55.52	Kowieńska	26.46
Podolska	47.68	Twerska	26.42
Kurska	47.10	Wołyńska	24.51
Tulska	43.10	Smoleńska	23.20
Połtawska	41.32	Wileńska	22.56
Kijowska	40.25	Kurlandzka	22.43
Riazańska	39.37	Saratowska	22.43
Orłowska	37.43	Mochilewska	21.44
Kałuska	36.28	Liflandzka	21.10
Penzeńska	34.07	Grodzieńska	20.03
Czernigowska	32.98	Pskowska	18.45
Woroneżska	32.67	Ekaterynosławska	18.09
Charkowska	32.36	Chersońska	17.83
Jarosławska	31.86	Wiatska	17.47
Tambowska	31.85	Estlandzka	16.77
Władimirska	29.24	Kostromska	14.95
Bessarabia	29.23	Taurycka	12.31
St.-Petersburska	28.70	Mińska	12.27
Niżegorodzka	28.21	Witebska	11.66
Kazańska	27.15	Samarska	11.09
Sybirska	26.96	Nowgorodzka	7.09

(*) 1 mila kwadratowa obejmuje 48.21440 wiorst kwadratowych, czyli 1 wiorsta kwadratowa = 0.0207 mili kwadratowej.

Permska	6.90	Wologodzka.	2.81
Ziemia DońskichKozaków	6.25	Ołoniecka	2.30
Orenburska.	5.90	Archangielska.	0.34

Z tego widzimy, że zaludnienie Rossyi największe jest w samym jój środku, centrem jego jest gubernia Moskiewska a dopiero potem stopniowo rozplywa się ono na wszystkie strony.

Naprzód idą gubernie: na północ Tulska i Kurska, od południa Poltawska, Podolska i Kijowska. W nich wszystkich łącznie z Moskiewską, przy sprzyjającym klimacie, glebie ziemi i innych warunkach, wcześniej niż gdzieindziej w Rossyi ustaliło i rozwinęło się życie narodowe, rolnictwo, handel i instytucye.

To jądro zaludnienia Rossyi otoczone jest grupą dziewięciu gubernij, mających ludności od 40 do 30 głów na wiorstę kwadratową. Od północy i wschodu są tu gubernie: Jarosławska, Riazańska, Penzeńska, Tambowska i Woroneżska; od zachodu i południa: Kaługska, Orłowska, Czernigowska i Charłkowska; a jeżeli dołączymy do nich: Twerską, Władimirską i Nizegorodzką, zbliżające się do nich stopniem swego zaludnienia, to ze wszystkich nich, łącznie z sześciu na początku wskazanemi, utworzy się grupa centralnych, gęsto zaludnionych gubernij.

W miarę oddalenia się od tej grupy ludność rzadnieje, zachowując prawidłowe stopniowanie. Na zachodzie i południu zagęszczeniu długo na zawadzie stały wojny, których polem były te kraje aż po granicę Europy zachodniej i po morze Czarne; na południo-wschodzie i na wschodzie obszary prawie bez granic dozwalały i jeszcze dozwalają sadowić się obszernie.

Tu należą najprzód gubernie, mające zaludnienia od 30 do 20 głów na wiorstę kwadratową; od wschodu Władimirska, i gubernie Nadwołżańskie: Nizegorodzka, Kazańska, Symbirska i Saratowska; od zachodu: Twerska, Smoleńska, Mochilewska i dalej oddzielając się Pskowska, Witebską i Mińską, wszystkie pograniczne gubernie zachodnie: Bessarabska, Wołyńska, Grodzieńska, Wileńska, Kowieńska, Kurlandzka, Liwlandzka i St.-Petersburska, którą z resztą w tę kategorię wprowadza ludność stolicy.

Za temi idą gubernie leżące pomiędzy wyżej określoną centralną grupą i guberniami zachodniemi: Mińska, Witeb-

ska, Pskowska i Estlandzka, gdzie gleba ziemi nie sprzyjała zagęszczeniu ludności; dalej Kostromska, Wiatska, Samarska, przylegające do poprzedniej grupy ze wschodu i trzy Noworossyjskie z południa. W ostatnich guberniach stepowych ludność jeszcze jest nowa, lecz stopniowo wzrasta napływem z północy i środka Rossyi.

Grupa gubernij ze słabym zaludnieniem od 10 do 1 mieszkańca na wiorstę czyli od 500 do 50 na milę kwadratową, szerokim półkolem od północy, wschodu i północo-wschodu otacza wymienione tu gubernie. Ją składają: Nowgorodzka z biedną pod względem ekonomicznym ludnością; Ołoniecka, Wołogodzka, Permska, Orenburska, Astrachańska, Stawropolska, tudzież ziemie wojska dońskiego i czarnomorskiego. Pozostała gubernia Archangielska posunięta najbardziej na północ, ma zaludnienie nadzwyczaj słabe: około 17 głów na milę kwadratową.

Inne państwa choć nie tak wielką jak Rossya, ale także przedstawiają różnorodność zaludnienia pojedynczych części swoich. W Austrii naprzykład: Weneckie ma 5,317 głów na milę kwadr., wtenczas kiedy Salzburg ma ich tylko 1,140; zgoła składające Austrią części, idą w następującym porządku:

Weneckie	5,317
Czechy	5,000
Szląsk	4,785
Niższa Austriya	4,712
Morawia	4,652
Görz, Gradiska, Istria, Tryest.	3,716
Wyższa Austriya	3,289
Galicja	3,242
Serbia i Temeszwar.	2,812
Styrya	2,625
Kroacja	2,601
Węgry	2,494
Bukowina	2,439
Karniola	2,427
Siedmiogród	1,978
Dalmacya	1,788
Karyntya	1,765
Pogranicze wojskowe	1,758
Tyrol	1,676
Salzburg	1,140

W Prusach różnica zaludnienia nie tak jest rozległa, zawsze jednak dosyć znaczna, a mianowicie:

Prowincye Nadreńskie	5,988	W. księstwo Poznańskie	2,597
Szląsk	4,290	Prusy Zachodnie	2,330
Westfalia	4,151	Pomerania	2,233
Saksonia	4,041	Prusy Wschodnie	2,184
Brandenburgia	3,070		

Ruch ludności w Królestwie Polskiem,

to jest liczba urodzonych i zmarłych.

	w roku 1858		Przeżył- ka uro- dzonych nad zmarłymi
	Urodziło się	Zmarło	
a) podług płci:			
męskiej	112685	82157	30528
żeńskej	109411	79983	29428
Razem	222096	162140	59956
b) podług wyznań:			
Chrześcian.			
Rzymsko-Katolików	173527	129203	44324
Prawosławnych	330	255	75
Greko-Unitów	9396	5462	3934
Jednowierców	22	14	8
Starowierców	98	69	29
Ewangelików Angsburskich.	13714	9398	4316
„ Reformowanych.	227	143	84
Braci morawczyków	54	45	9
Menonistów	97	50	47
Razem chrześcian	197465	144639	52826
Niechrześcian.			
Mahometan	8	15	— 7
Starozakonnych	24610	17481	7129
Cyganów	13	5	8
Razem niechrześcian	24631	17501	7130
Ogółem chrześcian i niechrześcian.	222096	162140	59956

Przedmiot ten, tak ważny, następnie obszernie rozberzemy.

V. WŁOŚCIANIE.

W Kalendarzu zeszłorocznym podaliśmy niektóre data statystyczne o włościanach, osiadłych w dobrach prywatnych i instytutowych, a ze względu na żywotność kwestyi, szczególnież zastanawialiśmy się nad włościanami wsi prywatnych, opierając się na danych, otrzymanych z tabell prestacyjnych, sformowanych w r. 1846. Rozjaśniając dalej tę, tak ważną kwestyę, podamy teraz szczegółowe objaśnienia o obecnym stanie także tylko włościan wsi prywatnych, któreto objaśnienia czerpiemy ze spisów i obliczeń, sporządzonych w r. 1859. Tym sposobem będzie można uczynić niejakię porównania obecnego stanu włościan, ze stanem jaki poprzednio został wykazany. Z rzeczonych nowych spisów i obliczeń, uformował się ogromny zasób materyałów, które jakkolwiek może nie mają cechy ścisłej, matematycznej dokładności, co ztąd pochodzi szczególnież, że nie wszystkie dobra ziemskie mają dokładne, świeże mapy i registra pomiarowe, zawsze jednak przyjąć można, że niedokładności jakie się tu weisnęły są małoznaczne i nie wiele wpływają na ogół rzeczy. Ze względu na ramy pisma tego, ograniczamy się tu na wykazaniu tylko następujących ważniejszych rezultatów.

Rozległość dóbr prywatnych w całym kraju wynosi w ogóle	włók 499,645
z czego przypada:	
Na grunta orne pszenne	włók 52,727
„ grunta orne żytne	„ 200,116
„ ogrody	„ 12,820
„ łąki	„ 46,562
„ pastwiska	„ 22,733
„ lasy	„ 128,516
„ wydmy piaszczyste	„ 8,036
„ wody, to jest: rzeki, jeziora i stawy . .	„ 6,196
„ błota i bagna	„ 7,791
Pod zabudowaniami	„ 6,749

Reszta zaś, pozostała od summy ogólnej, zajęta jest przez drogi, place i t. p. użytki.

Z tej rozległości posiadają:

	Gruntów ornych	Ogro- dów	Łąk	Pa- stwisk	Razem
	w	ł	ó	k	
Czynszowi { krajowi . . .	20646	1151	3942	2130	27869
	2626	149	569	157	3501
Czynszowo { krajowi . . . pańszczy- { cudzoziemcy zniani	12968	712	2320	918	16918
	1437	66	161	164	1828
Pańszczyzniani krajowi.	47364	3826	8424	2045	61659
Soltysi łąnowi i wy- brańcy	290	26	57	58	431
Zagrodnicy, komornicy i t. p.	552	883	409	82	1926
Karczmarze, młynarze i inni rzemieślnicy wię- szy o ile zajmują się uprawą roli	870	327	263	238	1698
Okupnicy.	1198	91	349	131	1769
Właściciele drobnych częstek ziemskich, tak zwani drobna szlachta.	17707	1326	2484	1908	23425
Razem	105658	8557	18978	7830	141024
Rolnicy mieszczenie. . .	5141	466	848	483	6938
Ogół	110799	9023	19826	8313	147962
A że jak powyżej wyka- zано, całkowita rozle- głość obocznych czte- rech kategorii grunt- tów, to jest: przestrze- ni ekonomicznej w do- brach prywatnych wy- nosi.	252843	12820	46562	22733	334958
Więc na folwarki i pro- bostwa przypada . . .	142044	3797	26736	14420	186996

Wczem wszakże znajduje się 4,680 włók pastwisk wspólnych dworskich, włościańskich i proboszczowskich.

Na wykazanej przestrzeni osiadła następująca ludność, licząc w to ojców familij i osoby składające ich rodziny :

	Płci męskiej	Płci żeńskiej	Razem
Włościanie czynszowi			
{ krajowi . . .	129578	142603	272181
{ cudzoziemcy	15178	16878	32056
Włościanie czynszowo-pańszczyzniani			
{ krajowi . . .	81067	88097	169164
{ cudzoziemcy	9574	10854	20428
Włościanie pańszczyzniani krajowi	357620	390429	748049
Soltysi łanowi i wybrańcy . . .	2113	2416	4529
Ogrodnicy, komornicy i t. p. . .	63318	70948	134266
Karczmarze, młynarze, kowale i inni rzemieślnicy wiejscy . .	24480	27545	52025
Okupnicy	7903	8565	16468
Drobna szlachta	88685	95050	183735
Włościanie bezrolni, a mianowicie:			
Słudzy wiejscy wszelkich nazw, zostający w obowiązkach tak po dworach jak i u włościan .	258726	255490	514216
Wyrobownicy, żyjący tylko z dziennego zarobku	93478	104205	197683
Wszelcy inni włościanie bezrolni, to jest: komornicy, luźniacy, chałupnicy i t. p., o ile nie posiadają uposażenia w gruntach	74716	80922	155638

Szczegółowo zastanowimy się tu tylko nad włościanami rolnymi, w dobrach prywatnych osiedlonymi, a wykazanymi powyżej pod pięciu pozycjami, to jest: włościan czynszowych, czynszowo-pańszczyznianych i pańszczyznianych, i w tym celu zamieścimy następujące wykazy:

Nr 1. Wykaz ogólny, przedstawiający wiele w każdym powiecie znajduje się osad włościan: czynszowych krajowych i cudzoziemców, czynszowo-pańszczyznianych także podzielonych na krajowych i cudzoziemców, i włościan pańszczyznianych; wiele oni w ogóle mają gruntów ornych, ogrodów łąk i pastwisk, jaka jest całkowita rozległość dóbr prywatnych, nakoniec, jaka jest liczba familij zagrodników, komorników i innych tym podobnych włościan, o ile posiadają grunta.

Nr 2. Wykazy A, i B, przedstawiające guberniami liczbę ogólną i rozdział podług wielkości osad włościańskich, ich ludność, uposażenie gruntami i obowiązki włościan, oddzielnie czynszowych krajowych, oddzielnie czynszowych cudzoziemców, czynszowo-pańszczyznianych krajowych i cudzoziemców i pańszczyznianych.

Nr 3. Wykazy A, i B, przedstawiające powiatami też same co i powyżej objaśnienia, lecz już o wszystkich włościanach gruntami uposażonych bez względu na ich kategorie, to jest: bez względu czy są czynszowymi, czynszowo-pańszczyznianymi czy też pańszczyznianymi.

Nr 4. Wykazy A, i B, przedstawiające toż samo co i powyższe pod Nrem 3-cim, lecz tylko o włościanach pańszczyznianych.

Wszystkie wykazy te, same przez się tak wiele i dobitnie mówią, każdy myślący tyle z nich wyczyta i tyle kombinacyj porobi, iż istotnie za zbyteczne uważamy w tém miejscu szeroko rozwodzić się nad ich objaśnieniem, tém bardziej, że jeżeli która, to szczególnież ta część pracy naszej, przeznaczona jest dla takich osób, które bez naszej wskazówki i pomocy, same dopatrzają tych różnych związków, jakie zachodzą pomiędzy przedstawionemi datami i same rozjaśniają je swoim poglądem i znajomością rzeczy. Dlatego więc po zamieszczeniu tych wykazów, tylko zestawimy obok siebie niektóre data i odpowiednie stosunki i kilka zrobimy o nich uwag.

Nr 1. Wykaz ogólny włości

Wymienienie		Liczba		
		Czynszowych		Czynszow-
Gubernii	Powiatu	Krajo- wych	Cudzo- ziemców	Krajo- wych
Warszawska	Gostyński.....	1081	283	808
	Kaliski.....	1681	253	1825
	Koniński.....	3961	757	2179
	Łęczycki.....	1409	429	1074
	Łowicki.....	1019	188	1289
	Piotrkowski.....	2194	410	2214
	Rawski.....	1197	103	980
	Sieradzki.....	1675	860	496
	Stanisławowski.....	1382	105	1499
	Warszawski.....	1786	401	913
Wieluński.....	371	148	315	
Włocławski.....	919	42	1649	
Radomska	Kielecki.....	496	100	87
	Miechowski.....	729	—	65
	Olkuski.....	504	1	622
	Opatowski.....	1548	133	205
	Poczyński.....	279	39	1170
	Radomski.....	2203	175	—
	Sandomierski.....	247	46	291
Stopniecki.....	159	—	757	
Lubelska	Bialski.....	4	—	16
	Hrubieszowski.....	37	1	218
	Krasnostawski.....	848	4	413
	Lubelski.....	697	32	510
	Łukowski.....	1369	97	981
	Radzyński.....	687	25	977
	Siedlecki.....	741	285	161
	Zamojski.....	12855	102	233
Płocka	Lipnowski.....	656	189	1768
	Mławski.....	651	169	842
	Ostrołęcki.....	225	—	—
	Płocki.....	114	9	253
	Przasnyski.....	115	167	867
	Pułtowski.....	1082	207	970
Augustow.	Augustowski.....	606	12	65
	Kalwaryjski.....	204	—	351
	Łomżyński.....	178	—	61
	Maryampolski.....	411	1	1130
	Sejneński.....	413	—	200
Zebranie Gubernij	Warszawska.....	18675	3079	15191
	Radomska.....	6165	494	3197
	Lubelska.....	17238	546	3509
	Płocka.....	2843	741	4700
	Augustowska.....	1812	13	1807
Ogółem w całym kraju.....		46733	5773	28404

we wsiach prywatnych.

Osad włościan			Przestrzeń ekonomiczna powyż- szych osad włościań- skich		Całkowita rozległość dóbr pry- watnych		Liczba familij zagrodni- ków ko- morników i t. p.
Pańszczyznian.	Pańszczyznia- nych	Ogółem	włók	morg.	włók	morg.	
226	1054	3452	2009	—	10067	25	1210
233	2518	6510	2964	6	14278	17	1653
637	1534	9068	4231	25	15008	3	1249
320	1444	4676	2112	3	9785	12	680
45	895	3436	1916	5	7526	47	455
417	6686	11921	5107	17	19108	5	190
298	2419	4947	2730	15	11139	4	520
45	3803	6879	3156	15	13509	12	652
51	2128	5165	3027	23	14517	9	1190
112	3945	7157	4397	23	19909	12	1012
—	5262	6096	2580	4	14078	14	183
191	533	3334	1884	—	13127	18	939
—	4191	4874	2059	16	10385	6	143
—	7903	8697	1922	26	9417	10	47
7	6875	8009	2683	26	10439	26	90
—	3043	4929	2370	8	8677	5	186
50	5626	7164	3648	9	16300	10	171
—	3986	6364	3264	1	14011	3	598
10	3441	4035	1631	26	7586	21	134
40	5302	6258	2227	19	8074	20	247
—	2988	3008	2213	29	10576	16	154
9	7248	7513	3854	16	16112	11	906
50	5856	7171	3860	—	18133	14	430
6	8284	9529	5755	—	22987	21	284
59	3042	5548	3357	13	15828	11	379
—	5272	6961	5766	21	20566	7	243
—	3259	4446	2766	9	15946	18	895
—	3033	16223	9164	24	26634	6	49
112	932	3657	2431	8	14123	24	3177
39	1105	2806	2091	25	13285	1	1643
—	1055	1280	612	29	6167	24	501
88	1205	1669	826	27	9392	2	1080
15	1477	2641	1509	12	11219	14	1345
127	1655	4041	2115	2	11152	8	762
—	1271	1954	2238	13	10865	9	512
—	666	1221	1068	2	3550	11	226
3	1476	1718	907	9	13266	14	1041
42	1448	3032	3695	9	7328	3	829
—	980	1593	1603	16	5560	9	161
2575	32221	72641	36117	19	162056	29	9933
107	40367	50330	19808	15	84892	11	1616
124	38982	60399	36758	25	146785	15	3340
381	7429	16094	9587	14	65340	12	8508
45	5841	9518	9512	21	40570	16	2769
3232	124840	208982	111785	4	499645	24	26166

Nr 2, lit. A. Wykaz przedstawiający liczbę ogólną i po

Włościanie	w Gubernii	L i c z b a		
		Liczba osad, z których kaita		
		Mniej niż 3	3 do 6	6 do 9
Czynszowi krajowi	Warszawskiej	1267	2042	3077
	Radomskiej	170	366	1022
	Lubelskiej	695	661	1164
	Płockiej	112	249	196
	Augustowskiej	148	151	65
	W całym kraju	2392	3469	5524
Czynszowi eudzoziemcy	Warszawskiej	242	521	685
	Radomskiej	—	1	80
	Lubelskiej	8	14	24
	Płockiej	7	91	59
	Augustowskiej	—	—	—
	W całym kraju	257	627	848
Czynszowo - pańszczyzniani krajowi	Warszawskiej	603	1618	2404
	Radomskiej	219	415	561
	Lubelskiej	80	188	495
	Płockiej	187	292	328
	Augustowskiej	22	15	5
	W całym kraju	1111	2528	3793
Czynszowo - pańszczyzniani eudzoziemcy	Warszawskiej	51	397	443
	Radomskiej	—	4	14
	Lubelskiej	1	7	36
	Płockiej	12	31	30
	Augustowskiej	—	—	—
	W całym kraju	64	439	523
Pańszczyzniani krajowi	Warszawskiej	1592	5199	6019
	Radomskiej	1858	7279	8901
	Lubelskiej	1163	1623	2723
	Płockiej	1915	763	947
	Augustowskiej	727	191	238
	W całym kraju	7255	15055	18828
Ogół włościan	Warszawskiej	3755	9777	12628
	Radomskiej	2247	8065	10578
	Lubelskiej	1947	2493	4442
	Płockiej	2233	1426	1560
	Augustowskiej	897	357	308
	W całym kraju	11079	22118	29516

dział osad włościańskich, według kategorii włościan.

osad i ich ludność										Ogół osad
na całkowitego uposażenia w gruntach ornych, ogrodach, łąkach i pastwiskach morgów 300 prętowych:										
9 do 12	12 do 15	15 do 18	18 do 21	21 do 24	24 do 27	27 do 30	30 do 45	45 do 60	60 i więcej	
1672	2972	2679	865	990	425	1261	1100	194	131	18675
965	1377	899	431	318	133	192	234	39	19	6165
1505	3383	3387	2871	2022	723	445	295	35	52	17238
181	390	305	118	137	97	331	601	111	15	2843
43	140	100	24	53	79	341	462	114	92	1812
4366	8262	7370	4309	3520	1457	2570	2692	493	309	46733
303	567	545	155	205	94	220	332	62	48	3979
13	181	99	19	27	3	31	37	3	—	494
24	97	155	28	46	34	54	60	2	—	546
91	74	177	59	31	21	37	71	10	13	741
—	12	—	—	—	—	—	—	1	—	13
431	931	976	261	309	152	342	500	78	61	15778
1629	2818	2069	1045	938	428	681	811	97	50	15191
454	730	459	118	138	10	59	31	3	—	3197
485	742	538	722	68	45	33	90	2	1	3509
279	639	418	353	277	265	492	836	176	128	4700
33	63	119	27	93	98	165	703	363	101	1807
2880	4992	3653	2265	1514	846	1430	2471	641	280	28404
253	374	412	163	143	66	99	149	22	3	2575
20	7	41	7	3	6	4	1	—	—	107
28	19	6	—	—	13	12	2	—	—	124
14	30	25	18	25	60	34	80	21	1	381
—	3	—	—	—	—	7	21	11	3	45
315	433	484	188	171	145	156	253	54	7	3232
5206	5504	3263	1896	1073	943	876	627	11	12	32221
7707	5861	2918	2688	1506	609	578	419	34	9	40367
3990	5927	5518	5586	4354	3441	2606	1933	114	4	38982
624	897	739	358	322	193	297	363	6	5	7429
277	666	642	285	316	287	922	1141	89	60	5841
17804	18855	13080	10813	7571	5473	5279	4483	254	90	124840
9063	12235	8968	4124	3349	1956	3137	3019	386	244	72641
9159	8156	4416	3263	1992	761	864	722	79	28	50330
8032	10168	9624	9207	6490	4256	3150	2380	153	57	60399
1189	2030	1694	906	792	636	1191	1951	324	162	16094
353	884	861	336	462	464	1435	2327	578	256	9518
25796	33473	25563	17836	13085	8073	9777	10399	1520	747	208982

Nr 2, lit. B. Wykaz przedstawiający uposażenie

Włościanie	w Gubernii	Ludność tych osad		
		Płci męskiej	Płci żeńskej	Razem
Czynszowi krajowi	Warszawskiej	50290	56359	106649
	Radomskiej	15086	16355	31441
	Lubelskiej	49159	53663	102822
	Płockiej	8392	8976	17368
	Augustowskiej	6651	7250	13901
	W całym kraju	129578	142603	272181
Czynszowi cudzoziemcy	Warszawskiej	10159	11449	21608
	Radomskiej	1295	1409	2704
	Lubelskiej	1630	1816	3446
	Płockiej	2063	2173	4236
	Augustowskiej	31	31	62
	W całym kraju	15178	16878	32056
Czynszowo - pańszczyzniani krajowi	Warszawskiej	43472	47102	90574
	Radomskiej	9040	10549	19589
	Lubelskiej	9442	9766	19208
	Płockiej	13678	14679	28357
	Augustowskiej	5435	6001	11436
	W całym kraju	81067	88097	169164
Czynszowo - pańszczyzniani cudzoziemcy	Warszawskiej	7567	8625	16192
	Radomskiej	254	242	496
	Lubelskiej	303	302	605
	Płockiej	1321	1491	2812
	Augustowskiej	129	194	323
	W całym kraju	9574	10854	20428
Pańszczyzniani krajowi	Warszawskiej	91792	100704	192496
	Radomskiej	110429	122795	233224
	Lubelskiej	113465	122321	235786
	Płockiej	20959	22342	43301
	Augustowskiej	20975	22267	43242
	W całym kraju	357620	390429	748049
Ogół włościan	Warszawskiej	203280	224239	427519
	Radomskiej	136104	151350	287454
	Lubelskiej	173999	187868	361867
	Płockiej	46413	49661	96074
	Augustowskiej	33221	35743	68964
	W całym kraju	593017	648861	1241878

obowiązki włóscian każdej poszczególnej kategorii.

Uposażenie do osad przywiązane							Z zajmowanych osad włóscianie						
W gruntach ornych		W ogrodach		W łąkach		W pastwiskach		Opłacają rocznie czynszu		Odbywają robocizny do roku dni		Oddają osepę	
w i ó k		i m o r g		ó w		Rub. sr. k.		sprzężajn. pieszych		korey g.			
8006	21	376	23	1386	15	523	20	215308	50	4941	21754	842	20
2312	14	123	4	284	16	135	18	46201	47	10027	26577	191	15
6914	18	478	3	1371	22	1135	2	170871	86	12552	6488	1567	31
1628	16	72	17	342	9	185	25	41814	95	2215	2836	67	20
1784	19	101	1	557	17	150	2	25699	6	118	434	48	24
20646	28	1151	18	3942	19	2130	7	499895	84	29853	58089	2718	14
1817	2	95	21	316	13	92	7	41348	30	1714	2814	107	22
239	23	14	3	21	15	31	12	5903	72	22	672	10	—
244	29	15	2	153	21	9	27	6945	67	—	32	—	—
319	23	23	28	76	23	23	19	9070	99	—	329	—	—
5	10	—	22	1	16	—	—	115	—	—	—	—	—
2626	27	149	16	569	28	157	5	63383	68	1736	3847	117	22
6439	16	363	19	708	17	211	5	153580	82	62463	147331	5216	21
1135	25	48	24	90	6	81	1	26291	32	2684	24202	555	31
1366	1	71	5	293	3	136	4	28243	1	6365	50893	1163	31
2737	21	150	19	470	1	224	26	63607	2	44392	77720	304	—
1289	22	78	4	758	16	165	18	38309	48	29674	20851	197	18
12968	25	712	11	2320	13	918	24	310031	65	145578	321447	7438	5
1090	25	46	15	71	29	75	25	22165	2	1997	14588	506	30
47	1	1	13	4	10	47	19	1285	72	—	860	—	—
36	27	1	11	14	10	18	15	880	58	—	1040	—	—
223	5	14	28	43	28	18	9	5619	11	1957	3683	36	8
39	12	2	2	27	10	4	2	1207	6	265	110	—	—
1437	10	66	9	161	27	164	10	31157	49	4219	20281	543	6
10957	—	1188	3	1688	21	560	21	14152	36	1371913	3858641	5055	18
12527	11	896	16	1537	26	227	28	7359	63	1287001	5609037	4836	27
18354	13	1249	27	3976	25	917	19	11959	36	3328351	2772905	20610	28
2220	7	235	19	392	17	182	3	5830	58	290247	885711	54	4
3305	18	256	5	828	27	157	3	15803	22	443951	428563	945	8
47364	19	3826	10	8424	26	2045	14	55105	15	6721463	13554857	31502	21
28311	4	2070	22	4172	6	1563	19	446555	—	1443028	4045578	11729	15
16262	14	1083	29	1938	12	523	19	87041	86	1207734	5661349	5594	9
26916	29	1815	18	5809	1	2217	8	218900	48	3347268	2831358	23342	26
7129	13	497	21	1325	19	634	23	125942	65	338811	970278	462	—
6424	21	438	5	2173	29	475	26	81133	82	474008	449958	1191	18
85044	21	5906	5	15419	7	5415	5	959573	81	6902849	13958521	42320	4

Nr 3, lit. A. Wykaz przedstawiający powiatami liczbę

Wymienienie		Liczba osad włościańskich z kł.		
Gubernii	Powiatu	Mniej	3 do	6 do
		jak 3	6	9
		M o r g ó w		
Warszawska	Gostyński	190	462	566
	Kaliski	301	1271	1346
	Koniński	458	1824	1813
	Łęczycki	237	911	732
	Łowicki	105	247	305
	Piotrkowski	292	1025	2430
	Rawski	97	363	784
	Sieradzki	579	1432	1892
	Stanisławowski	306	308	313
	Warszawski	812	830	709
Wieluński	155	567	1330	
Włocławski	163	537	408	
Radomska	Kielecki	47	301	1023
	Miechowski	1006	4611	1633
	Olkuski	192	877	2091
	Opatowski	93	104	408
	Opoczyński	336	681	1037
	Radomski	146	277	675
	Sandomierski	251	372	1254
Stopnicki	170	842	2457	
Lubelska	Bialski	53	99	27
	Hrubieszowski	440	261	630
	Krasnostawski	277	399	692
	Lubelski	327	631	1045
	Łukowski	145	235	514
	Radzyński	40	104	164
	Siedlecki	147	116	134
Zamojski	518	648	1236	
Płocka	Lipnowski	211	522	420
	Mławski	342	140	171
	Ostrołęcki	192	273	188
	Płocki	474	117	82
	Przasnyski	431	105	202
	Pultuski	583	269	497
Augustowska	Augustowski	274	111	169
	Kalwaryjski	121	37	1
	Łomżyński	256	115	122
	Maryampolski	132	76	—
	Sejneński	114	18	16
Zebranie Gubernij	Warszawska	3755	9777	12628
	Radomska	2247	8065	10578
	Lubelska	1947	2493	4442
	Płocka	2233	1426	1560
	Augustowska	897	357	308
W całym kraju		11079	22118	29516

ogólną i podział osad włościan wszystkich kategorii.

Każda ma całkowitego uposażenia w ogrodach, gruntach ornych, łąkach i pastw.										Razem
9 do 12	12 do 15	15 do 18	18 do 21	21 do 24	24 do 27	27 do 30	30 do 45	45 do 60	60 i więcej	osad
o w o - p o l s k i e h 300 p r ę t o w y e h										
289	303	745	247	263	88	135	141	13	10	3452
664	1207	663	209	263	226	142	167	37	14	6510
995	1091	1039	319	352	191	416	408	93	69	9068
478	692	580	193	308	44	154	228	40	19	4676
519	590	424	583	247	121	105	174	14	2	3436
2250	2632	1671	511	448	141	300	187	14	20	11921
412	1111	619	315	298	307	345	263	23	10	4947
895	883	450	155	72	45	112	329	19	16	6879
458	1256	727	504	239	175	657	190	11	21	5165
737	626	826	588	567	479	415	478	67	23	7157
1020	1393	906	316	187	68	99	37	1	17	6096
346	451	318	184	105	71	257	417	54	23	3334
1469	987	420	246	176	55	102	41	2	5	4874
757	351	99	118	19	53	9	40	1	—	8697
1905	1435	660	387	148	163	85	54	9	3	8009
771	1358	531	653	382	154	189	252	25	3	4929
706	1883	885	664	497	122	178	160	9	6	7164
840	1296	1428	774	454	159	191	81	33	10	6364
1105	304	218	244	106	31	66	83	—	1	4035
1606	542	175	177	210	24	44	11	—	—	6258
62	138	217	611	606	387	468	335	5	—	3008
1283	1187	1367	969	740	388	86	162	—	—	7513
966	878	911	855	729	759	369	298	2	36	7171
1088	1640	1678	1233	597	472	377	415	20	6	9529
541	1117	1080	686	417	292	281	222	16	2	5548
321	981	726	1295	1017	999	745	479	90	—	6961
202	960	538	742	518	244	511	319	6	9	4446
1569	3267	3107	2816	1866	715	313	150	14	4	16223
302	213	326	183	161	119	314	622	213	51	3657
198	284	334	151	94	111	284	572	28	97	2806
107	181	121	13	56	33	98	17	—	1	1280
93	96	87	170	156	88	171	101	26	8	1669
180	507	346	114	109	52	172	371	50	2	2641
309	749	480	275	216	233	152	268	7	3	4041
110	371	112	122	149	91	169	229	15	32	1954
6	21	57	28	74	152	234	428	50	12	1221
224	232	201	143	69	35	127	194	—	—	1718
4	244	354	12	72	95	344	1070	477	152	3032
9	16	137	31	98	91	561	406	36	60	1593
9063	12235	8968	4124	3349	1956	3137	3019	386	244	72641
9159	8156	4416	3263	1992	761	864	722	79	28	50330
6032	10168	9624	9207	6490	4256	3150	2380	153	57	60399
1189	2030	1694	906	792	636	1191	1951	324	162	16094
353	884	861	336	462	464	1435	2327	578	256	9518
25796	33473	25563	17836	13085	8073	9777	10399	1520	747	208982

Nr 3, lit. B. Wykaz przedstawiający powiatami

Gubernii	Wymienienie Powiatu	Ludność osad włościańskich		
		Płci męzkiej	Płci żeńskej	Razem
Warszawska	Gostyński.....	9494	10551	20045
	Kaliski.....	19681	20935	40616
	Koniński.....	23386	25912	49298
	Łęczycki.....	13286	16288	29574
	Łowicki.....	9890	10786	20676
	Piotrkowski.....	33979	37072	71051
	Rawski.....	14657	15430	30087
	Sieradzki.....	18554	20198	38752
	Stanisławowski.....	14775	15920	30695
	Warszawski.....	18396	20224	38620
Wieluński.....	17066	20021	37087	
Włocławski.....	10116	10902	21018	
Radomska	Kielecki.....	13410	14455	27865
	Miechowski.....	22362	23309	45671
	Olkuski.....	22587	26258	48845
	Opatowski.....	11665	14038	25703
	Opczyński.....	19621	22488	42109
	Radomski.....	19252	19636	38888
	Sandomierski.....	10691	13110	23801
Stopnicki.....	16514	18056	34570	
Lubelska	Biański.....	8888	10021	18909
	Hrubieszowski.....	21118	22631	43749
	Krasnostawski.....	19862	21887	41749
	Lubelski.....	27456	29315	56771
	Łukowski.....	16758	17597	34355
	Radzyński.....	21603	23630	45233
	Siedlecki.....	12957	13964	26921
Zamojski.....	45357	48823	94180	
Płocka	Lipnowski.....	11358	12328	23686
	Mławski.....	8331	8990	17321
	Ostrołęcki.....	3716	4046	7762
	Płocki.....	4990	5270	10260
	Przasnyski.....	7382	7904	15286
Putuski.....	10636	11123	21759	
Augustow.	Augustowski.....	6667	6954	13621
	Kalwaryjski.....	4421	4557	8978
	Łomżyński.....	5588	6064	11652
	Maryampolski.....	10029	10918	20947
	Sejneński.....	6516	7250	13766
Zebranie Gubernij	Warszawska.....	203280	224239	427519
	Radomska.....	136104	151350	287454
	Lubelska.....	173999	187868	361867
	Płocka.....	46413	49661	96074
	Augustowska.....	33221	35743	68964
Ogółem w całym kraju.....		593017	648861	1241878

Uposażenie i obowiązki włościan wszystkich kategorii.

Uposażenie do osad przywiązane				Z zajmowanych osad włościanie									
W gruntach ornych		W ogrodach		W łąkach		W pastwiskach		Opłacają rocznie czynsz		Odbywają robocizny do roku dni		Oddają osepę	
w ł ó k i m o r g ó w				Rub. sr. k.		sprężajń. pieszych		korcy g.					
1637	—	91	10	165	12	115	8	29353	70	53124	143980	221	27
2429	16	152	5	320	17	61	29	36201	51	177587	266809	974	19
3111	15	187	28	653	17	278	26	64066	89	42187	163966	1267	9
1809	25	93	1	125	14	83	24	26237	62	73615	749679	341	14
1567	8	81	23	194	5	72	29	39515	34	34067	104828	260	16
4228	7	189	26	512	4	177	10	41349	70	249674	758486	882	6
2427	23	115	2	150	3	37	18	22814	8	146947	269629	249	16
2234	17	213	5	360	7	348	16	28535	49	107737	403971	854	28
2314	17	187	19	427	11	98	6	44588	71	118886	195582	813	21
2745	16	577	19	898	16	176	3	76629	69	230346	436209	4562	6
2170	7	117	2	263	15	29	9	6658	94	186749	622100	977	10
1635	3	64	2	101	5	83	21	30603	33	22159	90339	324	3
1639	27	108	15	259	16	51	19	5500	23	87614	592500	343	6
1612	1	166	18	117	24	26	14	17779	61	50109	1177467	296	20
2280	25	171	14	190	8	41	9	11478	72	243154	1529005	2013	31
1979	1	148	13	202	2	40	23	15442	32	182430	259424	774	10
2888	17	136	3	539	6	84	14	11619	7	335512	503242	643	23
2765	9	158	7	326	23	13	22	4635	45	250391	434963	1271	5
1311	20	87	13	94	16	138	8	9116	66	73554	437632	63	16
1785	5	107	6	208	7	127	1	11469	81	76970	727116	187	26
1712	23	82	6	357	16	61	15	1694	14	410485	342101	1823	—
2995	18	222	16	632	18	3	24	3066	94	641525	265705	2419	19
2967	13	287	14	577	15	27	19	12471	98	472792	366130	881	20
4331	5	241	8	793	24	383	25	12632	78	481281	571531	4564	1
2583	11	148	24	375	3	250	5	31117	43	215854	341804	2511	8
3831	—	180	4	1416	27	338	20	16776	26	632972	306945	6790	18
1945	5	183	27	520	17	116	19	15946	12	347403	398280	2669	28
6550	14	469	9	1130	1	1035	—	125194	83	144956	228862	1682	28
1884	11	99	1	328	11	119	14	44922	43	37549	140180	142	8
1575	8	66	26	300	27	148	24	26767	69	60278	163690	183	—
349	17	58	23	77	27	126	23	3548	26	40981	115595	3	4
713	20	47	27	46	15	18	27	8640	29	61724	173562	—	—
1025	19	93	17	285	28	104	9	12172	72	87163	198093	46	—
1580	28	131	17	286	1	116	16	29891	26	51116	179158	87	20
1540	11	90	24	440	11	166	28	7152	16	103982	99866	45	—
866	29	54	23	140	8	6	2	13709	96	61395	48881	154	—
644	8	93	17	131	28	37	16	2280	1	145200	156841	181	16
2112	21	120	6	1215	26	246	16	45326	6	79849	82829	237	20
1260	11	78	25	245	16	18	24	12665	63	83582	61541	573	14
28311	4	2070	22	4172	6	1563	19	446555	—	1443028	4045578	11729	15
16262	15	1083	29	1938	12	523	20	87041	86	1299754	5661349	5594	9
26916	29	1815	18	5809	1	2217	7	218900	48	3347268	2851358	23342	26
7129	13	497	21	1325	19	634	23	125942	65	338811	970278	462	—
6424	20	438	5	2173	29	475	26	81133	82	474008	449958	1191	18
85044	21	5906	5	15419	7	5415	5	959573	81	6902849	13958321	42320	4

Nr 4, lit. A. Wykaz przedstawiający powiatami liczbę og

Wymienienie		Liczba osad włościańskich z 1882 r.		
Gubernii	Powiatu	Mniej jak 3	3 do 6	6 do 9
		M o r g o w		
Warszawska	Gostyński	108	141	275
	Kaliski	—	888	398
	Koniński	78	453	510
	Łęczycki	69	445	302
	Łowicki	85	128	146
	Piotrkowski	176	675	1062
	Rawski	59	92	229
	Sieradzki	267	977	1149
	Stanisławowski	237	263	165
	Warszawski	330	593	501
Wieluński	146	474	1225	
Włocławski	37	70	62	
Radomska	Kielecki	37	265	756
	Miechowski	951	4493	1386
	Olkuski	111	737	1874
	Opatowski	99	35	339
	Opoczyński	192	445	691
	Radomski	123	235	352
	Sandomierski	189	331	1219
	Stopnicki	156	738	2284
Lubelska	Biański	53	99	27
	Hrubieszowski	418	227	590
	Krasnostawski	231	329	498
	Lubelski	182	586	785
	Łukowski	99	129	310
	Radzyński	6	10	34
	Siedlecki	113	108	95
Zamojski	61	135	384	
Płocka	Lipnowski	71	176	205
	Mławski	288	94	91
	Ostrołęcki	192	253	187
	Płocki	459	69	49
	Przasnyski	371	33	170
Pułtuski	534	138	247	
Augustow.	Augustowski	244	61	127
	Kalwaryjski	112	36	1
	Łomżyński	248	87	100
	Maryampolski	33	6	—
	Sejneński	90	1	10
Zebranie Gubernij	Warszawska	1592	5193	6019
	Radomska	1858	7279	8901
	Lubelska	1163	1623	2723
	Płocka	1915	763	947
	Augustowska	727	191	238
W całym kraju		7255	15055	18828

ogólna i podział osad włościan pańszczyznianych.

Każda ma całkowitego uposażenia w ogrodach, gruntach ornych, łąkach i pastw.										Razem
9 do 12	12 do 15	15 do 18	18 do 21	21 do 24	24 do 27	27 do 30	30 do 45	45 do 60	60 i więcej	osad
o w o - p o l s k i c h 300 p r ę t o w y c h										
85	23	196	138	37	11	36	4	—	—	1054
314	503	173	60	40	83	27	28	9	—	2518
108	123	84	16	12	24	54	69	2	1	1534
159	159	105	69	104	7	6	19	—	—	1444
117	69	57	168	46	27	37	15	—	—	895
1782	1555	828	275	172	70	47	44	—	—	6686
281	484	244	250	184	263	241	92	—	—	2419
673	458	118	69	17	4	37	34	—	—	3803
190	464	294	132	57	60	192	74	—	—	2128
440	395	287	407	310	330	148	204	—	—	3945
955	1151	809	270	86	64	47	24	—	11	5262
102	120	68	42	8	—	4	20	—	—	533
1410	851	321	236	141	52	88	34	—	—	4191
639	228	49	80	4	37	4	32	—	—	7903
1707	1137	580	336	120	159	80	33	1	—	6875
501	741	199	455	304	115	125	129	—	1	3043
654	1500	634	652	480	122	133	113	6	4	5626
427	837	877	621	318	94	64	8	27	3	3986
1030	160	150	193	36	16	56	60	—	1	3441
1339	407	108	115	103	14	28	10	—	—	5302
62	138	217	611	602	387	468	319	5	—	2988
1153	1174	1356	966	739	380	85	160	—	—	7248
836	695	682	763	657	614	332	219	—	—	5856
975	1452	1337	1206	538	456	368	375	20	4	8284
286	498	468	364	295	251	187	155	—	—	3042
100	541	570	794	997	965	724	444	87	—	5272
142	398	379	677	452	226	409	258	2	—	3259
436	1031	509	205	74	162	33	3	—	—	3033
128	52	84	29	31	16	43	89	6	4	932
129	97	192	27	41	25	42	79	—	—	1105
102	124	96	13	2	24	50	12	—	—	1055
58	44	34	151	122	74	104	41	—	—	1205
119	280	182	61	70	28	53	110	—	—	1477
88	300	151	77	56	26	5	32	—	1	1655
99	227	33	107	136	88	47	102	—	—	1271
5	10	46	12	33	96	109	172	29	5	666
162	191	182	130	59	17	118	182	—	—	1476
3	232	336	7	28	36	277	434	51	5	1448
8	6	45	29	60	50	371	251	9	50	980
5206	5504	3263	1896	1073	943	876	627	11	12	32221
7707	5861	2918	2688	1506	609	578	419	34	9	40367
3990	5927	5518	5586	4354	3441	2606	1933	114	4	38982
624	897	739	358	322	193	297	363	6	5	7429
277	666	642	285	316	287	922	1141	89	60	5841
17804	18855	13080	10813	7571	5473	5279	4483	254	90	124840

Nr 4, lit. B. Wykaz przedstawiający powiatami

Wymienienie		Ludność osad włościańskich		
Gubernii	P o w i a t u	Płci męskiej	Płci żeńskej	Razem
Warszawska	Gostyński.....	3418	3815	7233
	Kaliski.....	8023	8228	16251
	Koniński.....	4004	4451	8455
	Łęczycki.....	4070	4393	8463
	Łowicki.....	2663	2931	5594
	Piotrkowski.....	19817	21098	40915
	Rawski.....	7375	8095	15470
	Sieradzki.....	10160	10789	20949
	Stanisławowski.....	6177	6616	12793
	Warszawski.....	9496	11158	20654
Wieluński.....	14962	17323	32285	
Włocławski.....	1627	1807	3434	
Radomska	Kielecki.....	11808	12621	24429
	Miechowski.....	20334	21188	41522
	Olkuski.....	19631	22957	42588
	Opatowski.....	8403	10110	18513
	Opoczyński.....	15192	16882	32074
	Radomski.....	12417	12886	25303
	Sandomierski.....	9033	11184	20217
Stopnicki.....	13611	14967	28578	
Lubelska	Bialski.....	8827	9955	18782
	Hrubieszowski.....	20364	21820	42184
	Krasnostawski.....	16177	18022	34199
	Lubelski.....	24497	25897	50394
	Łukowski.....	9307	9755	19062
	Radzyński.....	16921	18032	34953
	Siedlecki.....	9592	10342	19934
Zamojski.....	7780	8498	16278	
Płocka	Lipnowski.....	3135	3210	6345
	Mławski.....	3025	3341	6366
	Ostrołęcki.....	2878	3135	6013
	Płocki.....	3457	3652	7109
	Przasnyski.....	4147	4453	8600
	Pułtowski.....	4317	4551	8868
Augustow.	Augustowski.....	4236	4285	8521
	Kalwaryjski.....	2429	2443	4872
	Łomżyński.....	4762	5188	9950
	Maryampolski.....	5455	5742	11197
	Sejneński.....	4093	4609	8702
Zebranie Gubernij	Warszawska.....	91792	100704	192496
	Radomska.....	110429	122795	233224
	Lubelska.....	113465	123221	235786
	Płocka.....	20959	22342	43301
	Augustowska.....	20975	22267	43242
Ogółem w całym kraju.....		357620	390429	748049

uposażenie i obowiązki włościan pańszczyznianych.

Uposażenie do osad przywiązane					Z zajmowanych osad włościanie											
W gruntach ornych		W ogrodach		W łąkach		W państwowych		Opłacają rocznie czynszu		Odbываютъ robocizny do roku dni		Oddają osepu				
w	ł	ó	k	i	m	o	r	g	ó	w	Rub. sr.	l.	sprzężajn.	pieszych	korecy	g.
444	12	25	11	34	1	13	6	378	37	48545	13342	221	27	—	—	—
860	2	73	15	107	15	19	21	1366	20	174307	252425	513	10	—	—	—
440	13	56	22	60	14	42	14	290	55	38475	135955	131	4	—	—	—
415	16	31	18	47	2	19	23	80	—	69139	573322	57	—	—	—	—
341	9	21	15	32	18	13	26	103	79	29179	88882	116	16	—	—	—
2185	7	135	26	344	1	72	22	1122	67	249400	749787	765	26	—	—	—
1217	24	78	8	108	15	19	5	151	92	145601	261347	249	16	—	—	—
963	3	119	4	167	4	197	5	518	9	101613	394320	754	4	—	—	—
765	10	77	2	170	20	34	11	301	17	113657	185883	716	7	—	—	—
1232	10	458	24	390	2	93	17	8796	44	223813	421384	647	12	—	—	—
1825	20	97	1	207	19	26	23	985	52	163451	592039	874	24	—	—	—
265	24	13	9	19	—	7	23	57	64	14733	67955	8	—	—	—	—
1433	21	99	26	193	24	20	28	119	43	87497	591588	343	6	—	—	—
1376	4	150	23	93	24	10	21	704	89	50109	1177176	219	10	—	—	—
1882	11	149	9	161	16	32	1	3496	98	241160	1513991	1540	8	—	—	—
1318	17	103	8	121	21	23	19	803	48	173644	240763	742	21	—	—	—
2335	26	123	15	476	12	48	26	1399	13	335189	498555	643	7	—	—	—
1696	13	106	22	236	18	7	21	257	18	249100	427016	1126	21	—	—	—
1041	16	79	27	77	3	32	14	9	16	73412	435412	63	16	—	—	—
1442	23	83	5	176	28	51	18	569	38	76890	724536	158	2	—	—	—
1696	1	81	15	355	10	61	15	1313	34	410485	341845	1823	—	—	—	—
2919	17	216	3	626	20	3	17	948	82	641525	258106	2419	19	—	—	—
2365	24	246	3	489	4	22	17	1454	82	472322	352339	806	28	—	—	—
3875	25	227	4	739	11	329	21	1819	56	480822	566697	4308	17	—	—	—
1429	2	96	14	225	3	113	20	720	1	215323	334121	1685	4	—	—	—
3229	13	150	10	1096	10	287	12	3756	41	629466	299500	6331	25	—	—	—
1584	25	135	3	341	18	74	5	505	61	347034	396796	2446	12	—	—	—
1253	26	97	5	103	6	25	2	1440	79	131374	223501	789	19	—	—	—
286	18	27	22	77	26	20	22	3377	89	18953	109746	5	—	—	—	—
347	19	26	8	72	10	33	3	713	85	46088	140771	—	—	—	—	—
235	15	48	5	50	15	79	23	—	—	40981	115180	3	4	—	—	—
430	20	35	24	26	—	9	13	1079	2	59936	171067	—	—	—	—	—
479	13	42	1	87	22	24	27	112	14	79397	188545	46	—	—	—	—
440	12	55	18	78	2	14	5	547	68	44892	160402	—	—	—	—	—
542	13	36	19	90	13	43	21	373	23	102722	99155	45	—	—	—	—
423	6	29	—	59	25	4	11	4164	99	42705	39470	86	—	—	—	—
558	29	84	15	121	29	30	20	75	—	144113	153849	181	16	—	—	—
978	17	54	10	395	1	67	—	7888	26	72006	76923	130	—	—	—	—
802	14	51	21	161	19	11	12	3301	74	82405	59166	502	24	—	—	—
10957	—	1188	3	1688	21	560	21	14152	36	1371913	3858641	5055	18	—	—	—
12527	11	836	16	1537	26	227	28	7359	63	1287001	5609037	4836	27	—	—	—
18354	13	1249	27	3976	25	917	19	11959	36	3328351	2772905	20610	28	—	—	—
2220	7	235	19	392	17	182	3	5830	58	290247	885711	54	4	—	—	—
3305	18	256	5	828	27	157	3	15803	22	443951	428563	945	8	—	—	—
47364	19	3826	10	8424	26	2045	14	55105	15	6721463	13554857	31502	21	—	—	—

Na zasadzie wykazów tych i innych niezamieszczonych tu materyałów, uczynimy pogląd pod następującymi względami.

1. Ilość osad i ich podział na czynszowe, czynszowo-pańszczyzniane i pańszczyzniane.

Znajduje się w kraju osad włościan:

Czynszowych . .	}	krajowych	46,733
		cudzoziemców . .	5,773
Czynszowo pańszczyznianych	}	krajowych	28,404
		cudzoziemców . .	3,232
Pańszczyznianych krajowych			124,840
Razem . .			208,982

Zagrodników, komorników i t. p. o ile posiadają grunta 26,166

W ogóle . . 235,148

Rozważając tylko liczbę 208,982 osad otrzymujemy, że na 100 ogółu osad znajduje się:

Czynszowych krajowych	22.3
„ cudzoziemców	2.7
Czynszowo-pańszczyznianych krajowych.	13.6
„ „ cudzoziemców	1.5

Reszta, t.j. blisko 60 pańszczyznianych. Czyli powiatami:

Gubernia	W Y M I E N I E N I E Powiatu	Na 100 osad przypada		
		Czynszowych	Czynszowo-pańszczyzn.	Pańszczyznianych
Warszawska	Gostyński	39	31	30
	Kaliski..	21	40	39
	Koniński	52	31	17
	Łęczycki.	39	30	31
	Łowicki	35	39	26
	Piotrkowski	22	22	56
	Rawski.	26	25	49
	Sieradzki	37	8	55
	Stanisławowski	29	30	41
	Warszawski	31	14	55
	Wieluński	9	5	86
	Włocławski	29	55	16

Gubernia	W Y M I E N I E Powiatu	Na 100 osad przypada		
		Czynszowych	Czynszowo-pan-szczyzn.	Pań-szczyznianych
Radomska	Kielecki	12	2	86
	Miechowski	8	1	91
	Olkuski	6	8	86
	Opatowski	34	4	62
	Opoczyński	4	17	79
	Radomski	37	—	63
	Sandomierski	7	8	85
	Stopnicki	3	12	85
Lubelska	Bialski	0.1	0.5	99.4
	Hrubieszowski	0.5	3	96.5
	Krasnostawski	12	6	82
	Lubelski	8	5	87
	Łukowski	26	19	55
	Radzyński	10	14	76
	Siedlecki	23	4	73
	Zamojski	80	1	19
Płocka	Lipnowski	23	51	26
	Mławski	29	32	39
	Ostrołęcki	18	—	82
	Płocki	8	20	72
	Przasnyski	11	33	56
	Pułtowski	32	27	41
Augustowska	Augustowski	32	3	65
	Kalwaryjski	17	29	54
	Łomżyński	10	4	86
	Maryampolski	13	39	48
	Sejneński	26	13	61
Średnio w guberniach:				
	Warszawskiej	31	25	44
	Radomskiej	13	7	80
	Lubelskiej	29	6	65
	Płockiej	22	32	46
	Augustowskiej	19	20	61
W całym kraju		25	15	60

Według tego porządek powiatów pod względem stosunku osad pańszczyznianych jest następujący:

Pow. Bialski	99.4	Pow. Piotrkowski	56
” Hrubieszowski	96.5	” Przasnyski	56
” Miechowski	91	” Sieradzki	55
” Lubelski	87	” Warszawski	55
” Kielecki	86	” Łukowski	55
” Łomżyński	86	” Kalwaryjski	54
” Wieluński	86	” Rawski	49
” Olkusi	86	” Maryampolski	48
” Sandomierski	85	” Pułtuski	41
” Stopnicki	85	” Stanisławowski	41
” Ostrołęcki	82	” Mławski	39
” Krasnostawski	82	” Kaliski	39
” Opoczyński	79	” Łęczycki	31
” Radzyński	76	” Gostyński	30
” Siedlecki	73	” Łowicki	26
” Płocki	72	” Lipnowski	26
” Augustowski	65	” Zamojski	19
” Radomski	63	” Koniński	17
” Opatowski	62	” Włocławski	16
” Sejneński	61		

Więc w powiecie Rawskim połowa włościan jest już urządzoną, czyto na czynsz, czy oprócz niego odrabia i pańszczyzną; powiat Włocławski najmniejszy ma stosunek pańszczyzny, która przeciwnie, prawie wyłącznie istnieje w powiecie Bialskim; w ogólności najsilniejsza jest w całym pasie południowym kraju z wyjątkiem tylko jednego powiatu Zamojskiego, który wyróżnia się tu z powodu oczynszowania dóbr ordynacji hr. Zamojskich. Oczynszowanie zaś najwięcej postąpiło w grupie powiatów przyległych zejściu się granic: W. Ks. Poznańskiego i Prus Zachodnich, a na tę przewagę głównie wpływają koloniści zagraniczni.

2. Rozległość osad.

Pominąwszy zagrodników, komorników i t. p., którzy posiadają szczupłe części gruntów i rozważając samych tylko włościan: czynszowych, czynszowo-pańszczyznianych i pańszczyznianych, dostrzegamy, że osady ich mają bardzo rozmaite uposażenie w gruntach. Najwięcej jest osad, mających

od 12 do 15 morgów, bo jest ich 33,432; inne idą w następującym porządku: 29,516 osad ma po 6 do 9 morgów

25,796	"	9	"	12	"
25,563	"	15	"	18	"
22,118	"	3	"	6	"
17,836	"	18	"	21	"
13,085	"	21	"	24	"
11,079	"	mniej jak 3			"
10,399	"	30	"	45	"
9,777	"	27	"	30	"
8,073	"	24	"	27	"
1,520	"	45	"	60	"
747	"	60 i więcej.			"

Ile włościanie każdej kategorii posiadają gruntów, w dzieliśmy to powyżej; jeżeli tę ilość gruntów podzielimy przez liczbę osad, znajdziemy, że na jedną osadę przypada:

Czynszową krajową 18 morgów

" cudzoziemców 18 "

Czynszowo-pańszczyzn. krajową . 18 "

" " cudzoziem. 17 "

Pańszczyznianą 15 "

Średnio na jedną osadę bez względu na jej kategorię 16 "

licząc w to grunta orne, ogrody, łąki i pastwiska.

Na powiaty średnie te liczby przypadają następujące:

Gubernia	W Y M I E N I E Powiatu	W ogólności bez względu na kategorię osady	W szczególności na osadę	
			czynszową	pańszczyzn.
W a r s z a w s k a	Gostyński	17	22	15
	Kaliski	13	13	13
	Koniński	14	15	12
	Łęczycki	14	15	11
	Łowicki	11	18	14
	Piotrkowski	13	14	12
	Rawski	17	17	18
	Sieradzki	14	16	11
	Stanisławowski	18	21	15
	Warszawski	18	21	17
	Wieluński	13	16	12
Włocławski	17	19	17	

Gubernia	WYMIENIENIE Powiatu	W ogólności bez względu na kategorię osady	W szczególności na osadę	
			czynszową	pańszczyzn.
Radomska	Kielecki	13	14	13
	Miechowski	7	11	6
	Olkuski	10	12	10
	Opatowski	14	13	15
	Opoczyński	15	18	16
	Radomski	15	15	15
	Sandomierski	12	25	11
	Stopnicki	11	5	10
Lubelska	Bialski	22	24	22
	Hrubieszowski	15	10	16
	Krasnostawski	16	19	16
	Lubelski	18	15	19
	Łukowski	18	16	18
	Radzyński	25	17	27
	Siedlecki	19	15	20
	Zamojski	17	18	15
Płocka	Lipnowski	20	23	13
	Mławski	22	23	13
	Ostrołęcki	14	27	12
	Płocki	15	24	13
	Przasnyski	17	19	13
	Pultuski	16	19	11
Augustowska	Augustowski	22	32	17
	Kalwaryjski	26	29	23
	Łomżyński	16	16	16
	Maryampolski	36	34	31
	Sejneński	30	28	31
Średnio w guberniach:				
	Warszawskiej	15	17	13
	Radomskiej	12	14	11
	Lubelskiej	18	17	19
	Płockiej	18	22	12
	Augustowskiej	30	43	23
	W całym kraju	16	18	15

Porządkując powiaty podług wielkości uposażenia osad gruntami, znajdujemy, że na jedną osadę bez względu czy ona jest czynszową czy pańszczyźnianą przypada:

w powiecie Maryampolskim	36	morgów
" Sejneńskim	30	"
" Kalwaryjskim	26	"
" Radzyńskim	25	"
" Augustowskim	22	"
" Białskim	22	"
" Mławskim	22	"
" Lipnowskim	20	"
" Siedleckim	19	"
" Stanisławowskim	18	"
" Warszawskim	18	"
" Lubelskim	18	"
" Łukowskim	18	"
" Gostyńskim	17	"
" Rawskim	17	"
" Włocławskim	17	"
" Zamojskim	17	"
" Przasnyskim	17	"
" Krasnostawskim	16	"
" Łomżyńskim	16	"
" Pultuskim	16	"
" Opoczyńskim	15	"
" Radomskim	15	"
" Hrubieszowskim	15	"
" Płockim	15	"
" Konińskim	14	"
" Łęczyckim	14	"
" Sieradzkim	14	"
" Opatowskim	14	"
" Ostrołęckim	14	"
" Kaliskim	13	"
" Piotrkowskim	13	"
" Wieluńskim	13	"
" Kieleckim	13	"
" Sandomierskim	12	"
" Stopnickim	11	"
" Łowickim	11	"
" Olkuskim	10	"
" Miechowskim	7	"

Skala więc uposażenia włościan zbyt jest rozmaita, do czego należy jeszcze wziąć na uwagę stopień dobroci gruntów, tudzież uposażenie i obowiązki do osad przywiązane.

Porównywając uposażenie osad czynszowych i pańszczyznianych, znajdujemy znaczną tak w ogóle kraju, jak i w większej części powiatów różnicę, na korzyść czynszowych.

3. Obowiązki włościan.

Z posiadanych gruntów włościanie uiszczają do roku następującą ilość czynszu, odrabiają robocizny i oddają osep:

		Opłacają czynszu		Odrabiają robocizny dni		Dają osep	
		R.sr.	k.	sprężajn.	pieszych	korcy	g.
Czynszowi	krajowi . .	499895	84	29853	58089	2718	14
	cudzoziemcy	63383	68	1736	3847	117	22
Czynszowo pańszczyzniani	krajowi . .	310031	65	145578	321447	7438	5
	cudzoziemcy	31157	49	4219	20281	543	6
Pańszczyzniani krajowi.		55105	15	6741463	13554857	31502	21
Ogółem . .		959573	81	6902849	13958521	42320	4

Dalsze rozwinięcie kwestyj, dotyczących się włościan, pozostawiam na później.

VI. PRODUKCYE ROLNICZE I INWENTARZ.

Przed poznaniem produkcyi rolniczej, zobaczmy rozległość różnych gatunków gruntu.

Data zebrane w 1859 r. na drodze administracyjnej od pojedynczych dominiów, wykazują ten podział gruntów; lecz z żalem wyznać należy, że nie można im przyznać dokładności, ogólna bowiem rozległość kraju, na zasadzie ich otrzymaną, bardzo odmiennie wypada od rozległości wykazanej pomiarami tryangulacyjnymi.

Różnice te są następujące:

	Rozległość			Więć obecne obliczenia wykazały mniej
	Według pomiarów tryangulacyjnych		Według obliczeń z r. 1859	
	mil kwadr.	czyli włók	w ł ó k	
w gub. Warszawskiej . .	672.48	219686	204793	14893
„ Radomskiej	438.87	143370	122604	20766
„ Lubelskiej	563.50	184084	170310	13774
„ Płockiej	303.45	99131	86593	12538
„ Augustowskiej . .	341.91	111695	79810	31885
w całym kraju . .	2320.21	757966	664110	93856

Głównym powodem takowej niedokładności jest to, że nie wszystkie dobra ziemskie mają dokładne, świeże mapy i rejestra pomiarowe. Mimoto, zamieszczam tu rezultaty takowych obliczeń, zawsze bowiem podają one choć przybliżony stosunek. Ma więc przypadać:

	w Gubernii					W całym kraju
	Warszawskiej	Radomskiej	Lubelskiej	Płockiej	Augustowskiej	
	w ł ó k					
Na grunta orne pszenne	19402	12964	17832	8935	3474	62607
„ grunta orne żytnie . .	97920	52888	63307	35620	38723	288458
„ ogrody	5493	2836	4061	2264	2618	17272
„ łąki	17693	6866	18348	7188	11196	61292
„ pastwiska łączne . .	12437	6802	8601	4788	4639	37267
„ lasy urządzone . . .	20971	13670	19457	12823	6887	73808
„ lasy nie urządzone .	21803	15562	25462	10727	5142	78696
„ wydmy piaszczyste .	3092	2973	2311	1000	1001	10377
„ wody; to jest: rzeki, jeziora, stawy . .	2328	979	1860	915	2390	8472
„ błota i bagna	2166	1189	3479	974	1976	9784

Zresztą potrzeba tu jeszcze dodać tę rozległość gruntów, jaka zostaje pod zabudowaniami, placami, cmentarzami i t. d., jako i nie wykazanemi tu nieużytkami.

Z tego się więc okazuje:

Że grunta nasze przeważnie zajęte są pod uprawę zbóż, a z nich pszenne stanowią mniej jak $\frac{1}{5}$ część rozległości gruntów ornych;

Że łąki i pastwiska łączne obejmują zaledwie $\frac{1}{4}$ część rozległości gruntów ornych;

Że połowa lasów jest urządzona, gdzie jeżeli nie zupełnie według zasad leśnictwa prowadzone jest gospodarstwo, to przynajmniej już jakieś jest uporządkowanie lasów;

Że wydmy piaszczyste, błota i bagna obejmują jeszcze około 20,000 włók gruntu, oczekującego na upożytecznienie.

Te data są ważną wskazówką stanu i kierunku naszego rolnictwa, a między innemi pokazują, że ono jest przeważnie zwrócone do uprawy ziarna, zaś produkcya paszy dla inwentarza jest mniej rozwinięta.

Ile w r. 1858 wysiano i zebrano zboża, i jaka była jego wydajność; ile jest inwentarza w kraju, przedstawiają to dwa następujące wykazy:

1. Produkcye rolnicze.

	Zasiano	Zebrano	Wy-
	k o r e y		dajność plonu ziarn
Pszenvica	586780	2496190	4.2
Żyto	2017980	8567470	4.2
Jęczmień	718520	2445440	3.4
Owies	1463620	4569000	3.1
Groch	253880	750500	3
Gryka	182780	723540	4
Kartofle	2849430	17241000	6
Rzepak	26140	132720	5.1
Proso	19090	121300	6.3
Len	21240	67470	3.1
Konopie	15780	51790	3.3

2. Stan inwentarza.

Zwierzęta	w Gubernii					Razem	
	Warszaw- skiej	Radom- skiej	Lubel- skiej	Pło- ckiej	Augu- stowskiej		
Nierolnicze.							
Konie....	ogiery....	2741	955	1139	859	384	6078
	wałachy...	17343	6955	8797	6451	4373	41919
	klacze....	9398	7628	9611	7600	5305	39542
	żrebięta...	12580	8196	7542	7005	2505	37828
Bydło...	buhaje...	4325	2541	2793	2138	4247	16104
	woly.....	24326	15016	22836	6251	9189	77618
	krowy....	372799	204270	252312	112501	127027	1068916
	cielęta....	89208	61674	60059	43723	28808	283472
Trzoda chlewna.....	273783	132044	162702	139018	174313	882760	
Sprzężaj rolniczy.							
Konie.....	120945	84099	69032	62445	116242	452713	
Woly.....	154181	98555	127545	113427	77107	570815	
Owce.							
Merynosy	barany....	6581	13654	20652	2955	8094	51936
	owce.....	144694	156461	93412	70048	61432	532047
	skopy.....	55107	85471	36855	29352	16113	222898
Metysy...	barany....	32838	5854	23973	6311	833	49809
	owce.....	538489	126266	186541	95614	5846	952756
	skopy.....	218958	58137	82563	68721	5748	952756
Pospolite	barany....	24157	7360	18846	4382	21805	76550
	owce.....	299495	131255	158259	96510	122817	808336
	skopy.....	117575	28851	45072	56363	53597	301458

Wszystkie powyższe liczby zamieszczone są tu tak, jak je obejmują wykazy, sformowane na zasadzie podań pojedynczych dominiów. Wprawdzie nie można im przypisać ścisłej dokładności; zawsze jednak można z nich wyciągnąć ważne postrzeżenia o stanie naszego rolnictwa, tém więcej, gdy się je porówna z datami statystycznymi innych krajów. Pozostawiam to czytelnikowi, wskazując mu, między innymi, bardzo ważną i nauczającą w tym względzie rozprawę pana Adolfa Kurtza, zamieszczoną w Rocznikach Gospodarstwa Krajowego, za miesiąc kwiecień 1859 r. Miałem i ja

zamiar bliżej się nad tém tu zastanowić, chciałem podać objaśnienia o każdym powiecie, ułożyłem już odpowiednie wykazy, wyprowadziłem stosunki i porównania; lecz po bliższem zestawieniu i rozważeniu tego, uznałem, że zamiar ogłoszenia ich, odłożyć jeszcze muszę do czasu, gdy będę mógł oprzeć się na prawdopodobniejszych danych. Data Statystyki Rolniczej tak są trudne do ujęcia, zebranie ich tyle przedstawia zawał, że nietylko my, ale i kraje, w których pojęcia o ważności tych danych są więcej upowszechnione, przez długi czas nie mogły się poszczycić posiadaniem dokładnej Statystyki. Cierpliwości więc; stopniowo zgromadzać się będą odpowiednie materyały, rozpoznawać i oczyszczać z błędów, a których znaczna część z samej natury rzeczy jest prawie nienukniona.

VII. CENY WAŻNIEJSZYCH PRODUKCYJ ROLNICZYCH.

Stan rolnictwa krajowego, urodzaje zboża w kraju i zagranicą, a ztąd mniejsza lub większa potrzeba nabywania od nas ziemiopłodów; położenie polityczne kraju i stosunki jego z innymi, ich potrzeby, konkurencya, stopień kultury i przemysłu; większa lub mniejsza ludność krajowa, stosunek do niej ludności rolniczej i rozwój przemysłu, za czém wszystkiém idzie mniejsza lub większa produkcya rolnicza, mniejsze lub większe jój potrzebowanie; stopień umysłowego rozwoju ludności, jój zamożność, stan sanitarny, stan socyalny różnych klas towarzystwa; instytucye ułatwiające rozwój rolnictwa i cyrkulacyą kapitalów; środki transportu, ułatwione dobrą lub utrudnione wadliwą, a ztąd kosztowną komunikacyą; i inne rozliczne wpływy, sprawiają wnoszenie lub obniżanie się cen produkcj rolniczych. Wśród więc tego wszystkiego zaobszerném jest zadanie szczegółowo objaśniać tu wszelkie oscylacye cen takowych; poprzestaniemy więc na podaniu tylko wykazu, który przedstawia:

Średnie z całego roku ceny w Warszawie od r. 1805 do 1858 włącznie.

Średnie z każdego miesiąca r. 1858 w Warszawie, i średnie z miesiąca grudnia 1858 r. w każdym powiecie; a to pokaże, przez jakie koleje ceny przechodziły

w różnych latach i jaki jest pod tym względem stosunek wzajemny pomiędzy okolicami kraju.

	Z a k o r z e e							Za centnar 100 fun- towy siana
	Pszeni- cy	Żyta	Ję- czmie- nia	Owsa	Grochu	Gryki	Kar- tofi	
	R u b l i s r e b r e m i k o p i e j e k							
<i>W mieście Warszawie.</i>								
w r. 1805	5 16	3 48	2 32 ¹ / ₂	1 47 ¹ / ₂	2 60	2 20		
" 1806	5 51 ¹ / ₂	4 25	3 30	2 25	5 25	3 45		
" 1807	5 32 ¹ / ₂	3 79 ¹ / ₂	3 32 ¹ / ₂	2 10	5 44	3 75		
" 1808	4 95	3 86	4 —	2 28 ¹ / ₂	6 —	4 12 ¹ / ₂		
" 1809	3 75	2 70	2 36	1 57 ¹ / ₂	3 60	1 80		
" 1810	3 33 ¹ / ₂	1 46 ¹ / ₂	1 35	1 15	2 17 ¹ / ₂	1 23		60
" 1811	2 89	1 12	2 21 ¹ / ₂	1 31 ¹ / ₂	2 10	1 50		
" 1812	3 45	2 85	2 62 ¹ / ₂	1 86	4 20	2 28		
" 1813	2 70	1 52 ¹ / ₂	1 30	— 94	2 10	1 27 ¹ / ₂		
" 1814	3 82 ¹ / ₂	2 55	1 72 ¹ / ₂	1 25	2 32 ¹ / ₂	1 65		
" 1815	4 97 ¹ / ₂	3 00	2 55	1 70	3 15	2 36 ¹ / ₂		50
" 1816	4 50	3 —	2 25	1 57 ¹ / ₂	2 40	2 10		
" 1817	6 30	3 67 ¹ / ₂	2 62 ¹ / ₂	1 87 ¹ / ₂	3 60	2 32 ¹ / ₂		42 ¹ / ₂
" 1818	5 25	3 30	2 55	1 87 ¹ / ₂	3 33 ¹ / ₂	2 13 ¹ / ₂		42 ¹ / ₂
" 1819	4 5	2 47 ¹ / ₂	1 98 ¹ / ₂	1 42 ¹ / ₂	2 35	1 80		42 ¹ / ₂
" 1820	2 92 ¹ / ₂	1 80	1 50	1 12 ¹ / ₂	1 82	1 27 ¹ / ₂	— 60	48
" 1821	3 30	1 80	1 35	1 —	1 61	1 39	— —	60
" 1822	3 30	2 25	1 85	1 12 ¹ / ₂	2 55	1 95	— —	60
" 1823	2 65	2 15	1 80	1 44	3 5	2 10	— —	52 ¹ / ₂
" 1824	1 80	— 96	— 95	— 73 ¹ / ₂	1 5	1 5	— —	40
" 1825	2 —	1 5	— 93	— 73	1 9 ¹ / ₂	1 7 ¹ / ₂	— —	35
" 1826	2 35	1 50	1 50	1 12 ¹ / ₂	1 75	1 3 ¹ / ₂	— —	50
" 1827	2 58	1 85	1 87 ¹ / ₂	1 31	2 74	1 80	— —	62 ¹ / ₂
" 1828	3 37 ¹ / ₂	1 87 ¹ / ₂	1 75	1 20	2 34	1 27 ¹ / ₂	— —	60
" 1829	3 81	1 44	1 20	— 84	1 50	1 9	— —	34 ¹ / ₂
" 1830	3 7 ¹ / ₂	1 35	1 23	— 95	1 35	— —	— —	36
" 1831	4 95	3 90	3 71	2 25	3 85	3 7 ¹ / ₂	1 35	67 ¹ / ₂
" 1832	3 87 ¹ / ₂	2 58 ¹ / ₂	2 12	1 57 ¹ / ₂	2 40	2 52 ¹ / ₂	— 86	62
" 1833	3 16 ¹ / ₂	1 97 ¹ / ₂	1 58	1 12 ¹ / ₂	1 91	1 75	— 50 ¹ / ₂	38
" 1834	3 1 ¹ / ₂	2 14	2 —	1 51	2 72	2 4 ¹ / ₂	— 68	52 ¹ / ₂
" 1835	2 89	2 17 ¹ / ₂	2 23	1 44 ¹ / ₂	3 17	2 53	— 95	53 ¹ / ₂
" 1836	2 19 ¹ / ₂	1 25	1 25	— 88 ¹ / ₂	1 32 ¹ / ₂	1 22 ¹ / ₂	— 47	40
" 1837	2 76	1 84	1 58 ¹ / ₂	1 12 ¹ / ₂	1 71	1 54	— 75	47
" 1838	4 12	2 70	2 7	1 44	2 96	2 4	— 90	50
" 1839	3 55	1 75	1 79	1 10	1 76	1 76 ¹ / ₂	— 65	39 ¹ / ₂
" 1840	4 95	2 10	1 95	1 40	2 40	2 —	— 81	67 ¹ / ₂

Z a k o r z e c

Za
centnar
100 fun.
towy
siana

Pszeni- cy	Żyta	Ję- czmie- nia	Owsa	Grochu	Gryki	Kar- tofi	

R u b l i s r e b r e m i k o p i e j e k

w r. 1841	4 46	2 90	2 44	1 76	2 75	2 19 ¹ / ₂	— 76	— 52 ¹ / ₂
" 1842	4 58	2 67	2 15	1 55	2 46	2 6	— 85	— 53
" 1843	3 —	1 62	1 51	1 9	1 43	1 53	— 53	— 59
" 1844	3 47	1 85	1 57	1 6	1 94	2 3	— 76	— 69
" 1845	4 32	3 42	2 88	1 88	4 10	2 99	1 50	— 76
" 1846	5 28	4 29	3 66	2 28	4 66	3 52	1 52	— 54
" 1847	5 96	4 32	3 58	2 14	4 98	3 98	1 73	— 66
" 1848	4 10	2 60	2 45 ¹ / ₂	1 57	2 87	2 61	1 32	— 57
" 1849	4 5	2 10	1 96	1 62	2 28	1 82 ¹ / ₂	— 94	— 71
" 1850	3 99	2 54	2 39	1 86	2 92	2 11	1 17	— 81
" 1851	4 38	2 97 ¹ / ₂	2 56	2 2	3 58 ¹ / ₂	2 36 ¹ / ₂	1 15	— 70
" 1852	4 80	3 57	3 29	1 99	3 80	3 5	1 50	— 58
" 1853	5 60	4 20	3 53	2 48	4 91	3 58	1 16	— 67 ¹ / ₂
" 1854	7 35	5 72	4 80	3 11	6 83	4 67	2 44	— 71
" 1855	8 24	6 15	4 87	3 33	6 32	4 53	2 94	— 75
" 1856	8 3	6 26	5 8	3 62	7 2	4 92	2 24	— 75
" 1857	5 37	2 93	2 70	2 23	2 98	2 67	1 5	— 86
" 1858	4 96	2 39	2 44	1 92	2 84	2 15	— 79	— 97

Czyli szcze-
gółowowka-
żdym miesią-
cu 1858 r.

w Styczniu	4 1	2 19	1 94	1 39	2 21	1 88	— 75	— 80
" Lutym..	4 10	1 95	1 84	1 41	2 9	1 69	— 76	— 80
" Marcu..	4 18	1 97	1 85	1 56	2 12	1 93	— 75	— 80
" Kwietniu	4 19	1 97	1 91	1 61	2 15	1 93	— 67	— 80
" Maju...	4 11	1 86	1 86	1 66	2 8	1 95	— 72	— 80
" Czerweu	4 75	2 10	2 6	1 96	2 9	1 96	— 74	— 85
" Lipcu...	4 34	2 60	2 72	2 64	2 70	2 71	— 89	— 97 ¹ / ₂
" Sierpniu	5 15	2 98	2 95	2 35	3 7	2 72	— 93	1 5
" Wrześn.	6 87	2 92	3 39	2 15	3 59	2 67	— 82	1 11
" Paździer	5 47	2 65	2 91	2 2	3 75	2 13	— 79	1 15
" Listop. .	5 68	2 88	2 86	2 18	4 10	2 15	— 80	1 26
" Grudniu	5 67	2 53	2 91	2 10	4 6	2 10	— 80	1 31

Ceny w ka-
żdym powie-
cie w miesią-
cu grudniu
1858 r.

Gostyński.	6 19	2 99	2 63	3 44	4 95	2 41	— 71	1 20
Kaliski...	5 71	3 51	3 15	3 37	3 95	2 21	— 71	— 97 ¹ / ₂
Koniński..	6 79	3 81	3 3	3 28	7 2	2 62	— 55	1 2

Z a k o r z e c								Za centnar 100 fun- towy siana
Pszeni- cy	Żyta	Ję- czmie- nia	Owasa	Grochu	Gryki	Kar- tofi		
R u b l i s r e b r e m i k o p i e j e k								
Łęczycki..	6 52	3 16	2 91	2 19	4 60	2 45	— 69	1 1
Łowicki..	5 77	2 83	2 68	2 19	5 26	2 44	— 89	1 31
Piotrkow.	7 16	3 20	2 96	2 41	4 10	2 80	— 91	1 12 ¹ / ₂
Rawski...	6 24	3 38	2 74	1 26	5 13	2 4	— 62	1 1
Sieradzki.	6 89	3 94	3 18	2 51	4 30	2 54	— 90	1 2
Stanisław.	5 95	2 73	2 74	2 21	3 60	2 5	— 75	1 30
Warszaws.	5 30	2 66	2 46	2 2	2 74	2 16	— 64	1 2 ¹ / ₂
Wieluński.	6 83	3 53	3 7	2 62	5 38	3 8	— 62	1 18 ¹ / ₂
Włocławsk.	6 1	3 29	2 66	2 66	6 38	3 72	— 64	1 30
Kielecki..	5 7	2 78	2 42	2 10	3 69	1 88	— 68	1 27 ¹ / ₂
Miechows.	4 60	2 98	2 57	2 57	3 74	— —	— 87	1 3 ¹ / ₂
Olkuski...	5 52	3 43	2 91	2 47	4 54	3 3	— 78	— 93 ¹ / ₂
Opatowski	4 56	2 8	2 1	1 62	2 31	2 4	— 69	— 90
Opoczyński.	5 33	2 37	2 18	1 71	3 54	1 80	— 68	— 80
Radomski.	5 37	2 28	2 21	1 61	2 57	1 84	— 64	— 93 ¹ / ₂
Sandomier.	4 24	2 25	2 9	1 54	2 85	2 —	— 76	— 80
Stopniecki.	4 63	2 60	2 31	2 3	3 45	— —	— 71	— 97 ¹ / ₂
Biański...	5 37	2 12	2 38	2 4	2 63	2 16	— 72	— 75
Hrubiesz..	3 63	1 59	1 55	1 17	1 88	1 87	— 59	— 60
Krasnost..	4 48	1 79	1 81	1 73	2 80	1 95	— 84	— 75
Lubelski..	4 51	2 9	2 8	1 63	2 58	1 84	— 71	— 75
Eukowski.	4 59	1 99	2 12	1 63	3 5	2 9	— 66	— 68 ¹ / ₂
Radzyński.	5 47	2 31	2 56	2 24	2 79	2 17	— 80	1 2 ¹ / ₂
Siedlecki..	5 44	2 22	2 34	1 86	2 92	2 4	— 59	— 80
Zamojski..	3 92	2 1	1 94	1 45	2 33	1 86	— 68	— 72 ¹ / ₂
Lipnowski	5 68	3 30	2 87	2 7	4 54	2 19	— 68	* 1 27 ¹ / ₂
Mławski..	4 68	2 49	2 22	2 —	2 85	2 1	— 63	1 11
Ostrołęcki	5 56	2 88	3 63	3 20	3 87	2 99	1 —	1 26
Płocki....	5 8	2 94	2 51	2 15	4 49	2 26	— 68	1 28
Pułtusi...	5 48	2 82	2 65	2 19	3 93	2 47	— 75	1 33 ¹ / ₂
Przasnyski	4 88	2 39	2 45	1 95	3 34	2 39	— 64	— 97 ¹ / ₂
Augustow.	5 —	2 43	2 67	2 25	2 99	2 25	— 55	1 6
Kalwaryjs	5 8	2 97	2 60	2 81	4 50	— —	— 77	1 27
Łomżyński	5 82	2 44	2 79	2 59	3 17	1 95	— 89	1 2
Maryamp.	5 13	3 1	3 6	2 84	3 69	— —	— 70	1 67 ¹ / ₂
Sejneński.	5 1	2 43	2 41	2 40	4 24	1 9	— 70	1 —
Średnia ce- na z całe- go kraju.	5 35	2 68	2 56	2 15	3 76	2 24	0 72	1 4

Z wykazu cen, jakie miały miejsce w grudniu 1858 r., widzimy, że w pojedynczo uważanych okolicach kraju są one bardzo odmienne; w Warszawie są prawie zupełnie takie, jakie wypadają średnio dla całego kraju: a więc to, co nam wykaz podaje o tém jednym mieście, może się mniej więcej stosować do całego kraju, uważanego w ogóle. Głównie dostrzegamy z tego, że przechodziliśmy przez różne koleje co do cen, to podwyższały, to obniżały się one; granicami ich były lata 1824 i 1856; w pierwszym były najniższe, w ostatnim najwyższe, a każdy z nas dobrze wie, jakie powody wpływały na oscylacje cen i jaki wywierały one skutek na byt pojedynczych mieszkańców i zamożność całego kraju.

VIII. INSTYTUCYE UBEZPIECZEŃ.

Różne rodzaje ubezpieczeń od strat, wynikających z losowych wypadków, ubezpieczenia życia i kasy oszczędności powstały w Królestwie dopiero wtedy, gdy rozwinęła swe działania Dyrekcya Ubezpieczeń, której utworzenie zatwierdzonem zostało pod dniem 29 grudnia (10 stycznia) 184²/₃ r., poprzednio bowiem znane były tylko ubezpieczenia nieruchomości i ruchomości od pożarów. Ubezpieczenie nieruchomości ustanowił jeszcze rząd pruski dla części kraju, zostającą wówczas pod jego panowaniem, a zwaną Prusami południowymi; ubezpieczenie po miastach weszło w wykonanie od dnia 1 czerwca, a po wsiach od 1 grudnia 1804 r. Administracya ubezpieczeń tych zostawała pod zarządkiem dwóch oddzielnych Dyrekcji głównych: Warszawskiej i Poznańskiej, a pod zwierzchnictwem Departamentu Prus południowych w Dyrektoryum generalnem. W r. 1807 w miejsce tych dwóch oddzielnych Dyrekcji głównych ustanowioną została jedna administracya generalna dla ówczasowych departamentów: Warszawskiego, Kaliskiego i Poznańskiego pod bezpośredniem zwierzchnictwem Dyrekcji policyi krajowej, — następnie w latach 1808 i 1809 ubezpieczenia te znane pod nazwiskiem Towarzystwa Ogniowego, rozciągniętemi zostały do departamentów: Płockiego i Łomżyńskiego z powodu, że Towarzystwo Ogniowe Kwidzyńskie wypowiedziało mieszkańcom tych departamentów dalsze przyjmowanie ubezpieczeń.

Rządząc się nakreślonymi zasadami Towarzystwo to, coraz znajdowało się w większej trudności wywiązywania się z za-

ciągniętych zobowiązań, tak dalece, że w r. 1816 stowarzyszonym należało się około półtrzecia miliona złotych polskich, na zapłacenie których Towarzystwo żadnego nie posiadało funduszu, co wynikło głównie z tego powodu, że bez względu na mniejsze lub większe szkody zrządzone przez pożary, stopa składki od ubezpieczonych budowli była niezmienną. Taki stan rzeczy wywołał, że Towarzystwo to z końcem roku 1816 rozwiązaniem, a w jego miejsce od 1 stycznia 1817 r. zaprowadzono dla całego Królestwa nowe Towarzystwo Ogniowe, do zarządu którego ustanowiono Dyrekcyę generalną przy Kommissyi Rządowej Spraw Wewnętrznych i Policji. Tę nową instytucji w liczbie innych obowiązków przekazano także i splacenie długów, o których powyżej mowa, a następnie postanowieniem z dnia 10 (22) października 1833 r. zalecono jej przyjmować i ubezpieczenia ruchomości.

Dopiero Ukaz NAJWYŻSZY z dnia 29 grudnia (10 stycznia) 184^{2/3} r. rozszerzył zakres ubezpieczeń w Królestwie, albowiem w miejsce dotychczasowego Towarzystwa Ogniowego, przyjmującego jakieśmy widzieli, tylko ubezpieczenia od strat z pożarów, ustanowił Dyrekcyę Ubezpieczeń, która zajmuje się następującemi rodzajami ubezpieczeń:

1. Zabudowań od strat wynikających z pożarów;
2. Ruchomości od takichże strat;
3. Na życie;
4. Transportów lądowych i wodnych;
5. Bydła rogatego od zarazy zwanój księgosuszem; nakoniec pod kierunkiem tój Dyrekcyi zostają;
6. Kassa oszczędności w Warszawie.
7. Kassy oszczędności prowincjonalne.

Z zabezpieczeń tylko dwa rodzaje są obowiązkowe: zabudowań i bydła od zarazy; wszystkie inne są dobrowolne.

Wydawany zeszytami przez Dyrekcyą: „Zbiór urzędzeń i wiadomości, tyczących się ubezpieczeń w Królestwie Polskiem,“ niniejszy Kalendarz na rok 1857, sprawozdania i rozliczne artykuły, zamieszczone w różnych pismach czasowych, dostatecznie wykazują cel zaprowadzenia tych instytucyj, i zasady ich działań; tu podamy tylko liczebne rezultata działań takowych od chwili wydania nowój Ustawy, aż po koniec r. 1858, a to dostatecznie przekona, w jakim stopniu rozwija się instytucya ubezpieczeń.

I. Ubezpieczenia zabud

w roku	Wysokość ubezpieczenia, czyli wartość zabudowań przyjętych do ubezpieczenia, wynosiła z końcem roku:			Pogorzeli				
	w miastach	we wsiach	Razem	Ogółem	w tej liczbie		Pod- palenia	Nie- ostre żarzenia
					w mia- stach	we wsiach		
R u b l e s r e b r n e								
1844	41784817	59452894	101237711	1221	133	1088	191	38
1845	42603232 ^{1/2}	61156886 ^{1/4}	103760118 ^{3/4}	1701	196	1505	214	46
1846	44171797 ^{1/2}	65136200	109307997 ^{1/2}	1580	200	1380	159	28
1847	45201896 ^{1/4}	68670208 ^{3/4}	113872105	1730	186	1544	160	40
1848	49724841	84395570	134120411	2009	182	1827	107	21
1849	51905507	90976470	142881977	1796	159	1637	141	9
1850	52441540	95481170	147922710	2041	216	1825	323	26
1851	52974730	97139430	150114160	1889	163	1726	286	37
1852	54082520	98462290	152544810	2476	262	2214	350	45
1853	54292660	101297720	155590380	1854	193	1661	247	36
1854	54921940	103175650	158097590	2110	196	1914	391	28
1855	55644240	104912050	160556290	1863	166	1697	170	17
1856	56748290	106604800	163353090	1886	238	1648	212	18
1857	57956490	108157010	116113500	1819	190	1629	278	15
1858	59092850	110058600	169151450	1918	192	1726	380	14

W P Ł Y W Y

w roku	Składki wniesione		Procent od kapitału loko- wanego w Banku Polskim		Inne dochody jako to: procenta od zali- czeń i t. d.		Ubyło wynagro- dzeń za pogorzelo, umorzonych z powodu terminu prekluzyjnego		Ogół wpływów	
	R u b l i s r e b r e m i k o p i e j e k									
1844	487473	74	29130	13	4649	95 ^{1/2}	—	—	521253	82 ^{1/2}
1845	512834	77 ^{1/2}	28801	65 ^{1/2}	4563	39 ^{1/2}	—	—	546199	82 ^{1/2}
1846	473544	9 ^{1/2}	23430	65 ^{1/2}	3222	19	—	—	500196	94
1847	540110	87 ^{1/2}	13233	53 ^{1/2}	9667	30 ^{1/2}	—	—	563011	71 ^{1/2}
1848	572123	28 ^{1/2}	6739	22	71187	56	—	—	650050	6 ^{1/2}
1849	636968	87 ^{1/2}	3103	34	57702	42	—	—	697774	63 ^{1/2}
1850	659149	62	6554	99 ^{1/2}	8734	29	262006	69 ^{1/2}	936445	60
1851	674801	90	6146	8	8369	67	18583	86 ^{1/2}	707901	51 ^{1/2}
1852	697898	84 ^{1/2}	9706	49	5072	92 ^{1/4}	18101	67 ^{1/2}	730779	93 ^{1/4}
1853	720041	45	7282	40	11138	79	23879	74 ^{1/2}	762342	38 ^{1/2}
1854	878139	45	8247	36	20613	40 ^{3/4}	28166	59	935166	80 ^{3/4}
1855	872603	83	15653	42	10120	52 ^{1/2}	30912	77	929290	54 ^{1/2}
1856	896039	58 ^{1/2}	20035	64	6332	10	24531	71 ^{1/2}	946939	4
1857	776771	15 ^{1/2}	22043	60	8283	23 ^{1/2}	33881	75 ^{1/2}	840979	74 ^{1/2}
1858	597767	18	25711	33	12607	16 ^{3/4}	45083	28	681168	95 ^{3/4}

(*) W summie r.s.r. 79467 kop. 41 miesiąc

W a ń o d p o ż a r ó w (o b o w i ą z k o w e).

Wystąpiło się				Szkiody wynikłe tak w roku bieżącym, jak i w latach poprzednich, lecz doniesione w roku bieżącym					
z r z y c z y n									
Przy- pako- wych	Złych komi- nów	Ude- rzenia pioru- nów	Nie- wiadomi- nych	w miastach		we wsiach		Razem	
				R u b l i s r e b r e m i k o p i e j e k					
—	210	28	462	66344	22	261846	78 ¹ / ₂	328191	1 ¹ / ₂
—	141	67	814	272644	31	330947	68	603591	99
—	144	73	918	213855	17	369395	14 ¹ / ₂	583250	31 ¹ / ₂
—	193	90	887	168587	19 ¹ / ₂	344127	31	512714	50 ¹ / ₂
—	209	87	1395	165131	93 ¹ / ₂	415631	52	580763	45 ¹ / ₂
—	161	132	1268	157002	1 ¹ / ₂	393207	64 ¹ / ₂	550209	65
—	449	120	888	305770	55	441165	89	746936	44
—	394	138	698	169706	—	387665	92	557371	92
—	484	180	1007	338161	28	628569	48	966730	76
—	348	187	710	227460	37	412390	36	639850	73
—	570	74	816	170701	37 ¹ / ₂	479498	31	650199	68 ¹ / ₂
39	238	130	1113	128599	38 ³ / ₄	392306	30	520905	68 ³ / ₄
36	370	122	963	220391	27 ¹ / ₂	386711	98	607103	25 ¹ / ₂
37	364	117	865	130756	99	293202	33 ¹ / ₂	423959	32 ¹ / ₂
56	283	137	920	281411	12	641206	41	922617	53

W Y D A T K I

Wyplacono wynagrodzenia za szkody	Koszta administracyi	Różne wydatki jako to: zwrot składek i wszelkie inne	Ogół wydatków		Przewyżka dochodów nad wydatki (+), lub wydatków nad do- chody (-) wraz z re- manentem lub brakiem z lat poprzednich				
			R u b l i s r e b r e m i k o p i e j e k						
362487	19 ¹ / ₂	85900	—	3238	63	451625	82 ¹ / ₂	+318417	58
571474	35	90202	50	6370	92	668047	77	+196569	62 ¹ / ₂
417593	73	88836	45	6537	75 ¹ / ₂	512967	93 ¹ / ₂	+183798	63
555928	62 ¹ / ₂	78437	57 ¹ / ₂	48235	7	682601	27	+ 64209	8 ¹ / ₂
572090	45	72146	71 ¹ / ₂	67849	74 ¹ / ₂	712086	91	+ 2172	24
577816	34	77849	56	51910	7 ¹ / ₂	707575	97 ¹ / ₂	— 7629	10
579505	21 ¹ / ₂	78049	59 ¹ / ₂	52977	33 ¹ / ₂	710532	14 ¹ / ₂	+218284	35 ¹ / ₂
632641	26	77280	8 ¹ / ₂	51141	85 ¹ / ₄	761071	19 ³ / ₄	+165114	67 ¹ / ₄
780629	6 ³ / ₄	76109	5 ¹ / ₂	50627	92 ³ / ₄	907366	5	— 11471	44 ¹ / ₂
665832	20	74722	67	56631	43 ¹ / ₄	797186	30 ¹ / ₄	— 46315	36 ¹ / ₄
654704	40 ¹ / ₂	76787	33	58275	79 ³ / ₄	789767	53 ¹ / ₄	+ 99083	91 ¹ / ₄
661611	47	72899	2	65059	60	799570	9	+228804	37
653519	74 ¹ / ₄	75859	64 ¹ / ₂	39412	72	768792	10 ³ / ₄	+406951	30 ¹ / ₄
544003	51 ¹ / ₄	67422	18 ³ / ₄	15090	43 ¹ / ₄	626516	13 ¹ / ₄	+621414	91 ¹ / ₂
846780	99 ¹ / ₂	67866	57	79467	41 [*]	994110	97 ¹ / ₂	+308472	89 ³ / ₄

opisana z remanentu wartość domów Dyrekcji w summie r.sr. 67777 kop. 82.

II. Ubezpieczenia ruchomości

w roku	Ogólna z końcem roku wysokość ubezpieczeń ru- chomości	W P Ł Y W Y						Ogółem	
		Składki pobrane	Procent od summ w Banku Polskim lokowanych		Różne inne wpływy				
R u b l i s r e b r e m i k o p i e j e k									
1844	6082432	39992	18	4000	—	2895	46 ¹ / ₂	46887	64 ¹ / ₂
1845	8994020	57845	77	4120	—	1769	20 ¹ / ₂	63734	97 ¹ / ₂
1846	12938628	75543	4	4270	—	2051	54 ¹ / ₂	81864	58 ¹ / ₂
1847	28551953	164004	17	4441	60	6033	27 ¹ / ₂	174479	4 ¹ / ₂
1848	32986535	221937	24 ¹ / ₂	3872	59 ¹ / ₂	6124	23	231934	7 ¹ / ₂
1849	31829054	208064	84	1870	84	3995	4	213930	72
1850	32496937	208172	75	3046	67	3270	53	214489	95
1851	35391873	211086	55 ¹ / ₂	4708	54	4181	24	219976	33 ¹ / ₂
1852	41292042	244054	30 ¹ / ₂	—	—	4557	24 ¹ / ₂	248611	55
1853	43036651	272671	23	5105	62 ¹ / ₂	5771	25 ¹ / ₂	283548	11
1854	46341474	283268	45	4581	95	5768	69 ³ / ₄	293619	9 ³ / ₄
1855	50859697	323640	28 ¹ / ₂	3723	37	4404	16 ³ / ₄	331767	82 ¹ / ₄
1856	55813369	268399	1	15066	93	7017	70	290483	64
1857	57798157	256386	21	14732	87	7129	39 ³ / ₄	278248	47 ³ / ₄
1858	61782914	234165	55	14546	15	7192	52 ³ / ₄	255904	22 ³ / ₄

Szczegółowo uważane przedmioty ubezpieczone w r. 1858
przedstawiają stan następujący:

R o d z a j p r e d m i o t ó w	Ubezpiecze- nie ich wy- nosiło z koń- cem r. 1858	Wyplacono za nie wynagrodze- nia	
	Rub. sr.	Rub. sr.	kop.
1. Zboże w snopie, słoma, siano, wszelka pasza, len, ko- nopie, chmiel	28877087	96557	38 ¹ / ₂
2. Zboże w ziarnie, wszelkie nasienia i owoce	1654221	696	49
3. Inwentarze żywe, oraz wełna, włosy, skóry, róg, mię- so i t. p.	13499367	14079	9
4. Drzewo w kłocach, szczapach i wszelkich wyrobach, węgle drzewne i wapno niegaszone.	1223314	472	60
5. Okowita, wódka, arak	1033100	633	82
6. Olój, oliwa, wosk, lój, świece, słonina, smoła, dzie- gieć, terpentyna, pokosty, bursztyn, fosfor, saetra, siarka, zapalki, oraz materyaly i wyroby apteczne . . .	500670	454	89

sci od pożarów (dobrowolne).

W Y D A T K I

Wyplacono wynagrodzenia	Koszta administracji	Zwrot składek i umorzonia tychże	Swiadcetwa ubezpieczenia i inne wy- datki nadwy- czajne	Ogółem wydano	Przewyżka do- chodów nad wyda- tki wraz z reman- tem z lat poprze- dnych
R u b l i s r e b r e m i k o p i e j e k					
27225 56	10544 —	12 39	2899 48 ^{1/2}	40771 43 ^{1/2}	135093 60 ^{1/2}
47308 24 ^{1/2}	12519 —	177 33	1615 86	61620 43 ^{1/2}	137208 14 ^{1/2}
66571 93 ^{1/2}	15340 32 ^{1/2}	— —	1836 89 ^{1/2}	83749 15 ^{1/2}	135323 57 ^{1/2}
126888 5	24165 3	— —	20 37	151073 45	158729 17
139209 4 ^{1/2}	32177 52	35 64	2346 50	173768 70 ^{1/2}	216894 53 ^{1/2}
169577 98 ^{1/2}	24671 29	174 15	7113 74	201537 16 ^{1/2}	229288 9
137949 53	23611 56 ^{1/4}	5553 94	867 71	167982 74 ^{1/2}	275795 29 ^{1/2}
171536 31 ^{1/2}	23969 65	6230 36	5156 24	206892 56 ^{1/2}	288879 56 ^{1/2}
191702 59 ^{3/4}	26734 51	389 43	2179 62 ^{1/2}	221006 16 ^{1/4}	316484 95 ^{1/4}
284728 95 ^{1/4}	32457 78	1043 99	8195 33	326326 5 ^{1/4}	273707 1
240727 26 ^{3/4}	25932 61 ^{1/2}	1016 23	— —	267676 11 ^{1/4}	299649 99 ^{1/2}
157897 9	26452 19 ^{1/2}	16191 26	6067 42 ^{1/2}	206607 96	424809 85 ^{3/4}
159135 41	22796 90 ^{1/2}	2127 86	8526 73	209486 90 ^{1/2}	505806 59 ^{1/4}
131073 37	33680 74 ^{1/2}	10786 43	3692 39 ^{1/2}	179232 94	604822 13
223184 57	33755 96	8058 3	3994 99 ^{1/2}	268993 55 ^{1/2}	591732 80 ^{3/4}

R o d z a j p r z e d m i o t ó w

	Ubezpiecze- nie ich wy- nosiło z kof- cem r. 1858	Wyplacono za nie wynagrodze- nia	
	Rub. sr.	Rub.sr.	kop.
7. Sprzęty gorzelniane, warsztaty rzemieślnicze.	1576154	4919	32 ^{1/2}
8. Wszelkie wyroby lniane, konopne, bawelniane, jedwa- bne, bawełna, szceć barwierska, papier, książki, oraz tytuń i tabaka.	1564136	326	11 ^{1/2}
9. Wyroby wełniane, włosiane, rogowe, skórzane, struny. klój, mydło.	515903	4944	49
10. Towary korzenne, cukier, oraz wino, porter, piwo, ocet, miód i inne trunki.	1893259	17464	21
11. Kruszce wszelkiego rodzaju i wyroby kruszcowe, jako to: warsztaty, maszyny, naczynia i sprzęty całkowicie z kruszcu wyrobione, nadto marmur, gips, wapno ga- szone, kreda i kamienie, oraz szkło, naczynia kryszta- łowe, fajans, porcelana i wyroby garncarskie.	2539412	39683	32
12. Sprzęty domowe gospodarskie, kościelne, teatralne, powozy, garderoba i bielizna.	6846291	42952	83 ^{1/2}

III. Ubezpieczenia transportów

w roku	Wysokość ubezpieczenia			W Ł Y W Y				
	Na lądzie	Na wodzie	Razem	Składki pobrane		Za świadectwa i inne dochody nadzwyczajne		Ogół przychodu
	Rubli srebrem			Rubli srebrem i kopiejek				
1844	—	1308590	1308590	11522	21	21	60	11543 81
1845	77509	2086334	2163843	11465	48	—	—	11465 48
1846	149575	2222620	2372195	12724	37 ^{1/2}	—	75	12725 12 ^{1/2}
1847	240805	2798835	3039640	26022	75	3907	92 ^{1/2}	29930 67 ^{1/2}
1848	752612	2243791	2966403	22329	84	9340	42 ^{1/2}	31670 26 ^{1/2}
1849	1053529	2213317	3296846	26241	28 ^{1/2}	8566	87	34808 15 ^{1/2}
1850	989743	2898125	3887868	29933	74	280	94	30214 68
1851	1804905	1364780	3169685	21307	57	2041	42	23348 99
1852	1511699	1682579	3194278	15952	45	846	99 ^{1/2}	16799 44 ^{1/2}
1853	974277	1961492	2935769	18592	72 ^{1/2}	637	69 ^{3/4}	19230 42 ^{1/4}
1854	1158079	2885225	4043304	24841	18	2925	85	27767 3
1855	2367070	4401350	6768420	45882	9	11604	30	57486 39
1856	3461279	5270000	8731279	64176	5 ^{1/2}	1289	61	65465 66 ^{1/2}
1857	3619440	2535100	6154540	38732	73	3023	19 ^{1/2}	41755 92 ^{1/2}
1858	2520000	1793200	4313200	32992	51	1252	92	34245 43

IV. Ubezpieczenia

w roku	Ogólna liczba ubezpieczeń z końcem roku	Ogólna liczba ubezpieczeń				
		Co do rodzaju kapitalów i dochodów				
		Z kapitałem na dożycie, to jest, mającym być wypłaconym ubezpieczonemu po upływie pewnej liczby lat	Z dochodem dożywnym dla ubezpieczonego	Z kapitałem pośmiertnym mającym być wypłaconym spadkobiercom lub prawonabywcom ubezpieczonego	Z kapitałem na przeżycie mającym się wypłacić obdarowanym po śmierci ubezpieczonych	Z dochodem na przeżycie mającym się wypłacić ubezpieczonym
1844	7	2	—	5	—	—
1845	19	3	1	15	—	—
1846	32	7	2	23	—	—
1847	62	11	9	41	1	—
1848	74	8	9	56	1	—
1849	93	8	9	75	1	—
1850	118	9	8	100	1	—
1851	129	9	8	111	1	—
1852	156	9	9	136	1	—
1853	187	8	10	167	1	—
1854	196	9	11	174	1	—
1855	207	9	10	186	1	—
1856	242	9	13	218	1	—
1857	248	7	13	226	2	—
1858	254	7	4	240	1	2

Łądownych i wodnych (dobrowolne).

W Y D A T K I

Przewyżka dochodów nad wydatki (+), lub wydatków nad dochody (-) wraz z rezydentem lub brakiem z lat poprzednich

Wynagrodzenia wypłacone za straty i ratunek	Koszta administracyi	Wynagrodzenie kommissantów, szypów, zwrot składek i wydatki nadzwyczajne	Ogół wydatków							
10485	52 ¹ / ₂	—	—	56	14 ¹ / ₂	10541	67	+	1002	14
5104	88	2986	—	28	10	8118	98	+	4348	64
9276	15 ¹ / ₂	2373	33 ¹ / ₂	34	64 ¹ / ₂	11684	13 ¹ / ₂	+	5389	63
21760	40 ¹ / ₂	3066	55	1797	33 ¹ / ₂	26624	29	+	8696	1 ¹ / ₂
38460	33 ¹ / ₂	2910	17	8380	81 ¹ / ₂	49751	32	—	9385	4
31334	51	2624	28	5238	88	39197	67	—	13774	55 ¹ / ₂
22065	49 ¹ / ₂	2970	79	104	40	25140	68 ¹ / ₂	—	8700	56
9198	5 ¹ / ₂	2819	19	258	99	12276	23 ¹ / ₂	+	2372	19 ¹ / ₂
13130	97	2633	3 ¹ / ₂	31	37	15795	37 ¹ / ₂	+	3376	26 ¹ / ₂
28235	70 ¹ / ₂	2688	55	4396	10	35320	35 ¹ / ₂	—	12713	66 ³ / ₄
26680	84 ¹ / ₂	1693	97	2439	27 ¹ / ₂	30814	9	—	15760	72 ³ / ₄
57708	61	2192	78 ¹ / ₂	8678	75	68580	14 ¹ / ₂	—	26854	48 ¹ / ₄
35458	52 ¹ / ₂	2718	1	3358	7 ¹ / ₂	41534	61	—	2923	42 ³ / ₄
43738	70 ¹ / ₂	3064	3 ¹ / ₂	1236	53	48039	27	—	9206	77 ¹ / ₄
32593	72	2880	19	1343	65 ¹ / ₂	36817	56 ¹ / ₂	—	11778	90 ³ / ₄

R u b l i s r e b r e m i k o p i e j e k

na życie (dobrowolne).

rozklada się na następujące pozycje:

Za opłatą jednorazową	Co do sposobu uiszczania składek				Co do stanu osób należących do ubezpieczenia						
	Za opłatą składek				Urzędników, emerytów i wojskowych	Właścicieli ziemskich	Lekarzy i aptekarzy	Bankierów i kupców	Fabrykantów	Duchownych i nauczycieli	Oficyalistów
Ro- cznych	Półro- cznych	Kwar- talnych	Miesię- cznych								
1	3	—	2	1	4	3	—	—	—	—	—
1	10	1	5	2	11	5	—	—	—	—	—
2	14	2	7	7	19	7	1	4	1	—	—
9	22	3	12	16	41	7	3	7	1	2	1
11	16	5	17	25	50	8	4	7	1	3	1
11	18	7	23	34	61	10	4	8	1	7	2
10	22	8	31	47	75	11	4	11	1	12	4
10	21	6	38	54	73	11	6	12	2	11	14
10	22	9	47	68	92	15	8	14	3	10	14
10	28	13	58	78	109	19	11	15	3	15	15
11	28	14	64	79	110	23	11	17	1	17	17
12	27	15	66	87	117	23	12	18	1	19	17
13	32	20	86	91	137	23	15	22	3	23	19
12	31	24	94	87	141	23	16	23	1	23	21
3	35	27	99	90	151	23	21	22	1	24	12

Wysokość summ ubezpieczonych

w roku	Kapitały		Dochody		Kapitały pośmiertne	Kapitały na przeżycie	Do- chody na przeży- cie	O g ó ł
	na dożycie	dożywotnie	dożywotnie	dożywotnie				
R u b l i s r e b r e m i k o p i e j e k								
1844	11500	—	—	—	18800	—	—	30300000
1845	26500	—	180	—	70550	—	—	97230
1846	31600	—	360	—	88350	—	—	120310
1847	37200	—	332	34 $\frac{1}{2}$	143725	1000	—	182257 34 $\frac{1}{2}$
1848	31900	—	406	34 $\frac{1}{2}$	176275	1000	—	209581 34 $\frac{1}{2}$
1849	30700	—	481	34 $\frac{1}{2}$	218750	1000	—	250931 34 $\frac{1}{2}$
1850	32200	—	529	34 $\frac{1}{2}$	298025	1000	—	331554 34 $\frac{1}{2}$
1851	33400	—	604	34 $\frac{1}{2}$	313925	1000	—	348929 34 $\frac{1}{2}$
1852	33400	—	788	69 $\frac{1}{2}$	392475	1000	450	428113 69 $\frac{1}{2}$
1853	31506	2	937	54 $\frac{1}{2}$	479225	1000	450	512218 56 $\frac{1}{2}$
1854	46206	2	1052	54 $\frac{1}{2}$	512975	1000	450	561683 56 $\frac{1}{2}$
1855	46206	2	1039	54 $\frac{1}{2}$	543375	1000	450	592070 56 $\frac{1}{2}$
1856	45200	—	1016	—	603575	1000	450	651241
1857	35950	—	1016	—	611375	4000	—	652341
1858	35950	—	266	—	660675	3000	180	699891

W Y D A

w roku	W y p ł a c o n o			Koszta administracji
	Kapitałów na dożycie	Dochodów dożywotnich	Kapitałów pośmiertnych	
R u b l i s r e b r e m i k o p i e j e k				
1844	—	—	—	—
1845	—	—	—	6000
1846	—	—	—	—
1847	—	—	—	—
1848	—	—	65	40
1849	—	—	130	80
1850	—	—	130	80
1851	—	—	130	80
1852	—	—	130	80
1853	—	—	172	72 $\frac{1}{2}$
1854	—	—	163	7 $\frac{1}{2}$
1855	—	—	176	—
1856	—	—	176	—
1857	9250	—	176	—
1858	—	—	176	—

W P Ł Y W Y

Składki wniesione		Dochód z opłat za świadectwa i z kar, tudzież inne nadzw- yczajne dochody		Procent od kapitałów w Banku lokowanych		O g ó ł	
R u b l i s r e b r e m i k o p i e j e k							
4874	34	8	25	—	—	4882	59
4140	60	20	62	—	—	4161	22
5252	25	29	73	265	6 ¹ / ₂	5547	4 ¹ / ₂
7520	64	40	6	539	17	8099	87
7331	10 ¹ / ₂	937	13	614	30 ¹ / ₂	8882	54
9220	29	35	42	899	41	10155	12
12548	24 ¹ / ₂	54	93 ¹ / ₂	—	—	12603	18
12638	9 ¹ / ₂	51	2 ¹ / ₂	2706	84	15395	96
15221	83	65	52 ¹ / ₂	1723	2	17010	37 ¹ / ₂
19449	66 ¹ / ₂	75	98 ¹ / ₂	2025	39	21551	44
21114	43	26	71	—	—	21141	4
22119	55	93	68	5665	90 ¹ / ₂	27879	13 ¹ / ₂
24099	10	61	57	3820	77	27981	44
25533	20 ¹ / ₂	41	87	4258	21	29833	28 ¹ / ₂
26490	88	32	87	4480	7 ¹ / ₂	31003	82 ¹ / ₂

T	K	I
Zwrot składek ustępującym, umorzenie tychże, oraz wydatki nadzw- yczajne		O g ó ł wydatków

Przewyżka
dochodów nad wydatki
wraz z remanentem z lat poprze-
dnic

R u b l i s r e b r e m i k o p i e j e k

—	—	—	—	4882	59
24	75	7431	75	1612	6
—	—	546	80 ¹ / ₂	6612	30
1004	90	1648	5	13064	12
1300	50 ¹ / ₂	2492	60 ¹ / ₂	19454	6 ¹ / ₂
492	77	1814	59	27794	59 ¹ / ₂
—	—	3444	58	36953	19 ¹ / ₂
455	68 ¹ / ₂	6726	48 ¹ / ₂	45622	67
456	54	6495	34	56137	70 ¹ / ₂
2585	71 ¹ / ₂	5098	44	72590	30 ¹ / ₂
403	91 ¹ / ₂	11076	99	82654	45 ¹ / ₂
1247	83 ¹ / ₂	8183	83 ¹ / ₂	102349	75 ¹ / ₂
1358	42	6740	63	123590	56 ¹ / ₂
1111	50 ¹ / ₂	36619	43 ³ / ₄	116804	41 ¹ / ₄
2074	26 ¹ / ₂	13268	23 ¹ / ₂	134540	1 ¹ / ₄

V. Ubezpieczenie bydła

Przyznano wynagrodzenia za wybite:	W R O K U					
	1 8 5 6		1 8 5 7		1 8 5 8	
	Rubli srebrem i kopiejek					
woly.	184013	5	27030	—	13187	50
krowy.	280347	85	40580	50	22961	—
jałowiznę.	42395	20	6499	—	4747	50
Koszta wybicia, (admini- stracyjne).	12898	43	13564	69 ¹ / ₂	5756	61 ¹ / ₂
Ogół wydatków .	519654	53	87674	19 ¹ / ₂	46652	61 ¹ / ₂

VI. G ł ó w n a k a s s a o s z c z e

w roku	L i c z b a u c z e s t n i k ó w				W c i ą g u r o k u b y ł o	
	Było z początkiem roku	W c i ą g u r o k u		Z końcem roku pozostało	Wniosków	Odbiorów
		Przybyło	Ubyło			
1844	—	3081	347	2734	14902	682
1845	2734	1458	571	3621	11906	1509
1846	3621	1349	653	4317	11468	2068
1847	4317	1697	779	5235	12807	2580
1848	5235	974	2332	3877	6341	3677
1849	3877	1416	592	4701	7965	1350
1850	4701	1942	7841	5859	11573	2060
1851	5859	2691	1069	7481	15881	3264
1852	7481	2921	1599	8803	18565	4711
1853	8803	3164	1796	10171	19469	5605
1854	10171	1136	4553	6754	8247	7016
1855	6754	1175	1175	6754	6677	2140
1856	6754	2785	1059	8480	12821	2792
1857	8480	3875	1525	10830	18826	4413
1858	10830	4036	1869	12997	20283	6079

księgosuszu (obowiązkowe).

Wpływy.

Składki rozpisane
Ze źródeł nadzwyczajnych i zaliczeń
z innych funduszków

Razem ..

Wydatki.

Wynagrodzenie za straty
Administracyjne, nadzwyczajne i zwrot
zaliczeń poczynionych za bydło wybite
w latach poprzednich

Razem ..

Przewyżka dochodów nad wydatki.
Przewyżka wydatków nad dochody

Czyli ostatecznie z końcem r. 1858 brak. . . R.sr. 15718 kop. 59

W ROKU

1 8 5 7 | 1 8 5 8

Rubli srebrem i kopiejek

308564	70	293700	5
40896	60 ¹ / ₂	5	80
349461	30 ¹ / ₂	293705	85
77128	53 ¹ / ₂	42689	—
571339	56 ¹ / ₂	3728	64 ¹ / ₂
648468	10	46417	64 ¹ / ₂
—	—	247288	20 ¹ / ₂
299006	79 ¹ / ₂	—	—

ności w Warszawie.

W ciągu roku uczestnicy:

Wnieśli składek

Mieli sobie przyzna-
nych procentów

Odebrali

Uczestnicy z końcem
roku posiadali wraz z re-
manentem z lat poprze-
dnych

Rubli srebrem i kopiejek

68676	99 ¹ / ₂	1160	68 ¹ / ₂	10992	97	58844	71
84958	4 ¹ / ₂	3102	52	40554	20	106351	7 ¹ / ₂
99755	88 ¹ / ₂	4515	60 ¹ / ₂	71087	67 ¹ / ₂	139534	89
12065	42	6103	79	82762	85 ¹ / ₂	174941	24 ¹ / ₂
67802	1 ¹ / ₂	3676	17 ¹ / ₂	170090	12 ¹ / ₂	76329	30
92400	—	3711	35 ¹ / ₂	43173	44	129267	21 ¹ / ₂
160906	80	6660	29 ¹ / ₂	85183	53 ¹ / ₂	211650	77 ¹ / ₂
230866	65	10305	19 ¹ / ₂	136395	86	316426	76
255060	60	13805	18	190764	9	394528	45
301971	75	17361	72 ¹ / ₂	230911	5	482950	87 ¹ / ₂
98622	15	10395	4	428992	57	162975	49 ¹ / ₂
111351	75	6353	19 ¹ / ₂	80629	9 ¹ / ₂	200051	34 ¹ / ₂
267612	—	10510	22	123722	58	354450	98 ¹ / ₂
363133	65	16745	16	214574	66	519755	13 ¹ / ₂
396097	9	23286	38 ¹ / ₂	255347	95 ¹ / ₂	683790	65 ¹ / ₂

Rozdział uczestników roku 1858 na płeć, wyznania
i zatrudnienia.

	Chrze- ścian		Staroza- konnych		Razem
	P ł e ć				
	męż.	żeńs.	męż.	żeńs.	
Urzednicy i officjaliści rządowi i ich rodziny.	1177	772	7	12	1968
Wojskowi	847	198	2	1	1048
Zostający pod opieką zakładów rządowych.	306	309	18	4	637
Utrzymujący się z profesyj wyzwo- lonych, jakoto: sztuk pięknych, sztuki lekarskiej, nauczycielstwa i sądownictwa.	440	371	117	36	964

VII. K a s s y o s z c z e d n o ś c i

w roku	Liczba kass	Liczba uczestników				W ciągu roku było	
		Było z początkiem roku	W ciągu roku		Z końcem roku pozostało	Wniosków	Odbiorów
			Przybyło	Ubyło			
1844	1	—	356	2	354	1071	2
1845	1	354	151	98	407	949	197
1846	1	407	78	78	407	1509	188
1847	1	407	59	48	418	1370	199
1848	1	418	22	139	301	836	232
1849	1	301	35	36	300	729	154
1850	1	300	46	30	316	891	108
1851	8	316	1419	270	1465	9467	477
1852	10	1465	896	367	1994	7606	855
1853	12	1994	814	363	2445	8221	922
1854	13	2445	388	714	2119	4294	1349
1855	13	2119	253	278	2094	2332	474
1856	13	2094	341	208	2227	2435	360
1857	13	2227	329	177	2379	5083	379
1858	12	2379	599	215	2763	6827	584

	Chrze- ścian		Staroza- konnych		Razem
	P i e i				
	mez.	żeńs.	mez.	żeńs.	
Majstrowie rzemieślnicy, fabrykanci i kupcy	170	163	34	49	416
Rzemieślnicy, robotnicy po fabrykach, pomocnicy handlowi i wyrobownicy	1775	836	638	465	3714
Właściciele wiejsey, właściciele domów i kapitaliści	124	506	—	—	630
Służący i officjaliści prywatni.	882	1472	65	45	2464
Nieoznaczonych professyj	324	748	15	69	1156
	6045	5375	896	681	12997

p r o w i n c y o n a l n e .

W c i a g u r o k u u c z e s t n i c y :

Wnieśli składek	Mieli sobie przyznanych procentów	Odebrali	Uczestnicy z końcem roku posiadali wraz z rezydentem z lat poprzednich

R u b l i s r e b r e m i k o p i e j e k

1665	30	2	80	6	$\frac{1}{2}$	1662	$9\frac{1}{2}$
5422	80	129	91	2546	$86\frac{1}{2}$	4667	94
3743	70	180	$43\frac{1}{2}$	3453	—	5139	$7\frac{1}{2}$
4737	15	228	$12\frac{1}{2}$	3812	20	6292	15
1836	30	114	$41\frac{1}{2}$	5158	27	3084	$59\frac{1}{2}$
1434	45	123	26	1193	32	3448	$98\frac{1}{2}$
2873	85	141	$56\frac{1}{2}$	2122	28	4342	12
35434	89	665	97	10281	$7\frac{1}{2}$	30161	$81\frac{1}{2}$
40446	46	890	$78\frac{1}{2}$	23756	$41\frac{1}{2}$	47742	$64\frac{1}{2}$
41549	$74\frac{1}{2}$	1876	21	30252	$93\frac{1}{2}$	60915	$66\frac{1}{2}$
18125	$29\frac{1}{2}$	1250	5	49096	23	31195	38
10645	$18\frac{1}{2}$	1052	$57\frac{1}{2}$	11803	53	31089	61
18403	46	1192	9	10655	$64\frac{1}{2}$	40029	$51\frac{1}{2}$
23072	$83\frac{1}{2}$	1526	87	19077	$19\frac{1}{2}$	45552	$2\frac{1}{2}$
30997	$85\frac{3}{4}$	1854	$95\frac{1}{2}$	19561	$40\frac{1}{2}$	58843	$43\frac{1}{2}$

Stan każdej z powyższych Kass oszczędności za r. 1858.

a) Liczba uczestników, wniosków i odbiorów.

W y m i e n i e n i e Kass oszczędności	Liczba uczestników				W ciągu roku było	
	Z początkiem r. 1858 było	W ciągu r. 1858		Z końcem roku pozostało	Wnio- sków	Odbio- rów
		Przy- było	Ubyło			
1. w Lublinie.....	336	91	42	385	556	85
2. „ Płocku.....	565	96	26	635	1566	146
3. „ Suwałkach.....	182	92	16	258	330	19
4. „ Kaliszu.....	199	116	29	286	2529	114
5. „ Włocławku.....	132	35	26	141	359	43
6. „ Radomiu.....	239	58	17	340	716	43
7. „ Hrubieszowie.....	311	18	6	323	97	50
8. „ Częstochowie.....	106	19	9	116	45	10
9. „ Łodzi.....	120	11	13	118	200	16
10. „ Biału.....	47	24	7	64	128	15
11. „ Siedlcach.....	28	20	7	41	216	18
12. „ Łęczycy.....	54	19	17	56	85	25
Razem....	2379	599	215	2763	6827	584

b) Fundusze.

Wymienienie Kass oszczędności	U c z e s t n i c y						Z końcem roku 1858 posiadali			
	Z początkiem roku posiadali	W ciągu roku 1858			Odebrali					
		Wnieśli składek	Mieli sobie przyznane procentów							
R u b l i s r e b r e m i k o p i e j e k										
1. w Lublinie....	9232	231 ¹ / ₂	6171	45	355	21 ¹ / ₂	4198	921 ¹ / ₂	11559	781 ¹ / ₂
2. „ Płocku....	10045	35	4818	951 ¹ / ₂	393	91 ¹ / ₂	3912	11 ¹ / ₂	11345	331 ¹ / ₂
3. „ Suwałkach . .	4691	991 ¹ / ₂	2403	651 ¹ / ₄	198	251 ¹ / ₂	525	581 ¹ / ₄	6768	32
4. „ Kaliszu....	4708	21 ¹ / ₂	6161	5	199	671 ¹ / ₂	4363	85	6704	90
5. „ Włocławku..	4912	631 ¹ / ₂	2814	30	200	421 ¹ / ₂	1390	8	6537	28
6. „ Radomiu . .	3311	281 ¹ / ₂	3870	60	154	581 ¹ / ₂	2062	431 ¹ / ₂	5274	31 ¹ / ₂
7. „ Hrubieszowie	2395	321 ¹ / ₂	722	25	92	65	562	901 ¹ / ₂	2611	32
8. „ Częstochowie	1774	62	925	95	79	41	298	771 ¹ / ₂	2481	201 ¹ / ₂
9. „ Łodzi.....	1914	10	1048	65	70	79	884	801 ¹ / ₂	2148	731 ¹ / ₂
10. „ Biału.....	1373	201 ¹ / ₂	1066	80	61	10	666	41 ¹ / ₂	1835	6
11. „ Siedlcach....	487	81 ¹ / ₂	627	90	22	141 ¹ / ₂	327	59	809	54
12. „ Łęczycy....	742	161 ¹ / ₂	366	30	27	80	368	341 ¹ / ₂	767	92
Razem....	45552	21 ¹ / ₂	30997	858 ¹ / ₄	1854	951 ¹ / ₂	19561	401 ¹ / ₄	58843	431 ¹ / ₂

IX. M I A S T A.

Wspomnieliśmy już powyżej, że w kraju znajduje się 453 miast, tojest: rządowych 225, prywatnych 228; teraz podajemy ich podział na powiaty:

Wymienienie		Liczba miast			Wymienienie		Liczba miast			
Gubernii	POWIATU	rządowych	prywatnych	razem	Gubernii	POWIATU	rządowych	prywatnych	razem	
W a r s z a w s k a	Gostyński.....	4	4	8	L u b e l s k a	Biański.....	4	6	10	
	Kaliski.....	4	8	12		Hrubieszowski...	1	9	10	
	Koniński.....	5	11	16		Krasnostawski...	5	7	12	
	Łęczycki.....	8	6	14		Lubelski.....	7	16	23	
	Łowicki.....	4	3	7		Łukowski.....	4	6	10	
	Piotrkowski.....	9	5	14		Radzyński.....	2	11	13	
	Rawski.....	7	5	12		Siedlecki.....	3	7	10	
	Sieradzki.....	4	6	10		Zamojski.....	2	14	16	
	Stanisławowski..	4	8	12		P ł o c k a	Lipnowski.....	4	3	7
	Warszawski.....	11	3	14			Miawski.....	3	5	8
Wieluński.....	7	4	11	Ostrołęcki.....	6		1	7		
Włocławski.....	9	8	17	Płocki.....	8		1	9		
R a d o m s k a	Kielecki.....	6	3	9	Przasnyski.....		4	1	5	
	Miechowski.....	6	3	9	Pultuski.....		6	1	7	
	Olkuski.....	11	9	20	A u g u s t o w s k a		Augustowski.....	9	4	13
	Opatowski.....	10	6	16			Kalwaryjski.....	7	—	7
	Opoczyński.....	6	9	15			Łomżyński.....	5	6	11
	Radomski.....	8	11	19			Maryampolski...	6	3	9
	Sandomierski...	5	9	14		Sejneński.....	4	—	4	
	Stopnicki.....	6	6	12						

Zebranie gubernij

	Liczba miast		
	rządowych	prywatnych	razem
Warszawska.....	76	71	147
Radomska.....	58	56	114
Lubelska.....	28	76	104
Płocka.....	31	12	43
Augustowska.....	31	13	44
Miasto Warszawa.....	1	—	1
W całym kraju.....	225	228	453

Ludność wszystkich tych miast wynosi głów 1,159,833, jak to wskazuje powyżej zamieszczony wykaz, ułożony powiatami; więc na jedno miasto w średniem przecięciu przypada głów 2,560; wszakże zaledwie czwarta część miast dochodzi do tej liczby lub ją przeważa, pozostałe zaś $\frac{3}{4}$ części mają ludność mniejszą od takowej średniej. To okazuje następująca klasyfikacya miast.

Klasyfikacya miast ze względu na ich ludność.

Miast mających ludności:	W g u b e r n i i					W CAŁYM KRAJU
	Warszawsk.	Lu- belskiéj	Ra- domsk.	Płockiéj	Augu- stowsk.	
mniej niż 500 głów.....	8	7	4	1	—	20
500 do 1000 „.....	28	32	23	9	3	95
1000 „ 1500 „.....	31	26	18	5	5	85
1500 „ 2000 „.....	27	16 ⁽¹⁾	20	9	15	87
2000 „ 2500 „.....	10	8	6 ⁽²⁾	5	6	35
2500 „ 3000 „.....	12	6	8	1	4	31
3000 „ 3500 „.....	7	4	6	2	2	21
3500 „ 4000 „.....	4	8	8	6	2	28
4000 „ 5000 „.....	5	4	2	2	—	13
5000 „ 6000 „.....	6	1	2	2	4	15
6000 „ 7000 „.....	3	—	2 ⁽³⁾	—	—	5
7000 „ 8000 „.....	1	—	1	—	—	2
* 8000 „ 9000 „.....	—	—	1	—	2	3
9000 „ 10000 „.....	1	1	—	—	—	2
10000 i więcej.....	5	—	1	1	1	8
Ogółem.....	148	113	102	43	44	450 ⁽⁴⁾

Największe z miast Królestwa, Warszawa, ma ludności głów 158,817, za nią inne miasta w następującym porządku:

Łódź * ⁽⁵⁾	głów 29450	Orchówek z Włodawą ...	głów 6026
Lublin *	18622	Kutno	6002
Płock *	12942	Hrubieszów.....	5986
Kalisz *	12672	Łomża *	5969
Zgierz *	11578	Władysławów *	5516
Suwałki *	11273	Wiłkowyszki *	5503
Piotrków *	10248	Łowicz *	5501
Częstochowa *	9343	Łęczycza *	5488
Radom *	9020	Sieradz *	5430
Międzyrzec	8426	Turek *	5405
Kalwarya *	8371	Maków *	5379
Angustów *	8289	Konin *	5201
Siedlec *	7628	Brzeziny	5185
Ozorków.....	7064	Staszów	5104
Włocławek *	6930	Tykocin	5049
Kazimierz lubels. n. Wisłą *	6720	Biłgoraj	5019
Zduńska Wola	6073	Sierpe *	5015

(1) Dwa miasta: Gniewoszków i Granica leżące tuż przy sobie, zostające pod jedną administracją i prawie w zupełności stanowiące jedno miasto, podane też tu zostały za jedno tylko miasto.

(2) Podobnie jak powyżej miasta: Tarnogóra z Izbicą podane są za jedno miasto.

(3) Podobnie i dwa miasta Włodawa z Orchówkiem podane są za jedno miasto.

(4) Miast w Królestwie jest 453 a liczba 450 wypadła, z powodów wykazanych w powyższych objaśnieniach.

(5) * znaczy miasto rządowe, inne miasta nie mające takiego znaku są prywatną własnością.

Tomaszów w gubernii Warszawskiej.....	głów 4961	Lipno *	głów 4003
Koło *	„ 4660	Szydłowiec *	„ 3988
Rawa *	„ 4576	Ostrów *	„ 3987
Pabianice *	„ 4503	Szczecbrzeszyn	„ 3983
Pułtusk *	„ 4471	Chęciny *	„ 3972
Przedborz *	„ 4292	Kielce *	„ 3972
Opatów.....	„ 4277	Sokolów.....	„ 3964
Kaluszyn.....	„ 4272	Gombin *	„ 3926
Bendzin *	„ 4140	Płońsk *	„ 3918
Tarnogród.....	„ 4113	Sochaczew *	„ 3913
Pińczów.....	„ 4090	Węgrów.....	„ 3906
Zamość *	„ 4082	Wyszogród *	„ 3882
		Krasnostaw *	„ 3870

Opuszczamy dalszy szereg miast, wykaz bowiem, jaki poniżej zamieszczamy, szczegółowo podaje ich ludność, a wyliczenie to zamkniemy miastami, będącemi na krańcu owego szeregu, poczynając od miast, mających ludności głów 500 i schodząc do najniższych. Te są:

Skulsk.....	głów 500	Kazimierz w powiecie Łęczyckim *	głów 397
Kikoł.....	„ 480	Gorzków *	„ 385
Modrzejów.....	„ 479	Kiernożia.....	„ 382
Opatowiec.....	„ 462	Gliniany.....	„ 357
Rozprza.....	„ 457	Czersk *	„ 310
Wilczyn.....	„ 450	Drohiczyn *	„ 298
Skrzynno.....	„ 434	Waśniów *	„ 269
Lututów.....	„ 433	Cegłów *	„ 256
Ibów.....	„ 430	Sterdyń.....	„ 246
Grabowiec Banku Polskiego.....	„ 424	Jarczów.....	„ 198
Wolanów.....	„ 403		

SZCZEGÓŁY POD INNEMI WZGLĘDAMI OBEJMUJE NASTĘPUJĄCY

WYKAZ MIAST KRÓLESTWA POLSKIEGO.

W wykazie tym gwiazdka * znajdująca się przy nazwiskach, oznacza posiadłość rządową, gdzie żadnego znaku nie ma, znaczy, iż jest własność prywatna. Głoska *p.* znaczy miasta powiatowe: gubernialne czarniejszym pismem są drukowane. W drugiej rubryce początkowe głoski oznaczają nazwiska gubernij, i tak: głoska *A.* Augustowską, *L.* Lubelską, *P.* Plocką, *R.* Radomską, *W.* Warszawską. — *S. p.* oznacza, że stacya pocztowa jest w miejscu; nadpisy innych rubryk dostatecznie objaśniają co w nich jest zawartem; — nadmieniamy tylko, że odległości miast podane są w całkowitych wiorstach, ułamki ich są opuszczone.

NAZWISKO miasta	Gubernia	POWIAT	Nad jaką rzeką miasto leży	Najbliższa stacya pocztowa	Położenie geograficzne			
					Szerokość geo- graficzna		Długość względem Ferro w łuku	
					stop.	min.	stop.	min.
Adamów.....	L.	Łukowski.....	—	Łuków.....	51°	44.3	39°	56'
Alexandrów....	W.	Łęczycki.....	—	Zgierz.....	51	49.1	37	1.1
Andrzejów *...	P.	Ostrołęcki.....	Mały brok...	Czyżew.....	52	49.8	39	58.2
Annpol albo Ra- chów.....	L.	Zamojski.....	Wisła.....	S. p.....	50	53	39	31.2
Augustów *...	A.	Augustowski...	Netta.....	S. p.....	53	49.7	40	38.8
Babiak.....	W.	Włocławski...	—	Izbica.....	52	19.8	36	21.5
Bakalarzew....	A.	Augustowski...	—	Filipów....	54	5	40	20.8
Balwierzyski..	A.	Maryampolski..	Niemen.....	Preny.....	54	30.7	41	33
Baranów.....	L.	Lubelski.....	Wieprz.....	Zyrzyn.....	51	33.2	39	47.8
Będków.....	W.	Rawski.....	Wolborka...	Rokiciny...	51	35.7	37	26.3
Bełchatów.....	W.	Piotrkowski...	—	S. p.....	51	21.8	37	1.7
Bełżyce.....	L.	Lubelski.....	—	S. p.....	51	10	39	56.5
Bendzin *...	R.	Olkuski.....	Przemsza...	Dąbrowa...	50	19.7	36	48.1
Biała.....	W.	Rawski.....	Biała.....	Rawa.....	51	48.2	38	14.9
Biała p.....	L.	Bialski.....	Krzna.....	S. p.....	52	1.6	40	47.9
Białaczów.....	R.	Opoczyński...	—	Opoczno...	51	17.5	37	57.2
Białobrzegi...	R.	Radomski.....	Pilica.....	S. p.....	51	41.2	38	37.3
Bielawy.....	W.	Łowicki.....	Bzura.....	S. p.....	52	4.6	37	23.5
Bielsk *...	P.	Płocki.....	—	Płock.....	52	40.8	37	32.3
Bieżuń.....	P.	Mławski.....	Wkra.....	S. p.....	52	57.7	37	37.7
Bilgoraj.....	L.	Zamojski.....	Łada.....	S. p.....	50	53	39	31.2
Biskupice.....	L.	Lubelski.....	Giełczew...	Piaski.....	51	8.4	40	36.5
Błaszki.....	W.	Kaliski.....	—	S. p.....	51	21.6	36	6.2
Błonie *...	W.	Warszawski...	—	S. p.....	52	11.3	38	19.6
Bobrowniki *...	P.	Lipnowski.....	Wisła.....	Nieszawa...	52	57.9	36	39.7
Bobrowniki *...	L.	Lubelski.....	Wieprz.....	Iwangorod..	51	32.7	39	35.8
Bodzanów *...	P.	Płocki.....	—	S. p.....	52	27.3	37	46.3
Bodzentyn *...	R.	Opoczyński...	Psarka.....	Suchedniów..	50	56.4	38	36.2
Bogorya.....	R.	Sandomierski..	—	Staszów.....	50	39.1	38	54.8
Bogusławiec *...	W.	Wieluński.....	Prosna.....	Wieruszów..	51	11.4	35	51.3
Bolimów *...	W.	Łowicki.....	Rawka.....	Łowicz.....	52	3.6	37	54.6
Brdów.....	W.	Włocławski...	—	Izbica.....	52	20.2	36	25.9
Brok *...	P.	Ostrołęcki.....	Bug.....	Ostrów.....	52	41.5	39	38.3
Brudzew.....	W.	Koniński.....	—	Turek.....	52	5.3	36	17.6
Brześć.....	W.	Włocławski...	Zgłowiączka..	S. p.....	52	36.6	36	36.9
Brzesko *...	R.	Miechowski...	Wisła.....	S. p.....	50	8.4	38	1.7
Brzeziny.....	W.	Rawski.....	Moszczyca..	S. p.....	51	47.3	37	28.6
Brzeźnica *...	W.	Piotrkowski...	—	S. p.....	51	5	36	51.2
Burzenin.....	W.	Sieradzki.....	Warta.....	Widawa.....	51	27.3	36	30.8
Busk *...	R.	Stopnicki.....	—	S. p.....	50	28	38	26
Bychawa.....	L.	Lubelski.....	—	Piaski.....	51	0.5	40	11.8
Cegłów *...	W.	Stanisławowski	—	Kałużyn....	52	8.6	39	25.3

od najbliż. stacyi poczt. od miasta Powiatow. od miasta Gubernialn. od miasta Warszaw. w i o r s t	Odległość				Ludność miasta					Liczba domów		Wysokość ubezpieczenia zabudowań	Dochód roczny kassy miejskiej
	Pola-ków	Ros-syan	Niem-ców	Izraelitów	OGÓLEM	Murowanych	Drewnianych	Rub. sr.	Rub.sr. k.				
22	22	64	108	589	—	—	153	742	1	71	18170	136	81
7	30	140	140	611	—	1637	638	2886	11	329	92400	799	11
9	68	196	125	597	—	1	228	826	—	121	19740	237	20
—	44	73	225	208	—	—	613	821	3	72	18120	159	4
—	—	28	240	4490	10	113	3676	8289	28	794	249840	5174	12
10	45	168	168	160	—	169	264	593	23	34	18330	254	39
10	35	23	275	215	—	—	791	1006	—	93	33230	174	50
14	42	98	422	644	—	65	525	1234	—	153	38880	256	23
6	49	49	104	840	—	—	950	1790	1	182	32770	260	66
7	42	119	119	354	—	—	252	606	—	62	4130	187	63
—	23	158	158	238	—	163	1125	1526	26	75	35070	221	19
—	21	21	155	962	—	—	830	1792	29	133	32230	363	54
4	31	214	311	1685	—	10	2445	4140	121	240	63670	3963	10
17	17	63	63	330	—	16	1025	1371	8	70	32930	287	24
—	—	117	145	1382	8	2	2394	3786	57	266	320870	1575	78
7	7	65	119	882	—	3	12	897	6	71	9440	188	24
—	30	30	67	430	—	—	461	891	1	62	18690	241	83
—	21	96	96	442	—	8	162	612	—	56	12420	245	11
15	15	15	103	526	—	1	80	607	2	66	16840	623	9
—	38	46	101	1629	—	110	739	2478	2	147	29060	643	11
—	27	89	241	3215	—	—	1804	5019	18	483	72830	970	73
—	29	29	184	544	—	—	262	806	3	84	20790	184	56
—	26	210	210	943	—	217	1694	2854	6	178	54610	1332	30
—	28	28	28	1126	—	46	9	1181	11	80	69610	1657	25
11	11	61	159	644	—	270	69	983	2	106	18860	341	50
5	62	62	103	746	—	—	512	1258	1	126	23840	246	58
—	23	23	79	400	—	2	245	647	—	66	22270	238	95
16	84	64	162	1061	—	—	186	1247	6	232	28510	819	55
7	35	95	192	442	—	—	170	612	1	68	10360	156	18
10	21	280	280	713	4	7	314	1038	2	113	30250	523	64
14	14	56	56	686	—	12	306	1004	—	111	29590	1325	71
6	42	168	168	744	—	14	105	863	6	79	22890	810	57
14	53	159	89	1006	—	10	715	1731	2	164	33640	596	38
7	28	181	181	696	—	60	52	808	3	52	12660	138	45
—	14	162	162	1125	—	61	629	1815	47	69	69600	2255	48
—	35	182	252	960	—	—	—	960	5	141	31510	294	95
—	35	112	112	2060	—	682	2443	5185	8	451	83810	1938	71
7	49	189	189	960	1	—	321	1282	1	227	37350	418	45
8	14	178	178	415	—	6	383	774	3	36	15240	179	27
—	16	125	223	933	—	—	—	933	41	107	40060	595	65
24	28	28	179	342	—	—	638	980	1	76	17210	224	89
9	11	46	46	228	—	—	28	256	—	52	7980	217	95

NAZWISKO miasta	Gubernia	POWIAT	Nad jaką rzeką miasto leży	Najbliższa stacya pocztowa	Położenie geograficzne			
					Szerokość geo- graficzna	Długość względem Ferro w łuku	stop. min.	stop. min.
Chęciny	R.	Kielecki	—	S. p.....	50 ^o 48'	38 ^o	7.1	
Chelm *.....	L.	Krasnostawski.	Ucherka.....	S. p.....	51 7.5	41	8.5	
Chmielnik.	R.	Stopnicki.....	—	S. p.....	50 36.6	38	24.2	
Chocz.....	W.	Kaliski	Prosna	Kalisz.....	51 58.7	35	52.8	
Chodecz.....	W.	Włocławski.....	—	Lubień.....	52 20.2	36	25.9	
Chodel.....	L.	Lubelski.....	—	Niedrzwica kościelna ..	51 6.4	39	47	
Chorzele *.....	P.	Przasnyski.....	Orzyc	S. p.....	53 15.9	38	34.1	
Ciechanów *.....	P.	Przasnyski.....	Łydynia.....	S. p.....	52 52.2	38	23.0	
Ciechanowiec ..	A.	Łomżyński.....	Nurzec.....	S. p.....	52 40.6	40	14.9	
Ciepielów	R.	Opatowski.....	Łżanka.....	Zwoleń.....	51 14.5	39	13.5	
Cmielów	R.	Opatowski.....	Kamienna ..	Ostrowiec...	50 53.2	39	9.5	
Czeladź *.....	R.	Olkuski.....	Brynica.....	Dąbrowa.....	50 19.3	36	44.5	
Czemierniki.....	L.	Lubelski.....	Tyśmienica ..	Radzyń.....	51 40.2	40	22.5	
Czersk *.....	W.	Warszawski.....	Wisła.....	Góra.....	51 57.5	38	53.6	
Czerwińsk *.....	P.	Płocki.....	Wisła.....	Wyszogród ..	52 22.8	38	5.3	
Częstochowa *..	W.	Wieluński.....	Warta.....	S. p.....	50 49.7	36	45.6	
Czyżew	P.	Ostrołęcki.....	Broczysko ..	S. p.....	51 47.9	40	4.3	
Dąbie *.....	W.	Łęczycki.....	Ner.....	S. p.....	52 5.2	36	31.4	
Dąbrowice.....	W.	Gostyński.....	—	Krośniewice ..	52 24.8	37	11.3	
Daleszyce *.....	R.	Kielecki.....	—	S. p.....	50 47.8	38	24.7	
Denków.....	R.	Opatowski.....	Kamienna ..	Ostrowiec...	50 55.4	39	4.9	
Dobra.....	W.	Kaliski.....	—	S. p.....	51 54.3	36	18.7	
Dobrzyń nad Drwęcą.....	P.	Lipnowski.....	Drwęca.....	S. p.....	53 6.9	36	43.2	
Dobrzyń nad Wisłą *.....	P.	Lipnowski.....	Wisła.....	S. p.....	52 38.2	37	3.2	
Drobin.....	P.	Płocki.....	—	Raciąż.....	52 44.3	37	44.7	
Drohiczyn *.....	L.	Siedlecki.....	Bug.....	Łosice.....	52 23.7	40	22.1	
Drzewica.....	R.	Opczyński.....	Drzewiczka ..	Opoczno.....	51 26.4	38	7.1	
Dubienka *.....	L.	Hrubieszowski.	Bug.....	S. p.....	51 2.3	41	33.4	
Działoszyce.....	R.	Miechowski ..	Jakubówka ..	S. p.....	50 22.5	38	0.0	
Działoszyn.....	W.	Wieluński.....	Warta.....	S. p.....	51 7.0	36	32.3	
Filipów *.....	A.	Augustowski..	Rospuda.....	S. p.....	54 9.8	40	17.7	
Firlej.....	L.	Lubelski.....	—	Koch.....	51 33.2	40	11	
Frampol.....	L.	Zamojski.....	—	Janów.....	50 40.3	40	19.8	
Garwolin *.....	L.	Łukowski.....	Wilga.....	S. p.....	51 53.9	39	17.3	
Gielniów.....	R.	Opczyński.....	—	Opoczno.....	51 23.7	38	7.9	
Gliniany.....	R.	Sandomierski..	—	Ożarów.....	50 55.4	39	17.3	
Głowaczów *.....	R.	Radomski.....	Radomka.....	Ryczywół.....	51 37.3	38	58.2	
Główno.....	W.	Rawski.....	Brzuśna.....	Lesiny.....	51 57.9	37	26.6	
Głusk.....	L.	Lubelski.....	—	Lublin.....	51 11.3	40	15.9	
Gniewoszew z Granicą.....	R.	Radomski.....	Wisła.....	S. p.....	51 28.4	39	28.2	
					51 28.2	39	28.8	

od najbliż. stacyi poczt.	Odległość					Ludność miasta				Liczba domów		Wysokość ubezpiecza- nia zabudo- wań	Dochód roczny kassy miej- skiej
	od miasta Powiatow.	od miasta Gubernialn.	od miasta Warszawy	Pola- ków	Ros- syan	Niem- ców	Izrae- litów	OGÓLEM	Murowanych	Drewnianych			
	W i o r s t										Rub. sr.	Rub. sr. k.	
—	14	84	175	1184	—	—	2788	3972	376	50	98980	3212	7
—	30	66	216	1116	10	—	2481	3607	64	190	171210	4081	52
28	25	102	200	764	—	—	2724	3488	73	212	96320	624	12
7	28	245	245	1192	—	3	14	1209	2	105	33940	604	99
—	28	154	154	469	—	76	487	1032	11	60	32710	276	36
6	32	32	155	450	—	—	138	588	2	71	13130	146	50
—	31	112	115	875	3	34	1038	1950	1	200	35300	1510	72
—	23	70	70	1213	—	—	2315	3528	2	217	81030	3261	79
10	56	199	175	296	—	—	791	1087	—	81	19370	258	24
10	56	35	133	415	—	—	247	662	2	95	13430	284	35
14	14	63	161	896	—	—	223	1219	16	153	34550	282	97
14	35	210	315	1629	—	—	—	1629	16	240	29170	435	73
7	42	42	154	1158	—	—	320	1478	2	202	27340	253	7
2	36	36	36	294	—	—	16	310	—	45	11590	539	56
9	45	45	55	471	—	3	245	719	6	60	32410	384	7
—	56	198	198	6329	9	33	2972	9343	297	426	486120	5580	42
—	59	186	116	38	—	—	1514	1552	—	85	18100	335	96
9	28	168	168	1396	—	894	706	2996	19	187	81310	1367	23
—	21	139	139	1509	—	76	221	1806	6	214	53590	1180	33
—	14	98	147	1422	—	—	135	1557	21	341	20270	375	11
2	14	63	166	526	—	—	27	553	3	105	10230	224	66
—	35	155	155	976	—	83	1442	2501	5	210	40200	717	52
—	28	84	159	696	—	154	1603	2453	17	46	45360	861	20
—	28	28	131	960	—	53	1052	2065	6	209	63970	1943	77
10	28	28	91	408	—	30	774	1212	6	78	27930	342	89
21	35	126	119	157	91	—	50	298	—	35	7420	236	97
20	20	42	98	310	—	—	269	579	6	66	7790	149	16
—	28	97	249	1611	—	—	1404	3015	11	459	93770	2741	19
—	21	110	224	494	—	—	2513	3007	18	118	83960	745	77
—	25	210	210	1007	—	7	2139	3153	91	240	87770	419	62
7	42	23	282	1553	—	78	887	2518	5	285	46860	401	81
17	32	32	140	740	—	—	78	818	—	109	15310	146	33
—	17	72	224	758	—	—	614	1372	—	206	14750	259	45
—	56	93	58	868	—	7	778	1653	3	143	66080	1007	99
14	14	42	105	532	—	—	141	673	12	66	12330	169	52
3	28	68	165	350	—	—	7	357	2	43	7130	100	7
10	33	33	80	589	—	—	368	957	—	94	14650	174	33
1	42	105	105	361	—	9	1241	1611	2	85	27870	367	10
6	6	6	161	342	—	—	388	730	3	82	9810	247	93
—	49	49	106	446	—	—	1140	1586	14	172	24940	333	47

NAZWISKO miasta	Gubernia	POWIAT	Nad jaką rzeką miasto leży	Najbliższa stacya pocztowa	Położenie geograficzne	
					Szerokość geo- graficzna stop. min.	Długość względem Ferro w łuku stop. min.
Golina	W.	Koniński	—	Konin	52° 14'	35° 45'
Gombin *	W.	Gostyński	Nida	S. p.	52 33	37 30
Góra *	W.	Warszawski	Wisła	S. p.	51 59.3	38 54.7
Goraj	L.	Zamojski	Łada	Janów	50 43	40 19.5
Gorzów	L.	Krasnostawski	Żółkiewka	Krasnostaw.	50 56.4	40 40
Gostynin	W.	Gostyński	Skrwa	S. p.	52 24.8	37 11.3
Goszczyń	W.	Warszawski	—	Grójec	51 43.6	38 31.9
Gowarczów	R.	Opoczyński	—	Końskie	51 16.3	38 5.1
Grabów	W.	Łęczycki	—	Łęczyca	52 7.3	36 42.5
Grabowiec B. P.	R.	Opatowski	—	Iłża	51 6.3	39 2.6
Grabowiec	L.	Hrubieszowski	—	Hrubieszów	50 49.3	41 11.3
Grajewo	A.	Augustowski	—	S. p.	53 38.5	40 7.3
Granica (zobacz Gniewoszków)						
Grocholice *	W.	Piotrkowski	—	Bełchatów	51 19.8	37 2.0
Grodzisk	W.	Warszawski	—	S. p.	52 5.3	38 49.5
Grójec *	W.	Warszawski	—	S. p.	51 51.6	38 33.2
Grzegorzew *	W.	Łęczycki	Rgłówka	Koło	52 11.6	36 25.5
Horodło	L.	Hrubieszowski	Bug	Stepankowice	50 54.1	41 40.5
Horodyszcze	L.	Radzyński	Zielawa	Biała	51 45	40 21.3
Hrubieszów p.	L.	Hrubieszowski	Huczwa	S. p.	50 46.3	41 32
Jadów *	W.	Stanisławowski	Osownica	Wyszków	52 28.4	38 53.5
Janów *	P.	Przasnyski	Orzyce	Chorzelle	53 18.9	38 20.6
Janów	R.	Olkuski	—	Żarki	50 41.6	37 6.3
Janów *	L.	Biański	Bug	S. p.	52 11.2	40 47.9
Janów p.	R.	Zamojski	Biała	S. p.	50 42.1	40 4.5
Janowiec	R.	Radomski	Wisła	Zwoleń	51 19.3	39 33.5
Jarczów	L.	Hrubieszowski	—	Tomaszów	50 25.2	41 13.6
Jastrząb	R.	Radomski	—	Szydłowice	51 14.8	38 37.1
Jedlińsk *	R.	Radomski	Radomka	S. p.	51 30.3	38 46.8
Jędrzejów *	R.	Kielecki	Brzeźnica	S. p.	50 38.4	37 57.2
Jeźów *	W.	Rawski	Jeźówka	Rogów	51 48.6	37 40.2
Iłów	W.	Łowicki	—	Sochaczew	52 19	37 47
Iłża	R.	Opatowski	—	S. p.	51 9.5	38 53.4
Inowłodz *	W.	Rawski	Pilica	Tomaszów	51 31.2	37 53.5
Józefów	L.	Zamojski	—	Zwierzyniec	50 29	40 41.9
Józefów	L.	Lubelski	Wisła	Kaliszany	51 2.1	39 29.2
Iwaniska	R.	Sandomierski	Koprzywian.	S. p.	50 43.8	38 55.7
Iwanowice	W.	Kaliski	—	Błaszki	51 38.6	36 0.0
Izbica	W.	Włocławski	—	S. p.	52 24.6	36 28.0
Izbica z Tar- nogórą	L.	Krasnostawski	Wieprz	Chomęciska	50 53	40 49.5
Kalisz p. *	W.	Kaliski	Prosna	S. p.	51 45	35 45.8
Kalwarya p. *	A.	Kalwaryjski	Szeszupa	S. p.	54 23.8	40 54.1

Odległość					Ludność miasta				Liczba domów		Wysokość	Dochód	
od najbliż. stacji poczt.	od miasta Powiatow.	od miasta Gubernialn.	od miasta Warszaw y	Pola- ków	Ros- syan	Niem- ców	Izrae- litów	OGÓLEM	Murowanych	Drewnianych	ubezpiecze- nia zabudo- wań	roczny kasy mie- skiój	
w	i	o	r	s	t						Rub. sr.	Rub. sr. k.	
12	12	203	203	680	—	65	580	1325	23	98	42120	224	38
—	32	110	110	1639	2	388	1897	3926	18	252	124190	2617	43
—	35	35	35	722	3	23	1353	2101	36	63	83600	1561	83
18	18	66	218	1234	—	—	472	1706	1	249	30110	341	96
12	12	45	195	154	—	—	231	385	2	42	14310	134	21
—	22	129	129	1216	3	920	689	2828	35	134	117720	2448	96
12	56	56	56	679	—	—	96	775	1	98	19370	342	63
10	16	56	112	641	—	—	676	1317	6	128	22230	331	95
16	16	140	140	321	—	102	525	948	8	53	20180	194	60
14	35	35	133	407	—	—	17	424	—	80	9790	174	35
28	28	90	241	1054	3	—	891	1948	2	337	34420	347	61
—	42	70	198	455	—	27	1504	1986	7	91	29580	291	—
3	21	161	161	1182	—	75	160	1417	9	163	20130	424	59
—	21	21	21	213	—	4	765	982	6	47	32760	328	9
—	42	42	42	788	—	8	1790	2586	20	122	93710	3325	88
8	37	159	159	770	—	15	91	876	—	105	24190	245	82
14	18	129	270	1150	—	1	432	1583	—	274	42260	404	27
25	36	71	156	689	—	—	40	729	—	102	13160	128	31
16	—	127	268	2649	13	8	3316	5986	38	636	186510	2984	72
14	34	51	51	464	—	—	340	804	4	56	29400	321	55
10	35	112	119	922	—	22	648	1592	3	130	34550	571	5
—	56	175	224	485	—	—	471	956	1	118	6450	179	73
—	18	135	163	1058	—	—	879	1937	16	198	88190	440	6
21	—	76	228	1836	—	—	1520	3356	27	523	101460	722	69
10	49	49	147	575	—	—	350	925	12	108	14740	189	15
5	45	124	275	30	—	—	168	198	1	37	6620	120	66
—	21	21	125	479	—	—	26	505	—	93	8470	272	10
—	12	12	85	629	—	—	276	905	2	76	34880	344	5
7	35	112	196	1984	—	—	—	1984	169	173	59500	2029	45
15	21	91	91	881	—	25	324	1230	1	103	29260	786	63
—	21	63	63	116	—	23	291	430	3	21	14450	200	98
18	42	28	126	1613	—	—	547	2160	30	245	60310	1478	88
16	24	91	91	640	—	—	276	916	8	88	16330	419	18
3	55	100	252	316	—	—	635	951	24	90	16420	261	17
—	56	56	177	338	—	—	1580	1918	105	29	26910	449	95
7	35	85	182	728	—	—	603	1331	8	147	13720	278	87
—	23	217	217	516	—	60	131	707	1	88	26970	275	82
—	35	168	168	808	—	473	1012	2293	34	108	66070	426	13
9	12	62	212	843	—	—	1566	2409	50	19	55690	1018	77
—	—	224	224	6411	11	1763	4487	12672	251	254	869560	28809	83
—	—	40	307	1387	1	303	6680	8371	48	472	220220	2455	66

NAZWISKO miasta	Gubernia	POWIAT	Nad jaką rzeką miasto leży	Najbliższa stacya pocztowa	Położenie geograficzne			
					Szerokość geo- graficzna	Długość względem Ferro w luku	stop. min.	stop. min.
Katuszyn *	W.	Stanisławowski	Witówka	S. p.	52° 12'	12° 1'	39° 30'	4
Kamięńczyk * . . .	W.	Stanisławowski	Bug.	Wyszków. . . .	52	35.7	39	18.2
Kamięnsk.	W.	Piotrkowski. . .	—	Gorzkowice. . .	51	12.3	37	10.8
Kamionka	L.	Lubelski.	—	Lubartów. . . .	51	27.9	40	8.3
Karczew *	W.	Stanisławowski	Wisła.	Dąbrowa.	52	5.5	38	56.5
Kazanów *	R.	Radomski.	Itzanka.	Zwoleń.	51	16.3	39	7.8
Kazimierz *	W.	Łęczycki.	—	Łódź.	51	46.3	36	55.2
Kazimierz *	L.	Lubelski.	Wisła.	S. p.	51	18.9	39	36.6
Kazimierz *	W.	Koniński.	—	Konin.	52	17.8	35	51.2
Kielce p. *	R.	Kielecki.	Silnica.	S. p.	50	52.1	36	16.5
Kiernozia.	W.	Gostyński.	Nida.	Łowicz.	52	16.1	37	37.7
Kikoł.	P.	Lipnowski.	—	Lipno.	52	54.8	36	50.3
Kleczew.	W.	Koniński.	—	S. p.	52	22.1	35	51.5
Klimontów.	R.	Sandomierski. . .	—	Opatów.	50	39.3	39	6.9
Kłwów.	R.	Opoczyński. . . .	Ślawno.	Nowe Miasto. .	51	31.6	38	16.8
Kłobucko *	W.	Wieluński.	Oksa.	S. p.	50	54.7	36	36.8
Kłodawa *	W.	Łęczycki.	—	S. p.	52	14.8	36	37.1
Kock.	L.	Radzyński.	Wieprz.	S. p.	51	38	40	6.6
Kodeń.	L.	Białski.	Bug.	S. p.	51	54.1	41	15.6
Kolno *	A.	Łomżyński.	—	Stawiski.	53	24.3	39	38
Kolbiel *	W.	Stanisławowski	Świder.	Dąbrowa.	52	4	39	9.4
Kolo *	W.	Koniński.	—	S. p.	52	10.9	36	19.7
Komarów.	L.	Hrubieszowski. . .	Jarocha.	Krynice.	50	37.7	41	6.5
Konieczpol.	W.	Piotrkowski. . . .	Pilica.	S. p.	50	46.8	37	19.8
Konin p. *	W.	Koniński.	—	S. p.	52	11.4	35	56.0
Końskie.	R.	Opoczyński.	—	S. p.	51	11.3	38	3.5
Końska Wola.	L.	Lubelski.	—	Nowa Ale- xandrya	51	24.1	38	42.7
Konstantynów. . . .	W.	Łęczycki.	—	Łódź.	51	44.5	37	0.5
Konstantynów. . . .	L.	Białski.	—	Janów.	52	11.4	40	45.3
Koprzywnica.	R.	Sandomierski. . . .	Koprzywnianka	Sandomierz. . .	50	35.5	39	13.8
Korczyn Nowe Miasto *	R.	Stopnicki.	Nida.	S. p.	50	18.4	38	28
Kossów *	L.	Siedlecki.	—	Sterdyn.	52	35.3	39	54.7
Koszyce *	R.	Miechowski.	Szreniawa. . . .	S. p.	50	10.4	38	12.3
Kowal.	W.	Włocławski.	—	S. p.	52	31.4	36	52.9
Koziegłowy *	R.	Olkuski.	—	Żarki.	50	34.8	36	50
Kozienice *	R.	Radomski.	Wisła.	S. p.	51	35.2	39	12.4
Koźminek.	W.	Kaliski.	—	Ceków.	51	47.5	36	1.3
Kraśnik.	L.	Zamojski.	—	S. p.	50	54.8	39	52.7
Krasnobród.	L.	Zamojski.	Wieprz.	Zwierzyniec. .	50	32.7	40	50.9
Krasnosielec *	P.	Przasnyski.	Orzyc.	Przasnysz. . . .	53	1.4	38	54.2
Krasnostaw p. * . . .	L.	Krasnostawski. . . .	Wieprz.	S. p.	50	58.9	40	49.8
Kromolów.	R.	Olkuski.	Warta.	Zawiercie. . . .	50	30	37	9.1

odnajbliż. stacyi poczt.	Odległość				Ludność miasta				Liczba domów		Wysokość ubezpiecze- nia zabudo- wań	Dochód roczny kassy miej- skiej		
	od miasta Powiatow.	od miasta Gubernialn.	od miasta Warszawy		Pola- ków	Ros- syan	Niem- ców	Izrae- litów	OGÓLEM	Murowanych			Drewnianych	
	w	i	o	r	s	t				—	—	Rub. sr.	Rub.sr. k.	
—	16	52	52		572	—	2	3698	4272	5	215	136030	946	8
6	48	51	51		787	—	4	95	886	—	98	19920	494	15
6	25	180	180		554	—	—	560	1114	4	93	19770	212	15
4	25	25	143		1280	—	—	224	1504	2	220	37350	224	63
13	27	27	27		892	—	—	870	1762	4	97	30370	481	12
10	21	21	127		544	—	—	4,5	1019	1	90	12120	223	55
15	35	148	148		391	—	—	6	397	—	48	8680	245	52
—	36	36	132		1170	—	—	5550	6720	110	151	85850	2691	23
14	14	205	205		1050	—	56	79	1185	10	112	32290	350	68
—	—	70	161		3855	—	117	—	3972	595	124	487370	9175	66
18	34	94	94		125	—	53	204	382	16	21	11190	204	49
8	8	63	152		79	—	6	395	480	2	26	3330	266	67
—	21	212	212		840	1	47	921	1809	45	105	63020	650	54
14	21	88	185		615	—	—	1179	1794	25	131	37080	506	20
—	14	28	84		657	—	—	434	1091	4	81	9730	156	90
—	42	207	207		1493	—	—	492	1985	77	223	50560	747	79
—	26	140	140		1705	1	135	617	2458	25	180	65200	1654	55
—	20	47	126		1148	—	2	1480	2630	21	251	73730	526	75
—	35	105	180		1453	—	1	744	2198	9	262	59140	357	26
27	27	119	154		1315	—	36	2258	3609	23	271	63130	1182	98
3	13	36	36		114	—	—	505	619	—	36	10390	185	24
—	28	164	164		1747	—	425	2488	4660	67	221	178470	3417	66
8	40	105	257		669	—	—	892	1561	32	224	34070	419	83
—	80	189	189		979	—	1	822	1802	73	127	54980	273	74
—	—	191	191		2066	15	1035	2085	5201	114	178	264590	3254	70
—	20	63	119		1490	—	20	2215	3725	89	272	112670	1303	—
6	40	40	122		920	—	140	1530	2590	61	170	70770	439	67
8	37	140	140		891	—	1433	613	2937	4	259	84790	542	41
6	24	141	169		175	—	—	638	813	6	63	21290	197	98
14	14	98	195		1054	—	—	235	1289	—	148	16070	455	26
—	17	142	240		978	—	—	2335	3313	67	158	83450	1497	64
8	50	150	77		29	—	—	760	789	—	38	17960	180	80
—	49	168	231		566	—	—	26	592	10	81	18870	1295	10
1	15	169	169		1567	—	81	1295	2943	12	218	64840	3147	78
14	49	196	231		1708	—	4	—	1712	12	290	18090	932	87
—	35	35	85		993	—	33	2099	3125	71	212	81420	2279	22
11	22	224	224		856	—	176	233	1265	3	123	22310	414	50
—	30	47	199		1480	—	2	1859	3341	35	348	57170	772	14
19	58	102	254		590	—	—	620	1210	8	136	22150	250	7
17	17	112	84		279	—	76	626	981	1	79	26990	460	49
—	—	51	201		3715	2	2	151	3870	46	413	143600	6891	86
5	26	182	254		923	—	11	524	1458	4	200	9110	270	85

NAZWISKO miasta	Gubernia	POWIAT	Nad jaką rzeką miasto leży	Najbliższa stacya pocztowa	Położenie geograficzne			
					Szerokość geograficzna		Długość względem Ferro w łuku	
					stop.	min.	stop.	min.
Krośnice	W.	Gostyński	—	S. p.	52°	14'7"	36°	53'5"
Kryłów	L.	Hrubieszowski	Bug	Dołhobyczów	50	41.1	41	41.3
Krzepice	W.	Wieluński	Liczwarta	S. p.	50	58.2	36	24.6
Krzyszów	R.	Zamojski	San	Tarnogród	50	23.7	39	59.4
Książ Wielki	L.	Miechowski	—	Wodzisław	50	27.8	37	47.3
Kuczembork	P.	Mławski	Przylepnia	Szeński	53	5.3	37	45.8
Kunów	R.	Opatowski	Kamienna	Ostrowiec	50	57.1	38	55.4
Kurozwęki	R.	Stopnicki	Czarna	Staszów	50	35.5	38	45.3
Kurów	L.	Lubelski	—	S. p.	51	22.9	39	50.5
Kurzelow	R.	Kielecki	—	Włoszczowa	50	52.5	37	32.3
Kutno p.	W.	Gostyński	Ochnia	S. p.	52	13.4	37	4.8
Lądek	W.	Koniński	—	Słupca	52	12.1	35	33.7
Lassocin	R.	Sandomierski	Wisła	Ożarów	50	48.7	39	24.5
Łatowicz	W.	Stanisławowski	Swider	Mińsk	52	1.4	39	28.8
Lelów	R.	Olkuski	—	Szczekociny	50	40.7	37	16.2
Lipno p.	P.	Lipnowski	Mień	S. p.	52	51.4	36	54.5
Lipsk	A.	Augustowski	Biebrza	S. p.	53	43	41	3.5
Lipsk	R.	Opatowski	Kamienna	Solec	51	39.1	39	18.3
Liw	L.	Siedlecki	Liwiec	Węgrów	52	22.8	39	43.2
Lubartów	L.	Lubelski	Wieprz	S. p.	51	27.5	40	16.7
Lubień	W.	Włocławski	—	S. p.	52	22.9	36	53.5
Lublin	L.	Lubelski	Bystrzyca	S. p.	51	14.3	40	13.8
Lubraniec	W.	Włocławski	Zgłowiączka	Brześć	52	32.7	36	32.3
Ludwinów	A.	Kalwaryjski	Szeszupa	Maryampol	54	29	41	1.2
Lutomiersk	W.	Sieradzki	Ner	S. p.	51	45.2	36	55.5
Lututów	W.	Wieluński	—	w. Naramice	51	22	36	6.5
Łągów	R.	Opatowski	—	S. p.	50	46.3	38	44.2
Łask	W.	Sieradzki	—	S. p.	51	35.3	37	49.5
Łaskarzew	L.	Łukowski	—	Gończyce	51	47.2	39	15.3
Łaszczów	L.	Hrubieszowski	—	Tomaszów	50	32	41	21.5
Łęczna	L.	Lubelski	Wieprz	S. p.	51	47.7	40	32.9
Łęczycza p.	W.	Łęczycki	Bzura	S. p.	52	3.2	36	54.9
Łódź	W.	Łęczycki	Łódka	S. p.	51	47	37	9.4
Łomazy	L.	Białski	Zielawa	Biała	51	53.7	40	51.5
Łomża p.	A.	Łomżyński	Narew	S. p.	53	10.4	39	48.7
Łosice	L.	Białski	Toczna	S. p.	52	11.2	40	25.1
Łowicz p.	W.	Łowicki	Bzura	S. p.	52	11.1	37	40.5
Łoździeże	A.	Sejneński	—	S. p.	54	13.2	41	10.6
Łuków p.	L.	Łukowski	Krzna	S. p.	51	55.5	40	2.3
Łysobyki	L.	Radzyński	—	Kock	51	35.9	39	56.3
Maciejowice	L.	Łukowski	—	Gończyce	51	41.5	39	12.7
Magnuszew	R.	Radomski	Wisła	Ryczywół	51	45.7	39	2.9
Maków	P.	Pułtowski	Orzyc	S. p.	52	51.4	38	52.2
Małogoszcz	R.	Kielecki	—	S. p.	50	48.9	37	55.2

Odległość					Ludność miasta				Liczba domów		Wysokość ubezpieczenia zabudowań	Dochód roczny kasy miejskiej
od najbliższej poczty.	od miasta Powiatow.	od miasta Gubernialn.	od miasta Warszawy	Polaków	Rosyjan	Niemców	Izraelitów	Ogółem	Murowanych	Drewnianych		
w	i	o	r	s	t						Rub. sr.	Rub. sr. k.
—	13	130	130	434	7	48	717	1206	16	49	60580	392 87
10	18	135	286	630	4	—	581	1215	3	161	21320	242 83
—	34	210	210	1197	—	1	1199	2397	21	261	74560	919 17
29	37	114	2 6	524	—	—	699	1223	—	158	20000	203 37
10	14	147	228	468	—	—	493	961	85	4	26140	227 51
12	21	63	116	282	—	—	331	613	1	30	11720	177 85
8	21	63	161	951	—	—	209	1160	21	139	21670	774 10
6	21	119	217	555	—	—	214	769	20	93	19290	145 45
—	30	30	125	1110	—	—	1562	2672	24	122	52070	444 88
—	56	126	215	1059	—	—	66	1125	4	160	22950	653 49
—	—	117	117	1862	—	182	3958	6002	74	186	245250	2408 99
7	26	217	217	667	—	—	38	705	34	46	16400	295 20
7	28	70	167	664	—	—	16	680	—	113	13560	159 15
22	24	60	60	1001	—	—	133	1134	—	176	28930	664 77
14	49	168	231	440	—	1	485	926	17	82	12530	1087 8
—	—	42	145	1661	2	634	1706	4003	46	222	154230	3226 55
7	35	63	275	993	357	—	366	1716	—	253	29740	436 46
3	49	42	140	672	—	—	791	1463	18	160	18380	229 22
—	28	124	69	1172	—	8	170	1350	—	143	25260	828 81
—	25	25	150	1444	—	—	1820	3264	56	270	109670	460 65
—	28	122	122	503	—	91	438	1032	4	57	20100	190 56
9	—	—	151	7014	255	693	10660	18622	439	306	1061730	30374 60
6	21	168	168	664	—	119	1070	1853	11	132	53510	376 47
—	14	54	321	484	—	—	1143	1627	5	103	28480	316 77
7	35	140	140	1412	—	43	982	2437	9	205	62040	504 33
—	14	210	210	297	—	5	131	433	4	33	15760	293 50
—	25	84	182	1318	—	—	156	1474	4	218	32670	390 98
7	27	150	150	1176	8	8	2281	3473	40	175	131960	771 95
9	56	84	75	922	6	4	126	1058	1	119	21510	1369 10
—	28	120	271	42	—	—	884	927	25	92	18990	240 71
—	24	24	179	932	—	—	1680	2612	91	255	120170	817 97
—	—	126	126	2818	59	242	2369	5488	110	145	251860	8360 40
14	35	132	132	12694	3	12176	4577	29450	215	988	806870	15373 78
—	14	84	159	1218	—	2	1088	2308	3	319	61370	420 41
—	—	125	140	3116	3	169	2681	5969	148	322	395820	6125 94
—	35	152	173	937	—	—	838	1775	4	191	53680	888 4
—	—	75	75	3536	7	215	1743	5501	206	313	366530	8396 45
—	20	50	317	776	9	69	1410	2264	—	225	41580	751 33
12	—	77	109	1593	—	—	1539	3132	81	222	117950	2775 69
14	32	46	110	674	—	—	414	1088	1	127	20830	277 73
8	40	84	91	652	—	—	324	976	1	79	28720	196 85
—	42	42	62	576	—	16	485	1077	3	85	27290	207 80
—	17	91	71	1014	—	21	4344	5379	24	305	105230	3548 49
—	28	98	189	1184	—	—	—	1184	114	60	24910	613 87

NAZWISKO miasta	Gubernia	POWIAT	Nad jaką rzeką miasto leży	Najbliższa stacya poczтова	Położenie geograficzne			
					Szerokość geo- graficzna	Długość względem Ferro w Juku		
							stop. min.	stop. min.
Markuszew	L.	Lubelski	—	Kurów	51° 22'	39° 55'	41	1.2
Maryampol p. *	A.	Maryampolski	Szeszupa	S. p.	54 32.5	41	39	58.5
Michów	L.	Lubelski	—	Kurów	51 30.9	39	37	40.2
Miechów p. *	R.	Miechowski	Miechówka	S. p.	50 21.8	37	39	51.3
Miedzna *	L.	Siedlecki	—	Węgrów	52 27.7	39	40	27.1
Międzyrzec	L.	Radzyński	Krzna	S. p.	51 58.7	40	39	16.2
Mińsk p. *	W.	Stanisławowski	—	S. p.	52 10.9	39	38	5.6
Mława p. *	P.	Mławski	—	S. p.	53 6.2	38	39	59.2
Modliborzyce	L.	Zamojski	Wieprz	Janów	50 45	39	36	49.3
Modrzejów	R.	Olkuski	Przemsza	Dąbrowa	50 14.6	36	38	54.1
Mogielnica	W.	Warszawski	Mogieliówka	Nowe Miasto	51 41.4	38	39	50.3
Mokobody *	L.	Siedlecki	—	Siedlce	52 15.7	39	40	13.5
Mordy *	L.	Siedlecki	—	Siedlce	52 12.3	40	37	1.4
Mrzygłód	R.	Olkuski	Warta	Zawiercie	50 30.7	37	36	56.9
Mstów	W.	Wieluński	Warta	Częstochowa	50 50.7	36	38	42.4
Mszczonów *	W.	Warszawski	Okrzesza	S. p.	51 57.5	38	38	58.7
Myszyniec *	P.	Ostrołęcki	Rożoga	S. p.	53 22.8	38	38	29.7
Nadarzyn	W.	Warszawski	—	Sękokcin	52 5.3	38	38	35.9
Nasielsk	P.	Pułtusk	—	S. p.	52 34.9	38	38	36.5
Nieszawa *	W.	Włocławski	Wisła	S. p.	52 50	38	38	16.2
Nowe Miasto	W.	Rawski	Pilica	S. p.	51 36.6	38	38	25.3
Nowe Miasto *	P.	Pułtusk	Sona	Nasielsk	52 39	38	39	36.3
Nowogród *	A.	Łomżyński	Narew	Łomża	53 13.4	39	38	29.6
Nowydwór *	W.	Warszawski	Wisła i Narew	S. p.	52 25.4	38	39	34.3
Nur *	P.	Ostrołęcki	Bug	S. p.	52 40.1	39	38	12.7
Odrzywół	R.	Opoczyński	—	Nowe Miasto	51 30.9	38	37	10.5
Ogrodzieniec	R.	Olkuski	—	Pilica	50 27.0	37	39	1.5
Okuniew	W.	Stanisławowski	Długa	Miłosna	52 16.6	39	38	43.4
Oleśnica	R.	Stopnicki	Wschodnia	Stopnica	50 25.4	38	41	42.9
Olita *	A.	Kalwaryjski	Niemen	Sereje	54 22.9	41	37	11.9
Olkusz p. *	R.	Olkuski	—	S. p.	50 17.1	37	36	55.8
Olsztyn *	R.	Olkuski	—	Częstochowa	50 45.4	36	39	4.3
Opatów p.	R.	Opatowski	Opatówka	S. p.	50 48.2	39	35	53.5
Opatówek	W.	Kaliski	Pokrzywnica	Kalisz	51 43.9	35	38	22.8
Opatowiec	R.	Miechowski	Wisła	Korezyn No- we Miasto	50 14.8	38	37	56.9
Opoczno p. *	R.	Opoczyński	Drzewiczka	S. p.	51 22.5	37	39	37.8
Opole	L.	Lubelski	—	S. p.	51 8.6	39	41	13.3
Orchówek z Wło- dawą	L.	Radzyński	Bug	Włodawa	51 32.1	41	36	25
Osięcin	W.	Włocławski	—	S. p.	52 38.4	36	39	5.5
Osieck *	L.	Łukowski	—	Garwolin	51 57.9	39	39	5.2
Osiek	R.	Sandomierski	Wisła	Staszów	50 31.1	39	37	36.2
Osmodin *	W.	Gostyński	—	Gombin	52 17.7	37		

Odległość					Ludność miasta					Liczebność domów		Wysokość ubezpieczeń zabudowań	Dochód roczny kasy miejskiej
od najbliż. stacyi poczt. od miasta Powiatów.	od miasta Gubernialn.	od miasta od miasta Warszawy	Polaków	Rosyjan	Niemców	Izraelitów	Ogółem	Murowanych	Drewnianych				
W	i	o	r	s	t						Rub. sr.	Rub. sr. ! k.	
5	25	130	520	—	—	368	888	7	126	27150	213	41	
—	—	56	324	692	8	25	3045	48	225	169670	4367	16	
15	45	114	860	—	—	648	1508	18	131	21780	201	63	
—	—	154	242	1493	3	—	1496	47	115	105880	3153	25	
10	40	140	79	721	—	—	57	778	1	100	15280	148	32
—	26	86	120	3773	—	7	4646	175	415	396830	1286	45	
—	—	36	36	692	—	4	647	6	117	57970	521	52	
—	—	81	101	1680	—	100	1720	25	199	142090	4344	60	
7	7	70	222	349	—	—	571	2	102	13690	215	77	
7	35	217	315	117	—	—	362	7	35	6500	128	61	
14	63	63	63	1007	—	1	1187	3	143	37130	765	88	
14	14	118	64	765	—	—	373	—	115	25780	330	69	
14	14	126	98	669	—	7	1253	7	171	42640	358	95	
5	40	196	240	1042	—	—	320	1	160	8800	234	85	
15	56	205	205	954	—	—	520	18	167	9955	569	85	
—	42	42	42	1482	—	51	1480	18	181	87300	3204	38	
—	38	145	147	929	—	22	720	3	141	32730	695	4	
5	21	21	21	419	—	1	520	5	68	19860	370	80	
—	22	70	54	705	—	25	2655	4	211	112020	992	52	
—	26	206	206	1415	—	236	318	71	109	90120	2177	45	
—	27	81	81	1070	—	—	1571	18	155	65730	385	20	
13	31	63	67	498	—	40	914	1	121	34710	697	—	
14	14	140	133	1067	—	69	1099	1	249	28050	1441	13	
—	31	31	31	697	6	743	1396	38	158	223630	1104	15	
14	74	199	129	542	—	12	322	—	76	14850	258	55	
9	28	42	91	551	—	—	114	2	97	11320	177	38	
7	21	175	259	905	—	—	169	27	110	11090	184	56	
7	21	19	19	420	—	—	115	5	52	9140	148	80	
28	7	133	231	774	—	—	143	1	120	14190	216	83	
—	56	98	365	325	—	10	285	1	67	15520	124	85	
13	—	182	280	888	4	—	805	95	66	66040	7212	62	
—	63	189	217	493	4	—	144	—	107	7070	226	21	
8	—	72	170	1320	2	3	2952	113	243	113510	827	52	
—	8	239	239	924	—	486	—	8	164	98980	289	72	
8	49	154	217	420	—	—	42	—	63	14210	286	86	
—	—	63	112	1909	—	15	1606	37	380	67360	3628	90	
—	42	42	155	980	—	80	1780	26	200	89210	507	35	
—	68	73	188	1545	1	—	4480	27	583	149120	688	45	
16	21	196	196	281	—	14	278	25	20	19640	311	28	
21	65	114	45	704	—	—	535	1	179	25110	434	37	
13	28	98	195	861	—	—	159	—	134	10540	421	35	
—	37	77	77	449	—	38	32	1	61	16970	967	58	

NAZWISKO miasta	Gubernia	POWIAT	Nad jaką rzeką miasto leży	Najbliższa stacya poczтова	Położenie geograficzne			
					Szerokość geo- graficzna		Długość względem Ferro w łuku	
					stop. min.	stop. min.	stop. min.	stop. min.
Ostrołęka p. *	P.	Ostrołęcki.	Narew.	S. p.	53° 4' 6"	39° 18' 7"	40	31.4
Ostrów *	L.	Radzyński.	Tysmienica ..	Parczew.	51 29.1	40	31.4	40.7
Ostrów *	P.	Ostrołęcki.	—	S. p.	52 48	39	40.7	2.3
Ostrowiec.	R.	Opatowski.	Kamienna.	S. p.	50 56.4	39	2.3	19.3
Ożarów *	R.	Sandomierski.	—	S. p.	50 52.9	39	1.1	3.7
Ozorków.	W.	Łęczycki.	Bzura.	S. p.	51 58	37	1.1	3.7
Pabianice *	W.	Sieradzki.	Dobrzynka.	S. p.	51 39.8	37	3.7	42.1
Pacanów.	R.	Stopnicki.	—	Stopnica.	50 21.3	38	42.1	39.9
Pajęczno *	W.	Piotrkowski.	—	Działoszyn.	51 8.6	36	39.9	37.9
Pańszew *	L.	Radzyński.	—	S. p.	51 38	40	37.9	21.8
Pańszów.	L.	Łukowski.	—	Garwolin.	51 58.2	39	21.8	55.7
Parczew.	W.	Łęczycki.	—	Ozorków.	51 56.8	36	55.7	52.6
Pawłów *	L.	Krasnostawski.	—	Siedliszcze.	51 8.4	40	52.6	42.4
Piaszeczno *	W.	Warszawski.	Jeziorna.	S. p.	52 4.5	38	42.4	30
Piaski.	L.	Lubelski.	Giełczew.	S. p.	51 7.7	40	30	12.2
Piątek *	W.	Łęczycki.	Moszczenica.	Łęczyca.	52 2.7	37	12.2	20
Pierzchnica.	R.	Stopnicki.	—	Chmielnik.	50 42.1	38	20	18.7
Pilica.	R.	Olkuski.	Pilica.	S. p.	50 28.2	37	18.7	53.8
Pilwiszki.	A.	Maryampolski.	Szeszupa.	Maryampol.	54 42.3	40	53.8	7.2
Pińczów.	R.	Stopnicki.	Nida.	S. p.	50 31.4	38	7.2	11.2
Piotrków.	W.	Włocławski.	—	Radziejów.	52 33.7	36	11.2	22.6
Piotrków p. *	W.	Piotrkowski.	—	S. p.	51 19.3	37	22.6	3.4
Piszczac.	L.	Biański.	—	Biała.	51 58.2	41	3.4	8
Plawno.	W.	Piotrkowski.	Warta.	Radomsk.	50 58.9	37	8	27.3
Płock *	P.	Płocki.	Wisła.	S. p.	52 33	37	27.3	10
Płońsk *	P.	Płocki.	Płonka.	S. p.	52 37.1	38	10	39.1
Podębcice.	W.	Łęczycki.	Ner.	Góra Baldrzy- chowska.	51 56.2	36	39.1	55.7
Połaniec.	R.	Sandomierski.	Wisła.	Staszów.	50 23.1	38	55.7	37.4
Poniemoń *	A.	Maryampolski.	Niemen.	S. p.	54 51.2	41	37.4	7.4
Praszka.	W.	Wieluński.	Prosna.	S. p.	51 3.4	36	7.4	36.8
Preny *	A.	Maryampolski.	Niemen.	S. p.	54 37.5	41	36.8	57.5
Proszowice *	R.	Miechowski.	Szeniawa.	S. p.	50 11.8	37	57.5	37.3
Przasnysz p. *	P.	Przasnyski.	Węgielka.	S. p.	53 0.9	38	37.3	32.3
Przedborz *	R.	Opoczyński.	Pilica.	S. p.	51 5.3	37	32.3	36.8
Przedecz *	W.	Włocławski.	—	S. p.	52 18.6	36	36.8	19.4
Przerośl *	A.	Augustowski.	—	Filipów.	54 14.3	40	19.4	31.8
Przybyszew *	W.	Warszawski.	Pilica.	Białobrzegi.	51 39.5	38	31.8	11
Przyrów *	W.	Wieluński.	Wiercica.	S. p.	50 48.6	37	11	17.0
Przysucha.	R.	Opoczyński.	—	S. p.	51 21.3	38	17.0	31
Przytyk.	R.	Radomski.	Radomka.	Radom.	51 28	38	31	39.8
Puchaczów.	L.	Krasnostawski.	—	Łęczna.	51 18.6	40	39.8	53
Pułtusk p. *	P.	Pułtusi.	Narew.	S. p.	52 41.8	38	53	15.5
Pyzdry *	W.	Koniński.	—	S. p.	52 10	35	15.5	

Odległość					Ludność miasta					Liczba domów		Wysokość ubezpieczenia zabudowań	Dochód roczny kassy miejskiej
od najbliższ. stacyi poczt.	od miasta Powiatow.	od miasta Gubernialn.	od miasta Warszawy	Polaków	Rosyjan	Niemców	Izraelitów	OGÓŁEM	Murowanych	Drewnianych			
w	i	o	r	s	t							Rub. sr.	Rub. sr. k.
—	—	178	109	2229	—	14	1140	3383	21	148	171110	2292	67
16	43	31	168	1747	—	—	958	2705	3	395	68350	529	12
—	40	165	95	1532	—	35	2420	3987	15	292	79270	1886	2
—	16	56	154	725	—	—	3041	3766	50	246	59550	516	73
—	24	66	163	564	—	—	1104	1668	16	140	28140	316	27
—	13	126	126	1536	—	1933	3595	7064	30	484	270270	1080	67
—	45	133	133	2466	—	1255	782	4503	48	469	199530	3121	34
7	7	133	231	649	—	—	966	1615	3	150	19440	381	—
—	9	56	224	1264	—	—	561	1825	39	158	46040	465	3
—	8	26	48	1933	—	—	1877	5810	1	358	81630	1510	4
—	6	42	105	54	557	—	519	1076	—	92	23320	189	63
—	4	11	126	126	706	—	23	538	3	97	27250	259	62
—	18	51	201	622	—	2	14	638	1	89	10610	250	86
—	18	18	18	689	3	42	516	1250	15	86	45480	1849	91
—	22	22	177	520	—	—	1820	2340	17	95	36930	394	67
18	18	98	98	810	—	24	819	1653	4	108	49790	1764	24
—	7	28	91	189	556	—	128	684	6	103	16450	340	60
—	21	21	168	259	1235	—	11	2519	52	250	62750	828	19
—	—	77	401	432	—	178	1011	1621	1	100	39270	1539	36
—	32	107	205	1308	—	11	2771	4090	111	279	89620	1432	5
—	7	35	175	175	58	—	726	784	49	11	19300	211	31
—	21	—	154	154	5652	42	282	4272	204	401	451550	10142	43
—	10	21	84	166	782	—	—	556	—	168	29950	393	89
—	52	178	178	484	—	4	786	1274	30	73	23600	216	30
—	—	—	99	6920	21	603	5397	12941	385	179	766090	15727	30
—	46	46	61	1213	—	60	2645	3918	36	197	85890	3776	37
5	29	168	168	763	—	269	830	1862	2	167	41100	643	78
15	42	126	223	1173	—	—	784	1957	9	218	27460	789	35
—	63	119	443	61	—	58	1171	1290	1	89	21960	316	72
—	21	220	220	891	—	3	914	1808	35	179	68160	374	20
—	42	98	422	684	—	187	1564	2435	8	178	55660	1416	18
—	28	168	259	1363	—	—	—	1363	2	165	45530	3479	69
—	—	84	84	1892	2	74	1875	3843	49	338	130580	2861	16
—	42	105	154	1097	—	65	3190	4292	193	96	136630	3218	56
—	38	154	154	1040	—	396	645	2081	37	128	64660	779	46
—	56	24	296	1016	—	217	689	1922	3	165	37370	489	88
—	70	70	70	965	—	—	41	1006	—	130	35330	351	95
—	76	196	196	1211	—	—	771	1982	20	219	38560	887	96
—	27	35	98	602	—	10	2253	2865	34	154	36270	387	28
18	42	18	85	101	—	—	1220	1321	10	91	18320	298	38
—	—	84	54	2545	21	160	1805	4471	164	122	342210	3178	8
—	35	236	236	2099	—	201	805	3105	27	250	89660	2252	32

NAZWISKO miasta	Gubernia	POWIAT	Nad jaką rzeką miasto leży	Najbliższa stacya pocztowa	Położenie geograficzne				
					Szerokość geo- graficzna		Długość względem Ferro w łuku		
					stop. min.	stop. min.	stop. min.	stop. min.	
Rachów zob. An- nopol.									
Raciaz *	P.	Mławski	Skrwa	S. p.	520	46'3	370	53'2	
Raciazek *	W.	Włocławski.	—	Ciechocinek. .	52	51.5	36	31.2	
Raczki *	A.	Augustowski. .	Rospuda.	Suwalki	53	58.4	40	27.1	
Radom *	R.	Radomski.	Mleczna.	S. p.	51	23.9	38	18.7	
Radomsk *	W.	Piotrkowski. .	Radomka.	S. p.	51	3.9	37	8.0	
Radoszyce *	R.	Opczyński.	Roziec	S. p.	51	6.8	37	50.3	
Radzanów *	P.	Mławski	Działdówka. .	Szreńsk.	52	56	37	54.3	
Radziejowo *	W.	Włocławski.	—	S. p.	52	38.3	36	12.9	
Radziłów *	A.	Augustowski. .	Biebrza, Wissa	Szczuczyn. .	53	24.0	40	7.2	
Radzymin.	W.	Stanisławowski	—	S. p.	52	25.5	39	2.6	
Radzyń p.	L.	Radzyński.	Białka.	S. p.	51	46.2	40	17.3	
Rajgród *	A.	Augustowski. .	Jegrznia.	S. p.	53	42.5	40	20.9	
Raków.	R.	Sandomierski. .	Czarna.	Łągów	50	40.7	38	12.4	
Rawa p.	W.	Rawski.	Rawka.	S. p.	51	45.5	37	56.9	
Rejowiec.	L.	Krasnostawski.	—	Krasnostaw. .	51	5.2	40	26.9	
Rossosz.	L.	Biański.	Zielawa.	Biała.	51	51	40	48.1	
Rożan.	P.	Pułtowski.	Narew.	Sieluń.	52	53.1	39	9.8	
Rozprza.	W.	Piotrkowski. .	—	Piotrków.	51	18.2	37	19.8	
Rychwał.	W.	Koniński.	—	Konin.	52	4	35	50.9	
Ryczywół *	R.	Radomski.	Wisła.	S. p.	51	41.8	39	6.0	
Rypin *	P.	Lipnowski.	—	S. p.	53	5.2	37	6.8	
Rzgów *	W.	Piotrkowski. .	Ner.	Tuszyn.	51	40	37	10.8	
Sandomierz p. *	R.	Sandomierski. .	Wisła.	S. p.	50	40.7	39	24.0	
Sapieżyszki *	A.	Maryampolski.	Niemen.	Wejwery.	54	55.2	41	18.2	
Sarnaki *	L.	Biański.	—	Janów.	52	18.9	40	34.3	
Sawin *	L.	Krasnostawski.	—	Chełm.	51	15.7	41	6.0	
Secemin.	R.	Kielecki.	—	Włoszczowa. .	50	46.4	37	28.9	
Sejny p. *	A.	Sejneński.	Marycha.	S. p.	54	5.3	41	0.6	
Sereje *	A.	Sejneński.	—	S. p.	54	13.2	41	28.2	
Serock *	P.	Pułtowski.	Bug.	S. p.	52	30	38	50.7	
Serokomla.	L.	Radzyński.	Czarna.	Kock.	51	41.6	40	0	
Sieciechów *	R.	Radomski.	—	Granica.	51	32.1	39	25.7	
Siedlce p. *	L.	Siedlecki.	—	S. p.	52	9.3	39	59.4	
Siennica.	W.	Stanisławowski	Sienniczka. .	Mińsk.	52	5.5	39	18.2	
Sienno.	R.	Opatowski.	—	Ostrowiec. .	51	5.4	39	8.1	
Sieradz p. *	W.	Sieradzki.	Warta.	S. p.	51	35.2	36	25.5	
Sierpe *	P.	Mławski.	Sierpianica. .	S. p.	52	51.5	37	22.5	
Siewierz *	R.	Olkuski.	—	S. p.	50	28.5	36	53.3	
Simno *	A.	Kalwaryjski. .	Sperna.	Kalwarya. .	54	22	41	19.4	
Skalbmierz.	R.	Miechowski. .	Nidzica.	S. p.	50	19.5	38	2.5	
Skala.	R.	Olkuski.	—	Michałowice. .	50	13.9	37	30	
Skaryszew *	R.	Radomski.	Kobylanka. .	Radom.	51	11.8	38	54.5	

o najbliż. stacyi poczt.	Odległość				Ludność miasta				Liczba domów		Wysokość ubezpieczenia zabudowań	Dochód roczny kassy miejskiej	
	od miasta Powiatow.	od miasta Gubernialn.	od miasta od miasta WARSZAWY		Polaków	Rosyjan	Niemców	Izraelitów	OGÓLEM	Murowanych		Drewnianych	Rub. sr.
	W	i	o	r	s	t							
—	42	38	76	1072	—	24	896	1992	18	135	49740	1554	84
2	28	168	1 ¹ / ₈	858	—	51	—	909	5	63	16520	483	95
16	21	16	252	290	—	30	1730	2050	10	139	54340	272	92
—	—	—	97	6913	60	119	1938	9020	224	138	662090	20855	73
—	43	196	196	2039	—	12	1554	3 ¹ / ₅	46	211	126530	4038	20
10	35	77	133	1174	—	—	760	1934	3	261	28990	1264	1
—	26	50	94	518	—	—	20	537	—	99	15290	313	27
—	38	154	154	1274	—	79	245	1598	64	88	50910	930	1
21	75	103	179	876	—	5	658	1539	—	124	20950	407	32
—	39	21	21	1099	—	9	1281	2389	5	124	60800	483	35
—	—	60	120	1183	—	8	1377	2568	14	231	91440	618	31
—	23	51	217	882	—	—	1078	1960	14	269	74850	1673	25
9	49	84	181	708	—	—	966	1674	4	135	27520	269	17
14	—	81	84	2905	21	145	1505	4576	64	223	186120	4183	67
21	14	59	209	351	—	6	802	1159	19	80	21390	266	53
5	21	84	166	12 ¹ / ₃	—	—	264	1527	—	219	7030	310	79
11	29	126	82	571	—	—	883	1454	1	134	28370	871	51
—	14	168	168	185	—	7	265	457	3	39	10310	128	20
—	11	205	205	411	—	—	268	679	2	55	14470	192	88
—	38	36	70	543	—	11	527	1081	2	102	22130	638	34
8	28	56	180	835	—	211	1358	2404	39	112	55010	1918	48
—	32	133	133	1038	—	46	125	1209	—	185	36990	708	30
—	21	56	90	2493	12	—	1120	3625	69	316	188920	3245	48
24	35	112	436	54	—	11	479	544	—	47	17880	232	29
14	42	105	180	198	—	—	556	754	6	57	16200	160	71
14	42	48	198	692	—	—	129	821	1	111	12580	154	54
—	56	126	217	815	—	—	98	913	2	112	19940	166	38
—	—	30	297	807	9	115	2382	3313	17	269	148010	1695	61
—	41	71	338	521	—	111	1564	2196	1 ¹ / ₂	293	58170	551	84
10	21	91	33	700	—	17	890	1107	1	169	58900	1242	98
10	21	58	106	540	—	—	16	556	—	78	12430	146	38
10	49	49	96	696	—	—	20	716	—	110	18200	155	18
10	10	91	84	2422	18	35	5153	7628	45	209	441470	13605	23
21	35	46	46	204	—	—	305	509	1	38	13950	159	92
—	39	137	137	579	—	—	634	1213	11	99	18770	218	22
—	—	178	178	3456	4	242	1728	5430	81	269	274190	2767	32
—	59	36	109	2209	—	235	2571	5015	6	314	72280	2204	79
28	35	182	245	1586	—	—	—	1586	14	251	33370	1745	93
28	28	68	335	785	—	—	767	1552	—	149	32890	263	11
14	28	154	245	932	—	—	—	932	13	89	35060	1787	67
21	180	292	292	948	—	—	—	948	5	123	10630	780	22
12	12	109	109	859	—	8	167	1034	3	143	52600	976	16

NAZWISKO miasta	Gubernia	POWIAT	Nad jaką rzeką miasto leży	Najbliższa stacya pocztowa	Położenie geograficzne			
					Szerokość geo- graficzna		Długość względem Ferro w łuku	
					stop.	min.	stop.	min.
Skempe.....	P.	Lipnowski.....	—	Lipno.....	52° 53'	37° 0'	57.6	
Skierniewice *	W.	Rawski.....	Łupna.....	S. p.....	51 56.6	37 52.3		
Skrzynno.....	R.	Opoczyński.....	—	Przysucha... 51	21.8	38 22.5		
Skulsk.....	W.	Koniński.....	—	Kleczewo... 52	29.1	36 0.6		
Slesin.....	W.	Koniński.....	—	Kleczewo... 52	21.4	35 59.5		
Sławatycze.....	L.	Radzyński.....	Bug.....	Kodeń..... 51	45	41 13.6		
Sławków *	R.	Olkuski.....	Przemsza... 50	S. p..... 50	18.2	37 1.7		
Słomniki *	R.	Miechowski... 50	Szreniawa... 50	S. p..... 50	14.6	37 43.6		
Słupca *	W.	Koniński.....	—	S. p..... 52	17.1	35 35.4		
Słupia nowa *	R.	Opatowski.....	—	Łągów..... 50	51.4	38 44.7		
Służewo.....	W.	Włocławski... 52	—	S. p..... 52	51.8	35 19.7		
Śniadów *	A.	Łomżyński.....	—	Łomża..... 53	2.1	39 44.8		
Sobków.....	R.	Stopnicki.....	Nida.....	Chejny..... 50	42.3	38 5.9		
Sobota.....	W.	Łowicki.....	Bzura.....	Plecka Dą- browa..... 52	7.1	37 25.5		
Sochaczew *	W.	Łowicki.....	Bzura.....	S. p..... 52	12.8	38 0		
Sochocin *	P.	Płocki.....	Wkra.....	Płońsk..... 52	41.2	38 15.3		
Sokołów.....	L.	Siedlecki.....	—	S. p..... 52	24.7	40 0.8		
Sokoły.....	A.	Łomżyński.....	—	Wysokie Ma- zowieckie.. 52	59	40 27		
Solec.....	R.	Opatowski.....	Krępianka... 51	S. p..... 51	7 8	39 25.2		
Sompolno *	W.	Włocławski... 52	—	S. p..... 52	22.8	36 11.7		
Sopockinie.....	A.	Augustowski... 53	—	Lipsk..... 53	49.1	41 19.7		
Stanisławów... 52	W.	Stanisławowski 52	—	Mińsk..... 52	17.7	39 15.9		
Staszów.....	R.	Sandomierski... 50	Czarna.....	S. p..... 50	33.9	38 49.3		
Staw.....	W.	Kaliski.....	Strzecha.....	Błaszki..... 51	41.8	36 3.1		
Stawiski.....	A.	Łomżyński... 53	—	S. p..... 53	22 8	39 51.0		
Stawiszyn.....	W.	Kaliski.....	—	Kalisz..... 51	54.8	35 47		
St rdyń.....	L.	Siedlecki.....	—	S. p..... 52	34.8	40 3.2		
Stężyca.....	L.	Łukowski.....	Wisła.....	Iwangrod... 51	34.6	39 25.7		
Stoczek *	L.	Łukowski.....	Swider.....	Żelechów... 51	57.1	39 38.6		
Stopnica p. *	R.	Stopnica.....	—	S. p..... 50	26.6	38 33.2		
Stryków.....	W.	Rawski.....	Moszczenica 51	S. p..... 51	45 7	37 14.8		
Sudargi *	A.	Maryampolski 55	Niemen.....	Szaki..... 55	3	40 18		
Sulejów *	W.	Piotrkowski... 51	Pilica.....	Piotrków... 51	21	37 26.6		
Śuwalki *	A.	Augustowski... 54	Hańcza.....	S. p..... 54	4.6	40 35.4		
Szadek *	W.	Sieradzki.....	—	S. p..... 51	41.4	36 40.2		
Szaki.....	A.	Maryampolski 54	Cessarka... 54	S. p..... 54	56.2	40 41.8		
Szebrzeszyn 50	L.	Zamojski.....	—	Zwierzyniec 50	42	40 37.1		
Szczekociny 50	R.	Olkuski.....	Pilica.....	S. p..... 50	39.3	37 28		
Szczerców *	W.	Sieradzki... 51	Widawka... 51	S. p..... 51	19.5	36 47.6		
Szczuczyn... 53	A.	Augustowski... 53	Wissa.....	S. p..... 53	33.4	39 57.6		
Szeńsk.....	P.	Mławski.....	Mławka.....	S. p..... 53	0.2	37 52		
Szydłów *	R.	Stopnicki.....	—	S. p..... 50	35.4	38 39.8		

od najbliż. stacyi poczt.	Odległość				Ludność miasta				Liczba domów		Wysokość ubezpiecze- nia zabudo- wań	Dochód roczny kassy miej- skiej	
	od miasta Powiatow.	od miasta Gubernialn.	od miasta od miasta Warszawy		Polaków	Ros- syan	Niem- ców	Izrae- litów	OGÓLEM	Murowanych			Drewnianych
	W i o r s t												
11	11	49	155	914	—	14	178	1106	1	137	12130	239	91
7	24	70	70	1990	3	118	889	3000	26	165	34620	2564	72
10	28	35	100	318	—	11	118	434	12	68	10280	286	51
7	28	213	213	295	—	25	180	500	11	45	20980	169	65
16	21	212	212	780	—	8	287	1075	36	60	30030	345	13
—	65	91	200	781	—	9	1052	1842	—	246	49710	218	92
—	12	210	292	2079	—	1	—	2070	9	375	30700	1380	48
—	11	168	256	1830	—	—	39	1869	14	125	25410	4660	19
9	28	218	218	1765	—	35	—	1800	21	162	99500	1125	14
—	21	70	168	661	—	—	169	830	4	107	14130	596	85
14	35	218	218	699	—	25	625	1349	7	108	26610	447	75
7	14	140	112	125	—	5	1064	1194	—	84	15880	185	86
—	49	97	194	384	—	—	592	976	3	49	10730	226	39
7	21	96	96	303	—	64	286	658	19	43	14330	309	87
—	21	48	48	729	2	31	3118	3913	59	175	130060	2875	39
6	57	57	71	519	—	41	329	889	1	73	25900	441	38
—	29	127	83	1431	1	10	2522	3964	12	299	131200	911	84
14	42	175	168	138	—	—	1380	1518	3	80	25320	216	44
—	56	56	154	1958	—	—	285	2243	12	307	53280	1637	79
20	49	168	168	944	—	315	455	1714	52	99	57660	1404	50
13	46	74	286	274	55	—	1239	1568	3	157	29740	268	28
—	13	34	34	780	—	7	293	983	3	90	21820	578	67
7	42	107	204	1781	—	20	3303	5104	107	260	86640	839	87
—	21	210	210	573	—	3	13	589	3	71	15150	201	96
17	21	104	161	302	—	34	2234	2570	12	174	55950	440	2
—	17	210	210	985	—	201	384	1550	4	163	48120	888	66
5	50	140	84	81	—	1	164	246	10	8	8700	118	97
14	63	70	106	623	—	—	371	994	—	137	17290	715	14
—	28	91	72	397	—	—	231	628	1	79	11440	519	51
—	—	126	223	758	1	—	1504	2263	43	101	49020	2477	1
31	42	107	107	781	—	88	1744	2613	4	167	44040	649	23
13	70	126	150	30	—	42	751	823	—	35	21530	194	44
—	13	153	153	931	1	23	388	1313	11	143	53420	1613	22
—	28	—	268	3649	120	488	7016	11273	152	797	920620	9024	26
—	21	161	161	1518	—	62	426	2005	10	187	81820	1257	10
10	56	112	436	153	—	182	2125	2460	11	121	69380	712	74
—	40	74	226	2281	—	—	1702	3983	32	437	124780	1607	49
—	49	154	231	756	—	2	1328	2086	8	185	35240	516	85
38	36	189	189	1231	—	6	383	1620	6	203	37100	718	53
—	54	82	186	621	—	—	79	2168	27	90	79350	93	48
—	22	60	104	909	—	33	872	1814	11	153	45730	369	34
—	20	126	223	1259	—	—	739	1938	25	198	28210	1000	16

NAZWISKO miasta	Gubernia	POWIAT	Nad jaką rzeką miasto leży	Najbliższa stacya pocztowa	Położenie geograficzne	
					Szerokość geo- graficzna stop. min.	Długość względem Ferro w łuku stop. min.
Szydłowiec.....	R.	Opczyński....	—	S. p.....	51° 13'6	38° 31'1
Tarczyn *.....	W.	Warszawski...	Tarczanka...	S. p.....	51 58.6	38 31.2
Tarłów.....	R.	Sandomierski..	—	Ożarów.....	50 59.7	39 21.9
Tarnogóra zob. Izbica.						
Tarnogród.....	L.	Zamojski.....	—	S. p.....	50 38	40 23.2
Terespol *.....	L.	Biański.....	Bug.....	S. p.....	52 3.9	41 18.3
Tomaszów.....	W.	Rawski.....	Wolbórka....	S. p.....	51 31.6	37 41.1
Tomaszów.....	L.	Zamojski.....	—	S. p.....	50 27.3	41 2.8
Tuliszków.....	W.	Koniński.....	—	Konin.....	52 4.3	35 58.8
Turek *.....	W.	Kaliski.....	—	S. p.....	52 0	36 11.0
Turobin.....	L.	Krasnostawski.	Pór.....	Żółkiewka..	50 48.9	40 24.1
Tuszyn *.....	W.	Piotrkowski...	—	S. p.....	51 36.8	37 13.6
Tykoćin.....	A.	Łomżyński....	Narew.....	S. p.....	53 12.2	40 0.6
Tyszowce.....	L.	Hrubieszowski.	Huczwa.....	S. p.....	50 36.8	41 21.7
Uchanie.....	L.	Hrubieszowski.	—	Wojstławice..	50 53.9	41 17.5
Ujazd.....	W.	Rawski.....	—	Rokiciny....	51 33.6	37 37.1
Uniejów *.....	W.	Kaliski.....	Warta.....	S. p.....	51 58.9	36 29.4
Urzędów *.....	L.	Zamojski.....	—	S. p.....	50 59.1	39 47.8
Wąchock *.....	R.	Opatowski....	Kamienna...	S. p.....	51 4.6	38 40.5
Warka *.....	W.	Warszawski....	Pilica.....	Mniszew....	51 46.5	38 52
Warszawa.....	W.	Warszawski....	Wisła.....	S. p.....	52 13.1	38 41.8
Warta *.....	W.	Kaliski.....	Warta.....	S. p.....	51 42.1	36 18.7
Waśniów *.....	R.	Opatowski....	—	Ostrowiec...	50 53.8	38 52.6
Wąsosz *.....	A.	Augustowski..	Wissa.....	Szczeczyn...	53 30.9	40 0.6
Wąwolnica *.....	L.	Lubelski.....	—	Kurów.....	51 17.2	39 48.8
Węgrów.....	L.	Siedlecki....	Liwiec.....	S. p.....	52 24.1	39 46.5
Widawa.....	W.	Sieradzki....	Nieciecz....	S. p.....	51 26.1	36 37.1
Wieluń p. *.....	W.	Wieluński....	—	S. p.....	51 23	36 14.2
Wieniawa.....	L.	Lubelski.....	—	Lublin.....	51 14.5	40 12.3
Wieruszów.....	W.	Wieluński....	Prosna.....	S. p.....	51 17.5	35 49.6
Wierzbica *.....	R.	Radomski....	—	Orońsk.....	51 14.8	38 44.4
Wierzbnik *.....	R.	Opatowski....	Kamienna...	Wąchock...	51 2.8	38 44.7
Wierzbołów *.....	A.	Kalwaryjski...	Szyrwinta...	S. p.....	54 36.6	40 30
Wilezyn.....	W.	Koniński.....	—	Kleczewo...	52 29.1	35 50.9
Wilkowyżki *.....	A.	Kalwaryjski...	Szejmena...	S. p.....	54 38	40 41.5
Wisitki *.....	W.	Łowicki.....	Radziejówka.	Ruda Guzow- ska.....	52 4.1	38 6.5
Wiślica *.....	R.	Stopnicki....	Nida.....	Korczyn No- we Miasto..	50 21.3	38 19.2
Wisznice.....	L.	Radzyński....	Zielawa.....	Biała.....	51 47.2	40 52.9
Wisztyniec *.....	A.	Kalwaryjski...	—	Wierzbołów..	54 26.8	40 22.7
Wiżajny *.....	A.	Sejneński....	—	Szpyliski...	54 21.1	40 31.5
Wizna *.....	A.	Łomżyński....	Narew.....	Łomża.....	53 11.5	40 6.9

Odległość		Ludność miasta					Liczba domów		Wysokość ubezpieczenia zabudowań	Dochód roczny kasy miejskiej			
		Polaków	Rosyjan	Niemców	Izraelitów	Ogółem	Murowanych	Drewnianych					
od najbliż. stacyi poczt.	od miasta Powiatow.	od miasta Gubernialn.	od miasta Warszawy						Rub. sr.	Rub. sr. k.			
w	i	o	r	s	t								
—	49	28	126	1031	—	—	2957	3988	59	258	103580	2270	83
14	28	28	28	354	—	1	639	994	6	53	42560	1203	9
—	35	56	153	583	—	—	711	1301	32	109	30850	289	30
—	46	108	260	2398	—	—	1715	4113	13	494	78080	1146	78
—	33	126	129	178	1	2	2117	2298	1	123	100970	290	63
—	28	112	112	1393	—	1727	1841	4961	106	204	162290	7252	17
14	75	114	266	1730	1	1	2066	3798	44	456	88370	1201	43
—	14	212	212	1018	—	13	89	1120	3	138	18570	259	83
10	43	224	224	3413	—	1300	692	5405	87	130	158760	2042	46
—	35	38	188	1390	—	—	990	2380	20	383	44020	641	45
—	25	140	140	1179	—	68	588	1835	1	180	38540	924	30
—	49	168	165	1454	—	66	3529	5049	47	393	94840	978	37
6	26	111	262	1716	—	—	960	2676	6	441	62230	709	88
12	22	83	235	497	—	—	860	1357	1	150	33880	183	21
—	82	126	126	488	—	37	556	1081	4	94	27540	362	26
—	63	168	168	1116	—	46	666	1828	12	124	58780	1042	42
—	41	45	197	1962	—	—	6	1968	3	309	31390	866	63
—	49	53	151	925	—	—	145	1070	2	121	32100	686	28
7	52	52	52	973	—	62	1725	2760	13	152	73320	3153	41
—	—	—	—	103972	1576	11683	41374	158817	2007	1121	23772640	956654	93
8	35	196	196	1350	—	7	1855	3212	19	205	139250	3569	85
4	16	56	154	207	—	—	62	269	—	41	8530	184	64
9	58	86	190	925	—	2	460	1387	1	146	26470	385	12
—	28	28	134	1022	—	—	404	1426	6	139	24610	1160	69
—	28	126	72	1464	13	115	2314	3906	6	387	109700	963	68
—	21	189	189	832	—	8	989	1829	16	134	41470	500	62
—	—	252	252	2984	6	192	636	3818	40	134	235690	3667	97
1	1	1	155	105	—	—	1000	1105	2	69	15230	243	75
—	28	280	280	1285	8	26	910	2202	7	256	90580	469	26
7	17	17	118	2121	—	—	67	2188	6	197	27560	642	5
7	45	35	133	494	—	1	134	629	2	79	17520	369	54
—	52	92	359	1008	2	257	1341	2608	53	209	61700	2226	12
7	30	221	221	190	—	35	225	450	22	28	11990	160	80
—	38	78	345	824	—	20	4659	5503	50	310	129920	3427	73
6	28	48	48	956	—	131	549	1636	18	124	69780	3693	53
7	21	130	227	601	—	—	1369	1970	6	93	54040	2778	58
24	38	72	158	724	—	—	707	1431	3	131	32430	188	16
21	35	49	316	1364	3	—	2124	3491	43	221	71650	1165	71
21	51	28	295	492	—	342	967	1801	7	158	28790	394	45
21	21	105	161	1448	—	12	536	1996	6	244	33570	475	63

NAZWISKO miasta	Gubernia	POWIAT	Nad jaką rzeką miasto leży	Najbliższa stacya pocztowa	Położenie geograficzne			
					Szerokość geo- graficzna		Długość względem Ferro w łuku	
					stop.	min.	stop.	min.
Władysławów *	A.	Maryampolski	Szeszupa . . .	S. p.	54 ⁰	45' 7"	40 ⁰	31' 8"
Władysławów . .	W.	Koniński	—	Turek	52	5.5	35	50.3
Włocławek p. g.	W.	Włocławski	Wisła	S. p.	52	39.5	36	47.7
Włodawa (zob. Orchówek).								
Włodowice . . .	R.	Olkuski	—	Zawiercie . . .	50	33.6	37	6.8
Włoszczowa . .	R.	Kielecki	—	S. p.	50	51.3	37	37.4
Wodzisław	R.	Kielecki	—	S. p.	50	31.6	37	50
Wohyń	L.	Radzyński	Piwonia	Radzyn	51	45.4	40	27.1
Wojstawice . . .	L.	Krasnostawski .	—	S. p.	50	54.7	41	12.5
Wolanów	R.	Radomski	—	Radom	51	22.7	38	38.2
Wolborz *	W.	Piotrkowski . . .	Wolbórka	S. p.	50	29.7	37	30.8
Wolbrom *	R.	Olkuski	—	S. p.	50	23.6	37	24
Wysmierzyce . .	R.	Radomski	Pilica	Białobrzegi . .	51	37.1	38	29.1
Wysokie Mazo- wieckie	A.	Łomżyński	Brok	S. p.	52	54.8	40	17.3
Wyszków *	P.	Pultuski	Bug	S. p.	52	35.3	39	13.1
Wyszogród *	P.	Płocki	Wisła	S. p.	52	22.5	37	58.2
Zagórów	W.	Koniński	Warta	Pyzdry	52	9.6	35	35.7
Zaklików	L.	Zamojski	—	Annopol	50	45.3	39	45
Zakroczym *	P.	Płocki	Wisła	S. p.	52	25.5	38	23.4
Zambrów *	A.	Łomżyński	Jabłoń	S. p.	52	59	40	0.3
Zamość *	L.	Zamojski	Topornica	S. p.	50	42.8	40	52.9
Żarki	R.	Olkuski	—	S. p.	50	37.8	37	1.4
Żarnów	R.	Opoczyński	—	Opoczno	51	14.7	37	49.8
Żarnowiec *	R.	Olkuski	Pilica	S. p.	50	29.3	37	30.7
Zawichost *	R.	Sandomierski . . .	Wisła	S. p.	50	48	39	3.1
Zduńska-Wola .	W.	Sieradzki	—	S. p.	51	35.7	36	37.1
Żelechów *	L.	Łukowski	—	S. p.	51	46.2	39	33.5
Zgierz *	W.	Łęczycki	Bzura	S. p.	51	51.6	37	8.2
Złoczew	W.	Sieradzki	—	S. p.	51	21.7	36	17.8
Żółkiewka . . .	L.	Krasnostawski .	—	S. p.	50	54.8	40	30
Żuromin	P.	Mławski	—	Bieżuń	53	4.3	37	38.7
Zwoleń *	R.	Radomski	—	S. p.	51	21.4	39	14.4
Żychlin *	W.	Gostyński	—	Plecka Dą- browa	52	13.9	37	22.6

Odległość					Ludność miasta					Liczba domów		Wysokość ubezpieczenia zabudowań	Dochód roczny kassy miejskiej	
od najbliż. stacyi poczt.	od miasta Powiatow.	od miasta Gubernialn.	od miasta Warszawy	Polaków	Rosyjan	Niemców	Izraelitów	OGÓLEM	Murowanych	Drewnianych	Rub. sr.		Rub. sr.	k.
w	i	o	r	s	t									
—	38	95	419	632	—	450	4434	5516	86	280	143400	1819	85	
7	21	207	207	257	—	256	252	765	2	82	24310	307	64	
—	—	175	175	4979	7	579	1365	6930	119	356	479850	9290	88	
7	35	175	245	974	—	—	185	1159	6	169	15080	202	22	
—	35	130	210	845	—	—	1257	2102	101	84	46060	383	67	
—	49	133	210	618	—	—	1463	2081	121	200	42310	549	15	
10	10	56	130	1067	4	—	823	1894	1	280	53150	368	16	
—	30	80	230	634	—	9	895	1538	38	42	35990	98	15	
14	14	14	111	169	—	—	234	403	7	22	3320	171	10	
—	14	140	140	1225	—	—	300	1525	24	145	34010	1320	96	
—	19	165	261	1025	—	—	1479	2504	8	215	22180	3656	13	
8	31	31	75	1147	—	—	73	1220	2	136	15460	223	24	
—	42	161	154	739	—	—	1070	1809	6	156	25790	399	66	
—	28	112	42	688	—	4	1462	2154	9	85	34140	1109	27	
16	39	39	63	888	—	137	2857	3882	127	112	86340	3059	67	
7	24	215	215	1314	—	85	332	1731	27	198	57730	923	42	
24	23	67	219	952	—	—	587	1539	10	213	19350	332	70	
—	64	64	35	1113	8	65	1720	2906	12	132	146880	2716	70	
—	25	147	133	587	—	3	1102	1692	2	124	29840	1244	99	
—	59	81	233	1822	17	4	2239	4082	105	391	233880	4252	72	
—	50	175	230	1299	—	20	1586	2305	61	298	44820	692	13	
18	18	77	126	516	—	3	416	935	6	107	16540	661	45	
—	35	154	245	838	—	—	835	1673	3	163	21930	1344	5	
—	14	84	181	1359	—	7	1627	2993	8	271	75890	1695	67	
—	13	164	164	2240	5	2274	1554	6073	65	520	216100	1423	72	
—	35	91	82	1710	—	12	1760	3482	3	338	62200	664	18	
—	27	122	122	5312	12	4013	2241	11578	74	479	388340	5184	1	
—	21	199	199	783	2	19	976	1780	4	116	41520	434	63	
—	25	43	193	325	—	—	1247	1572	2	86	11900	202	18	
11	29	57	115	1023	—	—	510	1533	3	135	18770	414	52	
—	29	29	126	1492	—	—	142	2917	17	255	75170	2130	16	
8	18	106	106	548	—	36	1107	1691	23	77	54470	555	97	

D O M

CESARSKO - ROSSYJSKI.

Jego Cesarska Mość, Najjaśniejszy ALEXANDER MIKOŁAJEWICZ, Cesarz Wszech Rosyji Król Polski, urodził się dnia 17 (29) Kwietnia 1818 roku, wstąpił na Tron dnia 19 Lutego (3 Marca) 1855 roku.

Jéj Cesarska Mość Najjaśniejsza Cesarzowa i Królowa MARYA ALEXANDRÓWNA, urodzona 27 Lipca (8 Sierpnia) 1824 roku.

Jéj Cesarska Mość owdowiała Najjaśniejsza Cesarzowa i Królowa ALEXANDRA FEDORÓWNA, urodzona 1 (13) Lipca 1798 roku.

Jego Cesarska Wysokość, Cesarzewicz Następca Tronu i Wielki Xiążę, MIKOŁAJ ALEXANDROWICZ, urodzony 8 (20) Września 1843 roku.

Jego Cesarska Wysokość, Wielki Xiążę ALEXANDER ALEXANDROWICZ, urodzony 26 Lutego (10 Marca) 1845 roku.

Jego Cesarska Wysokość, Wielki Xiążę WŁODZIMIERZ ALEXANDROWICZ, urodzony 10 (22) Kwietnia 1847 roku.

Jego Cesarska Wysokość, Wielki Xiążę ALEXY ALEXANDROWICZ, urodzony 2 (14) Stycznia 1850 roku.

Jego Cesarska Wysokość, Wielki Xiążę SERGIJUSZ ALEXANDROWICZ, urodzony dnia 29 kwietnia (11 maja) 1857 roku.

Jéj Cesarska Wysokość, Wielka Xiężniczka MARYA ALEXANDRÓWNA, urodzona 5 (17) Października 1853 roku.

Jego Cesarska Wysokość, Wielki Xiążę KONSTANTYN MIKOŁAJEWICZ, urodzony 9 (21) Września 1827 roku.

Jego Małżonka, Jéj Cesarska Wysokość, Wielka Xiężna ALEXANDRA JÓZEFÓWNA, urodzona 26 Czerwca (8 Lipca) 1830 roku.

Dzieci Ich: Syn: Jego Cesarska Wysokość, Wielki Xiążę MIKOŁAJ KONSTANTYNOWICZ, urodzony 2 (14) Lutego 1850 roku.

Jego Cesarska Wysokość Wielki Książę KONSTANTY KONSTANTYNOWICZ, urodzony 10 (22) Sierpnia 1858 roku.

Córki: Jéj Cesarska Wysokość, Wielka Xiężniczka OLGA KONSTANTYNÓWNA, urodzona 22 Sierpnia (3 Września) 1851 roku.

Jéj Cesarska Wysokość, Wielka Xiężniczka WIARA KONSTANTYNÓWNA, urodzona 4 (16) Lutego 1854 roku.

Jego Cesarska Wysokość, Wielki Xiążę MIKOŁAJ MIKOŁAJEWICZ starszy, urodzony 27 Lipca (8 Sierpnia) 1831 roku.

Jego Małżonka: Jój Cesarska Wysokość, Wielka Xiężna ALEXANDRA PIOTRÓWNA, urodzona 21 Maja (2 Czerwca) 1838 roku.

Ich syn: Jego Cesarska Wysokość, Wielki Xiążę MIKOŁAJ MIKOŁAJEWICZ młodszy, urodzony dnia 6 (18) listopada 1856 roku.

Jego Cesarska Wysokość, Wielki Xiążę MICHAŁ MIKOŁAJEWICZ, urodzony 13 (25) Października 1832 roku.

Jego Małżonka: Jój Cesarska Wysokość, Wielka Xiężna OLGA FEDORÓWNA, urodzona dnia 8 (20) września 1839 roku.

Ich syn: Jego Cesarska Wysokość Wielki Xiążę MIKOŁAJ MICHAŁOWICZ, urodzony dnia 17 (29) Kwietnia 1859 r.

Jój Cesarska Wysokość, Wielka Xiężna HELENA PAWLÓWNA, urodzona 28 Grudnia 1806 (9 Stycznia 1807) roku.

Jój Cesarska Wysokość, Wielka Xiężna MARYA MIKOŁAJEWNA, urodzona 6 (18) Sierpnia 1819 roku; Wdowa po Jego Cesarskiej Wysokości Xięciu M a x y m i l i a n i e Leuchtenberskim.

Ich Dzieci: Synowie, Xiążęta Romanowscy: Jego Cesarska Wysokość Xiążę MIKOŁAJ MAXYMILIANOWICZ, urodzony 23 Lipca (4 Sierpnia) 1843 roku; Jego Cesarska Wysokość Xiążę EUGENIUSZ MAXYMILIANOWICZ, urodzony 27 Stycznia (8 Lutego) 1847 roku; Jego Cesarska Wysokość Xiążę SERGIUSZ MAXYMILIANOWICZ, urodzony 8 (20) Grudnia 1849 roku; Jego Cesarska Wysokość Xiążę JERZY MAXYMILIANOWICZ, urodzony dnia 17 (29) Lutego 1852 roku.

Córki, Xiężniczki Romanowskie: Jój Cesarska Wysokość Xiężniczka MARYA MAXYMILIANÓWNA, urodzona 4 (16) Października 1841 roku, i Jój Cesarska Wysokość Xiężniczka EUGENIA MAXYMILIANÓWNA, urodzona 20 Marca (1 Kwietnia) 1845 roku.

Jój Cesarska Wysokość, Wielka Xiężna OLGA MIKOŁAJEWNA, urodzona 30 Sierpnia (11 Września) 1822 roku, Małżonka Jego Królewskiej Wysokości Xięcia Następcy Tronu Wirtemberskiego Karola Fryderyka Alexandra.

Jój Cesarska Wysokość, Wielka Xiężna KATARZYNA MICHAŁÓWNA, urodzona 16 (28) Sierpnia 1827 roku, Małżonka Wielkiego Xięcia Meklenburg-Strelieckiego Jerzego.

Jój Cesarska Wysokość, Wielka Xiężna ANNA PAWLÓWNA, urodzona 7 (19) Stycznia 1795 roku, Wdowa po Królu Niderlandzkim Wilhelmie II.

KRONIKA SPÓŁCZESNA.

ROK 1858.

PAŹDZIERNIK.

2. W Hiszpanii ogłoszono dekret królewski dotyczący sprzedaży dóbr kościelnych, uznanych za własność gmin i kraju, prawem z dnia 1 maja 1855 r.

— Wymiana ratyfikacyj traktatów w przedmiocie księstw Nad-Dunajskich, dopełniona w Paryżu.

4. Otwarcie sejmu duńskiego przez ministra spraw wewnętrznych Unsgaarda.

5. W Indyach angielskich brygadyer Smith odbiera powstańcom miasto Esanghour, zajęte dnia 2 przez Tantia-Topih. Dnia 9 general-major Mitchel poraża blisko miasta Mongrentie 4 do 5000 powstańców z Gwalioru, a d. 19 wsparty przez brygadyera Smitha, w pięć wycina korpus 10,000 i zdobywa wszystkie jego działa w północno-wschodniej stronie Thundalee; 12,000 powstańców, zajmujących Sundellei, zmusza do ucieczki kapitan Dawson.

— W Nowym-Yorku pożar niszczy pałac kryształowy.

— Zgon w Wiedniu barona Ward, byłego ministra ks. Parmeńskiego.

6. Nowe powstanie chrześcian w Bośni.

7. Dekretem króla Pruskiego książę Pruski mianowany Regentem na czas nieoznaczony.

9. Traktat handlowy, pokoju i przyjaźni, między Francją i Japonią, podpisany w Jeddo przez barona Gros, pełnomocnika francuzkiego: otwarcie wszystkich portów, do których wolny wstęp mają Anglicy, Rosyanie, Hollendrzy i Amerykanie; prawo osiedlenia w Hakodade; rezydencya pełnomocnego ministra w Jeddo i kousulów francuzkich w Nanasaki, Hakodade, Karagaoa i t. d.

— Książę Pruski przyjmuje regencyą na żądanie króla. Zwolanie Izb na dzień 20. Minister stanu Westphalen uwolniony, w jego miejsce mianowany naczelny prezydent Flottwell.

10. Zgon w Berlinie znanego pisarza Karola Augusta Varnhagen von Ense.

11. Zgon Józefa Paszkowskiego, b. officera b. wojsk polskich, niegdys profesora szkoły aplikacyjnej w Warszawie, a następnie inspektora szkół Okręgu Naukowego Warszawskiego.

12. Zamknięcie obrad ciała prawodawczego w Portugalii, otwartych d 8 czerwca.

— Wyjazd N. Króla Pruskiego z małżonką do Meran.

13. Ukazem N. PANA mianowany Naczelnym Prokuratorem Ogólnego Zebrania warszawskich departamentów Rządzącego Senatu, członek Heroldyi Królestwa radca kolegijalny Enoch, w miejsce radcy stanu Pawliszczewa, mianowanego członkiem Senatu pomienionych departamentów.

13. Ultimatum francuzkie do rządu portugalskiego w sprawie okrętu *Charles-George*, obwinionego o handel murzynami. Zagrożony rząd portugalski wydaje wspomniany okręt dnia 25.

14. Poświęcenie kościoła protestanckiego w Genui.

— Pierwsza konferencya w Konstantynopolu pełnomocników Francyi, Austrii, Wielkiej Brytanii, Pruss, Rossyi i Turcyi w przedmiocie rozgraniczenia Czarnogórze.

— W Meksyku liberaliści uderzają i zdobywają miasto pod dowództwem generała Blanca, który nie znalazłszy spodziewanego poparcia, cofa się na Tucabaya.

15. Postanowienie Rady Administracyjnej Królestwa Polskiego, o wyznaczeniu czterech przysięgłych Meklerów, wyłącznie do handlu bydłem sprowadzanem na konsumpcyą m. Warszawy i przedmieścia Pra-gi, celem uporządkowania i ożywienia tegoż handlu.

— Na mocy konwencyi zawartej między Austryą i Parmą, wyspa Po-Santa-Franca przechodzi na własność księstwa i zalicza się do gminy Polesina.

17. Zamknięcie powszechniej wystawy niemieckiej sztuk i przemysłu w Monachium.

18. Początek nowej wyprawy do królestwa Oude, w Indyach. Dnia 26 wódz naczelny, lord Clyde proklamacyą ogłasza, że jego celem jest zapewnienie uszanowania dla prawa.

— Otwarcie w Wiedniu pierwszego soboru prowincyalnego w kościele św. Stefana.

— Oddanie portu Villafranca w Sardynii, rossyjskiemu Towarzystwu żeglugi parowej, z Odessy.

19. Postanowienie Rady Administracyjnej Królestwa Polskiego, o Zarządzie Okręgu pocztowego Królestwa, który należąc do ogólnego składu Zarządu pocztowego Cesarstwa, zostaje pod bezpośredniem zwierzchnictwem Namiestnika J. C. K. Mości w Królestwie i Rady Administracyjnej Królestwa.

19. W Indyach Wschodnich bitwa między wojskami generała Mitchell a Tantia-Topih blisko Murgowdey i Seindwas, niepomyślna dla ostatniego. Dnia 25 wspomniany generał odnosi zwycięstwo nad temiż powstańcami pod Sullutpur-Kurrai. Tantia-Topih ucieka; 3 do 5,000 składają broń. Powodzenie Anglików dnia 20 pod Boga, w ziemi Sasseram; powstańcy atakowani przez pułkownika Turner i sir Havelock zostawiają 800 trupów na pobojowisku. Dnia 21 Anglicy szturmem zdobywają twierdzę Berwha, leżącą o mil 10 na północo-wschód Suendell. Dnia 23 na Chubrowdie uderza 5,000 powstańców; odparci tracą całą swoją artylleryą. Dnia 27 Murpal Singh ustępuje z warowni Roheo. Dnia 29 Beni-Madho uderza na Anglików we 20,000 blisko Poorwa (Saourwa), ale porażony ucieka.

20. Otwarcie sejmu nadzwyczajnego przez Księcia Regenta pruskiego; nazajutrz składa się Izbowi urzędowe zawiadomienie o Regencyi.

21. Poświęcenie nowego gmachu władz Towarzystwa Kredytowego Ziemińskiego, w Warszawie.

23. Wielki pożar w Leipniku, w Morawii.

24. Generał Ramon Castilla ogłoszony prezydentem rzeczypospolitej Peru.

25. Obie Izby pruskie jednogłośnie uznają konieczność regencyi; nazajutrz książę Regent wykonywa przysięgę na konstytucyą. Zamknięcie sejmu nadzwyczajnego.

26. Prezydent Rzplitej Peru ogłasza w stanie oblężenia wszystkie porty Rzplitej Equator i wysp do niej należących.

28. Dekret cesarza Francuzów o nowej organizacji Algeryi. Rozszerzenie attribucyi prefektów i naczelników wojennych; przy ostatnich naznacza się rada do spraw cywilnych. Rada główna wyznaczona przez cesarza dla każdej z trzech prowincyj, uchwała budżet.

— Miasto Guadalajara, w Meksyku, odbierają po silnym oporze liberaliści pod dowództwem generała Degollado.

— Zgon w Dreźnie ministra sprawiedliwości i prezesa rady ministrów w Saxonii Ferdynanda Zschinsky.

— Zgon w Wiedniu słynnej podróżniczki Idy Pfeiffer, urodzonej w témże mieście dnia 15 października 1797 r.

29. Ali-Ghalib-Pasza, syn Reszyda Paszy, szwagier sultana, tonie w Bosforze.

30. List cesarza Francuzów do księcia Napoleona w przedmiocie skrytego handlu murzynami.

— Kommissarz Porty Ottomańskiej Kiamil-Bej odczytuje w Bukarescie Hatty-Szeryf, stanowiący nową Kaimakaniją, wyznaczoną do ułożenia list wyborców nowego Hospodara wołoskiego. Książę Alexander Ghika składa władzę swoją w ręce trzech kaimakanów, mianowanych

tymczasowie przez Portę, któremi są: Janko Miano, Janko Philippesco i Emanuel Baleano.

— Prezydent Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej Buchanan, proklamacyą ostrzega jej obywateli, aby nie brali żadnego udziału w trzećiej wyprawie, która się przygotowuje przeciw Nicaragua.

LISTOPAD.

1. W Indyach Wschodnich ogłoszenie proklamacyi królowej angielskiej o mianowaniu lorda Canning wice-królem Indyów. Traktaty mają być szanowane. Anglia nie zamierza rozszerzać swych posiadłości. Zapewnia ludom sobie podległym wolność religijną, wolność cywilną, szanowanie zwyczajów i zarucza zupełną amnestyę wszystkim, którzy wrócą do domów przed końcem roku.

— Kommissarz Porty Ottomańskiej Aafief-Effendi ogłasza w Jassach Hatty-szeryf i firman z ustanowieniem Kaimakanii w Multanach. Książę Vogorides składa swój urząd. Mianowani kaimakami: Stefan Cattie, Bazyl Stourdza i Anastazy Pano.

2. NAJWYŻEJJ dozwolono szlachcie gubernij Permskiej, Wiatskiej i Ołoneckiej przystąpić do ułożenia projektu ustawy o polepszeniu i uorganizowaniu bytu włościan obywatelskich tych trzech gubernij, na tych samych zasadach głównych, jakie wskazane już zostały przez N. PANA szlachcie innych gubernij.

— Zgon w Paryżu hrabiego Esterhazy, nadzwyczajnego posła i ministra pełnomocnego Austrii przy dworze rosyjskim.

— Nowe otwarcie Izb hannowerskich.

3. Twierdza Rampur-Kupia, w Oude, w Indyach, broniona przez 5,000 powstańców, szturmem zdobyta przez brygadiera Wetherall.

— Wyłożenie w Emden linii podmorskiej długości 300 mil do urządzenia pierwszego telegrafu bezpośredniego między Anglią i Niemcami.

4. Otwarcie kortezów w Portugalii przez króla.

5. Książę Hohenzollern-Sigmaringen mianowany prezesem ministerjum pruskiego.

— Zgon Felixa Tyminieckiego w Warszawie, wynalazcy maszyny do żęcia zboża.

6. JEJÓ CESARSKA WYSOKOŚĆ CESARZEWICZ NASTĘPCA TRONU raczył przyjąć godność Opiekuna wileńskiej Archeologicznej Kommissyi i Muzeum przy niej.

— Dekretem księcia Regenta pruskiego mianowani: minister stanu Flottwell, ministrem spraw wewnętrznych; Auerswald, ministrem stanu i członkiem ministerjum; baron Schleinitz, ministrem spraw zagranicznych; generał Bonin, ministrem wojny; baron Patow, ministrem skarbu;

radea tajny Bethmann-Hollweg, ministrem wyznań i oświecenia publicznego. Ministrowie von der Heydt i Simons utrzymują się przy swoich urządach.

— Patentami króla duńskiego, konstytucya z dnia 2 października 1855 r. wydana dla Holsztynu i Luxemburga znosi się; ministerjum jest odpowiedzialne w sprawach Holsztynu tylko samemu królowi-księciu. Izby holsztyńskie zwołane na dzień 3 stycznia 1859 r.

7. W Chili zwołanie kongressu na posiedzenie nadzwyczajne.

8. Ostatnie posiedzenie w Konstantynopolu kommissyi do rozgraniczenia Czarnogórze. Powiaty: Grahowo i Jupa, na północ Czarnogóry, przyznane są ostatecznie Montenegrynom; powiaty Kutschi (Kolaschis), leżące na południo-wschód, wracają pod panowanie tureckie.

— Cyrkularz gabinetu duńskiego do swoich agentów dyplomatycznych z wyjaśnieniem polityki rządu w ostatnich latach, tudzież toku ostatnich negocyacyj ze Związkiem Niemieckim. Król uczynił zadość wszelkim żądaniom, które mogły być czynione w imieniu prawa federalnego; niepodobna już zgadzać się na nowe ustępstwa. Gdyby więc sejm Związku Niemieckiego przedsiębrał środki mogące ubliżać władzy zwierzchniczej króla, jako członka rzeczowego Związku, będzie powinnością rządu oprzeć się takiemu pogwałceniu praw monarchii, z tém większą energią, że może liczyć na poparcie ze strony narodu i na spółczucie mocarstw dla wolności i niepodległości monarchii Duńskiej.

— W Serbii przyjęcie prawa dotyczącego Skupeczyny. Książę, łącznie z senatem, mocen jest rozwiązywać zgromadzenie. Prawo ogłoszono dnia 19.

— W Brazylii otwarcie drogi żelaznej Pedro II-go z Rio do Belem (38 mil angielskich).

9. Otwarcie nowych obrad ciała prawodawczego w Belgii.

— W Indyach, brygadyer Eveleigh zdobywa warownię Simree (Dschemri), w Oude, bronioną przez Bainie-Madho-Singh'a. Naczelný wódz lord Clyde (sir Colin Campbell) ciągnie ku twierdzy Amethie (o mil 70 na południo-wschód Lucknowa), którą mu poddaje nazajutrz Loll-Madho Singh. Poddanie się tego potężnego wodza powstańców.— Anglicy szturmem zdobywają twierdzę Mythanli, w powiecie Mynpurie. Dnia 14 brygadyer Smith poraża powstańców dowodzonych przez Mahn-Singh'a blisko Koondige (Kundry) i kładzie mu trupem 500 do 600 ludzi.

- Zaślubiny Woldemora księcia Lippe-Detmold z Zofią, księżniczką badeńską, w Karlsruhe.

11. Otwarcie Izby w Grecyi przez ministra-prezydenta Miaulis.

— Połączone komitety sejmku Związku Niemieckiego, podają sejmowi wnioski: 1) aby oświadczyć rządowi duńskiemu, że sejm w deklaracyi z dnia 9 września i w odezwach posła króla duńskiego, nie widzi

zadośćuczynienia żądaniu wymierzonemu przez sejm na posiedzeniu dnia 12 sierpnia; 2) upoważnić kommisję wykonawczą do podania wniosków o środkach mających być użytymi na przyszłość. Poseł duński składa sejmowi na témże posiedzeniu patenta królewskie z d. 6 b. m.

— Trzęsienie ziemi w południowo-zachodniej części pół-wyspu Iberyjskiego, a mianowicie: w Lizbonie, Belem, Mafra i Cintra, tudzież w Figueira, Oporto, St. Ubes, Alcaces, Grandola, tudzież w Madrycie, Sewilli i na pobrzeżu Malagi.

12. Zgon panującego księcia Liechtenstein; syn jego książę Jan Franciszek obejmuje rządy.

13. Odroczenie parlamentu angielskiego do dnia 13 stycznia 1859 r.

— Odkrycie w Pradze Czeskiej, w obecności cesarza austriackiego, pomnika wzniesionego na cześć feldmarszałka Radeckiego.

— Pożar niszczy część miasta Valparaiso, w Ameryce Południowej.

14. Po ustąpieniu Baienie-Madho z Schunkerpur (Oude), w Indyach, wódz naczelny angielski zajmuje to miasto.

15. W Meksyku nowy szturm armii obłącznej pod dowództwem generała Blanco, odparty. Przybycie generała Miramon; generał Trejos głodem zmuszony, oddaje warownią Perote wojskom rządowym.

— Otwarcie gałęzi drogi żelaznej z Chemnitz do Zwickau i z Chemnitz do Gössnitz.

— Śmierć autorki niemieckiej i kompozytorki Joanny Kinkel, w Londynie.

17. Robert Dale Owen, założyciel socjalizmu w Anglii, umiera w Newtown, w Montgomeryshire.

18. Memoryał reprezentantów mocarstw, które podpisały konwencję paryżką, złożony w Konstantynopolu, przeciw nielegalnemu postępowaniu Kaimakanów w Multanach i Wołoszczyźnie.

— Otwarcie sejmu w Luxemburgu.

19. Zajęcie portu Villa Franca, w Sardynii, przez dwa okręty wojenne rosyjskie.

— Zgon we Frankfurcie nad Odrą radcy stanu Dra Mandta, b. nadwornego lekarza Wiekopomnej pamięci NAJJAŚNIEJSZEGO CESARZA MIKOŁAJA I-go.

20. W Serbii Zgromadzenie narodowe, Skupczyna, zwołane na dzień 12 grudnia w Belgradzie.

21. Trzeci projekt konstytucyi, w Neuchâtel, przyjęty większością głosów 5,730 przeciw 3,385. Dnia 27 rada prawodawcza ogłasza nową konstytucyą, tudzież prawo wyborcze i wyznacza wybory wielkiej rady na dzień 3 stycznia 1859 r.

— Dekret cesarza Francuzów, stanowiący radę główną dla Algeryi i osad, pod prezydencją ministra osad. Inny dekret mianuje 25 człon-

kow rady na rok 1858—1859. Pierwszy vice-prezydent, ksiązę de Padoue; drugi senator Barbaroux.

23. Przybycie nadzwyczajnego kommissarza angielskiego W. E. Gladstone, na wyspę Korfu, jedną z wysp Jońskich. Dnia 26 odczytanie mandatu królowej w obecności senatu. Kommissarz oświadcza, że celem jego misyi jest wysledzić i uchylić trudności, przeszkadzające skuteczności protektoratu angielskiego. Anglia zamierza zaprowadzić w rządzie wysp reformy potrzebne i nadać wszelkie swobody, zgodne z traktatami roku 1815.

24. Hrabia Montalembert, za przekroczenie prawa o prassie, w pochwałach Anglii, skazany na 6 miesięcy więzienia i 3,000 franków kary. Zakłada apellacyą.

— Zgon admirała Lyons, w Londynie.

— Zgon senatora hr. Henryka Boulay de la Meurthe, vice-prezydenta Rzplitej Francuzkiej w r. 1849, urodzonego w Nancy r. 1797.

— Zgon Wincentego hr. Krasińskiego, generała jazdy, członka Rady Państwa i Rady Administracyjnej Królestwa, w 75 roku życia.

25. N. CESARZ JMC. raczył pozwolić szlachcie obwodu Bessarabskiego wybierać z pośród siebie ziemskich sprawników, stałych assesorów i deputatów do rozkładu ziemskich powinności.

— Protestacya rady gminnej Korfu przeciw zamierzonemu wcieleniu wysp Jońskich do Wielkiej Brytanii, z oświadczeniem, że mieszkańcy tych wysp pragną być przyłączonemi do Grecyi.

— Nota hr. Cavour przesłana gabinetowi wiedeńskiemu z zażaleniami rządu piemonckiego przeciw Austryi, oraz z żądaniem korzyści handlowych, zapewnionych traktatem r. 1851, takich jakie rząd austriacki udzielił handlowi modeńskiemu.

— Otwarcie drogi żelaznej z Innsbrucku do Kufsteinu.

26. Pierwsza Izba hannowerska przyjmuje przeciw mniejszości 17 członków, projekt do prawa reorganizacyi sądowej, ze zmianami już uchwalonemi przez zgromadzenie.

28. Brygadyer Grand bije powstańców indyjskich nad rzeką Gumti.

— Zgon badacza historyi morawskiej Józefa Chmel, w Wiedniu.

30. Wszystkie pokolenia Wadi-el-Kabir w Algeryi, poddają się Francyi.

GRUDZIEŃ.

1. Otwarcie Kortezów hiszpańskich.

— Naczelnik powstańców w Indyach (Oude) Izmael-Han, pobity przez brygadyerą Troup pod Biswa, poddaje się dnia 4 z częścią swojej jazdy brygadyerowi Barker. Generał Parke odnosi zwycięztwo nad Tantia-Topih, blisko Tschota-Udeypur.

2. Cesarz Francuzów odpuszcza hrabiemu Montalembert karę na którą został skazany (24 listopada); hr. Montalembert odmawia przyjęcia téj łaski.

3. Przybycie J. C. W. W. X. Konstantego, wraz z małżonką, do Turynu.

— W Hannoverze zamknięcie generalnej konferencji Związku celnego niemieckiego.

4. Otwarcie drogi żelaznej między Suez i Alexandryą.

5. Zgon generała brygady wojsk angielskich w Indyach Wschodnich, John Jacob'a w Jacobabad.

6. Prezydent Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej Buchanan, składa 35-mu kongressowi sprawozdanie.

7. Przybycie lorda nadwyszczajnego kommissarza Gladstone na wyspę Santa Maura, jedną z siedmiu Jońskich. Ciało prawodawcze i rada municypalna składają nazajutrz protestacyę przeciw kolonizacyi wysp Korfu i Paxos, i wynurzają życzenie wcielenia wysp Jońskich do Grecyi.

8. Minister osad Wielkiej Brytanii, oświadcza w depeszy, że rząd angielski nie ma ani chęci, ani mocy wcielenia wysp Korfu i Paxos do Wielkiej Brytanii; lecz z drugiej strony nie wyrzeczę się protektoratu nad wyspami Jońskimi, przyznanego jéj traktatami.

— Zgon ks. Samuela Stefanowicza, arcybiskupa lwowskiego ormiańskiego, w 107 roku życia.

11. Gabinet ministra Olinda w Brezylji usuwa się. W nowém ministeryum prezesem rady, a zarazem ministrem marynarki mianowany wice-hrabia d'Abaete.

12. Otwarcie Skupczyny w Serbii: dnia 16 pierwsze posiedzenie pod prezydencyą księcia Kara-georgewicza. Prezydentem Skupczyny wybrany: Misza Anastasiewicz; wice-prezydentem Stewcze Michajłowicz.

— Prezydent Rzplitej Chili generał Montt, z powodu rozruchów wybuchłych w prowincyach San Jago, Valparaiso i Aconcagua, ogłasza je za będące w stanie obłężenia.

13. Pierwsze działanie telegrafu podwodnego w Emden, między Hannoverem i Anglią.

14. Zwycięstwo meksykańskiego wojska Zuloaga, dowodzonego przez generałów: Miramon i Marquez, nad generałem Atotonilquillo; nazajutrz zajmują oni miasto Guadalajara.

15. Otwarcie drogi żelaznej z Wiednia do Linz.

16. Odwołanie nowych rozporządzeń policyjnych pod względem pasportów we Francyi.

— Odroczenie Izb hannowerskich.

17. Generał sir R. Napier, w Indyach Wschodnich, poraża powstańców dowodzonych przez Feroze-Szacha, królewicza Delhi, blisko Ramonde, w Gwalijorze.

18. Dekret cesarza Francuzów stanowiący, że groby cesarskie mają mieścić się w opactwie ś. Dyonizjusza (Saint-Denis).

— Dekretem prezydenta Rzplitej San-Domingo, porty Samana, Romana i Montechriste zamykają się dla handlu zagranicznego.

— Otwarcie nowego muzeum sztuk pięknych w Lipsku.

19. Zgon Dra Józefa Aschenbrennera, bawarskiego ministra skarbu, w Monachium.

20. Przybycie J. C. W. Wielkiego Księcia Konstantego do Paryża.

— Otwarcie Akademii węgierskiej w Peszcie.

— W Indyach Wschodnich lord Clyde wchodzi bez wystrzału do Baraitsch, 24 do Nanpurah, i staje d. 28 pod Medschidiah, warownią na granicy Terai, bronioną przez Baienie-Madho, który ustępuje z nią pod naciskiem nieprzyjaciela.

21. Sąd apellacyjny zmniejsza karę hr. Montalemberta z 6 miesięcy więzienia do trzech, utrzymuje zaś karę pieniężną 3,000 fr. Cesarz Francuzów powtórnie go ulaskawia.

22. Skupczyzna w Serbii żąda jednomyślnie aby książe Alexander Kara-georgijewicz abdykował, książe odmawia, i w nocy udaje się do twierdzy Belgradu pod opiekę turecką. Nazajutrz, zgromadzenie narodowe, za zgodą senatu, składa księcia Alexandra z tronu, wynosi księcia Miłosza Obrenowicza do godności księcia dziedzicznego Serbii, a do czasu jego przybycia obejmuje rządy księstwa.

— Powstanie na wyspie Haiti przeciw cesarzowi Sulukowi; generał Fabre Geffrard ogłasza Rzplitą w Gonaiwes. Generał Barthélemy, oraz władze cywilne i wojskowe oświadczają się za powstaniem. Nazajutrz generał Geffrard ogłoszony prezydentem Rzplitej; konstytucya liberalna z r. 1846 przywrócona, Suluk złożony z tronu w imieniu narodu. Dnia 24 Geffrard ciągnie przeciw warownemu miastu St. Mark, którego dowódzca przechodzi na stronę nowego prezydenta; cała północna część wyspy oświadcza się za nim.

— Ratyfikacya traktatu między Francją i Szwajcaryą o zabezpieczenie własności literackiej i artystycznej.

— Dekret cesarza Francuzów znosi wydział spraw cywilnych Algierii i dyrekcję osad, i stanowi rozmaite wydziały zarządu osad pod względem spraw wewnętrznych, skarbu i t. d.

23. Propozycye komitetów sejmu Związku Niemieckiego we Frankfurcie, dotyczące konstytucyi Holsztynu i Luxemburga, zatwierdzone jednomyślnie.

— W Meksyku, generał Echegaray, stronnik generała Robles, ciągnie na stolicę; wojsko rządowe oświadcza się za ostatnim. Prezydent stronnictwa liberalnego Zuloaga, złożony z urzędu przez generała Ro-

bles; junta zwołana przez generała, wybiera Miramon'a naczelnikiem rzeczypospolitój.

24. Skupczyzna w Serbii mianuje rząd tymczasowy, do czasu przybycia księcia. Prezydent i dyrektor spraw zagranicznych Stefan Magazinowicz; dyrektor spraw wewnętrznych, Ilija Garaszanin; wiceprezydent Skupczyzny, Stefan Michajłowicz; prezydent sądu kassacyjnego Eutymijusz Ugrichicz. Dnia 27 senat zatwierdza wszystkie postanowienia Skupczyzny.

25. Przybycie N. Króla Pruskiego wraz z małżonką do Rzymu.

27. Amnestya udzielona przez króla neapolitańskiego dla 91 więźniów politycznych, w liczbie których znajdowali się Poerio i Settembrini; kara ich złagodzona na wieczne wygnanie. Mocą dekretu królewskiego występkę przeciw bezpieczeństwu kraju mają być sądzone przez sądy wojenne.

31. Traktat handlowy i nawigacyjny między Rosyją i Anglią, zawarty w Petersburgu i ratyfikowany przez NAJJAŚNIEJSZEGO CESARZA ALEXANDRA II-go, dnia 10 (22) stycznia 1859 r.

ROK 1859.

STYCZEŃ.

1. Przemówienie cesarza Francuzów do posła austriackiego Hübnera, w przedmiocie stosunków Francyi względem Austrii.

— Ustanowienie w Petersburgu oddzielnego komitetu dróg żelaznych, dla uprzedniego roztrząśnienia głównych środków przedsięwziętych we względzie prywatnych dróg żelaznych.

— Dekret rządu angielskiego w Indyach Wschodnich, wydany w Allahabad, o zamianie Punnabu w prowincję.

2. Alexander Kara-Georgijewicz, ksiązę Serbii, podpisuje akt swojej abdykacyi.

— Traktat przymierza, zawarty w Rio-Janeiro, między Brazyliją, Związkiem Argentyńskim i Uruguayem, którym Brezylia i Związek Argentyński, uznają niepodległość rzeczypospolitój Uruguay.

3. Otwarcie sejmu księstwa Holsztyńskiego w Itzehoe, mającego oznaczyć stanowisko konstytucyjne Holsztynu i jego stosunki z monarchią Duńską.

4. Austria nakazuje powiększenie wojska w Lombardyi.

5. **Najwyżej** dozwolono przez **Jego Cesarską Mość** zamieszkującym lub handlującym w Cesarstwie poddanym angielskim korzystać ze wszystkich przywilejów nadanych poddanym francuzkim, greckim, belgijskim i niderlandzkim.

— Francya zabrania wszelkiego werbunku murzynów jako robotników na wschodniem pobrzeżu Afryki.

6. **Junta meykańska** mianuje generała **Miramón** prezydentem rzeczypospolitej.

7. **Przednia straż armii posilkowej austriackiej** ciągnie do Włoch.

— **Depesza** generała **lorda Clyde**, naczelnego wodza wojsk angielskich w królestwie **Oude**, w **Indyach**, do **lorda Canninga**, generalnego gubernatora w **Kalkucie**, o zakończeniu kampanii w **Oude** i przywróceniu tam władzy angielskiej.

8. **Zamknięcie wystawy starożytności w Krakowie**, którą od dnia 11 września r. z. do dnia dzisiejszego zwiedziło 16,000 osób.

— **Zwołanie senatu i ciała prawodawczego we Francyi** na dzień 7 lutego.—**Przywrócenie Heroldyi** (Conseil du sceau des titres), we Francyi.

— **Zaślubiny Następcy Tronu neapolitańskiego** (teraźniejszego króla) z **Maryą**, księżniczką bawarską, dopełnione przez prokuracyę w **Monachium**.

9. **Otwarcie Zgromadzenia narodowego multańskiego**, w **Jassach** liczy 60 członków.

10. **Otwarcie Izb w Turynie**. W mowie tronowej król oświadcza, że obecne położenie nie jest wolnem od niebezpieczeństw, albowiem przy uszanowaniu dla traktatów, nie może on być nieczułym na głos boleści, który z tyłu stron Włoch podnosi się ku niemu.

— **Nadzwyczajne posiedzenie Zgromadzenia Związku Szwajcarskiego**.

— **Cesarz haitański Faustyn** (**Suluk**), porażony przez republikanów, cofa się do **Port-au-Prince**, a po połączeniu się wojska jego z wojskiem generała **Geffrard**, abdykuje d. 15 i opuszcza wyspę d. 19. Rzeczpospolita ogłoszona wszędzie bez oporu, pod prezydentą generała **Geffrard**.

11. **Parlament angielski** odroczony do dnia 3 lutego.

12. **Otwarcie obu Izb sejmu pruskiego** przez **Księcia-Regenta**.

— **Traktat handlowy i żeglugi** zawarty między **Rosyą** i **Anglią**.

15. **Porta** udziela inwestyturę na księcia **Serbii** **Miłoszowi Obrenowiczowi**. Dnia 17 księżę mianuje swoim zastępcą członka rządu tymczasowego **Stewcza Michajłowicza**, który nazajutrz obejmuje stér rządu.

— **Nowy prezydent Rzplitej Haitańskiej**, generał **Geffrard**, odprawia wjazd do stolicy, wydaje proklamacyę do narodu i wojska, mianuje nowe ministeryum. Cztery porty zostają otwarte dla handlu.

16. **Zgromadzenie narodowe multańskie** uchwała zjednoczenie oboj-

ga księstw. Nazajutrz pułkownik Alexander Couza wybrany jednomyślnie księciem Multańskim. Przybiera imię Alexander Jan I-szy.

— Wyświęcenie w Warszawie JK. Jana Dekerta na biskupa hali-karnaskiego i suffragana warszawskiego.

— Tantia-Topih, w Indyach Wschodnich, pobity przez brygadiera Showers, pod Dewscha, znowu się wymyka.

18. Traktat handlowy, żeglugi i przyjaźni między Anglią a Rzplitą Nicaragua, z uznaniem neutralności międzymorza Panama.

19. Zgon w Berlinie hr. Hatzfeldta, posła pruskiego przy dworze francuzkim, w 46 roku życia.

20. Wyprawa generała Desvaux, w Algierze, przeciw Si-Sadok, który usiłował opowiadać wojnę świętą w górzystym kraju Aures, na południe prowincyi Konstantyny. Si-Sadok, jego rodzina i wszyscy główni uczestnicy zaburzeń, dostali się w ręce generała Desvaux.

— Zgon w Berlinie autorki niemieckiej Bettiny Arnim, z domu Brentano, w 74 roku życia.

22. Zwołanie Zgromadzenia ludowego w Hamburgu, celem obmyślenia środków wprowadzenia w wykonanie konstytucyi z d. 23 maja 1850 roku.

— Zgon w Londynie historyka Henryka Hallama, w 81 roku życia.

23. Generał Geffrard wykonywa przysięgę w obecności senatu, na urząd prezydenta Rzplitej Haitańskiej.

24. Wyświęcenie w Warszawie JK. Henryka Platera na biskupa mosynopolitańskiego i suffragana łowickiego.

25. Otwarcie parlamentu Wysp Jońskich przez lorda komissarza W. Gladstone.

26. Otwarcie Izb bawarskich przez księcia Luitpolda, w imieniu króla.

— W Meksyku, Zuloaga przywrócony do urzędu prezydenta przez generała Miramon, który obejmuje tymczasowo prezydencją.

27. Urodzenie Fryderyka Wilhelma księcia pruskiego, syna księcia Fryderyka Wilhelma i Wiktoryi królowej angielskiej, a wnuka księcia Regenta.

— Zgromadzenie prawodawcze siedmiu Wysp Jońskich oświadcza, że jedyną wolą ich narodu jest przyłączenie tych wysp do Grecyi. Izba wybiera 11 członków do obmyślenia środków dla dopięcia tego celu. Nazajutrz, lord komissarz w odezwie, wykazuje nielegalność tego kroku, i wnosi, aby życzenia narodu były przedstawione w adresie do królowej Wielkiej Brytanii.

28. Mieszkańcy ziemi Anzuch, w Abchazyi (na Kaukazie), poddają się Rossyi.

— Śmierć biskupa szwedzkiego Agardha, naturalisty i statystyka; urodzonego w Skanii r. 1785.

28. Zgon w Nowym-Yorku, historyka Prescottta, w 63 roku życia.

29. Początek działań wojennych armii rosyjskiej na Kaukazie, przeciw Czerkiesom nieprzyjaznym, na lewym brzegu rzeki Kubanu; ziemia Bzeduchów i Hatuhajewców spustoszona; 44 auly zniszczone. Konec wyprawy 17 lutego.

— Zamknięcie rady narodowej szwajcarskiej w Bernie. Prezydent przypomina o obowiązku strzeżenia niepodległości narodowej, bez obrażania interesów mocarstw ościennych.

30. Zaślubiny księcia Napoleona z Klotyldą królowną sardyńską, urodzoną r. 1843.

— Zgromadzenie narodowe wysp Jońskich uchwała adres do królowej angielskiej o przyłączenie tych wysp do Grecji. Dnia 5 lutego lord komissarz udziela Zgromadzeniu odmowną odpowiedź królowej.

— Konstytucya Wenezueli uchwalona przez konwencyę narodową, ogłoszona w Caraccas. Dnia 3 lutego zamknięcie obrad: miasto Caraccas uznane za stolicę rządu.

31. NAJMIŁOŚCIWIĘJ mianowani w Petersburgu JJ.KK. Stanisław Krasński biskupem dyecezyi wileńskiej; Alexander Bereśniewicz biskupem suffraganem dyecezyi telszewskiej; Maxymilian Staniewski, biskupem suffraganem dyecezyi mohilewskiej.

— Skupczyna serbska żąda usunięcia ministeryum i rozwiązania senatu, co téż wykonywa zastępca księcia dnia 5 lutego.

LUTY.

2. Abdykacya generała Zuloaga, w Meksyku, na rzecz Miramona, ogłoszonego prezydentem Rzplitej. Dnia 15 mianowanie nowego ministeryum; dnia 16 Miramon ciągnie do Veracruz na czele 5,000 wojska.

— Pierwsze posiedzenie Zgromadzenia narodowego multańskiego, w Jassach, po wyborze nowego księcia. Wyznaczenie ministeryum: Bazyli Stourdza, prezydentem rady i ministrem spraw wewnętrznych.

3. Otwarcie parlamentu angielskiego.

— Otwarcie Zgromadzenia narodowego wołoskiego, w Bukaresćcie, złożonego z 64 członków.

4. Minister skarbu w Turynie wnosi projekt do prawa o zaciągnięciu pożyczki 50 milionów franków. Depesza ministra spraw zagranicznych hr. Cavour, do agentów dyplomatycznych sardyńskich, z wyjaśnieniem powodów projektu o pożyczce, do której zniewala szczególnie nadzwyczajne uzbrajanie się Austrii w Lombardyi i nowo zaciągnięta przez nią pożyczka.

— Traktat handlowy i żeglugi między Stanami Zjednoczonymi i Rzplita Paragway, ratyfikowany d. 11 lutego.

5. Książę Alexander Couza, gospodar multkański, wybrany w Bukarescie księciem wołoskim.

— Projekt reformy podany parlamentowi jońskiemu przez lorda komissarza Gladstone.

— Depesza gabinetu austriackiego do niemieckich mocarstw drugiego rządu, w przedmiocie grożącej wojny we Włoszech.

6. Wjazd księcia Serbii Milosza Obrenowicza do Belgradu, dnia 9 ogłoszenie beratu inwestytury przez komissarza Porty Ottomańskiej Kambuli-effendi, tegoż dnia protestacya Skupczyny przeciw brzmieniu beratu, który pominął milczeniem kwestyę o dziedzictwie tronu serbskiego.

7. Otwarcie ciała prawodawczego we Francyi. Cesarz oświadcza, że znajduje się w nieporozumieniu z gabinetem austriackim co do kwestyj głównych.

— Nowe ministeryum wołoskie, w Bukarescie. Nazajutrz książę Alexander Jan I-szy ogłasza, iż obejmuje rządy obu księstw pod imieniem Alexandra Jana I-go.

8. Porta Ottomańska żąda zwołania konferencyi paryzkiej, z powodu podwójnego wyboru księcia Couza.

9. Izba deputowanych sardyńska przyjmuje większością 116 głosów przeciw 35 projekt o pożyczce 50 milionów; projekt ten przyjmuje także senat d. 17.

Zjednoczenie obojga księstw Naddunajskich ogłoszone na Zgromadzeniu narodowem w Jassach i postanowiono: że połączenie obu Izb nastąpi w Fokszanach.

— W Kochinchinie, wice-admirał francuzki Rigault de Genouilly, opuściwszy dnia 2 zatokę Turan z eskadrami, złożoną z ośmiu okrętów wojennych i statku parowego hiszpańskiego, staje przy ujściu rzeki Saigon; nazajutrz atakuje i zdobywa dwa szzańce, broniące wnieścia do portu; od 11 do 15 niszczy 6 innych szzańców, d. 16 zdobywa dwie fortyfikacye broniące miasta od strony południowej, a dnia 17 szturmem zdobywa miasto i cytadelę Saigon; 200 dział przechodzi w ręce Francuzów.

10. Zgon w Neapolu wielkiej księżnej toskańskiej Anny, córki króla saskiego, małżonki Ferdynanda IV-go W. księcia Toskanii.

11. Narady parlamentu wysp Jońskich nad projektami reformy. Dnia 17 generał sir H. Storks obejmuje urząd komissarza. Komissarz nadzwyczajny Gladstone opuszcza Korfu dnia 19.

— Miaowanie nowego ministeryum w Serbii: prezydentem i ministrem spraw zagranicznych Magazinovits.— Książę Milosz ogłasza, że obejmuje rządy kraju jako książę dziedziczny Milosz Obrenowicz I-szy. Nazajutrz zamknięcie Skupczyny.

12. Depesza gabinetu pruskiego do swoich agentów dyplomatycz-

nych przy dworach niemieckich, z wytłumaczeniem dotychczasowego postępowania Pruss.

— Przyjęcie Oregonu w poczet Stanów Zjednoczonych, uchwalone przez senat, zatwierdza Izba reprezentantów.

17. Senat serbski urządzony na nowo przez księcia Miłosza; Stewca Michajłowicz mianowany prezydentem senatu.

18. Odezwa prezydenta Stanów Zjednoczonych do ciała prawodawczego o udzielenie mu pełnomocnictwa do przedsięwzięcia środków celem zabezpieczenia życia i własności obywateli amerykańskich na drogach międzymorza Panama.

19. Oblężenie twierdzy Weden, na Kaukazie, stolicy Szamila, przez generał-lej nanta Jewdokimowa, dowodzącego lewém skrzydłem linii kaukazkiéj.

20. Installacya i wykonanie przysięgi przez księcia wołoskiego i młtańskiego Alexandra Jana I-go, w Bukarescie.

21. Cyrkularz hr. Walewskiego do agentów francuzkich przy dworach niemieckich, z wynurzeniem nadziei, że sprawy włoskie mogą być załatwione drogą dyplomatyczną; lecz cesarz życzy, żeby konferencya paryżka zajęła się w Paryżu kwestyą księstw Naddunajskich.

— Senat miasta wolnego Hamburga odpowiada Zgromadzeniu ludowemu, że konstytucyja istniejąca nie może być zmienioną, albowiem opiera się na prawach zasadniczych (*Grund-rechte*).

— Hollendrzy zdobywają i burzą miasto Boni, na wyspie Celebes, pod dowództwem generała Steimnetza.

— Zgon w Berlinie generała-feldmarszałka pruskiego hrabiego Dohna-Schlobitten.

22. Kardynał Antonelli oświadcza posłom francuzkiemu i austryackiemu w Rzymie, że rząd papiezki czując się na siłach utrzymać spokojność w swoim państwie, zamierza wejść w układy z obu mocarstwami o jednoczesne ustąpienie z państwa Kościelnego wojsk francuzkich i austryackich.

— Depesza gabinetu austryackiego do Pruss i innych rządów niemieckich, o potrzebie uzbrojenia twierdz związkowych i innych rozporządzeń, jakich wymagają obecne okoliczności.

25. Nota hr. Buol do posła austryackiego w Londynie, zbijająca zarzuty hr. Cavour, ze strony Sardynii przeciw Austrii wymierzone.

26. Ministrowie angielscy: spraw wewnętrznych sir Walpole, i handlu sir Henley, składają urząd z powodu różnicy zdań w przedmiocie bilu reformy, wniesionego przez ministerjum do Izby niższej.

— Izba deputowanych w Nicaragua, w Ameryce środkowej, uchwała prawo otwierające handlowi drogę od oceanu Atlantyckiego do oceanu Spokojnego, przez ziemię téj Rzplitej.

27. Cyrkularz gabinetu pruskiego, w odpowiedzi na depezę austryacką z d. 22 lutego, w przedmiocie kwestyi włoskiej, z zachowaniem poglądu na nią ze stanowiska pruskiego.

28. Minister D'Izraeli przedstawia Izbie niższej angielskiej projekt rządu dotyczący billu reformy.

— Deputacya Zgromadzenia narodowego wysp Jońskich, składa lordowi komissarzowi Henrykowi Storks adres, z wykazaniem niemożności przyjęcia jakichkolwiek reform, gdyż kraj przedewszystkiem pragnie niepodległości. Komissarz wynurza żal, że Zgromadzenie odrzuca uparcie dobrodziejstwa instytucyj liberalnych, i zamyka jego obrady.

— Poskromienie zaburzenia w Valparaiso, w Chili, przez wojska rządowe; rewolucya stłumiona także w prowincyach południowych.

— Przybycie lorda Cowley do Wiednia.

MARZEC.

1. Memorandum rządu sardyńskiego, przesłane rządowi angielskiemu, z wyjaśnieniem krzywd, jakich Włosi doznają ze strony Austrii.

— Otwarcie parlamentu jońskiego na wyspie Korfu, przez lorda komissarza.

2. Sprawozdanie komissyi stanów holsztyńskich o projekcie konstytucyi. Protestacya przeciw wszelkiemu prawu, dotyczącemu spraw monarchii, ogłoszonemu bez zezwolenia stanów. Odrzucenie konstytucyi powszechnéj z dnia 2go października 1855, protestacya przeciw zerwaniu stosunków prawodawczych i administracyjnych Szlezwig-Holsztynu i żądanie równości dla wszystkich części monarchii.

— Zgon słynnego geografa Cannabich'a w Sondershausen.

4. Zamknięcie 35go kongressu Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnéj.

5. Podpisanie w Wiedniu przez mocarstwa naddunajskie aktu dodatkowego do konwencyi z dnia 7 listopada 1857 r., w przedmiocie żeglugi na téj rzece.

6. Gabinet wiedeński wzywa Prusy o postawienie się na stopie wojennéj.

7. Dekret cesarski ogłasza, że książę Napoleon przestaje zarządzać ministeryum Algeryi i osad; dnia 24 urząd ten powierzony hrabiemu Chasseloup-Laubat.

— Komissarz królewski na sejmie holsztyńskim oświadcza, że rząd odrzuca wniosek komissyi co do konstytucyi i że Izba przekroczyła służące jéj attrybucye. D. 9 sejm jednomyślnie przyjmuje wnioski komissyi.

— Skazani na wygnanie do Ameryki więźni polityczni neapolitańscy, Poerio i inni, wysiadają na ląd w Irlandyi.

— Zakaz wyprowadzania koni z Pruss i krajów związku celnego niemieckiego.

8. Sprawa o zdradę kraju, wytoczona w Irlandyi przeciw tajemnemu towarzystwu Fenixa.

10. Odróczenie parlamentu wysp Jońskich na dzień 10 września r. b.

— Wyjazd lorda Cowley z Wiednia.

12. Zamknięcie sejmu holztyńskiego przez królewskiego komisarza.

— Izba deputowanych w Hannoverze uchwaliła projekt rządowy, dotyczący kredytu miliona talarów, celem postawienia kontyngensu hannowerskiego na stopie wojennój.

14. Zgromadzenie miejskie w Hamburgu odrzuca wnioski senatu o potrzebie zmian w organizacyi sprawiedliwości, skarbu i t. d.

— Oświadczenie rady związku szwajcarskiego o zachowaniu neutralności.

— Porażka wojsk rządowych w Chili przez wojska opozycyi, pod dowództwem Pedro Leon Gallo.

15. N. PAN NAJWYŻEJ rozkazał raezył zabronić wyprowadzania koni z Cesarstwa i Królestwa Polskiego przez lądową granicę europejską.

— Izba deputowanych w Bawaryi uchwaliła kredyt wojenny 6 milionów zł. niem. na zaopatrzenie wojska i 7 milionów na wyniknąć mogące wojenne potrzeby, z wyrażeniem wszakże w adresie do króla nieufności ku ministeryum.

16. Nowe ministeryum w Portugalii: książę Tereceira prezydentem rady ministrów, ministrem wojny i spraw zagranicznych.

17. Depesza hrabiego Cavour z oświadczeniem gabinetowi angielskiemu, że Sardynia nie rozpocznie kroków nieprzyjacielskich przeciw Austryi, skoro ta ostatnia przyrzekła nie rozpoczynać ich przeciw Piemontowi.

— Ministeryum multańskie, obwinione przez zgromadzenie narodo-
we o zgwałcenie konwencyi, bierze dymissyą.

18. Gabinet Rossyjski podaje wniosek o zwołaniu kongressu, dla załatwienia kwestyi włoskiej.

20. Gabinet angielski przychyła się do wniosku Rossyi o zwołaniu kongressu.

— Garibaldi przysięga na wierność królowi sardyńskiemu.

21. Wniosek gabinetu Rossyjskiego o kongressie udziela hrabiemu Buol poseł rossyjski w Wiedniu, Bałabin.

— Nota hr. Cavour, przesłana gabinetowi angielskiemu, z żądaniem przypuszczenia Piemontu do zamierzanego kongressu, dla załatwienia kwestyi włoskiej.

— Trzęsienie ziemi wśród pasma gór Chimborazo, w Ameryce Południowej, niszczy większą część miasta Quito i inne okolice.

22. Przybycie J. C. W. WIELKIEGO KSIĘCIA KONSTANTEGO do Neapolu, z eskadrą 4ch rossyjskich okrętów.

23. Gabinet wiedeński zgadza się na kongress, pod warunkiem, aby przedewszystkiem Sardynia rozbroiła się i aby kongress trzymał się zasad protokołu Akwisgrańskiego z dnia 15 listopada 1818 r.

24. Nota rządu duńskiego, przesłana do agentów dyplomatycznych, zbijająca wnioski przyjęte przez sejm holsztyński.

— Sejm Związku Niemieckiego uchwała opatrzenie artylleryą twierdz związkowych.

25. Przyjazd hrabiego Cavour do Paryża.

26. Minister wojny w Belgii Bersen bierze dymisję; dnia 6 kwietnia mianowany jego następcą generał baron Chazal.

— Zamknięcie Izb bawarskich.

27. Minister stanu w Bawaryi, baron von der Pfordten, składa urząd; baron Schrenk mianowany dnia 1go maja ministrem spraw zagranicznych.

28. Generał Miramon, w Meksyku, nie mając sił dostatecznych do uderzenia na Veracruz, cofa się do stolicy, obleganój przez liberalistów, pod dowództwem generała Degollado; dnia 2 kwietnia atak Meksyku przez ostatniego zostaje odparty.

29. Położenie kamienia węgielnego w San Carlos (Nicaragua), w Ameryce środkowej, do kanału, mającego połączyć dwa oceany, przez Francuza Belly, w obecności prezydentów Martinez i Mora.

— Przybycie N. Króla Pruskiego z małżonką do Neapolu.

30. Senat m. Hamburga zakazuje zgromadzeń w przedmiocie zmian konstytucyi.

31. Izba niższa angielska, przy powtórniem czytaniu billu o reformie, odrzuca go większością 39 głosów: odroczenie Izby.

KWIECIEŃ.

1. Rząd CESARSKO-Rossyjski zaciąga pożyczkę dwanaście milionów funtów sterlingów, za pośrednictwem petersburskiego domu Tomson, Bonar et comp. i berlińskiego F. Mart. Magnus.

4. Skutkiem odrzucenia przez Izbę niższą angielską billu o reformie, wniesionego przez rząd, ministrowie hrabia Derby i D'Israeli zapowiadają Izbowi rozwiązanie parlamentu, ponieważ stan krytyczny spraw zagranicznych nie pozwala zmieniać ministeryum.

— W Rzeczypospolitej Equator, generał Franco zastrzelił z pistoletu pułkownika Destre; część wojsk rządowych zbuntowała się w Guayaquil, pod generałem Maldonado.

6. Ministeryum wołoskie, w Bukareście, bierze dymissyą.

7. Otwarcie konferencyj w Paryżu, w przedmiocie organizacyi Multan i Wołoszczyzny.

— W Indyach Wschodnich, Tantia-Topih, wzięty w niewolę przez oddział pułkownika Meade, skazany na śmierć dnia 15 przez sąd wojenny, a dnia 18 powieszony w Seepree.

8. Ukaz N. PANA o wypuszczeniu czteroprocentowych, ciągly dochód przynoszących biletów.

9. Zgon w Kalkucie mandaryna Yeh, vice króla prowincyi chińskiej obojga Kouang, wziętego w niewolę przez Anglików.

10. W Meksyku, generał Miramon, przelamawszy linie generałów liberalnych Ampudia i Llawa pod Orisaba i Cumbres de Aculcingo, zbliża się ku stolicy; Degollado odstępuje od oblężenia; nazajutrz Marquez poraża liberalistów między Tacubaja i Chapultepec; tegoż dnia Miramon wchodzi do stolicy i zagarnia władzę; Degollado cofa się do Toluca z 4,000 ludzi.

13. Zdobyte twierdzy Weden, stolicy Szamyla, przez wojska lewego skrzydła armii Kaukazkiej, pod dowództwem generała Jewdokimowa, czém zapewnione zostało zawojowanie całego okolicznego kraju. Dnia 17 generał baron Wrangel zniszczył ostatni aul, Szamchal-Berdy, który trzymał stronę Szamyla.

— Zgon w Londynie autorki angielskiej, Lady Morgan, w 76 roku życia.

14. Austria odmawia udziału w kongressie, jeżeli go nie poprzedzi zupełne rozbrojenie.

16. Zgon pisarza o ekonomii politycznej, Alexego de Tocqueville, w 53 roku życia.

— Przybycie do Paryża nowego posła sardyńskiego, margrabiego d'Azeglio.

19. Austria wzywa Sycylię o niezwłoczne rozbrojenie i rozpuszczenie ochotników włoskich, a jeżeli w ciągu trzech dni nie odbierze zaspakajającej odpowiedzi, orężem poprze swoje żądanie.

— Odroczenie parlamentu angielskiego do dnia 5go maja.

20. Arcyksiążę Ferdynand-Maxymilian uwolniony od obowiązków generalnego gubernatora królestwa Lombardzko-Weneckiego, które zostały powierzone feldzeugmeistrowi hrabiemu Gyulai.

— Trzy korpusy wojsk pruskich stają w gotowości do wojny (*Kriegsbereitschaft*).

21. Zwycięstwo Francuzów nad wojskiem annamickim, w Kochinchinie i zdobycie twierdzy bronionej przez 19 dział.

22. Ogłoszenie w Petersburgu NAJWYŻEJ zatwierdzonego nowego herbu Państwa.

22. Cyrkularz gabinetu pruskiego do mocarstw Związku Niemieckiego, w którym ubolewa nad *ultimatum* Austrii przesłaném Piemontowi i uchyla się od odpowiedzialności za wypadki wyniknąć ztąd mogące, zachowując sobie wolność działania.

— *Monitor* paryzki ogłasza, że ponieważ Austria nie przychyliła się do wniosku podanego przez Anglię, a przyjętego przez Francją, Rosyją i Prusę, i gdy gabinet wiedeński wprost wezwał gabinet turyński o rozbrojenie Sardynii; cesarz Francuzów nakazał ściągnąć dywizye wojsk na granicę Piemontu.

23. Sejm Związku Niemieckiego, we Frankfurcie, uchwała postawienie na stopie wojennój kontyngensów głównych i uzbrojenie twierdz związkowych.

--- Wręczenie *ultimatum* austriackiego hrabiemu Cavour przez barona Kellersberga.

— Hrabia Cavour przedstawia Izbowi powody i projekt do prawa, o powierzeniu królowi Wiktorowi-Emmanuelowi władzy wyjątkowój na przypadek wojny. Projekt przyjęto bez roztrząsania.

24. Sardynia wzywa Francją o pomoc.

— Ogłoszenie nowego prawa o gminach dla całego państwa austriackiego, z wyjątkiem królestwa Lombardzko-Weneckiego, Dalmacyi i pogranicza wojskowego.

25. Ogłoszenie Ukazu N. PANA z dnia 3 (15) marca r. b. o urządzeniu i zarządzie gmin wiejskich w Królestwie Polskiem.

— Wojska francuzkie przechodzą granicę Piemontu pod Culoz. Tegoż dnia zaczynają wylądowywać w Genui.

26. Odmowna odpowiedź hrabiego Cavour na *ultimatum* austriackie.

— Rząd francuzki oświadcza austriackiemu, że jeżeli wojska jego wkroczą w granice Piemontu, Francya uważać będzie to najciężej krajowi sprzymierzonego za wypowiedzenie wojny.

27. Projekt do prawa, we Francyi, o podniesieniu ze 100,000 do 140,000 kontyngensu zaciągu klasy 1858 r., przyjęty jednomyślnie przez ciało prawodawcze, a dnia 28 przez senat.

— Proklamacya króla sardyńskiego do wojska, z oznajmieniem, że odrzucił wezwanie Austrii o złożenie broni i że cesarz Francuzów będzie jego sprzymierzeńcem w tej wojnie, mającój na celu niepodległość Włoch.

— Cyrkularz ministra spraw zagranicznych we Francyi, do jój agentów dyplomatycznych, z wyszczególnieniem powodów, które spowodowały stan obecny, pozostawiając uznaniu Europy, na którym mocarstwie ciąży odpowiedzialność za terażniejsze wypadki.

— Wielkiemu księciu Toskańskiemu minister wojny podaje w imie-

niu oficerów prośbę o zawarcie przymierza zaczepnego i odpornego z Sardynią. Wielki książę, zebrawszy ciało dyplomatyczne, oświadcza, że gdy upoważnił margrabiego Lajatico do ułożenia gabinetu, ten i jego przyjaciele zażądali abdykacji księcia; nie chcąc zaś abdykować i opuszczonym będąc od wojska, musi wyjechać wraz z rodziną. Wyjeżdża do Bononii. Król Wiktor-Emmanuel ogłoszony dyktatorem; rząd tymczasowy składają: kawaler Peruzzi, adwokat Vincenzo Malenchini i major Alessandro Danzini. Komissarz sardyński Giusti obejmuje stér rządu w imieniu króla-dyktatora.

28. Ogłoszenie konwencji o wzajemne wydawanie dezertérów i zbiegłych, zawartéj między N. CESARZEM Wszech Rossyi i N. Królem Pruskim, dnia 27 lipca (8 sierpnia) 1857 r.

— Manifest cesarza austriackiego o rozpoczęciu wojny z Sardynią.

— Hrabia Buol wzywa rządy Związku Niemieckiego o rozwałę, czy nie jest zagrożonóm bezpieczeństwo Związku, przez wkroczenie wojsk francuzkich do Sardynii.

— Poseł austriacki w Toskanii, hrabia Hugel, opuszcza Florencyą.

— Przybycie do Petersburga nadzwyczajnego posła austriackiego, hrabiego Karoly.

29. Depesza hrabiego Buol do agentów dyplomatycznych Austrii, z zawiadomieniem o manifeście cesarza i wyjaśnieniem położenia, oraz prawowitości panowania Austrii nad Po i morzem Adryatyckim, którego cesarz orężem bronić postanowił.

— Armia austriacka, pod dowództwem feldzeugmeistra Gyulai, przechodzi rzekę Ticino trzema korpusami i ciągnie na Mortara, Vigevano i Novarę.

— W Prusiech postawienie wojska na stopie wojennéj rozciagnione do dziesięciu korpusów.

— Dekret cesarza austriackiego o pożyczce dwóchset milionów złotych.

— Bitwa pod Serena, o trzy mile od Cokquimbo, w Chili, między wojskami rządowemi, dowodzonymi przez generała Vidaurri Leal, a powstańcami pod dowództwem Gallo. Powstańcy, pobici na głowę, tracą artylleryą i 2,000 ludzi.

30. Projekt do prawa o pożyczce 500 milionów franków, we Francyi, przyjęty jednomyślnością przez ciało prawodawcze.

— Proklamacya króla Wiktora-Emmanuela do narodu, o powierzeniu rządów jego krewnemu, księciu Eugeniuszowi Carignan, i o wzięciu się do oręża za niepodległość Włoch. Hrabia Cavour zawiadamia rząd toskański tymczasowy, że z powodów politycznych, król nie może przyjąć dyktatury, ale obejmie dowództwo wojska. Minister Buoncompagni mianowany komissarzem nadzwyczajnym króla na czas wojny.

— Oficerowie, w imieniu wojska parmeńskiego, żądają przyłączenia Parmy do Piemontu. Księżna-regentka z dziećmi opuszcza księstwo, ustanowiwszy radę regencyjną, złożoną z jej ministrów. Nazajutrz junta tymczasowa uchwała przyłączenie Parmy do Piemontu i rządzi w imieniu króla Wiktora-Emmanuela.

— Traktat między rządem Guatemala i Anglią, określający granice między Guatemala a prowincją angielską Honduras.

— Wojska austriackie zajmują Nowarę.

MAJ.

1. Wielki książę Toskański Leopold ponawia w Ferrarze protestacyę uczynioną we Florencyi, dnia 27 kwietnia, w obecności ciała dyplomatycznego, przeciw gwałtom rewolucyi, która go zniewoliła do opuszczenia kraju.

— Król sardyński wyjeżdża do Turynu dla objęcia dowództwa nad wojskiem

— Przybycie saskiego ministra von Beust do Londynu.

— Powstanie na południowym pobrzeżu wyspy Borneo w prezydencji Bandjermassing. Malajczycy uderzają na hollenderską osadę Kalangan i zabijają przeszło 50 Europejczyków.

2. Poseł francuzki w Wiedniu margrabia de Banneville zawiadamia hr. Buol o zerwaniu stosunków dyplomatycznych między Francją i Austryą. Poseł francuzki żąda pasportów i wyjeżdża z Wiednia.

— Posiedzenie nadzwyczajne sejmu Związku Niemieckiego we Frankfurcie: poseł austriacki zdaje sprawę z powodów, które skłoniły Austryę do wkroczenia w granice Piemontu.

— Na posiedzeniu Związku Szwajcarskiego, w Bern, rada związkowa żąda upoważnienia do przedsięwzięcia środków potrzebnych do zachowania neutralności, a mianowicie zaciągnięcia pożyczki, mianowania wodza naczelnego. Wniosek ten przyjęty d. 4 przez radę narodową, a d. 5 przez radę stanów; generał Dufour mianowany wodzem naczelnym; pułkownik Ziegler szefem sztabu.

— Rząd księstwa Modeny zapytuje gabinet sardyński, czy bierze na siebie odpowiedzialność za zgwałcenie terytorium Massa-Carrara i Montignolo przez wojska agentów sardyńskich. Na potwierdzającą odpowiedź gabinetu sardyńskiego, książę modencki znosi protestacyę do wszystkich mocarstw, które podpisały traktaty r. 1815.—Wojska austriackie zajmują Modenę.

— W Warszawie zaczęła wychodzić gazeta niemiecka, pod napisem: *Warschauer Zeitung*.

3. Proklamacja cesarza Francuzów do narodu francuzkiego, w której oświadcza, że Austria wkroczeniem do Piemontu wypowiedziała wojnę Francji. Francja nie pragnie podbojów, ale chce niepodległości Włoch. Cesarz zapowiada, że stanie na czele wojska.

— Dekretem cesarza Francuzów tytuł i obowiązki regentki powierzone są cesarzowej; w nieobecności cesarzowej, książe Hieronim ma przydywać w radzie tajnej i radzie ministrów.

— Wojsko przywraca rząd w imieniu księcia Roberta I-go; junta tymczasowa opuszcza Parmę, rada regencyjna obejmuje swoje czynności.— Dnia 4 księżna wraca do Parmy.

— Wojenny generał gubernator moskiewski, general-adjutant hr. Zakrewski uwolniony od obowiązków; zaś general adjutant hr. Strogonow I-szy mianowany moskiewskim wojennym generał-gubernatorem.

4. Austriacy przechodzą rzekę Po.

— Nieszczęście na kolei żelaznej pod Weroną, przy przewozie wojsk austriackich.

— Posel austriacki baron Hübner, opuszcza Paryż.

5. Zmiana cząstkowa ministryum francuzkiego: marszałek Randon mianowany ministrem wojny; senator Arrighi książe de Padoue, ministrem spraw wewnętrznych; Delangle, ministrem sprawiedliwości.

— Rząd pruski żąda od Izb kredytu nadzwyczajnego czterdzieści milionów talarów. Izby w następnych dniach uchwalają ten kredyt.

— Wielki pożar miasta Brodów w Galicji.

6. Królestwo Lombardzko-Weneckie ogłoszone w stanie oblężenia.

— Zgon w Berlinie Alexandra Humboldta, urodzonego w témże mieście d. 14 września 1769 r.

8. W Kochinchinie atak i zdobycie przez wojska francuzko-hispańskie, pod rozkazami admirała Rigault de Genouilly, szanców wzniezionych nad rzeką Tourane przez Annamitów.

9. Austriacy ogłaszają Ankonę w stanie oblężenia.

10. Ogłoszenie Ukazu N. PANA z d. 10 (22) marca o zastosowaniu do Królestwa głównych zasad nabywania godności szlacheckiej, istniejących w Cesarstwie.

— Otwarcie sejmku w Brezylji.

— Cesarz Francuzów wyjeżdża z Paryża na objęcie dowództwa nad armią włoską.

— Ogłoszenie konwencji o przedłużeniu traktatu handlowego zawartego między Francją i Belgią, dnia 27 lutego 1854, do dnia 12 maja 1861 roku.

11. Zgon arcyksięcia austriackiego Jana, w Gratz, urodzonego dnia 20 stycznia 1782 r., *Reichs verwesera* od d. 29 czerwca 1848 do 20 grudnia 1849 r.

11. Zaślubiny Jerzego księcia saskiego z Maryą Anną infantką portugalską.

— Rząd tymczasowy tokański składa władzę swoją w ręce komandora Buoncompagni, nadzwyczajnego komisarza sardyńskiego.

— Wypowiedzenie wojny przez Sycylię księciu Modeny.

13. Ustanowienie w Petersburgu, pod prezydencją general-adjutanta Rostoweowa, dwóch komisyj redakcyjnych do ułożenia Ustawy o włościanach.

— Proklamacja królowej angielskiej nakazuje wszystkim poddanym angielskim zachowywać ścisłą neutralność w teraźniejszej wojnie.

— Hannover podaje Związkowi Niemieckiemu wniosek o wystawieniu korpusu obserwacyjnego nad Renem; wniosek ten popierają Bawaryja i Wirtemberg. Prusy, dnia 19, protestują przeciw temu wnioskowi.

— Cesarz austriacki powierza arcyksięciu Rajnerowi, na czas swojej nieobecności, namiestnikostwo cesarstwa.

14. Protestacya Franciszka V-go arcyksięcia Modeny, przeciw wkroczeniu wojsk sardyńskich. Odwołuje się do mocarstw, które podpisały traktat r. 1815.

— Zamknięcie sejmu pruskiego. Książę regent oświadcza, że Prusy bronić będą zasad prawa europejskiego i równowagi Europy.

17. Hrabia Buol, na własną prośbę uwolniony od urzędu ministra spraw zagranicznych w Austrii; w jego miejsceznaczony hr. Rechberg-Rothenloewen, poprzednio minister pełnomocny i prezydent sejmu związkowego.

18. Powrót N. Króla Pruskiego, wraz z małżonką do Berlina.

— Blokada portu Wenecyi przez siły morskie francuzkie, pod dowództwem kontr-admirała Jurieu de la Gravière.

20. Bitwa pod Montebello. Austriacy dowodzeni przez feldmarszałków-lejtnantów hr. Stadiona i Urbana, uderzają na przednie strażce wojsk francuzko-sardyńskich. Po pięćgodzinnej zaciętej bitwie, odparci przez dywizję generała Forey.

— Massa i Carrara przyłączone do Piemontu; hr. Ponso de San-Martino mianowany namiestnikiem króla Wiktora Emanuela.

— Rada Administracyjna Królestwa Polskiego zatwierdziła przepisy o utworzeniu delegacyj powiatowych i komitetów gubernialnych, do oczyszczania włościan w dobrach prywatnych osiedlonych.

— Przybycie pierwszych wojsk francuzkich do Livorno, w Toskanii.

— Zgon feldzeugmeistra barona Jellachich, bana Kroatyi, w Agram, w 58 roku życia.

21. Dywizya sardyńska generała Cialdini przechodzi rzekę Sesia pod Vercelli, po zaciętym oporze Austriaków.

— Wielki książę Toskański protestuje w Wiedniu przeciw protektoratowi, jaki król sardyński wykonywa nad jego państwem, a dnia 28 przeciw wcieleniu wojsk toskańskich do armii piemonteńskiej; odwołuje się do mocarstw, które podpisały traktaty 1815 r.

— Skutkiem zdobycia twierdzy Weden, na Kaukazie, większa część aulów w Iczkieryi poddaje się generalowi Kaempfertowi.

22. Otwarcie zgromadzenia centralnego księstw Naddunajskich, w Fokszanach.

— Zgon Ferdynanda II-go, króla Obojga Sycylii, urodzonego dnia 12 stycznia 1810 r. Wstąpienie na tron księcia Kalabrii, pod imieniem Franciszka II-go.

23. Książę Napoleon, dowodzący 5-ym korpusem armii włoskiej, przybywa do Livorno, w Toskanii.

— General Garibaldi na czele 3,500 ochotników przechodzi rzekę Ticino, w nocy z d. 22 na 23 pod Sesto-Calende, ciągnie pod Varese i bierze załogę austryacką w niewolę. Dnia 24 mer miasta i komissarz sardyński Carcano ogłaszają miasto i okolice za wcielone do królestwa Sardynii.

25. Otwarcie sejmu saskiego, który trwa do dnia 11 czerwca.

— Komissarz nadzwyczajny Buoncompagni, we Florencyi, oświadcza, że Toskania łączy się z Sardynią i Francją w wojnie przeciw Austrii.

26. Austriacy uderzają pod Varese na korpus Garibaldego; odparciu Camerlata: dnia 27 Garibaldi wchodzi do Como.

27. Cyrkularz ministra spraw zagranicznych księcia Górczakowa do legacyj Cesarsko-Rossyjskich, w przedmiocie kwestyi włoskiej, z oświadczeniem, że Związek Niemiecki będąc kombinacją czysto odporną, nie ma prawa wdawać się w wojnę o posiadłości nie należące do Związku.

— W Rzplitej Chili, powrót generała Vidaurri do Valparaiso z wojskiem rządowym; rewolucya stłumiona: Copiapo w rękach rządu i powstańcy składają broń w San-Juan.

29. Cesarz austryacki wyjeżdża z Wiednia do Włoch; przybywa do Werony d. 30.

30. Bitwa pod Palestro. Austriacy odparci przez wojska francuzko-sardyńskie, cofają się na Robio.

31. Zwolanie nowego parlamentu angielskiego.

CZERWIEC.

1. Feldmarszałek-lejtnant Urban bombarduje miasto Varese, zdobywa i rabuje; nazajutrz odbiera je napowrót Garibaldi i tegoż dnia zajmuje na nowo Como.

— General Niel wchodzi ze swym korpusem do Novare.

— Kongress Rzplitej Chilijskiej w Sant-jago. Prezydent oświadcza, że nie może jeszcze złożyć władzy nadzwyczajnej, albowiem jest mu potrzebna do ulepszenia wewnętrznego stanu kraju.

2. Korpusa austriackie generałów Zobela, Schwarzenberga i Lichtensteina ustępują z Mortara i cofają się na Vigevano, Bereguardo i Pawię.—Dnia 3 armia francuzko-sardyńska zaczyna przechodzić Ticino pod Turbigo; armia austriacka koncentruje się na lewym brzegu tej rzeki.

— Trzęsienie ziemi w Erzerum, mieście Armenii, niszczy 4,000 domów i staje się przyczyną śmierci 1,500 ludzi.

3. Zamknięcie Korteżów hiszpańskich.

— Ratyfikacja traktatu przyjaźni, handlu i żeglugi, zawartego dnia 19 września 1857 r. w Panama, między Prusami i krajami należącymi do ich systematu celnego z jednej, a Związkiem Argentyńskim z drugiej strony.

— Dekretem króla neapolitańskiego, książę Satriano, książę Taormina, Antoni Statella, książę Cassaro, Mikołaj Maresca, książę Serracapriola i kawaler Ferdynand Troja, mianowani są członkami rady stanu.

4. Bitwa pod Magenta. Armia francuzka uderza na pierwszy korpus armii austriackiej, dowodzony przez feldmarszałka-lejtnanta hrabiego Clam; bitwa trwa cały dzień; zwycięstwo pada na stronę Francuzów i Sardyńczyków. Nazajutrz Austriacy usiłują, ale napróżno, odzyskać Magenta. Znaczące straty z obu stron: generałowie francuzcy Espinasse i Clerc zabici; w armii austriackiej feldmarszałek lejtnant baron Reichach i generałowie Burdina, Löwenkampff (zmarły z ran 2 lipca), Durfeld i baron Lebzelter, ranni.—Generałowie Mac-Mahon i Regnault de St. Jean d'Angely mianowani marszałkami Francji.

— Infant Don Sebastian de Bourbon i Braganza składa przysięgę na wierność królowej Izabelli II-jej w ręce posła hiszpańskiego w Neapolu.

5. Wojska austriackie ustępują z Medyolanu; komandor Vigliani mianowany tu nadzwyczajnym komissarzem sardyńskim. Uchwalono adress do cesarza Napoleona.

— Zamknięcie Izb w Grecji przez króla; cząstkowa zmiana ministerjum.

7. Ogłoszenie Reskryptu J. C. K. Mości z dnia 8 (20) kwietnia, upoważniającego senat finlandzki do zawarcia na rachunek zarządu stanowego finlandzkiego pożyczki cztero-procentowej w summie 5 milionów rub. sr.

— Ogłoszenie NAJWYŻSZEGO Ukazu z d. 17 kwietnia, o zasileniu zasobów dla szkół niższych i średnich, przez powiększenie ich etatów.

— Otwarcie parlamentu angielskiego, mową, w której królowa oświadcza, że chce zachować w obecnej wojnie neutralność ścisłą i bezstronną.

7. Austriacy ustępują z Pawii.

— Zamknięcie obrad senatu w Paryżu przez prezydenta Troplong.

8. Wjazd cesarza Francuzów i króla sardyńskiego do Mediolanu. Proklamacya cesarza do Włochów. Przypomina im cel wojny i wzywa aby się łączyli razem dla oswobodzenia swego kraju. Bitwa pod Marignano (Melegnano) między trzema dywizjami francuzkimi (generalów Bazaine, l'Amirault i Forey) korpusów dowodzonych przez Baraguay d'Hilliers i Mac-Mahona, a wojskami austriackimi 8-go korpusu (brygady generalów Roden i Boer). Po trzech-godzinnéj bitwie, Marignan zajęli Francuzi. General-major Boer zabity.—Tegoż dnia Garibaldi zajmuje Bergame.

— W Kochinchinie, po kilku-dniowém bombardowaniu fortyfikacyj nieprzyjacielskich, wojska francuzko-hiszańskie, w liczbie 750 ludzi, zdobywają je szturmem i zabierają 70 dział.

9. Nota hr. Rechberga do hr. Colloredo, posła austriackiego w Rzymie, o ustąpieniu wojsk austriackich z legacyj, skutkiem przybycia okrętów francuzkich pod Ankonę, co się sprzeciwia zasadom neutralności.

— W Neapolu, generał książę Filangieri mianowany prezesem ministerium.

— Król Wiktor Emmanuel ustanawia organizacyę tymczasową Lombardyi.

— Księżna Parmeńska opuszcza swój kraj, uwolniwszy municypalność i wojsko od przysięgi na wierność, z zastrzeżeniem wszakże nietykalności praw swoich dzieci.

— Austriacy ustępują z Placencyi, wysadziwszy w powietrze fortyfikacye i cytadelę.

10. Zwolanie sejmu szwedzkiego na dzień 15 września.

11. Angielskie ministerium lorda Derby, bierze dymissyą, skutkiem przeciwnéj sobie większości w Izbie Niższej.

— Książę Modeny opuszcza swą stolicę, z częścią wiernego wojska swego i ustanawia radę regencyjną.

— Trzęsienie ziemi w gubernialném zakaukazkiem mieście Szemacha, tudzież w Erzerum, ponawiane później kilkakrotnie, staje się przyczyną wielkiego zniszczenia i śmierci licznych mieszkańców.

— Śmierć księcia Klemensa Metternicha b. ministra spraw zagranicznych w Wiedniu, urodzonego d. 15 maja 1773 r.

12. Austriacy ustępują z Bononii. Kardynał Ferretti opuszcza miasto. Ustanowienie rządu tymczasowego pod prezydentą margrabiego Pepoli. Ogłoszenie dyktatury króla Wiktora Emanuela.—Ankona opuszczona przez Austriaków, oświadcza się d. 18 za przyłączeniem do Sardynii.

— Lord Palmerston wezwany do ułożenia nowego ministerium angielskiego.

— Armia francuzko-sardyńska przechodzi rzekę Adde pod Cassano i Vaprio.

13. Zniesienie w Modenie regencyi ustanowionej przez księcia. Oświadczenie się za królem Wiktorem Emmanuelem.

— Zawarcie traktatu handlowego między Rosyją a Chinami, w Tientsin. Konsulaty mogą być ustanowione we wszystkich miastach handlowych. Zapewniona opieka dla religii chrześcijańskiej.

14. Mobilizacya sześciu korpusów wojsk pruskich.

— Cyrkularz hr. Cavour o celach rządu sardyńskiego w wojnie włoskiej.

15. Odpowiedź gabinetu saskiego na notę księcia Gorczakowa, z oświadczeniem, że Związek Niemiecki nie może być uważany za kombinacyę wyłącznie odporną.

— Protestacya kardynała Antonelli, w imieniu rządu papieżkiego, przeciw powstaniu niektórych części Państwa Kościelnego.

— Bitwa pod Castenedolo między feldmarszałkiem-lejtnantem Urbanem a Garibaldim, korzystna dla Austryaków.

— Gdy wice-admirał Rigault de Genouilly, w Kochinchinie, opanował wszystkie fortyfikacye leżące nad rzeką Saigon i odparł nieprzyjaciela aż do Hue, cesarz prosił o pokój. Dnia 30 lipca podpisany został traktat pokoju między Francją a cesarzem Anamskim, i wice-admirał opuścił zatokę Turon.

16. Amnestya w Neapolu dla przestępców politycznych z r. 1848 i 1849, którzy nie byli objęci poprzedniami amnestyami.

— Cyrkularz hr. Cavour, usprawiedliwiający postępowanie rządu sardyńskiego względem Modeny i Parmy.

17. Feldmarszałek Gylulai uwolniony od dowództwa; jego miejsce zajmuje hr. Schlick.

18. Nowe ministeryum angielskie składa przysięgę królów.

— Cesarz austriacki w proklamacyi wydanej w Weronie, oświadcza, że staje na czele swojej armii, w obronie honoru i praw Austrii.

19. Nota rządu pruskiego, z wyjaśnieniem powodów mobilizacyi 6-iu korpusów.

20. Wojsko papieżkie zdobywa miasto Perugia po 5-godzinnym oporze powstańców, i dopuszcza się krwawych i oburzających czynów.

— Cyrkularz rządu francuzkiego w przedmiocie polityki Niemiec, z oświadczeniem, że równowaga europejska nie jest zagrożoną, lecz naruszą ją Niemcy, jeżeli zechcą wdać się w wojnę wywołaną przez Austryę, za obrębem Związku Niemieckiego.

— Protestacya księżnej parmeńskiej, datowana z Saint-Gall, w Szwajcaryi, przeciw wypadkom zaszłym w jej księstwie i przeciw postępowaniu rządu pimonckiego.

21. Sprzymierzeńcy zajmują Sonato, Castiglione i Montechiaro, opuszczone wczoraj przez Austryaków. Nazajutrz armia francuzka dokonuje przeprawy przez rzekę Chiese. Od d. 20, główna kwatera armii austryackiej jest w Villa-Franca.

22. Gabinet austryacki oświadcza się przeciw medyacyi pruskiej, i życzy aby Prusy wzięły bezpośrednio stronę Austrii, jako należące do Związku Niemieckiego.

23. Ogłoszenie NAJWYŻEJ zatwierdzonej, d. 3 (15) marca 1859 r., Ustawy o powinności zaciągowej w Królestwie Polskiem.

— Rząd angielski doradza gabinetowi pruskiemu ścisłą neutralność, i nie widzi powodu, dla któregooby Niemcy wdawać się miały w terazniejszą wojnę.

24. Cyrkularz rządu pruskiego w przedmiocie kroków uczynionych w celu medyacyi.

— Bitwa pod Solferino. Armia austryacka przeszedłszy wczoraj rzekę Mincio w czterech punktach, spotyka armię francuzko-sardyńską. Po krwawej, piętnasto-godzinnéj bitwie, toczącej się głównie koło Solferino, San-Cassiano, Cavriana, Goito, pod osobistém dowództwem obu cesarzów, armia austryacka opuszcza swoje pozycye i cofa się na lewy brzeg Mincio. Straty wielkie z jednéj i drugiéj strony; generałowie francuzcy: Auger, Dieu, L'Amirault i 7 pułkowników padło na polu bitwy, równie jak generałowie sardyńscy: Mollaro, Perier, Arnoldi i pułkownicy: Boretta i Pernot; wojska sprzymierzone, ogółem, miały zabitych lub rannych 8 generałów, 936 oficerów i 17,305 żołnierzy. Ze strony austryackiej feldmarszałek-lejtnant Crenneville, baron Blomberg, hrabia Palfy i generał-major Balten, ranni; pułkownik książę Windischgrätz, baron Sturmfeder, baron Pidoll i Mumb zabici; ogólna strata Austrii wynosi 630 oficerów i 19,311 żołnierzy.

— Gabinet pruski zaprasza gabinety rossyjski i angielski do spólnéj medyacyi wielkich mocarstw neutralnych.

25. Pełnomocnik pruski na sejmie Związku Niemieckiego podaje wniosek o ściąganie 7-go i 8-go korpusów armii związkowej nad górny Ren, pod dowództwem Bawaryi. Wniosek ten przyjęty prawie jednomyślnie na posiedzeniu d. 2 lipca.

— Król neapolitański udziela 137 wychodźcom i wszystkim Sycylińczykom, którzy prosić o to będą i przyrzekną posłuszeństwo prawom, pozwolenie powrotu do ojczyzny.

— Posłowie angielski i francuzki, w towarzystwie ambasady Stanów Zjednoczonych, chcąc wejść na rzekę Peiho aby płynąć do Pekinu, na zasadzie traktatu zawartego w Tien-Tsin, znajdują wnijsie zamknięte. Gdy im inną drogę władze chińskie wskazywały, eskadry przemocą kusiły się wdrzeć na rzekę; ale nadbrzeżne baterye nowo

odbudowane, rozpoczęły tak silną kanonadę, że sprzymierzeńcy cofnąć się musieli. Anglicy stracili 3 statki kanonierskie i 464 ludzi w zabitych i ranionych, w tej liczbie 22-ch oficerów; Francuzi zaś 14 ludzi. Kapitan angielski Vansittard umarł z ran.

— Wjazd księcia Napoleona do Parmy.

26 i 27. Gabinet berliński objaśnia gabinetom petersburgskiemu i londyńskiemu, konieczność spólnego pośrednictwa między mocarstwami wojującymi, ze względu na wyjątkowe położenie Pruss.

28. Piąty korpus francuzki, 40,000 ludzi, pod dowództwem księcia Napoleona, ciągnąc z Toskanii, przechodzi rzekę Po w Castel-Maggiore.

— Podpisanie konkordatu między stolicą Apostolską a rządem Wielkiego Księstwa Badeńskiego; ratyfikacya następuje w Rzymie dnia 12 września.

— Król sardyński mianuje generał-majora Massimo Taparelli d'Azeglio komissarzem nadzwyczajnym w Romanii.

— Wojska francuzko-sardyńskie przechodzą rzekę Mincio; nazajutrz sardyńskie przystępują do oblężenia twierdzy Peschiera; a dnia 1 lipca Francuzi wysiadają na ląd w Lussin-Piccolo na pobrzeżu Dalmacyi. Dnia 8 lipca zawieszenie broni między Francją i Austryą, zawarte przez generałów Vaillant i Hessa. Dnia 11 zjazd obu cesarzów w Villa-Franca; a nazajutrz podpisanie preliminariów pokoju: Austrya odstępuje Lombardją cesarzowi Francuzów, który jęj zrzeka się na osobę króla sardyńskiego.

WIADOMOŚCI O UŻYWANIU PAPIERU STEMPLOWEGO W KRÓLESTWIE POLSKIM,

OPARTE NA USTAWIE STEMPLOWEJ I PÓŹNIEJSZYCH ROZPORZĄDZENIACH
W JĘJ ROZWINIĘCIU WYDANYCH.

Gatunków stempla jest siedm:

- 1) Zwyczajny jednej tylko ceny kop. $7\frac{1}{2}$.
- 2) Szacunkowy różnych cen, poczynając od kop. $7\frac{1}{2}$ aż do rsr. 75.
- 3) Kosztów sądowych różnych cen, poczynając od kop. $7\frac{1}{2}$ aż do rsr. 60.
- 4) Administracyjny " " 30 " 75.
- 5) Spadkowy " " $7\frac{1}{2}$ " 75.
- 6) Karny " " 90 " 75.
- 7) Kalendarzy dwóch tylko cen: kop. $7\frac{1}{2}$ i kop. 30.

Stempel zwyczajny, szacunkowy i administracyjny są formatu arkusza; kosztów sądowych i spadkowy formatu pół arkusza; karny formatu ewiartki; stempel zaś do kalendarzy służy tylko do ich ostemplowania.

Przy kupnie papieru stempłowego dopłaca się do ceny na stemplu oznaczonej po 10⁰/₀, czyli po kop. $1\frac{1}{2}$ od każdych kop. 15, tytułem opłaty na drogi i spławy.

I. PRZEZNACZENIE STEMPŁA ZWYCZAJNEGO.

Stempel tego gatunku przeznaczony jest: do kwitów bez względu na wysokość summy; do ksiąg handlowych, protokółów, świadectw, kopij, likwidacyj, pozwów, pism obrończych i czynności sądowych, deklaracji, minut czyli oryginałów akt notaryalnych, wreszcie do arkuszy środkowych tych aktów, pism i czynności, które i w środkowych arkuszach na stemplu pisane być winny.

Uwaga. Nie ulegają użyciu stempla do środkowych arkuszy: pozwy, pisma obrończe, wyroki i wszelkie akta sporządzane i wydawane w procesach sądowych lub przy wykonywaniu wyroków i aktów notaryalnych, niemniej akta spisanych inwentarzy.

II. PRZEZNACZENIE STEMPŁA SZACUNKOWEGO.

Stempel szacunkowy używany jest: do podań tudzież do przedstawień i korespondencyj władz w interesach prywatnych, do aktów daro-

wizn, działów, testamentów, rozporządzeń rodziców; plenipotencyi; intercyz; cessyi; kaucyi; obligów; zastawów; wexli; umów czyli kontraktów; do ekstraktów wyroków i akt urzędowych; do paszportów na wyjazd do Rossyi i za granicę.

A. Podania i przedstawienia wymagają użycia stempla:

Ceny kop. 60: do Namiestnika Królestwa, Główno-komenderującego armią czynną, Rady Administracyjnej, Ogólnego zebrania warszawskich departamentów Rządzącego Senatu, Kancelaryi Namiestnika Królestwa i Wydziału Celnego przy téjże kancelaryi.

Ceny kop. 45 do Władz naczelných. Za Władze naczelne liczą się: Minister Sekretarz Stanu, General-Gubernator wojenny warszawski, Kommissye Rządowe, Najwyższa Izba obrachunkowa, Departamenta warszawskie Rządzącego Senatu, Naczelný prokurator przy Departamentach Rządzącego Senatu, Heroldya Królestwa, Okrąg Naukowy warszawski, Zarząd komunikacyi lądowych i wodnych, Zarząd Inspektora głównego służby zdrowia, Zarząd spisu i zaciągu wojskowego, Wydział górnictwa, Rada główna opiekuńcza zakładów dobroczynnych, Rada Alexandryjskiego Instytutu wychowania panien, Naczelnicy Okręgów celnych, Dyrektor komory Warszawa, Naczelnik sztabu armii czynnej, General-Intendent armii, Naczelnik artyleryi, Naczelnik inżynieryi, General-kwartermistrz, General dyżurny armii, General-sztabs-doktor, Główna polowa prowiantka kommissya, Dowódcy korpusów.

Ceny kop. 30 do Władz główných. Za Władze główne liczą się: Dyrekcyja ubezpieczeń, Dyrekcyja teatrów, Prokuratorya, Sąd apelacyjny i Prokurator przy tymże sądzie, Zarząd okręgu pocztowego Królestwa, Urząd loteryi, Urząd mennicy, Administracyja dochodów skarbowych tabaczných, General Policmajster armii, Naczelnicy dywizyi, Naczelnicy sztabów korpusowych, Komissya komissoryacka.

Ceny kop. 15 do Władz gubernialnych. Do Władz gubernialnych liczą się: Rządy gubernialne, Marszałkowie szlachty i Deputacye szlacheckie, Konsystorze, Dyrektorowie Gimnazyów, Dyrektor instytutu gospodarstwa wiejskiego, Instytut naukowy szlachecki, Kontrole skarbowe przy sądach, Magistrat m. Warszawy, Ober-Policmajster m. Warszawy, Komissya kwaternicza m. Warszawy, Naczelnicy wojenni, Komendant m. Warszawy, Naczelnicy okręgów górniczych, Naczelnicy objazdów przy drogach, Rewizorowie skarbowi, Trybunały cywilne i handlowy, Sądy kryminalne, Prokuratorowie przy trybunałach i sądach kryminalnych, Arsenal warszawski, General-gewaltygier, General-wagenmajster, Oberkapelan polowy, Dyrektorowie szpitali wojskowych, Inspektorowie aptek, Komendanci twierdz, Naczelnicy parków, Naczelnicy sztabu artyleryi, Zarząd Naczelnika zachodniego okręgu artyleryjskich garnizonów, Zarząd zachodniego inżynierskiego okręgu.

Ceny kop. 7¹/₂ do Władz powiatowych i miejskich. Do tych Władz liczą się: Naczelnicy powiatowi, Magistraty wszystkich miast prócz Warszawy, Komisarze cyrkulowi m. Warszawy, Komory celne i przykormórki, Dowódcy straży granicznej, Nadstrażnicy straży granicznej, Kontrolerowie powiatowi, Sądy pokoju, Sądy policyi poprawczej, Rady szczegółowe opiekuńcze, Rada nadzorcza instytutu głuchoniemych, Urząd konsumcyjny m. Warszawy, Urzędy leśne, Urzędy skarbowe, Urzędy pocztowe, Magazyny sole, Szkoły powiatowe, Naczelnicy hut i kopalń, Dowódcy pułków, Naczelnicy komend żandarmskich po powiatach, Kantory wojennych szpitali, Komendanci miast oprócz Warszawy.

Uwaga 1. Podania zanoszone do prezydujących lub do wydziałów Władz, pisane być winny na stemplu ceny oznaczonej dla podań do władzy.

Uwaga 2. Podania wojskowych niższych stopni w służbie zostających, lub z niej uwolnionych, oraz ich żon, dzieci, wdów i sierot po nich pozostałych, wolne są od stempla.

B. Akta darowizn, działy, testamenta, zapisy i rozporządzenia rodziców między dziećmi, wymagają użycia stempla: w przedmiotach rsr. 150 nieprzenoszących, ceny kop. 30;

w przedmiotach od włącznie rsr. 150 do rsr. 1500, dodając od każdego 150 rsr. po kop. 15;

w przedmiotach od włącznie rsr. 1500 do najwyższej summy, ceny rsr. 3 kop. 60.

Uwaga. Od skutków z darowizny opłaca się stempel kollateralny.

C. Plenipotencye ogólne wymagają użycia stempla ceny k. 90, plenipotencye specjalne, czyli do szczególnego interesu, ceny kop. 30.

D. Intercyzy urządzające stosunki majątkowe co do wspólności, wymagają stempla ceny kop. 45, jeżeli obok tego obejmują dyspozycyą dożywocia, ceny kop. 90; jeżeli obejmują posag, wyprawę, dopłatę od summy razem wziętą, gdy ta ma zabezpieczenie hipoteczne, po kop. 15, gdy nie jest hipoteczną, po kop. 7¹/₂ od każdego 150 rsr.; jeżeli obejmują darowizny, umowy o kupno, dzierżawy lub inne zobowiązania, wymagają stempla jak od właściwego aktu.

Ile tylko intercyza obejmuje warunków powyżej wymienionych, od każdego z nich oddzielnie stempel liczyć należy.

E. Cessy wymagają użycia stempla takiej ceny, jaki jest przepisany do aktu, z którego cessya wynikła.

F. Kaucy, obligi, zastawy, rewersa, wexle wymagają użycia stempla:

w przedmiotach mających bezpieczeństwo hipoteczne, do summy rsr. 45 włącznie ceny kop. 7¹/₂, od rsr. 45 do rsr. 150 włącznie ceny

kop. 15, od rsr. 150 aż do najwyższej summy dodając po kop. $7\frac{1}{2}$ od
każdych rsr. 75, chociażby niepełnych;

w przedmiotach niemających bezpieczeństwa hipotecznego, do sum-
my wyłącznie rsr. 150 kop. $7\frac{1}{2}$, dalej od każdych rsr. 150 chociażby
niepełnych, po kop. $7\frac{1}{2}$.

G. Kontrakty czyli umowy o kupno, sprzedaż i zami-
anę tak ruchomości, jak i nieruchomości, wymagają użycia stempla ceny
odpowiadającej wartości umówionej, a mianowicie:

jeżeli summa nie przenosi rsr. 45, ceny kop. $7\frac{1}{2}$,

od rsr. 45 do rsr. 90 wyłącznie „ „ 15,

od rsr. 90 do rsr. 150 wyłącznie „ „ 30,

od rsr. 150 do najwyższej summy, dodając po kop. 15 od
każdych rsr. 75 chociażby niepełnych.

H. Kontrakty czyli umowy o dzierżawy, poddzierża-
wy, i w ogólności o najem rzeczy i usług, wymagają użycia
stempla od summy obrachowanej za wszystkie lata, na które kontrakt
zawarty został, a mianowicie:

jeżeli summa nie dochodzi rsr. 45, ceny kop. $7\frac{1}{2}$,

od rsr. 45 do rsr. 150 wyłącznie „ „ 15,

od rsr. 150 do najwyższej summy, dodając po kop. $7\frac{1}{2}$ od
każdych rsr. 75, chociażby niepełnych.

I. Kontrakty o najem rybołówstwa, ogrodów, past-
wisk, łąk, roku jednego nie trwające, tudzież kontrakty o rozmaite
transporta dostawy, lub inne na krótki czas umówione roboty i entre-
pryzy, mianowicie przed upływem roku jednego skutecznić się mające,
wymagają użycia stempla podług summy umówionej, rachując:

od summy najniższej do rsr. 150 wyłącznie kop. $7\frac{1}{2}$,

od rsr. 150 do najwyższej summy, dodając po kop. $7\frac{1}{2}$ od
każdych rsr. 150, chociażby niepełnych.

K. Kontrakty wieczystej dzierżawy, emphyteuzy, kon-
trakty z włościanami o wieczyste posiadanie czynszów, tudzież kon-
trakty o dochody czyli pensye dożywotnie z utratą przedmiotu stano-
wiącego dochód (à fonds perdu), wymagają użycia stempla téj saméj
wysokości, jak kontrakty o kupno i sprzedaż pod lit. G.

Do ustanowienia ceny stempla przy kontraktach o wieczyste dzier-
żawy, bierze się wysokość rocznego czynszu czyli kanonu i obraca się
na kapitał pomnożeniem przez 20; do wynalezionéj zaś summy dodaje
się laudemium lub wykupne; a przy kontraktach o pensye dożywotnie
bierze się pensyą roczną przez $12\frac{1}{2}$ pomnożoną.

L. Kontrakty o spółkę handlową lub cywilną wyma-
gają użycia stempla w stosunku massy ogólnéj do spółki łożonéj, z tém
rozróżnieniem:

jeżeli massa składa się z summ i kapitałów hypotekowanych po kop. $7\frac{1}{2}$ od każdych 75 rsr.;

jeżeli summy i kapitały nie mają hypotecznego bezpieczeństwa, po kop. $7\frac{1}{2}$ od każdych 150 rsr.;

jeżeli massa obejmuje w części dobra i nieruchomości, co do tych dóbr i nieruchomości po kop. 15 od każdych 75 rsr.

E. Cessye, kaucye i kontrakty, w których przedmiot na pieniądze oszacować się nie daje, wymagają użycia stempla ceny k. 15.

M. Ekstrakty wydawane z ksiąg i akt, władz i z urzędów niższego stopnia do włącznie gubernialnych, wymagają użycia stempla ceny k. $7\frac{1}{2}$.

Ekstrakty z ksiąg i akt władz wyższych, licząc do nich Archiwum główne Królestwa i pisarzy aktowych, wymagają użycia stempla ceny k. 30.

N. Paszporta na wyjazd do Cesarstwa Rossyjskiego, wymagają użycia stempla, a mianowicie wydawane:

Mieszkańcom Królestwa nadgranicznym w obrębie 7 wiorst	ceny kop. $7\frac{1}{2}$,	
"	Cesarstwa do powrotu, ceny	" 15,
"	Królestwa na miesięcy 3	" 15,
"	" na czas od miesięcy 3 do 6	" 30,
"	" na czas od miesięcy 6 do roku	" 60,
"	" do gubernii Petersburgskiej i Moskiewskiej, lub do dwóch stolic Moskwy i Petersburga, oraz paszporta na wyjazd za granicę ceny	" 90.

III. PRZEZNACZENIE STEMPLA KOSZTÓW SĄDOWYCH.

Stempel tego gatunku przeznaczony jest wyłącznie na opłaty wpisowe w sprawach wszelkiego rodzaju, tudzież na realizowanie kosztów prenotowanych i kosztów stempli w tychże sprawach skarbowi zasądzanych.

Sprawy w drodze cywilnej wiedzione, podlegają opłacie wpisu *głównego, dodatkowego lub w egzekucyi*:

a) Wpisy główne opłacają się w każdej z osobna instancyi:

W sprawach gdzie żądanie rsr. 7 kop. 50 nie przenosi, opłaca się kop. $7\frac{1}{2}$.

od rsr. 7 k. 50 do rsr. 15 wyłącznie opłaca się kop. 15,

od rsr. 15 do rubli sr. 30 " " " 30,

i tak kolejną dodając od każdych rsr. 15 po kop. 15 aż do summy rsr. 150 wyłącznie,

od rsr. 150 do rsr. 375 wyłącznie opłaca się rsr. 2 kop. 25,

" 375 " 750 " " " 3 " —

" 750 " 1,500 " " " 6 " —

" 1,500 " 3,000 " " " 12 " —

od rsr.	3,000	do rsr.	6,000	wyłącznie	opłaca się	rsr.	18,
"	6,000	"	12,000	"	"	"	24,
"	12,000	"	15,000	"	"	"	30,
"	15,000	"	30,000	"	"	"	60,
"	30,000	"	60,000	"	"	"	90,
"	60,000	"	120,000	"	"	"	150,
"	120,000	"	150,000	"	"	"	240,

następnie od każdego 150 rsr. przewyżki dodaje się po kop. 10.

W sprawach granicznych, gdzie szacunek gruntu spornego niepodany, gdy przedmiot nie przechodzi jednéj włóki, opłaca się kop. 90,

od jednéj do pięciu włók opłaca się rsr. 12,

od pięciu do dziesięciu włók " " 18,

i tak dalej dodając za każde pięć włók chociażby niepełnych po rsr. 12.

W sprawach o przedmiot nie mający pieniężnego oznaczenia, opłaca się wpis rsr. 6.

W sprawach dotyczących małżeństw, tudzież w sprawach o uznanie dziecka, legitymacją, przysposobienie i t. p. dotyczących stanu i osobistości, sąd oznacza wpis od ceny najniższej aż do rsr. 90.

b) Wpisy dodatkowe opłacają się po wyroku przedstawowczym, głównie sprawy ostatecznie nierozstrzygającym, a mianowicie:

w sprawach gdzie przedmiot rsr. 15 nie przenosi, opłaca się kop. 15,

" od rsr. 15 do wyłącznie rsr. 750 " " 90,

" od rsr. 750 do wyłącznie rubli srebr. 3,000 rsr. 1 kop. 50,

" od rsr. 3,000 do najwyższej sumy " 3 " —

c) Wpisom w eksekucyi podlegają spory przy eksekucyi wyroków wydarzające się; wpisy te opłacają się w $\frac{1}{8}$ części wpisu głównego.

Uwaga 1. W sprawach cywilnych, gdzie przedmiot rsr. 1500 przechodzi, wpis opłaca się w połowie ocenionej ilości, druga zaś połowa dopiero po zapadnięciu wyroku.

Uwaga 2. W sprawach poddanych polubownemu rozszdzeniu, wpis opłaca się w połowie mniej jak w sądach zwyczajnych.

Sprawy karne podlegają opłacie wpisu:

Przez sądy policyi prostéj, magistraty miast i wójtów gmin sądzone w cenie kop. 30;

przez sądy policyi poprawczéj, w cenie od rsr. 1 kop. 50 do rsr. 7 kop. 50, stosownie do uznania sądu;

przez sądy wyższych instancyi, w cenie od rsr. 7 kop. 65 aż do rsr. 45, również wedle uznania sądu.

IV. PRZEZNACZENIE STEMPLA ADMINISTRACYJNEGO.

Stempel tego gatunku przeznaczony jest na realizowanie opłat nominacyjnych, opłat za patenta czyli świadectwa przez heroldyę Królestwa wydawane, tudzież opłat od pozwoleń i konsensów na procedera.

a) Podlegają opłacie nominacyjnej:

Urzednicy i Oficjalisci stałą pensją pobierający od rocznej pensyi, na raz jeden po 2 od sta.

Duchowni od beneficji rsr. 90 rocznie nie przynoszącej, opłacają k. 90, od rsr. 90 do rsr. 150 włącznie opłacają rsr. 7 kop. 50, nad rsr. 150 od każdego rsr. 15 " 1 " 80.

b) Patenta czyli świadectwa przez Heroldyę wydawane ulegają opłacie:

na przyznanie tytułu księcia	rsr. 60,
" " " hrabiego	" 45,
" " " barona	" 30,
" " " innych tytułów	" 15,
na pochodzenie szlacheckie	" 7 kop. 50.

c) Patenta nominacyjne na urzędy i funkcyę, do których pensye nie są przywiązane, ulegają opłacie:

na Obronę przy Senacie	rsr. 75 kop. —
" Adwokata przy sądzie apelacyjnym.	" 60 " —
" Patrona przy trybunale.	" 22 " 50
" Pisarza aktowego Królestwa.	" 15 " —
" Doktora lub lekarza	" 15 " —
" Akuszera, chirurga, dentystę, felczera i weterynarza.	" 3 " —
" Rejenta gubernialnego	" 7 " 50
" Rejenta okręgowego i komornika.	" 3 " 75
" Obronę przy sądzie pokoju	" 9 " —
" Budowniczego	" 5 " 40
" Jeometrę	" 3 " 60
" Akuszerkę.	" — " 30
" Rabina, szkolnika i starszych żydowskich w miastach rzędu 1, 2 i 3: rsr. 9; rzędu 4: rsr. 6; rzędu 5: rsr. 3.	

d) Konsensa na zakłady i procedera podlegają opłacie jak następuje:

	w miastach rzędu 1, 2 i 3		rzędu 4	rzędu 5
na założenie apteki.	rsr. 27	rsr. 13 k. 50	rsr. 6 k. 75	
" billardu	" 15	" 7 " 50	" 2 " 70	
" kawiarni.	" 4 k. 50	" 2 " 25	" — " 90	
" hotelu, zajazdu, trak- tyerni	" 45	" 13 " 50	" 6 " 75	

	w miastach rzędu 1, 2 i 3	rzędu 4	rzędu 5
na założenie handlu bławatnego i sukiennego	rsr. 15	rsr. 7 k. 50	rsr. 3 k. —
na założenie handlu wina i trunków zagranicznych	" 45	" 22 " 50	" 11 " 25
na założenie magazynu mebli	" 27	" 13 " 80	" 6 " 75
" kantoru wexlowego "	" 15	" 7 " 50	" 3 " 75
" browaru	" 27	" 13 " 50	" 6 " 75
na założenie młynów na rzekach spławnych, tudzież wiatraków bez różnicy miejsca	rsr.	7 kop. 50	
na młyny pływające	"	3 " 75	
na założenie gorzelnii	"	150 " —	
" drukarni i huty szklanej po	"	1 " 80	
" teatru	"	108 " —	
na pokazywanie cieniów i optyk.	"	30 " —	
za pozwolenie grania marynetek	"	15 " —	
od dyspensy duchownej na zawarcie związków małżeńskich między stryjem a synowicą, wujem a siostrzenicą, ciotką a siostrzeńcem, rodzonemi	"	150 " —	
od pozwolenia pochowania ciał w grobach kościelnych "	"	90 " —	

Wszelkie inne pozwolenia i konsensa na professye, kunszta, rzemiosła, handle, zakłady i procedera wyżej imiennie nie wyrażone, podlegają użyciu stempla:

jeżeli udzielane są przez władze do włącznie gubernialnych ceny kop. $7\frac{1}{2}$;

jeżeli udzielane są przez władze wyższe jak gubernialne, ceny k. 30.

V. PRZEZNACZENIE STEMLA SPADKOWEGO.

Stempel tego gatunku przeznaczony jest wyłącznie na realizowanie opłat kollateralnych, od spadków i darowizn.

Podlegają opłacie kollateralnej:

a) Dzieci, wnuki i inni zstępni w linii prostej, jedynie od tego, co z części rozrządzałnej przez szczególny zapis lub sposobem darowizny otrzymują, płacą po kop. $7\frac{1}{2}$ od każdego rsr. 15 czyli po $\frac{1}{2}$ od sta.

b) Wstępni nawet w linii prostej, krewni wszelkiego stopnia pokrewieństwa i małżonkowie, od całego majątku w spadku lub przez darowiznę otrzymanego, płacą po kop. $22\frac{1}{2}$ od każdego 15 rsr., czyli po $1\frac{1}{2}$ od sta.

c) Obcy i powinowaci płacą po kop. 45 od każdego rsr. 15 czyli po 3 od sta.

Uwaga. Kto otrzymuje spadek lub darowiznę, winien w ciągu miesiąca od dnia wejścia w posiadanie, zgłosić się do kontroli skarbowej

z opłatą kollateralną, lub zadeklarowaniem i zabezpieczeniem onój, pod karą kontrawencyjną.

Nie podlegają opłacie kollateralnej:

Dzieci i zstępni od spadku z prawa po rodzicach lub zstępnych otrzymanego.

Dzieci naturalne prawnie uznane od spadku po swych rodzicach.

Osoby przysposobione od spadku po przysposabiającym.

Rodzice i wstępni od téj części spadku po dzieciach, która wraca jako ich własność dzieciom wydzielona.

Szpitala, domy ubogich i klasztory jałmużnicze od czynionych im zapisów i darowizn.

Spadki, w których czysta massa rsr. 15 nie dochodzi.

VI. PRZEZNACZENIE STEMPŁA DO KALENDARZY.

Stempel ten nie istnieje w papierze stemplowym, lecz jest tylko wy-ciskany na kalendarzach i rubrycelach duchownych.

Na wszelkich kalendarzach krajowych, nie wyłączając żydowskich, tudzież na rubrycelach w kraju drukowanych, wybijany być winien stempel ceny kop. 7 $\frac{1}{2}$, zaś na kalendarzach i rubrycelach zagranicznych stempel ceny kop. 30.

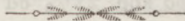
VII. PRZEZNACZENIE STEMPŁA KARNEGO.

Stempel tego gatunku służy na realizowanie kar kontrawencyjnych, wymierzanych za nieużycie stempla do akt, pism i czynności, za niezgłoszenie się w czasie przepisany, z opłatą kollateralną od spadków i darowizn, i za nieposiadanie konsensu.

Kara wymierza się w takim stosunku:

Jeżeli brak stempla wynosi kop. 7 $\frac{1}{2}$ do kop. 45, kara zawsze jest kop. 90; jeżeli zaś brak przechodzi kop. 45, kara wymierza się w dwójnasób brakującego stempla. Przy kupnie stempla karnego płaci się tylko za połowę ceny na nim wyrażonej, druga połowa opłaca się wgotowiźnie na rzecz dostrzegającego.

Sprzedawanie lub używanie kalendarzy niestemplowanych, ulega karze po rsr. 1 kop. 80 za każdą sztukę.

ROZKŁAD JAZDY

na Drodze Żelaznej Warszaw.-Wiedeńskiej i Zabkowicko-Katowickiej

od dnia 14 (26) sierpnia 1859 roku.

z Warszawy do stacyi Sosnowce i Katowic

NAZWISKO STACYI	ODLEGŁOŚĆ		Towa- rowy Nr. I.	Sznel- cug Nr. III.	Osobo- wy Nr. V.	Osobo- wo-Towa- rowy Nr. VII.	Towa- rowy Nr. IX.			
	od War- szawy	między stacyami	P O C I A G I O D C H O D Z A							
	mil	wiorst	g.	m.	g.	m.	g.	m.	g.	m.
z Warszawy.....			rano	rano	rano	wieczór				
— Włoch.....			5 15	6 —	10 45	5 —				
— ** Pruszkowa..	2 ¹ / ₇	15	6 40	6 23	11 13	5 40				
— Brwinowa.....						5 56				
— * Grodziska...	4	28	7 18	6 45	11 38	6 15				
— Rudy Guzowsk.	5 ⁶ / ₇	41	16 ¹ / ₇	7 51	7 9	12 3	6 55			
— Radziwiłłowa..	7 ³ / ₇	52	15 ¹ / ₇	8 26	7 27	12 26	7 28			
— ** Skierniewic..	9	63	14 ¹ / ₇	9 30	7 50	1 —	8 20			
— ** Pływi.....	10 ⁶ / ₇	76	16 ¹ / ₇	10 5		1 22	8 53			
— ** Rogowa.....	12 ⁶ / ₇	90	2 ¹ / ₇	10 55	8 33	1 58	9 35			
— Koleszek.....										
— Rokicin.....	15 ³ / ₇	108	2 ⁴ / ₇	11 55	9 3	2 33	10 27			
— Wolborki.....				po połud.		2 44	10 46			
— * Bab.....	17 ³ / ₇	122	2 ² / ₇	1 ...	9 26	2 57	11 7			
— * Piotrkowa....	19 ³ / ₇	136	16 ¹ / ₇	2 30	10 —	3 30	11 45	5 —		
— Rozprzy.....						3 49				
— * Gorzkowic...	22 ³ / ₇	157	3	5 30	10 30	4 9		6 —		
— Kamińska.....						4 22				
— ** Radomska...	25 ³ / ₇	178	3	6 45	11 5	5 —		7 3		
— * Kłomnic.....	28	196	2 ⁴ / ₇	8 —	11 33	5 33		7 58		
— Rudnik.....										
— ** Częstochowy..	30 ⁶ / ₇	216	2 ⁶ / ₇	rano				10 —		
— Poraja.....	33 ¹ / ₇	232	2 ² / ₇	6 15	12 5	6 20		10 43		
— Żarek.....				7 —		6 48				
— ** Myszkowa...	35	245	2	8 15	12 50	7 15		11 20		
— Zawiercia..	36 ² / ₇	254	2 ⁴ / ₇		1 5	7 35				
— Łaz.....	37 ⁴ / ₇	263		9 10	1 15	7 50		12 10		
— Zabkowie.....	39 ² / ₇	275	15 ¹ / ₇	9 45	1 30	8 15		12 45		
— Dąbrowy.....	40 ² / ₇	282	1	10 10	1 45	8 25		1 5		
do St. Sosnowce przych.	41 ⁴ / ₇	291	13 ¹ / ₇	10 45	2 —	8 50		1 40		
ze Stacji Sosnowce				rano	po połud.	wieczór				
do Katowic przychodzi	42 ¹ / ₇	298	1		3 —	5 30				
					3 10	5 40				

z Katowic i stacyi Sosnowce do Warszawy

NAZWISKO STACJI	ODLEGŁOŚĆ	Towa- rowy Nr. II.	Szel- cug Nr. IV.	Osobo- wy Nr. VI.	Osobo- wo-Towa- rowy Nr. VIII.	Towa- rowy Nr. X.					
	między Stacyami	POCIĄGI ODCHODZA									
	m i l	g.	m.	g.	m.	g.	m.	g.	m.	g.	m.
z Katowic				w połud.	wieczór						
do St. Sosnowce przy.				12 10	8 50						
				12 20	9 —						
ze Stacji Sosnowce..				rano	po połud.	rano					po połud.
— Dąbrowy.....	1 ³ / ₇	5	—	2 —	6 45						2 15
— Żabkowic	1	5	40	2 15	7 10						2 50
— Łaz.....	1 ⁵ / ₇	6	—	2 28	7 20						3 10
— Zawiercia ..	1 ⁵ / ₇	6	40	2 45	7 45						3 40
— Myszkowa.....	2 ⁴ / ₇			2 55	8 —						
— Żarek		8	30	3 15	8 20						4 30
— Poraja.....	2										
— Częstochowy	2 ² / ₇	9	17		8 48						5 15
— Rudnik	2 ⁶ / ₇	10	15	4 —	9 30						6 30
— Kłomnic											
— Radomska.....	2 ⁴ / ₇	11	30	4 30	10 15						7 45
— Kamińska ..	3	12	23	5 3	11 5						8 38
— Gorzkowic		1	25	5 35	11 42						9 40
— Rozpry.....					12						
— Piotrkowa.....	3					rano					
		3	15	6 15	12 30	5 30					10 45
— Bab	1 ⁶ / ₇										pr. wiecz.
— Wolborki...		4	—	6 36	12 56	6 5					
— Rokicin.....	2 ² / ₇				1 10	6 22					
— Kolušek		4	50	7 2	1 25	6 42					
— Rogowa.....	2 ⁴ / ₇										
— Płyćwi	2 ¹ / ₇	5	48	7 30	2 5	7 27					
		6	38		2 30	8 15					
— Skierniewic	1 ⁶ / ₇										
— Radziwiłłowa ..	1 ⁴ / ₇										
— Rudy Guzowskiéj	1 ⁵ / ₇										
— Grodziska.....	1 ⁶ / ₇	4	30	8 20	3 —	9 —					
— Brwinowa..	1 ⁶ / ₇	5	5	8 35	3 20	9 27					
— Pruszkowa.....		5	45	8 59	3 45	9 57					
— Włoch.....	2 ¹ / ₇	7	15	9 19	4 10	10 30					
do Warszawy przych.											
		7	58	9 39	4 33	11 20					
		8	45	10 —	5 —	12 —					
				rano	wieczór	wieczór					w połud.

ze Skierniewic do Łowicza

NAZWISKO STACJI	ODLEGŁOŚĆ			Osobowo- Towarowy Nr. XI.	Osobowo- Towarowy Nr. XIII.	Osobowo- Towarowy Nr. XV.			
	od Skierniewic		między Stacya.	POCIĄGI ODCHODZĄ					
	mil	wiorst	mil	g.	m.	g.	m.	g.	m.
ze Skierniewic				w południe	po południu	wieczór			
do Łowicza przychod.	2 ⁶ / ₇	20	2 ⁶ / ₇	12 55	3 5	8 15			
				1 25	3 55	8 45			

z Żąbkowie do Granicy

NAZWISKO STACJI	ODLEGŁOŚĆ			Osobowo- Towarowy Nr. XVII.	Sznelcug Nr. XIX.	Osobowo- Towarowy Nr. XXI.			
	od Żąbkowie		między Stacya.	POCIĄGI ODCHODZĄ					
	mil	wiorst	mil	g.	m.	g.	m.	g.	m.
z Żąbkowie			} 2	rano	po południu	wieczór			
— Strzemieszyc				10 30	1 35	8 30			
do Granicy przychod.	2	14		10 46	1 44	8 46			
				11 —	1 51	9 —			

z Łowicza do Skierniewic

NAZWISKO STACJI	ODLEGŁOŚĆ			Osobowo- Towarowy Nr. XII.	Osobowo- Towarowy Nr. XIV.	Osobowo- Towarowy Nr. XVI.			
	między Stacyami			POCIĄGI ODCHODZĄ					
	mil			g.	m.	g.	m.	g.	m.
z Łowicza	}	2 ⁶ / ₇	popołudniu	wieczór		rano			
do Skierniewic przych.			2 5	7 15	7 —				
			2 35	7 45	7 30				

z Granicy do Żąbkowie

NAZWISKO STACJI	ODLEGŁOŚĆ			Sznelcug Nr. XVIII.	Osobowo- Towarowy Nr. XX.	Osobowo- Towarowy Nr. XXII.			
	między Stacyami			POCIĄGI ODCHODZĄ					
	mil			g.	m.	g.	m.	g.	m.
z Granicy	}	2	w południe	wieczór		rano			
— Strzemieszyc			12 55	7 30	5 —				
do Żąbkowie przych.			1 5	7 46	5 16				
			1 15	8 —	5 30				

O B J A Ś N I E N I E .

Sprzedaż biletów i ekspedycja tłomoków rozpoczyna się na godzinę przed odejściem pociągu.

Powozy, konie i inne zwierzęta, winny być dostawione do ekspedycy na dwie godziny przed odejściem pociągu.

Stacye na których krzyżują się pociągi, oznaczone są gwiazdkami **

Powozy, konie i inne zwierzęta, ekspedują się do wszystkich i ze wszystkich Stacyj pociągami Osobowemi, Osobowo-Towarowemi i Towarowemi; pociągami zaś Osobowemi (Sznelugami) Nro III i IV, mogą być ekspedowane powozy z Warszawy i Łowicza do wszystkich Stacyj ku Granicy, prócz Pływi i Poraja, jak niemniej z Sosnowców i Granicy ku Warszawie.

Pociągi Osobowe (Sznelugi) Nro III i IV pomiędzy Warszawą a Stacją Sosnowce i Nro XVIII i XIX pomiędzy Ząbkowicami a Granicą, mają tylko powozy klasy I i II.

Pociągi Osobowe Nro V i VI pomiędzy Warszawą a Stacją Sosnowce i Osobowo-Towarowe Nro XI, XII, XIII i XVI pomiędzy Skierniewicami a Łowiczem, i Nro XVII, XX, XXI i XXII pomiędzy Ząbkowicami a Granicą, mają powozy klasy I, II, III i IV.

Pociągi Osobowo-Towarowe Nro VII i VIII pomiędzy Warszawą a Piotrkowem, i Nro XIV i XV pomiędzy Skierniewicami a Łowiczem, mają tylko powozy klasy I, II i III.

Pociągi Osobowe (Sznelugi) Nro III i IV, nie zatrzymują się na Stacjach Pływi i Poraj, oraz na przystankach, prócz Zawiercia.

Pociągi Osobowe Nro V i VI zatrzymują się na przystankach: Wolborka, Rozprza, Kamiński i Zawiercie.

Pociągi Osobowo-Towarowe Nro VII i VIII, zatrzymują się na przystankach Brwinów i Wolborka.

Pociągi Osobowe (Sznelugi) Nro XVIII i XIX, oraz Osobowo-Towarowe Nro XVII, XX, XXI i XXII zatrzymują się na przystanku Strzemieszyce.

Osoby wyjeżdżające z Warszawy pociągiem Osobowym (Sznelug) Nro III, przybywają do Wrocławia tegoż dnia o godzinie 9ej w wieczór, do Berlina dnia następnego o godzinie 5 min. 15, do Drezna o godzinie 4, do Wiednia przez Sosnowce i Kosel, lub Granicę i Trzebinie o godz. 5 min. 16 rano. Do Krakowa przez Granicę o godz. 5 min. 27 w wieczór. Pociąg ten bezpośrednio komunikuje się z pociągiem idącym do Belgii i Francyi.

Osoby wyjeżdżające z Warszawy pociągiem Osobowym Nro V, przybywają na noc do Granicy o godz. 9 w wieczór, a dnia następnego do Krakowa o godz. 9 min. 45 rano, do Wrocławia o godz. 12 min. 10 w południe, do Wiednia przez Kosel lub Trzebinie o godz. 7 min. 37 w wieczór.

Osoby wyjeżdżające z Berlina o godz. 10 min. 45, z Drezna o godz. 11 w wieczór, przybywają do Sosnowców dnia następnego o godz. 12 min. 20 z południa, do Warszawy o godz. 10 w wieczór.

Osoby wyjeżdżające z Wiednia o godz. 8 min. 30 w wieczór, przybywają dnia następnego przez Kosel do Sosnowców o godz. 12 min. 20 z południa, przez Trzebinie do Granicy o godz. 11ej przed południem, do Warszawy zaś o godz. 10ej w wieczór.

Osoby wyjeżdżające z Wiednia o godz. 7ej rano, z Krakowa o godz. 3 min. 45 po południu, przybywają na noc do Granicy o godz. 8 min. 30 w wieczór, a dnia następnego do Warszawy o godz. 5 po południu.

Osoby wyjeżdżające z Wrocławia o g. 6 m. 50 rano, przybywają tegoż dnia do Sosnowców o g. 12 m. 20 z połud., do Warszawy o g. 10 w wieczór, — wyjeżdżające zaś z Wrocławia o g. 2 m. 15 po południu, przybywają na noc do Sosnowców o g. 9 w wieczór, a dnia następnego do Warszawy o g. 5 po południu.

TERMINA OPŁACANIA PODATKÓW
I WNOSZENIA OPŁAT TAK DO KASS M. WARSZAWY JAKO
I DO KASS POWIATOWYCH.

w STYCZNIU. *Do kass m. Warszawy.* Czynsz z gruntów w Pradze na raz. Kanon od zarobkowania (miejscowe) na raz. Subsidium Charitativum na raz.

Rata 1-sza. Kanony z realności miejskich. Prowizya od kapitałów miejskich. Procent od pożyczki budowlanej. Szarwark. Kominowe. Opłata kwaterunkowa. Ofiara. Dzierżawy z domów skonfiskowanych. Zwrot pożyczki za cynk.

Do kass Powiatowych. Subsidium Charitativum, za cały rok. Kanon z młynów.

Kompetencya i procent administracyjny z dóbr darowanych.

Rata 1-sza. Ofiara. Kwarciane. Szarwark.

w LUTYM. *Do kass m. Warszawy.* Rata 1-sza. Latarniowe. Kontyngens liwerunkowy.

Do kass Powiatowych. Rata 1-sza. Kontyngens liwerunkowy od gromad. Czysze z dóbr rządowych.

w MARCU. *Do kass m. Warszawy.* Rata 1-sza. Brukowe. Kanałowe. Podymne z dopłatą dwugroszową.

Do kass Powiatowych. Rata 1-sza. Podymne zwyczajne. Podymne podwyższone. Kontyngens liwerunkowy od dworów.

w KWIETNIU. *Do kass m. Warszawy.* Opłata kwaterunkowa 2-ga rata. Opłata klasyczna na raz.

w CZERWCU. *Do kass m. Warszawy.* Prowizye od kapitałów z legatów rata 2-ga. Szarwark. Ofiara. Szynekowe od starozak, na raz.

Do kass Powiatowych. (jak w styczniu) 2-ga rata.

w LIPCU. *Do kass m. Warszawy.* Rata 2-ga. Kanony z realności miejskich. Prowizye od kapitałów miejskich. Procenta od pożyczek budowlanych. Kominowe. Dzierżawy z domów skonfiskowanych. Zwrot pożyczki za cynk.

Składka ogniowa i na wodociągi na raz. Opłata kwaterunkowa 3-cia rata.

w SIERPNIU. *Do kass m. Warszawy.* Rata 2-ga. Latarniowe.

w WRZEŚNIU. *Do kass m. Warszawy.* Brukowe 2-ga rata. Kanałowe. Podymne z dopłatą dwugroszową.

Do kass Powiatowych (jak w marcu) 2-ga rata.

w PAŹDZIERNIKU. *Do kass m. Warszawy.* Opłata kwaterunkowa 4-ta rata.

W LISTOPADZIE. *Do kass m. Warszawy.* Czysnz z gruntów w Warszawie na raz. Czysnz z attytencyi zamków na raz. Kontyngens liw-runkowy 2-ga rata. Czysnz z gruntów skarbowych na raz;

Do kass Powiatowych. Kontyngens liwerun. od gromad 2-ga rata.

W GRUDNIU. *Do kass m. Warszawy.* Prowizye od kapitałów z legatów 2-ga rata.

Uwagi.—1) Za podatki skarbowe i składkę ogniową w ratach powyższych nieopłacone, kary egzekucyjne liczą się i płacone być winny z podatkami; 2) W ogólności po upływie dni 14 każdego miesiąca w którym rata do placenia przypada, zarządzane są środki egzekucyjne; 3) Wszelkie podatki przy racie 1-ój razem za cały rok płacone być mogą.

Rozkład opłacać się mających podatków do kass Powiatowych.

STYCZEŃ. Ofiara. Szarwarki. Dziennik praw i gubernialny. Kanon z młynów. Szarwark podwyższony, od kapitałów po-Jezuickich, z dóbr skonfiskowanych.

LUTY. Kontyngens gromadzki.

MARZEC. Kontyngens dworski i podwyższony. Podymne. Czysnz włościański. Dzierżawy wieczyste. Kanon z dóbr rozdarowanych. Łanowe i podatek od sług dworskich. Składka transportowa.

CZERWIEC. Ofiara zwyczajna i podwyższona. Szarwark dawny i dodatkowy. Dzierżawy czasowe i wieczyste. Kanon z dóbr sprzedanych. Kanon z młynów. Zwrot pożyczek skarbowych, od kapitałów po-Jezuickich, od kapitałów po-pruskich i prowizye dóbr suprymowanych i od legatów.

LIPIEC. Składka ogniowa od nieruchomości z dóbr skonfiskowanych.

WRZESIEŃ. Kontyngens dworski zwyczajny i podwyższony. Podymne. Dzierżawy wieczyste.

PAŹDZIERNIK. Składka ogniowa od nieruchomości.

LISTOPAD. Kontyngens gromadzki.

GRUDZIEŃ. Kanon z dóbr sprzedanych. Dzierżawy czasowe, wieczyste. Czysnze włościańskie, od kapitałów skarbowych, z dóbr po-pruskich i od legatów.

Uwaga.—Pożyczka Bankowa lit. *a* w ciągu miesiąca stycznia i lipca; lit. *b* od 1 do 12 czerwca i grudnia, lit. *c* od 1 do 12 kwietnia i października.

Po upływie terminu miesięcznego od każdego podatku, kary egzekucyjne liczone będą.

TABLICA PORÓWNAWCZA MIAR I WAG RÓŻNYCH KRAJÓW.

1 *Miary długości.*

Stopa Polska	Sażen polski	Stopa rossyjs. i angiels.	Arszyn rossyjs.	Sażen rossyjs.	Yard angiels.	Stopa francuz.	Sażen francuz. (toise)	Metr	Stopa reńska czyli pruska
1	$\frac{1}{6}$	0,94490	0,40496	0,13499	0,31497	0,88659	0,14776	0,28800	0,91763
6	1	5,66939	2,42974	0,80991	1,88980	5,31955	0,88659	1,72800	5,50575
1,05831	0,17639	1	$\frac{3}{7}$	$\frac{1}{7}$	$\frac{1}{3}$	0,93829	0,15638	0,30479	0,97114
2,46940	0,41157	$2\frac{1}{3}$	1	$\frac{1}{3}$	$\frac{7}{9}$	2,18935	0,36489	0,71119	2,26598
7,40820	1,23470	7	3	1	$2\frac{1}{3}$	6,56805	1,09467	2,13356	6,79795
3,17494	0,52916	3	$1\frac{2}{7}$	$\frac{3}{7}$	1	2,81488	0,46915	0,91438	2,91341
1,12791	0,18799	1,06577	0,45676	0,15225	0,35526	1	$\frac{1}{6}$	0,32484	1,03500
6,76749	1,12791	6,39459	2,74054	0,91351	2,13153	6	1	1,94904	6,21002
3,47222	0,57870	3,28090	1,40610	0,46870	1,09363	3,07844	0,51307	1	3,18620
1,08977	0,18163	1,02972	0,44131	0,14710	0,34324	0,96618	0,16103	0,31385	1

Miary polskie tu porównane, były wprowadzone w Królestwie Polskim dnia 1 stycznia 1819 roku, i noszą nazwę Nowych Polskich.

Stopa polska, paryzka, angielska dzieli się na 12 cali, cal na 12 linii.

Stopa rossyjska jest równa stopie angielskiej, i zawiera 135,1142 lin. par., dzieli się zaś na 12 cali, cal na 10 linii.

Metr jest jedną dziesięciomilionową częścią ćwiartki południka przechodzącego przez Paryż i zawiera 443,296 linii paryzkich.

Dekametr.	Hectometr.	Kilometr.	Myriametr.
zawiera: 10	100	1000	10000 metrów.

Decimetr jest dziesiątą częścią metra i zawiera 4,1667 cali polskich; 3,9371 cali rossyjskich; albo 2,2498 werszków rossyjskich.

Centimetr jest setną częścią metra i zawiera 5 linii polsk., czyli 0,3937 cali rossyjs., albo 0,2250 werszków rossyjskich.

Milimetr jest tysięczną częścią metra i zawiera 0,5 linii polsk., czyli 0,0394 cali rossyjs.; albo 0,0225 werszków rossyjskich.

1 cal polski zawiera 24 milimetry fran., albo 0,9450 cali rossyjs., czyli 0,5399 werszk. 1 arszyn równy 0,7112 metrów, czyli 29,6328 cal. pol. n. m.

1 werszek zawiera $1\frac{3}{4}$ cali rossyjs., i równa się 1,85205 cali polskich, czyli 44,449 milim.

1 cal rossyjski czyli angielski czyni $\frac{4}{7}$ werszka i zawiera 12,6998 lin. polsk.; albo 25,3998 milimetrów.

Arszyn rossyjski równa się 28 całom rossyjskim i dzieli się na 16 werszków.

Zasadą miar angielskich jest stopa angielska dzieląca się na 12 cali.

3 zaś takich stóp czyni yard. Długość wahadła sekundowego w próżni, do poziomu morza sprowadzona, wynosi w Londynie 39,1393 cali angiels., czyli 0,994094 metrów.

1 brass czyli sażen morski równy 1,624 metrów, czyli 5 stóp paryzkich, czyli 5,638 stóp polskich n. m.

W Rydze używany jest łokiec rygi, który zawiera 1,76383 stóp angielskich czyli rossyjskich, albo 0,75593 arszynów rossyjskich.

2. *Miary drożne.*

Stopień Równika	Mile niemieckie czyli geografi.	Mile pols. z r. 1819	Wiorsty rosyjskie	Mile angielskie	Mile morskie czyli włoskie	Myriametry	Francuz. mile pocz-towe
1	15	13,01934	104,15549	69,04249	60	11,11111	25
$\frac{1}{15}$	1	0,86796	6,94370	4,60283	4	0,74074	$1\frac{2}{3}$
0,0768088	1,15213	1	8,00006	5,30307	4,60853	0,85343	1,92022
0,0960102	0,14401	0,12500	1	0,66288	0,57606	0,10668	0,24002
0,0144838	0,21726	0,18857	1,50857	1	0,86903	0,16093	0,36209
$\frac{1}{60}$	$\frac{1}{4}$	0,21699	1,73592	1,15071	1	0,18518	$\frac{5}{12}$
0,09	1,35	1,17174	9,37400	6,21382	5,40	1	2,25
$\frac{1}{25}$	$\frac{3}{5}$	0,52077	4,16622	2,76170	$2\frac{2}{5}$	0,44444	1

1 mila geograficzna zawiera 3807,23 toise fran., albo 24345,7 stóp angiels.

1 mila angielska zawiera 1760 yardów angielskich, dzieli się na 8 furlongs po 40 poles.

1 mila franc. (lieue de poste) zawiera 2284,34 toises, albo 14607,4 stóp angiels.

1 mila polska zawiera 14816 łokci 12 cali 3,74 lin. pols., czyli 0.853431148952 myriametrów, albo 8534,3 metrów.

1 wiorsta zawiera 500 sażeni ross. czyli 3500 stóp ang., albo 1066,78 metrów.

1 mila morska zawiera 950,13 toise czyli 1851,85 metrów albo 6075,74 stóp angielskich. Trzy takie mile czynią jedną league angielską, równą jednej lieue marine francuzkiej, i takich 20 (league albo lieue marine) idzie na 1 stopień południka.

3. *Miary powierzchni (gruntowe).*

Morga polska	Diesiatina	Loofstelle Liflandzki	Arpent de Paris	Hektar	Acre angielski	Morga pruska
1	0,51247	1,50666	1,63760	0,55987	1,38353	2,19281
1,95134	1	2,94000	3,19550	1,09250	2,69972	4,27890
0,66373	0,34014	1	1,08691	0,37160	0,91827	1,45542
0,61065	0,31294	0,92004	1	0,34189	0,84485	1,33904
1,78612	0,91533	2,69108	2,92494	1	2,47114	3,91662
0,72279	0,37041	1,08900	1,18364	0,40467	1	1,58494
0,45603	0,23370	0,68708	0,74680	0,25532	0,63093	1

Do mierzenia znacznych gruntów w Polsce używa się włoka, która dzieli się na 30 morgów, morg na 3 sznury, sznur zawiera 100 prętów \square ; pręt \square 100 pręcików kwadratowych. Pręt zawiera $7\frac{1}{2}$ łokci polskich.

Diesiatina zawiera 2400 sażeni kwadratowych.

Loofstelle dzieli się na 25 kappen i zawiera 10000 łokci \square pomiarowych.

Łokieć pomiarowy podłużny równa się 2 stopom angielskim. Oprócz tego używa się Tonnstelle zawierające 35 kappen.

Arpent de Paris zawiera 900 toise \square , czyli 5555,52 metrów \square .

Hektar zawiera 100 arów, Are jestto dekametr kwadratowy i równa się 100 metrom kwadratowym.

Acre angielski dzieli się na 4 Fardingdeel i zawiera 160 poles \square , albo 4840 yards \square .—Długość 1-go pole wynosi $5\frac{1}{2}$ yard. Włoka ang., yard of land

zawiera 30 acres. Hide of land 100 acres. Mila kwadratowa 640 acres.

Morg magdeburski czyli pruski dzieli się na 180 prętów kwadr. (rut'he); długość pręta wynosi 12 stóp prus. Włoka (hufe) zawiera 30 morg. prus.

4. *Miary objętości ciał płynnych.*

Garniec polski	Wiadro rosyjskie	Sztof rygski z r. 1813	Hektolitr	Gallon angielski	Ejmer pruski
1	0,3252	3,1361	0,04	0,8807	0,0582
3,0747	1	9,6429	0,1230	2,7070	0,1790
0,3188	0,1037	1	0,0128	0,2807	0,0186
25	8,1308	78,4040	1	22,0097	1,4556
1,1355	0,3694	3,5622	0,0454	1	0,0661
17,1754	5,5860	53,8649	0,6870	15,1210	1

- 1 garniec polski zawiera 4 kwarty polskie, czyli 4 litry francuzkie, kwarta dzieli się na 4 kwaterki.
- 1 wiadro rosyjskie powinno w sobie mieścić 30 funt. wody dystylowanej ważonej w próżni przy $13\frac{1}{2}$ stopn. Reaumura, i równa się 750,5679 calom sześciennym rosyjskim. $\frac{9}{8}$ wiadra rosyjskiego równają się 90 stofom rygskim. Wiadro dzieli się na 10 krużek po 10 czarek.
- 1 hectolitre równa się 100 litrom, czyli kwartom pols. Litre jest decimetr sześcienny.
- 1 gallon powinien zawierać 10 funtów (avoir du poids) wody dystylowanej ważonej w powietrzu pod ciśnieniem barometrycznym 30 cali angielskich i przy temperaturze 32 stopni Farenhejta czyli 0° Reaumura, i równa się 277,2738 calom sześciennym angielskim.
- Ejmer pruski równa się 3840 calom sześciennym pruskim. Dzieli się na 2 anker po 30 kwart (quart).

5. *Miary objętości do ciał sypkich.*

Korzec polski	Czteryk rosyjski	Loof rygski	Hectolitr	Quarter angielski	Scheffel pruski
1	4,8784	1,8587	1,28	0,4403	2,3289
0,2050	1	0,3810	0,2624	0,0902	0,4774
0,5381	2,6250	1	0,6887	0,2369	1,2531
0,7812	3,8113	1,4519	1	0,3439	1,8195
2,2717	11,0826	4,2219	2,9078	1	5,2906
0,4294	2,0948	0,7980	0,5496	0,1890	1

- 1 korzec polski dzieli się na 32 garncy pol., garniec na 4 kwarty; kwarta polska równa się litrowi francuzkiemu.
- 1 czteryk dzieli się na 8 garncy (osmuszków); 8 czteryków czynią 1 czwert.
- 1 Loof rygski równa się 54 stoof rygskim.
- 1 Quarter angielski dzieli się na 8 bushels; 1 bushel na 4 pecks, 1 peck zawiera 2 gallons, 1 gallon=4 quarts, 1 quarts zawiera 2 pints. 5 Quarters czynią jeden laszt (Load).
- 1 Scheffel pruski zawiera 3072 cali sześciennych pruskich i równa się $\frac{4}{5}$ Ejmerom pruskim; dzieli się na 4 ćwierci (viertel); 1 ćwierć na 16 metzen. 1 metzen zawiera 3 quart. Znaczniejsze ilości zboża liczą się na winspel, zawierające 2 malter po 12 scheffel. Laszt zawiera 3 winspel, lecz do owsa i jęczmienia tylko 2 winspel.

6. *Miary wagi.*

Funt polski	Funt rosyjski	Funt rygski	Funt rewelski	Funt ang. handlowy (avoir du poids)	Funt angielski (Troy)	Kilogram	Funt pruski	Marka kolońska
1	0,99021	0,96818	0,91223	0,89399	1,08644	0,40550	0,86700	1,73401
1,00983	1	0,97775	0,95154	0,90283	1,09718	0,40952	0,87558	1,75116
1,03282	1,02216	1	0,97320	0,92337	1,12215	0,41884	0,89551	1,79102
1,06126	1,05093	1,02754	1	0,94880	1,15306	0,43037	0,92017	1,84035
1,11852	1,10763	1,08299	1,05396	1	1,21528	0,45360	0,96982	1,93965
0,92038	0,91142	0,89114	0,86726	0,82286	1	0,37324	0,79803	1,59605
2,46607	2,44190	2,38756	2,32356	2,20461	2,67921	1	2,13808	4,27616
1,15341	1,14210	1,11668	1,08675	1,03112	1,25309	0,46771	1	2
0,57670	0,57105	0,55834	0,54338	0,51556	0,62655	0,23385	1/2	1

1 funt polski dzieli się na 16 uncj, uncya na 2 łuty, łut na 4 drachmy, drachma na 3 skrupuły, skrupuł na 24 granów, gran na 5¹/₂ graników, granik na 2 miligramy. Miligram polski równa się francuzkiemu; 25 funtów pol. czynią 1 kamień, 4 zaś kamienie czynią 1 centnar.

Funt aptekarski polski równy jest norymberskiemu, 30 funt. norymber. równe są 46 grzywnom kolońskina, funt zawiera przeto 28 łutów 1 drachmę 11 gran, 42,626 miligr. wagi handlowej polskiej, dzieli się zaś na 12 uncj, uncya na 8 drachm, drachma na 3 skrupuły, skrupuł na 20 granów; 1 gran aptekarski 62,24143 miligramów.

Funt rosyjski dzieli się na 96 zolotn. po 96 doli. 40 funtów rosyj. czynią pud.

Funt ross. aptekar. czyli norymb. równa się 8064 dolom czyli 7⁷/₈ funta handl.

Funt rygski dzieli się na 2 marki, 1 marka równa się 8 uncjom po 2 łuty, 20 takich funtów czynią 1 Liespfund; 5 Liespfund idzie na 1 lof; 4 lof na 1 schiffpfund, a 12 schiffpfund stanowią 1 łast.

Funt rewelski dzieli się na 32 łuty, po 4 quenty. Centnar zawiera 120 takich funtów.—Tonne zaś 2 cent. 1 schiffpfund ma 20 liespfund po 20 funt.

Funt angielski handlowy (avoir du poids) dzieli się na 16 uncj (ounces) 1 uncya na 16 drachm (drams) 1 drachma na 27¹¹/₃₂ grains. 28 takich funtów czynią 1 quarter; 4 quarter stanowią 1 hundredweight (centnar), a 20 hundredweight idzie na 1 ton.

Funt angielski troy używany w mennicy, dzieli się na 20 uncj (ounces), uncya zawiera 20 penny weights, 1 penny weights dzieli się na 24 grains po 20 mites. Funt ten używa się także w aptekach i dzieli się podobnie jak polski aptekarski.

Kilogram zawiera 10 hectogramów; 1 hectogram = 10 decagramów, 1 decagram 10 gramów, 1 gram 10 decigramów, 1 decigram 10 centigramów, 1 centigram 10 miligramów.

Gram jest ciężarem jednego centimetru sześciennego wody dystylowanej, ważonej w próżni przy temperaturze 4 stopni Celsusza.

Funt apt. zawiera 500 grammów podług kodexu, a 480,5058 gram jest jego prawdziwa ciężk. i dzieli się na 16 unc., unc. na 8 drachm, drach. na 72 grains.

Funt pruski jest 66 częścią ciężaru stopy sześcienniej pruskiej wody dystylowanej, ważonej w próżni w temperaturze 15⁰ R. i dzieli się na 32 łuty, łut zawiera 4 quentchen. Cent. zawiera 110 fun., a Schifflast 4000 funt.

Funt aptek. zawiera 24 łut. wagi handl. i ma podział podobny do fun. apt. pols.

Marka kolońska dzieli się na 16 uncj, 1 uncya na 2 łuty, łut na 4 quenty, quent na 2³/₈ pfennig; 1 pfenig na 32 assów, ass na 13⁹/₁₉ richtpfenig.

Miary długości różnych krajów wyrażone w metrach francuzkich, w calach i arszynie rossyjskim, i w calach polskich.

Nazwisko krajów i miast.	Metry francuz.	Rossyjskie		Cale polskie	
		cale	arszyny		
Anglia.....	1 stopa.....	0.3048	12	$\frac{3}{7}$	12.6998
	1 yard.....	0.9144	36	$\frac{12}{7}$	38.0993
Baden.....	1 sażeń.....	1.8288	72	$\frac{24}{7}$	76.1986
	1 stopa.....	0.3	11.8112	0.4218	12.5
Bawarya.....	1 stopa.....	0.2910	11.4575	0.4092	12.1256
	1 łokieć.....	0.9576	37.7018	1.1679	39.9003
Buenos-Ayros.....	1 wara.....	0.8660	34.0951	1.2177	36.0833
Bremen.....	1 stopa.....	0.2892	11.3866	0.4067	12.0506
	1 łokieć.....	0.5784	22.7731	0.8133	24.1012
Białystok.....	1 łokieć.....	0.5955	23.4443	0.8373	24.8114
Dania.....	1 stopa.....	0.3139	12.3567	0.4413	13.0773
Egipt.....	1 pik endatze.....	0.6363	25.05	0.895	26.5108
	1 „ stambuli.....	0.6769	26.65	0.952	28.2041
	1 „ meseri.....	0.5641	22.21	0.793	23.5052
	1 cessebe.....	3.6270	142.8	5.10	151.1273
Finlandya.....	1 łokieć.....	0.5938	23.378	0.8349	24.7413
Francya.....	1 mètre.....	1	39.3708	1.4061	41.6667
	1 toise.....	1.9490	76.7351	2.7405	81.2098
	1 stopa.....	0.3248	12.7892	0.4568	13.5350
	1 aune.....	1.2	47.2450	1.6873	50
Grodno.....	1 łokieć.....	0.6445	25.375	0.9063	26.8547
Hamburg.....	1 stopa.....	0.2866	11.2826	0.4030	11.9405
	1 łokieć krótki.....	0.5731	22.5651	0.8059	23.8809
	1 łokieć długi v. bra- bancki.....	0.6914	27.2214	0.9722	28.8088
Hanower.....	1 stopa.....	0.2921	11.5	0.4107	12.1706
	1 łokieć.....	0.5842	23.0	0.8214	24.3412
Hessen-Kassel.....	1 stopa miernicza.....	0.3988	15.7004	0.5607	16.6160
	1 stopa robocza.....	0.2877	11.3277	0.4046	11.9882
	1 łokieć.....	0.5696	22.4239	0.8009	23.7315
Hiszpania.....	1 stopa.....	0.2786	10.968	0.3917	11.6076
	1 wara.....	0.8356	32.90	1.175	34.8185
Konstantynopol.....	1 endatze.....	0.6528	25.70	0.918	27.1987
	1 pik.....	0.6830	26.89	0.960	28.4581
	1 wara.....	1.0746	42.3079	1.5467	44.7750
Lizbona.....	1 mètre.....	0.9998	39.3616	1.4058	41.6569
Królestwo Lombardz- ko-Weneckie.....	1 stopa.....	0.2877	11.3286	0.4046	11.9892
	1 łokieć.....	0.5755	22.6571	0.8092	23.9783
Lubeka.....	1 braccio.....	0.5940	23.3875	0.8353	24.7513
Medyolan.....	1 stopa.....	0.3139	12.3567	0.4413	13.0773
Mitawa.....	1 kol.....	0.6314	24.86	0.888	26.3097
Moldawia.....	1 halebi.....	0.6713	26.43	0.944	27.9712
	1 łokieć.....	1.0001	39.3795	1.4064	41.6759
Niderlandy.....	1 stopa.....	0.3137	12.3527	0.4412	13.0730
Norwegia.....	1 łokieć.....	0.6275	24.7054	0.8823	26.1461

Nazwisko krajów i miast.	Metry francuz.	Rosyjskie		Cale polskie	
		cale	arszyny		
Norymberga.....	1 stopa.....	0.3029	11.9262	0.4259	12.6217
Padwa.....	1 braccio (da panno)	0.6810	26.8108	0.9575	28.3742
Piemont.....	1 stopa.....	0.5139	20.2230	0.7222	21.4129
Polska.....	1 stopa.....	0.288	11.3388	0.4050	12
	1 łokieć.....	0.576	22.6776	0.8099	24
Prusy.....	1 stopa.....	0.3138	12.3567	0.4413	13.0773
	1 łokieć.....	0.6669	26.2579	0.9378	27.7891
Rewel.....	1 stopa.....	0.3206	12.621	0.4508	13.3570
	1 sążen.....	2.2440	88.35	3.155	93.4990
	1 łokieć.....	0.5376	21.166	0.7559	22.4003
Ryga.....	1 łokieć.....	0.5376	21.166	0.7559	22.4003
	1 łokieć mierniczy...	0.6096	24.000	$\frac{6}{7}$	25.3995
	1 łokieć tkacki.....	0.5688	22.394	0.7998	23.6999
	1 stopa reńska.....	0.3138	12.3567	0.4413	13.0773
	1 palma holenderska.	0.0944	3.717	0.1328	3.9337
Rzym.....	1 passeto.....	0.6696	26.3615	0.9415	27.8987
	1 canna.....	1.9926	78.4515	2.8018	83.0263
Rossya.....	1 stopa.....	0.3048	12	$\frac{3}{7}$	12.6998
	1 arszyn.....	0.7112	28	1	29.6328
	1 sażen.....	2.1336	84	3.	88.8984
Saksonia.....	1 stopa.....	0.2833	11.1543	0.3984	11.8047
	1 łokieć królewski...	0.5666	22.3086	0.7967	23.6095
	1 łokieć handlowy...	0.5653	22.2562	0.7949	23.5540
Królestwo Obojga Sycylii.....	1 palma.....	0.2645	10.4156	0.3720	11.0229
	1 canna.....	2.6455	104.1555	3.7198	110.2292
Szwajcarya.....	1 stopa.....	0.3	11.8112	0.4218	12.5
	1 łokieć.....	0.6	23.6225	0.8437	25.0
	1 sztaba.....	1.2	47.2449	1.6873	50.0
	1 klafter.....	1.8	70.8674	2.5310	75.0
	1 ruth.....	3.0	118.1124	4.2183	125.0
Szwecya.....	1 stopa.....	0.2969	11.6891	0.4175	12.3707
	1 łokieć.....	0.5938	22.3782	0.8349	24.7415
Toskania.....	1 braccio.....	0.5845	23.0139	0.8219	24.3559
Włoszczyzna.....	1 endatze.....	0.6411	25.24	0.901	26.7118
	1 calebi.....	0.6820	26.85	0.959	28.4157
	1 toise.....	1.9812	78.00	2.786	82.5485
Wenecya.....	1 stopa.....	0.3473	13.6724	0.4883	14.4697
	1 braccio a seta.....	0.6372	25.0858	0.8959	26.5487
	1 braccio di lana....	0.6825	26.8688	0.9596	28.4356
Wilno.....	1 stopa.....	0.3248	12.7894	0.4568	13.5352
	1 łokieć.....	0.6497	25.5788	0.9135	27.0704
Wirtemberg.....	1 stopa.....	0.2864	11.2762	0.4027	11.9338
Wiedeń.....	1 sążen.....	1.8962	74.6562	2.6663	79.0097
	1 stopa.....	0.3160	12.4427	0.4444	13.1683
	1 łokieć.....	0.7791	30.6758	1.0956	32.4646

Miary wagi wyrażone w kilogramach francuskich, w funtach rosyjskich i polskich.

Nazwisko krajów	Kilogramy francuskie	Rosyjskie			Polskie	
		Funt-ty	Zolot.	Doli	Funt-ty	Łuty
Anglia..... 1 funt handlowy (avoir du poid)	0.45359	1	10	31.95	1	3.7947
1 funt troy.....	0.37324	0	87	47.68	0	29.4538
Arensburg..... 1 funt.....	0.41691	1	1	70.44	1	0.8999
Bawarya..... 1 funt.....	0.55995	1	35	25.76	1	12.1884
Baden..... „	0.5	1	21	20.27	1	7.4565
Bremen..... „	0.49858	1	20	84.43	1	7.3449
Buenos-Ayros... „	0.45939	1	11	66.59	1	4.2527
Białystok..... „	0.40491	0	94	88.5	0	31.9534
Dania..... „	0.5	1	21	20.27	1	7.4565
Egipt..... 1 rottel.....	0.44079	1	7	32.0	1	2.7849
Finlandya..... 1 funt.....	0.42508	1	3	62.42	1	1.5451
Francya..... 1 kilogram.....	1	2	42	40.54	2	14.9131
Grodno..... 1 funt.....	0.36856	⁹ / ₁₀	„	„	0	29.0847
Hamburg..... 1 f. handl. wielki	0.48460	1	17	57.91	1	6.2420
1 funt handl. mały	0.46770	1	13	61.59	1	4.9085
1 marka.....	0.23385	0	54	78.80	0	18.4543
1 funt aptekarski.	0.35762	0	83	80.26	0	28.2215
1 centnar.....	54.27549	132	51	54.28	133	27.1037
1 sziffunt.....	135.68873	331	32	87.70	334	19.7596
Hanower..... 1 funt.....	0.46770	1	13	61.63	1	4.9086
1 centnar.....	46.77049	114	20	19.2	115	10.8528
1 sziflast.....	1870.81944	4568	40	0.00	463	18.1102
Hessen-Kassel... 1 funt.....	0.46770	1	13	61.57	1	4.9084
Hiszpania..... 1 funt.....	0.45939	1	11	66.57	1	4.2527
Chiny..... 1 funt skarbowy..	0.59294	1	43	—	1	14.7913
1 „ handl.....	0.58014	1	40	—	1	13.7814
1 „ handl.mały	0.57587	1	39	—	1	13.4447
Konstantynopol.. 1 oko.....	1.28556	3	13	35.4	3	5.4491
Lizbona..... 1 funt.....	0.45899	1	11	57.59	1	4.2211
Królestwo Lom- bardzko-Weneck. 1 funt.....	1.00014	2	42	44.11	2	14.9256
Lubeka..... 1 funt.....	0.48471	1	17	60.32	1	6.2506
Medyolan..... 1 funt wielki....	0.76312	1	82	85.97	1	28.2212
1 funt mały.....	0.32701	0	76	63.35	0	25.8059
Mitawa..... 1 funt.....	0.41862	1	2	12.9	1	1.0349
Moldawia..... 1 oko.....	1.29298	3	15	10.3	3	6.0344
1 litra.....	0.32149	0	75	35.1	0	25.3701
Niderlandy..... 1 funt.....	1.00023	2	42	46.0	2	14.9322
Norwegia..... 1 funt handlowy..	0.49811	1	20	73.9	1	7.3081
1 „ monetny..	0.46799	1	13	68.1	1	4.9314
1 „ aptekarski.	0.54504	0	83	85.2	0	27.2289
Norymberga.... 1 funt.....	0.51021	1	23	58.24	1	8.2630
1 centnar.....	51.02111	124	56	63.0	125	26.2875

Nazwisko krajów	Kilogramy francuzkie	Rosyjskie			Polskie	
		Fun- ty	Zo- lot.	Doli	Fun- ty	Łuty
Perm.....	1 funt.....	0.44747	1	8 86.25	1	3.3117
Piemont.....	1 funt.....	0.36888	0	86 45.48	0	29.1095
	1 rubbio.....	9.22191	22	49 81.0	22	23.7390
Polska.....	1 funt.....	0.40550	0	95 5.81	1	—
	1 centnar.....	40.5504	99	2 5.04	100	—
Prusy.....	1 funt.....	0.46770	1	13 61.57	1	4.9084
	1 marka kolońska	0.23385	0	54 78.79	0	18.4542
	1 centnar.....	51.44725	125	60 53.0	126	27.9152
Rewel.....	1 funt.....	0.43037	1	4 85.35	1	1.9621
Ryga.....	1 funt.....	0.42016	1	2 47.74	1	1.1569
Rzym.....	1 funt.....	0.33915	0	79 48.62	0	26.7641
Rossya.....	1 funt.....	0.40951	1	— —	1	0.3163
	1 pud.....	16.38046	40	— —	40	12.6501
	1 berkowiec.....	163.80462	400	— —	403	30.5013
Saksonia.....	1 funt.....	0.46714	1	13 48.95	1	4.8643
	1 marka saksońska	0.23345	0	54 69.80	0	18.4227
	1 centnar.....	51.38557	125	46 9.0	126	23.0482
Sycylia.....	1 rotoli.....	0.89098	2	16 83.48	2	6.3113
	1 kantaro.....	89.09845	217	54 92.0	219	23.1275
Szwajcarya.....	1 funt.....	0.5	1	21 20.27	1	7.4565
	1 centnar.....	49.99931	122	9 11.0	123	9.6531
Szwecya.....	1 funt.....	0.42508	1	3 62.42	1	1.5451
	1 centnar.....	51.00989	124	54 2.8	125	25.4017
	1 schiffunt.....	170.03297	415	20 8.0	419	10.0058
Toskania.....	1 funt.....	0.33958	0	79 58.22	0	26.7977
Wołoszczyzna.....	1/3 oka.....	0.64174	1	54 42.2	1	18.6422
Wenecya.....	1 funt wielki.....	0.47711	1	15 81.27	1	5.6506
	1 funt mały.....	0.30128	0	70 60.30	0	23.7754
Kr. Wirtembergs.....	1 funt.....	0.46774	1	13 62.37	1	4.9112
Wiedeń.....	1 funt.....	0.56002	1	35 27.13	1	12.1933
	1 centnar.....	56.00181	136	72 25.0	138	3.3352

Miary powierzchni niektórych krajów, wyrażone w hektarach francuzkich, desiatynie rossyjskiej i w częściach morgi polskiej.

Nazwisko krajów	Hektary francuzkie	Desiatyny Rosyjskie	Morgi Polskie
Anglia.....	1 aere.....	0.40467	0.37041
Austria.....	1 joch.....	0.57531	0.52660
Bawarya.....	1 morgen.....	0.33876	0.31008
Francya.....	1 hektar.....	1	0.91533
Niderlandy.....	1 bunder.....	1	0.91533
Piemont.....	1 tawolo.....	1.51972	1.39105
Polska.....	1 mórg.....	0.55987	0.51247
Prusy.....	1 morgen.....	0.25532	0.23370
Rossya.....	1 desiatyna.....	1.09250	1
Sycylia.....	1 moggio.....	0.06998	0.06406
Król. Wirtembergskie	1 morgen.....	0.31500	0.28833

Miary objętości ciał sypkich wyrażone w hektolitrach francuzkich, czterewrykach rossyjskich i korcach polskich.

Nazwisko krajów	Hektolity francuz.	Czetweryki rossyjskie	Polskie	
			Kor- ce	Garnce
Anglia 1 buschel	0.3635	1.3853	0	9.0868
1 quarter	2.9078	11.0826	2	8.6959
Bawarya 1 scheffel	2.2044	8.4015	1	23.1093
Francya 1 hectolitre	1	3.8113	„	25
Niderlandy 1 mudde v. sak	1	3.8113	„	25
Piemont 1 emina	0.2306	0.8787	„	5.7638
Polska 1 korzec	1.28	4.8784	1	„
Prusy 1 scheffel	0.5496	2.0948	„	13.7407
Rossya 1 czetwert	2.0990	8.0	1	20.4757
Saksonia 1 scheffel	1.0290	3.9218	„	25.7249
Sycylia 1 tomoli	0.5555	2.1170	„	13.8864

Miary objętości ciał ciekłych wyrażone w hektolitrach francuzkich, wiadrach rossyjskich i garncach polskich.

Nazwisko krajów	Hektolity francuz.	Wiadra rossyjskie	Garnce polskie
Anglia 1 gallon	0.0454	0.3694	1.1358
Austria (Wiedeń) 1 eymer do wina .	0.5800	4.7158	14.4999
Bawarya 1 eymer	0.6783	5.5148	16.9566
Francya 1 hectolitre	1.	8.1308	25
Neapol 1 barile	0.4363	3.5471	10.9064
Niderlandy 1 vet	1.	8.1308	25
Piemont 1 brenta	0.1956	1.5906	4.8907
Polska 1 garniec	0.04	0.3252	1.
Prusy 1 eymer	0.6870	5.5860	17.1755
Rossya 1 wiadro	0.1230	1	3.0747
Saksonia 1 eymer	0.6735	5.4763	16.8382
Kr. Wirtembergskie 1 eymer (Hell-Eich)	2.9368	23.8786	73.4205
„ (Trüb-Eich)	3.0653	24.9233	76.6327

TABELLA ODCHODU I PRZYCHODU POCZT W WARSZAWIE.

WYMIENIENIE TRAKTU	O D C H Ó D		P R Z Y C H Ó D	
	W j a k i e d n i i g o d z i n y			
1. Kowiński. a) Do Pułtuska, Łomży, Suwałk i Kowna.	Wozowa we Wtorek i Sobotę o 6 wiecz.—przyjmuje się w też same dni od 9 rano do 3 po południu. Osobowo-Listowa codziennie o god. 12 w poł.—przyjmuje się codz. od 9 rano do 5 po poł., a w dzień odejścia do 10 rano.		Wozowa we Wtor. i Piąt. po południu. Osobowo-listowa w Ponied., Wtor., Czwart., Piąt. i Sobotę rano, zaś w Niedz. i Środę po poł.—wydaje się codzien. od 9 rano do 3 po poł. oprócz Niedzieli.	
b) Do Cesarstwa, do Kowna, Wilkomierza, Dynaburga, St. Petersburga, gubernij północnych i Finlandyi.	Wozowa z posytkami we Wtor. i Sob. 6 wiecz.—przyjmuje się w też dnie od 9 rano do 3 po południu Z pieniędzmi, w samych tylko biletach we Wtor. i Sob. o 12 w poł.—przyjm. się w Ponied. i Piątek od 9 rano do 3 po poł. Osobowo-Listowa we Wtorek, Czwartek i Sobotę o 12 po poł.—przyjmuje się w Ponied., Środę i Piątek od 9 rano do 5 po połud. i w dniu odejścia do 10 rano.		Wozowa we Wtor. i Piątek po południu. Z pieniędzmi we Środę i Niedzielę po południu. Osobowo-listowa w Środę, Niedz i Piąt. po poł.—wydaje się codz. jak wyżej.	
c) Do Przasnysza, Mława, przez Niborg do Królewca i Prus Wschodnich.	Wozowa i listowa we Wtorki i Soboty o 6 wieczór, przy których od Pułtuska do Niborga zabierają się osoby,—przyjmuje się w też dni od 9 rano do 3 po poł.		Wozowa we Wtor. i Piątek po południu. Listowa we Wtor. i Piątek rano,—wydaje się codzień jak wyżej.	
2. Białostocki. Do Wyszkowa, Zambrowa, Tykocina, Białegostoku i Grodna.	Wozowa tylko do Tykocina w Sob. o 6 wieczór,—przyjmuje się w Sobotę od 9 rano do 3 po południu. Listowa w Środę o 12 w poł. i w Sobotę o 6 wieczór,—przyjmuje się we Wtorek i Sobotę od 9 rano do 5 po południu, a w Środę do 10 rano.		Wozowa we Wtor. rano. Listowa we Wtorek i Sobotę rano,—wydaje się codziennie jak wyżej.	
3. Brzesko Litewski. a) Do Siedlec, Białej, i Brześcia Litewskiego.	Wozowa w Niedzielę i Czwartek o 6 po połud.—przyjmuje się w Czwartek i Sobotę od 9 rano do 3 po południu. Osobowo-listowa codziennie o 7 wiecz.—przyjmuje się codziennie od 9 rano do 5 po południu.		Wozowa we Wtor. i Piątek po południu. Osobowo-listowa w Niedzielę, Wtorek, Środę, Piątek rano; w Ponied., Czwartek i Sobotę po poł.—wydaje się codz. jak wyżej.	
b) Do Cesarstwa: do Kobylnia, Mińska, Moskwy i gubernij za Moskwą położonych.	Wozowa z posytkami w Niedz. i Czwartek o 6 po poł.—przyjmuje się w Czwart. i Sobotę od 9 rano do 3 po południu. Z pieniędzmi w samych tylko biletach we Wtorek i Piątek o 7 wieczór,—przyjmuje się w też dni od 9 rano do 3 po poł. Osobowo-listowa w Poniedział., Wtorek i Piątek o 7 wieczór,—przyjmuje się w też dni od 9 rano do 5 po południu.		Wozowa z posytkami we Wtor. i Piątek po połudn. Z pieniędzmi w Poniedz. i Czwartek po południu. Osobowo-listowa w Poniedz. i Sobotę po południu.	
c) Do Węgrowa, Sokolowa, Nura, Czyżewa, Łukowa i Żelechowa.	Wozowa odchodzi w Niedzielę i Czwartek o 6 po południu,—przyjmuje się we Czwartek i Sobotę od 9 rano do 3 po poł. Listowa w Niedzielę i Czwartek o 7 po południu,—przyjmuje się od 9 rano do 5 po południu.		Wozowa w Sobotę rano. Listowa we Wtor. i Piątek po poł.—wydaje się codziennie jak wyżej.	
d) Do Radzyna, Parczewa, Włodawy, Kocka i Lubartowa.	Wozowa we Wtor. o 10 rano, w Czwartek o 6 po poł.—przyjmuje się w Poniedziałek i Czwartek od 9 rano do 3 po poł. Listowa we Wtorek i Sobotę o go. 1 po południu i Czwartek o 7 wiecz. tylko do Radzyna, Kocka i Lubartowa,—przyjmuje się codziennie od 9 rano do 5 po poł.		Wozowa we Wtor. i Piątek wieczór. Listowa w Niedz., Wtor. i Piątek rano,—wydaje się codziennie jak wyżej.	

Dalszy ciąg Tabelli Odchodu i Przychodu Poczty w Warszawie.

WYMIENIENIE TRAKTU	O D C H Ó D		P R Z Y C H Ó D	
	W jakie dni i godziny			
4. Lubelski. a) Do Garwolina, Moszczańki, Iwangoroda, Kurowa, Lublina, Krasnegostawu i Zamościa.	Wozowa we Wtorek i Piątek o g. 10 rano,—przyjmuje się w Ponied. i Czwart. od 9 rano do 3 po południu. <i>Osobowo-listowa</i> codziennie o g. 1 po połud.,—przyjmuje się codziennie od 9 rano do 5 po południu.		Wozowa we Wtor. i Piątek wieczór. <i>Osobowo-listowa</i> codziennie rano,—wydaje się codziennie jak wyżej.	
b) Do Piask, Siedliszcza, Chełma i Stepankowic.	Wozowa jak do Lublina. <i>Listowa</i> w Niedzielę, Wtorek, Czwartek i Piątek o g. 1 po połud.,—przyjmuje się codziennie o 9 rano do 5 po połud.		Wozowa jak z Lublina. <i>Listowa</i> w Niedz., Wtorek, Czwart., Sobotę rano,—wydaje się codziennie jak wyżej.	
c) Do <i>Cesarstwa</i> : do Uściługa, Włodzimierza Wołyńskiego, Łucka, Dubna, Równa, Korca, Nowogrodu Wołyń., Żytomierza, Berdyczewa, Kijowa, Lipowca, Tulczyzna i Odessy.	Wozowa jak do Lublina. <i>Listowa</i> w Niedzielę i Czwartek o 1 po południu,—przyjmuje się codziennie od 9 rano do 5 po południu.		Wozowa jak z Lublina. <i>Listowa</i> w Niedz. i Czw. rano,—wydaje się codz. jak wyżej.	
d) Do <i>Cesarstwa</i> : do Uściługa, Włodzimierza i południowych gubernij.	Wozowa jak do Lublina. <i>Listowa</i> we Wtor. i Piątek o 1 po poł.—przyjmuje się codziennie od 9 rano do 5 po południu.		Wozowa jak z Lublina. <i>Listowa</i> w Niedz. i Czw. rano,—wydaje się codz. jak wyżej.	
e) Do Tomaszowa, Tarnogrodu i Janowa.	Wozowa jak do Lublina. <i>Listowa</i> we Wtorek i Sobotę o 1 po poł.—przyjmuje się codziennie od 9 rano do 5 po południu.		Wozowa jak z Lublina. <i>Listowa</i> w Niedz., Wtorek i Piątek rano,—wydaje się codz. jak wyżej.	
f) Do Lubartowa, Kocka, Radzyna, Włodawy i Parczewa.	Wozowa we Wtorek o 10 rano, w Czwartek o 6 po poł.,—przyjmuje się w Ponied. i Czwartek od 9 rano do 3 po południu. <i>Listowa</i> we Wtorek i Sobotę o 1 po poł. i w Czwartek o 7 wieczór, lecz tylko do Lubartowa, Kocka i Radzyna,—przyjmuje się codziennie od 9 rano do 5 po połud.		Wozowa jak z Lublina. <i>Listowa</i> w Niedz., Wtorek i Piątek rano,—wydaje się codz. jak wyżej.	
g) Do Galicyi przez Tarnogród.	Wozowa jak do Lublina. <i>Listowa</i> codziennie Koleją Żelazną o 5 i pół po połud.,—przyjmuje się codziennie od 9 rano do 4 po południu.		Wozowa jak z Lublina. <i>Listowa</i> codziennie Koleją Żelazną w nocy,—wydaje się codz. jak wyżej.	
h) Do Opatowa, Ostrowca, Ożarowa, Sandomierza i Zawichosta.	Wozowa w Piątek o 10 rano i w Sobotę o 6 wieczór,—przyjmuje się w Czwartek i Sobotę od 9 rano do 3 po południu. <i>Listowa</i> we Wtorek i Piątek o 1 po poł., w Niedzielę, Czwartek i Sobotę o 5 i pół po połud.,—przyjmuje się codziennie od 9 rano do 5 po południu.		Wozowa jak z Lublina. <i>Listowa</i> w Niedz., Poniedz., Srodę i Piątek rano,—wydaje się codz. jak wyżej.	
i) Do Nowej Alexandryi, Opola i Kazimierza.	Wozowa we Wtorek o 10 rano i w Sobotę o 6 wieczór,—przyjmuje się w Poniedz. i Sobotę od 9 rano do 3 po południu. <i>Listowa</i> codziennie o 1 po południu,—przyjmuje się codz. od 9 r. do 5 po poł.		Wozowa jak z Lublina. <i>Listowa</i> codz. rano,—wydaje się codz. jak wyżej.	
5. Kozienicki. Do Góry, Mniszewska i Kozienic.	Wozowa w Poniedz. o 5 i pół po południu,—przyjmuje się w tenże dzień od 9 rano do 3 po południu. <i>Osobowo-listowa</i> w Poniedz. i Czwartek o 5 i pół po południu,—przyjmuje się codziennie od 9 rano do 4 po południu.		Wozowa w Srodę rano. <i>Osobowo-listowa</i> w Srodę i Sobotę rano,—wydaje się codz. jak wyżej.	

Dalszy ciąg Tabelli Odchodu i Przychodu Poczty w Warszawie.

WYMIENIENIE TRAKTU	O D C H Ó D		P R Z Y C H Ó D	
	W jakie dni i godziny			
6. Krakowski. a) Do Grójca, Radomia, Suchedniowa i Kiele.	Wozowa w Środę i Sobotę o 6 po poł.—przyjmuje się we Środę i Sobotę od 9 rano do 3 po południu.		Wozowa we Wtor. i Piątek po południu.	
	Osobowo-listowa codzienn. o 9 rano tylko do Radomia, zaś do tych wszystkich miejsc o 5 i pół wieczór,—przyjmuje się codziennie od 9 rano do 5 po południu.		Osobowo-list. codz. z Radomia o 7 wiecz., ze wszystkich tych miejsc rano,—wydaje się codzien. od 9 r. do 3 po poł. oprócz Niedz.	
	b) Do Jędrzejowa, Michowa i Michałowic.		Wozowa we Wtor. i Piątek po południu.	
c) Do Żarnowca i Skalbierza.	Wozowa jak do Radomia.		Listowa w Niedz., Wtor., Czwartek i Piątek rano,—wydaje się codz. jak wyżej.	
	Listowa w Poniedziałek, Środę, Piątek i Sobotę o 5 i pół po południu,—przyjmuje się codzienn. od 9 rano do 5 po połud.		Wozowa we Wtor. i Piątek po południu.	
	Wozowa jak do Radomia.		Listowa w Pon. i Piąt. r.—wydaje się codzien. jak wyżej.	
d) Do Opoczna, Końskich.	Listowa w Poniedziałek i Piątek o 5 i pół wieczór,—przyjmuje się codziennie od 9 rano do 5 po południu.		Wozowa we Wtor. i Piątek po południu.	
	Wozowa jak do Radomia.		Listowa w Pon. i Piąt. r.—wydaje się codzien. jak wyżej.	
	Listowa w Środę i Sobotę o 5 i pół po południu,—przyjmuje się codzien. od 9 do 5 po połudn., do Staszowa zaś odchodzi we Wtorek i Piątek o 1 po południu.		Wozowa we Wtorek po południu.	
e) Do Chmielnika, Buska, Stopnicy i Staszowa.	Wozkowa we Wtorek i Piątek o 1 po południu,—przyjmuje się codzien. od 9 do 5 po połudn., do Staszowa zaś odchodzi we Wtorek i Piątek o 1 po południu.		Listowa w Nied. i Środę rano,—wydaje się codzien. jak wyżej.	
	Wozowa jak do Radomia.		Wozowa we Wtor. i Piątek po południu.	
	Listowa w Środę i Sobotę o 5 i pół po południu,—przyjmuje się codzien. od 9 do 5 po połudn., do Staszowa zaś odchodzi we Wtorek i Piątek o 1 po południu.		Listowa w Pon. i Piąt. r.—wydaje się codzien. jak wyżej.	
7. Piotrkowski. Do Mszczonowa, Rawy, Tomaszowa, Piotrkowa, Radomska i Częstochowy.	Wozkowa we Wtorek i Piątek o 1 po południu,—przyjmuje się codzien. od 9 do 5 po połudn., do Staszowa zaś odchodzi we Wtorek i Piątek o 1 po południu.		Wozowa we Wtor. i Piątek po południu,—wydaje się codziennie jak wyżej.	
8. Częstochowski (Koleją żelazną). a) Do Rudy Guzow., Skierniewic, Piotrkowa, Częstochowy, Zawiercia, Granicy i Sosnowic.	Listowa codziennie o 6 rano,—przyjmuje się codziennie od 9 rano do 5 po południu, nadto do Rudy i Skierniewic odchodzi o 4 i pół po południu.		Listowa codzien. w nocy,—wydaje się codziennie od 9 rano do 3 po poł. oprócz Niedzieli.	
	Pieniężna w biletach kraju po Drodze Żelazn. do Prus i przez Prusy, codziennie o 6 rano,—przyjmuje się od 9 rano do 3 po południu.		Pienięż. w bilet. z miejsc i w kraju z Pius przychodzi codzien. w nocy.	
	b) Do Mszczonowa, Rawy, Wolborza, Żarek, Pilicy i Olkusza.		Listowa codzien. w nocy,—wydaje się codzien. jak wyżej.	
c) Do Wielunia, Krzepic, wsi Św. Anny i Koniecpola.	Listowa codziennie do Mszczonowa o 4 i pół po połudn., do innych miejsc o 6 rano,—przyjmuje się codziennie od 9 rano do 5 po południu.		Pieniężna codz. w nocy.	
	Listowa w Środę i Sobotę o 6 rano,—przyjmuje się codzien. od 9 r. do 5 po poł.		Listowa we Wtorek i Sobotę rano,—wydaje się codziennie jak wyżej.	
	Listowa w Środę i Sobotę o 6 rano,—przyjmuje się codzien. od 9 r. do 5 po poł.		Listowa z Łodzi codzien. o 5 po południu i w nocy, ze Zgierza i Alexandrowa codziennie w nocy.	
d) Do Łodzi, Zgierza i Alexandrowa.	Listowa codziennie do Łodzi o 6 rano i o 4 i pół po południu, a do Zgierza i Alexandrowa codziennie, o 4 i pół po połud.		Wozowa w Środę rano.	
	Listowa w Środę i Sobotę o 6 rano,—przyjmuje się we Wtorek od 9 rano do 3 po południu.		Listowa codziennie o 5 po połudn.,—wydaje się codziennie jak wyżej.	
	Osobowo-listowa codziennie o 4 i pół po południu,—przyjmuje się codziennie od 9 rano do 3 po południu.			
9. Kalisz - Fabryczny. a) Do Łowicza, Zgierza, Łodzi, Zduńskich Woli, Sieradza i Kalisza	Wozowa w Środę i Sobotę o 6 po poł.—przyjmuje się we Środę i Sobotę od 9 rano do 3 po południu.			

Dalszy ciąg Tabeli Odchodu i Przychodu Poczty w Warszawie.

WYMIENIENIE TRAKTU	O D C H Ó D		P R Z Y C H Ó D	
	W jakie dni i godziny			
b) Do Widawy, Warty i Szczercowa.	Wozowa jak do Sieradza. Listowa w Sobotę i Czwartek do Widawy i Szczercowa, a do Warty codzień o 4 i pół po połudn.,—przyjmuje się codzien. od 9 rano do 5 po południu.		Wozowa w Srodę rano. Listowa we Wtor. i Sobotę r. z Widawy i Szczercowa, a z Warty codzień o 5 po południu,—wydaje się codziennie jak wyżej.	
c) Do Złoczewa, Wielunia, Naramnic, Wieruszowa, Praszki, i za granicę: do Kempna i Land-sberga.	Wozowa w kraju jak do Sieradza. Listowa w Sobotę i Czwartek o 4 i pół po południu,—przyjmuje się codzien. od 9 rano do 5 po południu.		Wozowa w Srodę rano. Listowa w Ponied. i Piątek po połudn.,—wydaje się codziennie jak wyżej.	
10. Kaliszko-Słupecko-Toruński. a) Do Łowicza, Kutna, Krośniewic, Koła, Konina, Słupcy, Turka, Cekowa i Kalisza.	Wozowa we Wtorek i Sobotę o 5 po południu,—przyjmuje się w też same dni o 9 rano do 3 po południu. Osobowo-listowa codziennie o 4 i pół po południu Koleją Żelazną do Łowicza,—przyjmuje się codz. od 9 rano do 5 po p.		Wozowa w Ponied. i Piątek rano. Listowa codzien. w południu,—wydaje się codz. jak wyżej.	
b) Do Błonia, Serok i Sochaczewa.	Wozowa we Wtorek, Czwartek i Sobotę o 5 po połudn.,—przyjmuje się w te dni od 9 rano do 3 po południu. Listowa we Wtorek, Czwartek i Sobotę o 5 po południu,—przyjmuje się codziennie od 9 rano do 5 po południu.		Wozowa i listowa w Poniedziałek, Srodę i Piątek rano,—wydaje się codzien. jak wyżej.	
c) Do Łęczycy i Ozorkowa.	Wozowa we Wtorek o 5 po południu,—przyjmuje się we Wtorek od 9 r. do 3 po p. Listowa w Poniedziałek, Srodę, Piątek i Sobotę o 4 i pół po południu,—przyjmuje się codzien. od 9 rano do 5 po poł.		Wozowa w Ponied. rano. Listowa w Nied., Wtor., Piątek i Sobotę w połudn.,—wydaje się cod. jak wyżej.	
d) Do Płocka, Gostynina i Gombina.	Wozowa we Wtorek o 5 i pół po połud. przyjm. się we Wtor. od 9 r. do 3 po poł. Listowa codziennie o 4 i pół po połudn.—przyjmuje się codz. od 9 rano do 5 po p.		Wozowa w Piątek rano. Listowa codzien. w poł.—wydaje się codzien. jak wyżej.	
e) <i>Toruński</i> , od Krośniewic do Włocławka, Brzeźcia Kujaw., Nieszawy, Służewa, i za granicę: do Torunia i Gdańska.	Wozowa we Wtorek o 5 po połudn.—przyjm. się we Wtor. od 9 r. do 3 po poł. Osobowo-listowa codziennie o 4 i pół po połudn. Koleją do Łowicza,—przyjmuje się codziennie od 9 rano do 5 po poł.		Wozowa w Ponied. rano. Listowa codzien. w poł.,—wydaje się codzien. jak wyżej.	
f) Do Ciechocinka.	Wozowa we Wtorek o 5 po południu,—przyjm. się w Ponied. od 9 r. do 3 po poł. Listowa od 3 (15) maja do 3 (15) września codzien. o 4 i pół po połudn., w pozostałym zaś czasie w Niedz. i Czwartek o 4 i pół po południu,—przyjmuje się codziennie od 9 rano do 5 po południu.		Wozowa w Ponied. rano. Listowa od 3 (15) maja do 3 (15) września codzien. w południu, w pozostałym czasie w Srodę w połudn.,—wydaje się codziennie jak wyżej.	
11. Płocki. a) Do Zakroczymia, Płońska, Bodzanowa, Płocka, Lipna, i za granicę: przez Gołub do Prus.	Wozowa w Piątek o 5 i pół po poł.—przyjm. się w Piątek od 9 r. do 3 po poł. Listowa we Wtorek i Czw. o 12 w poł. i w Piątek o 5 i pół po poł.—przyjmuje się codziennie od 9 rano do 5 po południu.		Wozowa we Wtor. rano. Listowa w Niedz., Piąt. i we Wtorek po połudn.,—wydaje się codziennie jak wyżej.	
b) Do Nowogrodworu i Nasielska.	Wozowa w Piątek o 5 i pół po poł.—przyjm. się w Piątek od 9 r. do 3 po poł. Listowa codziennie o 12 w połudn.,—przyjm. się codz. od 9 rano do 5 po połudn.		Wozowa we Wtor. rano. Listowa codz. po poł.—wydaje się codziennie jak wyżej.	
e) Do Radzymina.	Wozowa i osobowo-listowa w Poniedz. i Czwartek o 5 po południu,—przyjmuje się w też dni od 9 rano do 3 po południu.		Wozowa i osobowo-listo. w Pon. i Czw. przed poł.—wydaje się cod. jak wyżej.	

Uwaga.—Listy do miejsc po drodze żelaznej, oraz do Łodzi, Zgierza, Żarek, Pilicy do Prus i Austrii mogą być wkładane do skrzynki w domu pocztowym znajdującej się do godziny 9 wieczorem; które następnego dnia o godz. 6 rano wyprawiane będą.

TAKSA OPŁAT POCZTOWYCH.

Za wszelkiego rodzaju Korrespondencye pocztą przesyłane wewnątrz kraju, do Cesarstwa i W. Księstwa Finlandzkiego.

W a g o w e.

	kop.	
1. Od listu zwyczajnego za każdy łót	10	10
2. Od listu rekomendowanego za każdy łót	20	20
UWAGA. —Od listu mającego wewnątrz biletu Kass Kredyt., wexle, obligi prywatne, lub inne dowody na stemplu pisane, pobierać wagowe jak za list rekomendowany.		
3. Od listu mającego wewnątrz pieniądze papierowe, papiery kurs pieniężny mające, bilety Banku Finlandzkiego, monetę złotą lub srebrną, papier stemplowy czysty, lub małe wyroby w srebrze albo złocie, za każdy łót	10	10
4. Od listu mającego wewnątrz pieniądze połączone z dowodami w uwadze powyżej wyszczególnionymi, za każdy łót	20	20
5. Od posyłek zawierających kosztowności) jeżeli posyłki nie ważą całego funta, po- biera się wagowe za każdy łót) jeżeli mają funt, pobiera się wag. za każdy f.)	10	10
6. Od listu z monetą brzęczącą w paczkach lub bezczulkach, za każdy funt	10	10
7. Od posyłek zwyczajnych i od dokumentów, oddawanych na pocztę jako posyłki, pobiera się wagowe stosownie do wzajemnych od siebie odległości miast Gubernialnych, a mianowicie:	od posyłek	od dokumentów
za odległość od	kopiejki	
1 do 300 wiorst wyłącznie	5	10
„ 300 do 800 „ „	10	20
„ 800 do 1100 „ „	15	30
„ 1100 do 1800 „ „	20	40
nad 1800	25	50

UWAGA.—Dokumenta, akta i wszelkiego rodzaju papiery, wtedy tylko na pocztę wozową jako posyłki przyjmowane być mogą, gdy łącznie z ambalażem więcej ważą jak funt 1, i gdy są ambalażowane nie w papier, ale w płótno lub ceratę.

Przy oddaniu na pocztę listu rekomendowanego, pieniędzy, dokumentów i posyłek, udziela się oddawcy kwit pocztowy, za opłatą 3
 Jeżeli prócz tego oddawca objawi życzenie, aby od odbierającego uzyskane, jemu doręczone było oddzielne własnoręcz. pokwitow. z odbioru listu rekomend., pieniędzy, dokument. lub posyłki, w takim razie pobierać od oddawcy dodat. pojedyncze wagowe, t. j. 10

A s s e k u r a c y j n e.

bez względu na odległość.

	Rsr.	kop.
Od summy najmniej. do włącznie rs. 300 jeden procent, t. j. od każdego rs. 1 kop.	—	1
Od summy nad rs. 300 do „ rs. 600 pobiera się opłata assekuracyjna stała od każdej posyłki rub. sr. trzy	3	—
Od summy nad rs. 600 do „ rs. 1500 pół procentu, t. j. od każdego rs. pół k.	—	1/2
Od summy nad rs. 1500 do „ rs. 3000 (pobiera się opłata assekuracyjna stała, t. j. od każdej posyłki rs. 7 k. 50)	7	50
Od summ większych. nad rs. 3000 ćwierć proc. t. j. od każdego rs. ćwierć k.	—	1/4
Podług tejsz Taksey pobierać opłatę assekuracyjną od wartości papieru czystego stemplowego i od papieru na wexle	—	1
Od wszelkich w ogóle posyłek, nie wyłączając nawet kosztowności, pobierać opłatę assekuracyjną od zadeklarowanej wartości po jednej kop. od rubla	—	1

Ponieważ opłata assekuracyjna pobiera się bez względu na odległość, przeto za dalszą przesyłkę, lub napowrót do miejsca zkąd nadeszły, przedmiotów assekurowanych, opłata assekuracyjna powtórnie nie dolicza się.

Uwagi.— a) Za dalszą przesyłkę, lub napowrót listu zwyczajnego krajowego, lub zagranicznego, nie dolicza się żadna opłata krajowa. Za dalszą zaś przesyłkę lub napowrót listów rekomendowanych i wszelkich innych przedmiotów w Taksie niniejszej wyszczególnionych, dolicza się wagowe krajowe w tej samej ilości, w jakiej pierwotnie pobrane było; opłata zaś assekuracyjna, tudzież opłata za kwit i rewers powrotny, jeśli za takowy pobrana była, w żadnym przypadku powtórnie nie dolicza się.

b) Waga nie ulega rozdrobieniu: ale od wszelkich listów, pieniędzy i posyłek, gdy te nie doważają łóta lub funta, pobiera się opłata jak za cały łót lub funt; w razie przewyżki wagi nad łót lub funt, bierze się jak za dwa łoty lub funty i t. d.

c) Od korrespondencyi za granicę wysłanej i ztamtąd nadchodzącej, oprócz opłat krajowych, podług tejsz Taksey pobieranych, opłaca się jeszcze porto zagraniczne, o którym na każdym Urzędzie i Staeyl pocztowej, wiadomość na żądanie udzieloną być może.

Za odsyłanie przez umyślnych posłańców listów, awizacyi i gazet, pobiera się za odległość do 5 wiorst włącznie kop. 10, za każdą następną wiorstę po kop. 2, tojest za wiorst 6 kop. 12, za 7 kop. 14 i t. d. licząc każdą przewyżkę za całą wiorstę.

SPIS PRZEDMIOTÓW.

I. WIADOMOŚCI KOŚCIELNE.

	Stron.
1. Epoki główne — Liczba zwrotów kalendarских. — Święta ruchome Rzymskie i Kościoła Wschodniego. — Suche dni	III
2. <i>Dwanaście miesięcy zawierają w sobie:</i> Święta Rzymsko-katolickie, Wschodnio-katolickie i dni galowe od str. VI—XXVIII	
3. Ewangelie na wszystkie święta roku 1860	XXX
4. Rozkład dni niedzielnych i świąt uroczystych w r. 1860	XXXII
5. Rozkład dni niedzielnych i świąt uroczystych w r. 1861	XXXIII
6. Święta żydowskie w r. 1860	XXXIV
7. Święta mahometańskie w r. 1860	XXXV
8. Wykaz alfabetyczny świętych i świąt na rok 1860, z wyrażeniem dnia i miesiąca:	
a) Święci	36
b) Święte	40
9. Prawidła przenoszenia świąt ruchomych w kalendarzu Rzymsko-katolickim.	42

II. WIADOMOŚCI ASTRONOMICZNE.

1. Zaćmienia w r. 1860 i cztery pory roku astronomicznego	IV
2. Położenie geograficzne Obserwatorium warszawskiego	V
3. Wschód i zachód słońca; Wschód i zachód księżyca; Długość dnia; Godzina na zegarze, gdy na kompasie g. 12; Przybycie i ubycie dnia: wszystko obliczone na każdy dzień w miesiącu. Odmiany księżyca; Planety znaczniejsze, których czas zjawienia odnosi się ściśle do d. 16 każdego miesiąca, od str. VII—	XXIX
4. O kalendarzach	45
5. Wymiary świata słonecznego.	59
6. Asteroidy czyli małe planety teleskopowe odkryte w terażniejszym wieku.	60
7. O regulowaniu zegarów podług kompasu.	62
8. Porównanie podziałek termometrów	64
9. Porównanie podziałek barometru.	65

III. WIADOMOŚCI METEOROLOGICZNE.

1. Stan normalny powietrza, z 33-letnich dostrzeżeń od r. 1826 do 1859 w Obserwatorium Astronomicz, Warsz. robionych	66

2. Wisły zamarzanie, puszczanie i trwanie na niej lodów.	67
3. Porównanie średnich epok zamarzania niektórych rzek i puszczania na nich lodów.	69
4. Wypadki średnie dostrzeżeń meteorologicznych, w Obserwatorium Astronomiczném Warszawskiem w r. 1858 robionych	70
5. Ogólny stan r. 1858 pod względem meteorologicznym, stan każdego miesiąca i ważniejsze zdarzenia meteorol. w tychże	72

IV. WIADOMOŚCI STATYSTYCZNE.

1. Materyały do statystyki Królestwa Polskiego, na zasadzie akt urzędowych, przez <i>Ludwika Wolskiego</i>	104
2. Wykaz miast Królestwa Polskiego, z wykazaniem: czy są własnością rządową czy prywatną, w której leżą gubernii i jakim powiecie, nad jaką rzeką, jaka najbliższa stacya pocztowa, położenie geograficzne, odległość od najbliższej stacyi pocztowej, od miasta powiatowego, od miasta gubernialnego i od miasta Warszawy; jaką ludność obejmują; ile liczą domów mурowanych i drewnianych; wysokość ubezpieczenia zabudowań; dochód roczny kassy miejskiej.	209

V. WIADOMOŚCI HISTORYCZNE.

1. Dom Cesarski Rossyjski	232
2. Kronika społeczna. Rok 1858 i 1859	234

VI. WIADOMOŚCI INFORMACYJNE.

1. Wiadomości o używaniu papieru stemplowego w Królestwie Polskiem, oparte na ustawie stemplowej i późniejszych rozporządzeniach w jój rozwinięciu wydanych.	264
2. Rozkład jazdy na Drodze Żelaznej Warszawsko-Wiedeńskiej i Zabkowicko-Katowickiej od d. 14 (26) sierpnia 1859 r.	273
3. Termina opłacania podatków i wnoszenia opłat tak do kass m. Warszawy jako i do kass Powiatowych.	277
4. Tablica porównawcza miar i wag różnych krajów.	279
5. Tablica odchodu i przychodu poczt w Warszawie	288

